CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

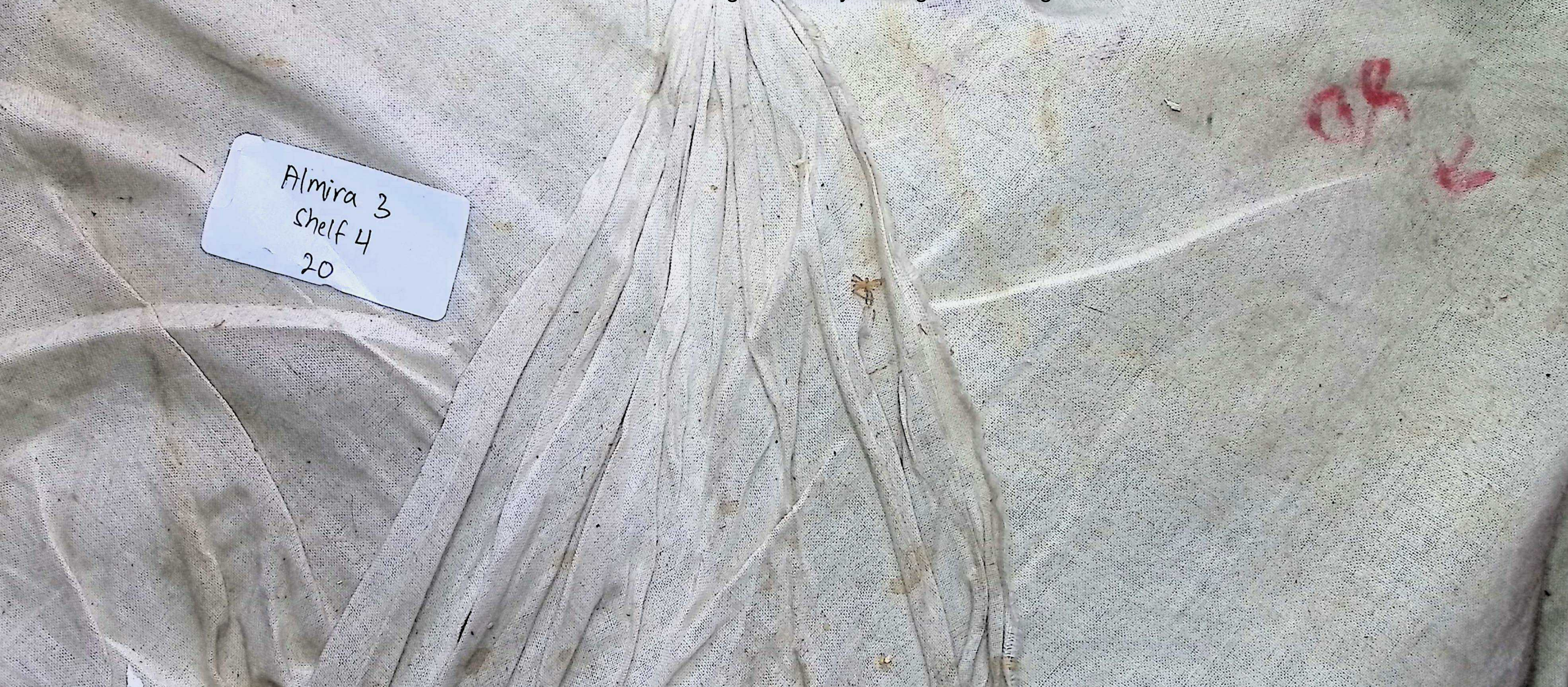

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

५७०८

इतिकूर्म्मपुराणे अध्यायः ४८
कूर्म्मद्वपि भागावत्तम्र
समाप्त ॥ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥कू.पु.॥ श्रीगणेशाय नमः॥ ॥नमस्कृत्वाप्रमेयाय विष्णवे कूर्मरूपिणे। पुराणं संप्रवक्ष्यामि यदुक्तं विश्वयोनिना॥१॥संत्रा
॥१॥ न्ते सूतमनघं नैमिषेयाः शौनकादयः। पुराणसंहितां पुण्यां पप्रच्छू रोमहर्षणं॥२॥त्वया सूत महाबुद्धे भगवान् ब्रह्मवित्त
मः। इतिहासपुराणार्थं व्यासः सम्यगुपासितः॥३॥तस्य ते सर्वरोमाणि वचसा हर्षितानि यत्। द्वैपायनस्य तु भवांस्ततो वै रो
महर्षणः॥४॥भवंतमेव भगवान् व्याजहार स्वयं प्रभुः। मुनीनां संहितां वक्तुं व्यासः पौराणिकीं कथां॥५॥त्वं हि स्वायंभुवे
यज्ञे सुत्याहे वितते सति। संभूतः संहितां वक्तुं स्वांशेन पुरुषोत्तमः॥६॥तस्माद्भवंतं पृच्छामः पुराणं कौर्म्ममुत्तमं। वक्तुम
र्हसि चास्माकं पुराणार्थविशारद। मुनीनां वचनं श्रुत्वा सूतः पौराणिकोत्तमः॥७॥प्रणम्य मनसा प्राह गुरुं सत्यवती
सुतं॥रोमहर्षण उवाच॥नमस्कृत्वा जगद्योनिं कूर्मरूपधरं हरिं॥ वक्ष्ये पौराणिकीं दिव्यां कथां पापप्रणाशिनीं।
यां श्रुत्वा पापकर्मापि गच्छेत परमां गतिं॥ न नास्तिके कथां पुण्यामिमां ब्रूयात्कदाचन॥श्रद्दधानाय शांताय धार्मि
काय द्विजातये॥ इमां कथामनुब्रूयात्साक्षान्नारायणोदितां॥सर्गश्च प्रतिसर्गश्च वंशो मन्वंतराणि च। वंशानुचरितं
चैव पुराणं पंचलक्षणं॥ ब्राह्मं पुराणं प्रथमं पाद्मं वैष्णवमेव च॥शैवं भागवतं चैव भविष्यं नारदीयकं॥मार्कंडेयमथा ॥तपाः॥
ग्नेयं ब्रह्मवैवर्त्तमेव च॥लैंगं तथा च वाराहं स्कांदं वामनमेव च॥कौर्म्मं मात्स्यं गारुडं च वायवीयमनंतरं॥अष्टादश ॥१॥
कमुद्दिष्टं ब्रह्मांडमिति संज्ञितं॥अन्यान्युपपुराणानि मुनिभिः कथितानि तु॥अष्टादशपुराणानि श्रुत्वा सं
क्षेपतो द्विजाः॥आद्यं सनत्कुमारोक्तं नारसिंहमथापरं॥तृतीयं स्कंदमुद्दिष्टं कुमारेण तु भाषितं॥चतुर्थं शिवधर्म्म

पौराण्यं माहात्म्यं त्रैदीश भाषितं ॥ उर्वीस सोक्रमाश्रुत्य नारदो क्रमनः परं ॥ माहात्म्यं नथाशास्त्रं सौरसर्वार्थ संचयं ॥ पतस्या क्रमपदं
मार्ग । वैभार्क्क राज्यम् ॥ इदं पंचदशमे पुराणं कौर्म्ममुत्तमम् ॥ चतुःसंस्थितं पुण्यं संहितानां प्रभेदतः ॥ ब्राह्मी भागवती सौ
री वैष्णवी च प्रकीर्त्तिता ॥ चतस्रः संहिताः पुण्याः सर्वपापप्रणाशनीः ॥ इयंतु संहिता ब्राह्मी चतुर्वेदेन सम्मिता ॥ भवन्ति षट्
सहस्राणि श्लोकानामत्र संख्यया ॥ यत्र धर्मार्थकामानां मोक्षस्य च मुनीश्वराः ॥ माहात्म्यमखिलं ब्रह्म ज्ञायते परमेश्वरः ॥
सर्गश्च प्रतिसर्गश्च वंशो मन्वन्तराणि च ॥ वंशानुचरितं श्चैव दिव्याः प्रासंगिकीः कथाः ॥ ब्राह्मणाद्यैरियं धार्या धार्मिकैः
शान्तमानसैः ॥ तामहं वर्णयिष्यामि व्यासेन कथितां पुरा ॥ पुरामृतार्थं दैतेया दानवैः सह देवताः ॥ मंथानं मंदरं कृत्वा मम
न्थुः क्षीरसागरम् ॥ मथ्यमाने तदा तस्मिन्कूर्मरूपी जनार्दनः ॥ बभार मंदरं देवो देवानां हितकाम्यया ॥ देवाश्च तुष्टु
वुर्देवं नारदाद्या महर्षयः ॥ कूर्मरूपधरं दृष्ट्वा साक्षिणं विष्णुमव्ययं ॥ तदंतरे ऽभवद्देवी श्री नारायणवल्लभा ॥ जगाह
भगवान्विष्णुस्तामेव पुरुषोत्तमः ॥ तेजसा विष्णुम[illegible]क्तं नारदाद्या महर्षयः ॥ मोहिताः सह शक्रेण श्रिया वचनमब्रुव
न् ॥ भगवन्देवदेवेश नारायण जगन्मयो ॥ केयं देवी विशालाक्षी यथावद्ब्रूहि पृच्छतां ॥ श्रुत्वा तेषां तदा वाक्यं विष्णुर्दा
नवमर्द्दनः ॥ प्रोवाच देवीं संप्रेक्ष्य नारदादीनकल्मषान् ॥ इयं सा परमा शक्तिर्मन्मयी ब्रह्मरूपिणी ॥ माया मम
प्रियानन्ता ययेदं मोहितं जगत् ॥ अनयैव जगत्सर्वं सदेवासुरमानुषं ॥ मोहयामि द्विजश्रेष्ठाः ग्रसामि विसृजामि
च ॥ उत्पत्तिं प्रलयं चैव भूतानामागतिं गतिं ॥ विज्ञाय वीक्ष्य चात्मानं तरन्ति विपुलामिमां ॥ अस्यास्त्वंशमधि

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥कू॰पु॥
॥२॥

शायशक्तिमंतोभवद्विजाः॥ प्रसेशानानस्यो देवाः सर्वशक्तिरियंमम॥ सैषा सर्वजगत्सूतिः प्रकृतिस्त्रिगुणात्मिका॥ प्रागेव
मत्तः संजाताश्रीः कल्पेपद्मवासिनी॥ चतुर्भुजा शंखचक्रपद्महस्ता शुभान्विता॥ कोटिसूर्यप्रतीकाशा मोहिनी सर्वदेहिनां
नालंदेवा न पितरो मानवा वासवा पिवा॥ मायामिमां समुत्तर्तुं ये चान्ये चैव देहिनः॥ इमुक्ता वासुदेवेन मुनयो विष्णुमनु
वन्॥ ब्रूहि न पुराणश्रीकाक्षयदि कालत्रयोपिते॥ सुप्रथोवाच हृषीकेशो मुनिभिरन्वितः॥ ज्ञास्लिद्विजातिप्रवरं ऽसुग्रहंति
कृतं॥ पर्वजन्मनि राजासावद्गुवाः शंकरादिभिः॥ दृष्ट्वा मां कूर्मसंस्थानं श्रुत्वा पौराणिकीं स्वयं॥ संहितां मन्मुखाद्दिव्यां पुर
स्कृत्यमुनीश्वरः॥ ब्रह्माणं च महादेवं देवांश्चान्यांश्च शक्तितः॥ मच्छक्तौ संस्थितान्बुद्ध्वा मामेव शरणंगतः॥ संभाषितो मयाचा
थब्रह्मयोनिंगमिष्यसि॥ इदमुग्रमहंनित्यानोज्ञानिस्मरसिपौर्विकीं॥ सर्वेषामेवभूतानांदेवानामप्यगोचरं॥ वक्ष्यंयदु
ह्यं न मंदस्य ज्ञानं न वानयं॥ ज्ञानं नेष्यामकं ज्ञानं मामेवां नेप्रवेक्ष्यसि॥ अंशांनरेन्द्रभूपानां त्वं नत्र विप्रः पतिर्हितः॥
वैवस्वतान्तरे प्राप्ते कार्यार्थं मां प्रवेक्ष्यसि॥ मां प्रणम्य पुरीं गत्वा पालयामास मेदिनीं॥ कालधर्मंगतःकालात्मस्वे
तद्दीपं मयातत॥ भुक्त्वानाहं भवाभोगान्योगिनामप्यगोचरान्॥ मदाज्ञया मुनिश्रेष्ठा जज्ञे विप्रकुले पुनः॥ ज्ञात्वा मां ॥रामः॥
वासुदेवाख्यं यत्र चेतिहितोऽक्षरं॥ विद्याविद्येनूपरूपेणयद्गुलपरमं विदुः॥ सो चैव यः सर्वभूतानामाश्रयं परमेश्वरं॥ व्र ॥२॥
तोपवासनियमैर्होमैर्ब्राह्मणतर्पणैः॥ अज्ञशीलवनं तत्स्थेस्तत्त्रितत्परायणाः॥ आराधयन्महादेवं योगिनां
हृदि संस्थितं॥ तस्यैवं वर्तमानस्य कदाचित्परमा कला॥ स्वरूपं दर्शयामास दिव्यं विष्णुसमुद्भवं॥ दृष्ट्वा प्रणम्य शि

2

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

रमा विष्णोर्भगवतः प्रभां ॥ संस्तूय विविधैः स्तोत्रैः कृतांजलिरभाषत ॥ ईश्वर्युवाच ॥ कात्वं देवि विशालाक्षि विष्णुविसांकि
नेशुभे ॥ याथातथ्येन वै भावं त्वदिदानीं ब्रवीहि मे ॥ तस्य तद्वाक्यमाकर्ण्य तु प्रसन्नात्मं मंगलाः सनीसंस्मारं हितुप्रियं ब्रा
ह्मणामब्रवीत् ॥ न मां पश्यन्ति मुनयो देवाः शक्रपुरोगमाः ॥ नारायणात्मिका मेकामायाहं तन्मयी परा ॥ न मे नारायणाद्भे
दो विद्यते हि विचारतः ॥ तन्मयाहं परं ब्रह्म स विष्णुः परमेश्वरः ॥ येर्चयन्ति हि भक्त्या नानामाश्रयं परमेश्वरम् ॥ ज्ञानेन कर्म
योगेन तेषां प्रभवाम्यहं ॥ तस्मादनादिनिधनं कर्मयोगपरायणः ॥ ज्ञानेनाराधयानन्तं ततो मोक्षमवाप्स्यसि ॥ ६
त्युक्तः सम्प्रतिश्रेष्ठं ईश्वरो महामते ॥ प्रणम्य शिरसा देवीं प्रांजलिः पुनरब्रवीत् ॥ कथं स भगवानीशः शाश्वतो निष्कलोच्यु
तः ॥ ज्ञातुं हि शक्यते देवि ब्रूहि मे परमेश्वरि ॥ एवमुक्ताथ विप्रेन्द्रा देवी कमलवासिनी ॥ साक्षान्नारायणो ज्ञानं दास्यती
त्याह तं मुनिं ॥ उभाभ्यामथ हस्ताभ्यां संस्पृश्य प्रणतं मुनिं ॥ स्मृत्वा परात्परं विष्णुं तत्रैवान्तरधीयत ॥ सोपि नारायणं
द्रष्टुं परमेण समाधिना ॥ आराधयेद्धृषीकेशं प्रणतार्तिप्रभंजनम् ॥ ततो बहुतिथे कालेन तेन नारायणः स्वयं ॥ प्रा
दुरासीन्महायोगी पीतवासा जगन्मयः ॥ दृष्ट्वा देवं समायान्तं विष्णुमात्मानमव्ययं ॥ जानुभ्यामवनीं गत्वा तुष्टाव गा
रुडध्वजं ॥ ईश्वर उवाच ॥ यज्ञेशाच्युत गोविंद माधवानन्त केशव ॥ कृष्ण विष्णो हृषीकेश तुभ्यं विश्वात्मने नमः ॥
नमोस्तु ते पुराणाय पवित्रहृपाय ते नमः ॥ नमस्ते वासुदेवाय विष्णवे विश्वयोनये ॥ सर्गस्थितिविनाशानां हेतवे
नंतशक्तये ॥ निर्गुणाय नमस्तुभ्यं निष्कलायात्मने नमः ॥ आदिमध्यान्तहीनाय ज्ञानगम्याय ते नमः ॥ नमस्तेस्ति

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

निर्विकाराय निःप्रपंचाय ते नमः ॥ भेदाभेदविहीनाय नमोस्त्वानंदरूपिणे ॥ नमस्ताराय शान्ताय नमोप्रतिहतात्मने ॥
अनन्तमूर्त्तये तुभ्यममूर्त्ताय नमो नमः ॥ नमस्ते परमेशाय मायातीताय ते नमः ॥ नमः शिवाय शुद्धाय नमस्ते परमे
ष्ठिने ॥ त्वयैव सृष्टमखिलं त्वमेव परमा गतिः ॥ त्वं पिता सर्वभूतानां त्वं माता पुरुषोत्तम ॥ त्वमक्षरं परं धाम चिन्मा
त्रं व्योम निष्कलं ॥ सर्वस्याधारमव्यक्तमनन्तं तमसः परं ॥ प्रपश्यन्ति परात्मानं ज्ञानदीपेन केवलं ॥ प्रपद्ये भवतो रूपं त
द्विष्णोः परमं पदं ॥ एवं स्तुवन्तं भगवान्भूतात्मा भूतभावनः ॥ उभाभ्यामथ हस्ताभ्यां पस्पर्श प्रहसन्निव ॥ स्पृष्टमात्रो
भगवता विष्णुना मुनिपुंगव ॥ यथावत्परमं तत्त्वं ज्ञातवांस्तत्प्रसादतः ॥ प्रहृष्टमनसा प्रणिपत्य जनार्दनं ॥ प्रोवा
चोन्निद्रपद्माक्षं पीतवाससमच्युतं ॥ त्वत्प्रसादादसंदिग्धमुत्पन्नं पुरुषोत्तम ॥ ज्ञानं ब्रह्मैकविषयं परमानन्दसिद्धि
दं ॥ नमो भगवते नित्यं वासुदेवाय हेतवे ॥ किं करिष्यामि योगेश तन्मे वद जगन्मय ॥ श्रुत्वा नारायणो वाक्यमिंद्रद्यु
म्नस्य माधवः ॥ उवाच सस्मितं वाक्यमशेषजगतो हितं ॥ भगवानुवाच ॥ वर्णाश्रमाचारवतां पुंसां देवो महेश्वरः ॥ ज्ञानेन भ
क्तियोगेन पूजनीयो न चान्यथा ॥ विज्ञाय तत्परं तत्त्वं विभूतिं कार्यकारणं ॥ प्रवृत्तिं चापि ज्ञानेन मोक्षार्थी प्रवर्त्ते
येन ॥ सर्वसंगान्परित्यज्य ज्ञात्वा मायामयं जगत् ॥ अद्वैतं भावयात्मानं द्रक्ष्यसे परमेश्वरं ॥ त्रिविधां भावनां ब्रह्मन्प्रोच्य
मानां निबोध मे ॥ एका मद्विषया चान्या द्वितीया व्यक्तसंश्रया ॥ आद्या च भावना ब्राह्मी विज्ञेया सा गुणातिगा ॥ आसामन्
यतमां चाथ भावनां भावयेद्बुधः ॥ अशक्तः संश्रयेदाद्यामित्येषा वैदिकी श्रुतिः ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन तन्निष्ठस्तत्पराय

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

णः॥ समाराधय विश्वेशं ततो मोक्षमवाप्स्यसि॥ इन्द्रद्युम्न उवाच। किं तत्परतरं तत्त्वं का विभूतिर्जनार्दन॥ किं कार्यं कारणं
कस्त्वं प्रवृत्तिश्चापि केशव॥ भगवानुवाच॥ परात्परतरं तत्त्वं परं ब्रह्मैकमव्ययं॥ नित्यानन्दं स्वयंज्योतिरक्षरं तमसः परं
सर्गस्थित्यन्तकर्तृत्वं प्रवृत्तिर्मम गीयते। एतद्धिताय भावेन यथावत्कथितं द्विज॥ ततस्त्वं कर्मयोगेन शाश्वतं समपूज
येय॥ केनैव वर्णाश्रमाचारैः समाराधयते परः॥ तानं च कीदृशं दिव्यभावनात्र यसंस्थिता॥ कथं स्रष्टुमिदं पूर्वं कथं सं
सद्रिं तपुनः॥ किमस्य स्पृष्टयो लोकाश्च शासनं च नराणि च॥ कानि तेषां प्रमाणानि पापवनानि वनानि च॥ तीर्थान्यक्री
दिसंस्थानं पृथिव्यायामविस्तरम्॥ कति द्वीपाः समुद्राश्च पर्वताः सनदीनदाः॥ ब्रूहि मे पुण्डरीकाक्ष यथावदनु
नाखिलं मम॥ एवमुक्तोऽथ तेनासौ भक्त्यानुग्रहकाम्यया॥ यथावत्कथितं सर्वमवावं मुनिपुंगवाः॥ व्याख्यायाशेषमेतौ
दयन्न हो हृहितं ततः॥ अनुज्ञाप्य च तं विप्रं तत्रैवान्तर्हितोऽभवत्॥ सोऽपि तेन विधानेन मयाऽक्तेन द्विजोत्तमाः॥ आराधया
मास परं भावपूतः समाहितः॥ त्यक्त्वा पुत्रादिषु स्नेहं निर्द्वन्द्वो निःपरिग्रहः॥ सन्न्यस्य सर्वकर्माणि परं वैराग्यमास्थितः
आत्मन्यात्मानमावेश्य स्वात्मन्येवाखिलं जगत्॥ संप्राप्य भावनामग्र्यां त्यक्त्वा मन्दरपूर्विकं॥ स्त्रवाप परमं योगं ये
नैकं परिपश्यति॥ यं विनिद्रा जितश्वासाः कांक्षन्ते मोक्षकांक्षिणः॥ ततः कदाचिद्योगीन्द्रो ब्रह्माणं द्रष्टुमव्ययं॥
जगाम दिव्ययनिर्देशान्मानसोत्तरपर्वतं॥ आकाशेनैव विप्रेन्द्रो योगैश्वर्यप्रभावतः॥ विमानं सूर्यसंकाशं प्रा
दुर्भूतमनुत्तमं॥ अन्वगच्छन् देवगणा गंधर्वाप्सरसां गणाः॥ दृष्ट्वान्ये पथि योगीन्द्रं सिद्धा ब्रह्मर्षयो ययुः॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥कूर्म॥ नमः सगणासिविरिंचिविश्वेशस्तुतवंदिने ॥ ध्यायमानयोगिभिर्हृत्पद्मे नमस्ते परमः पुमान् ॥ सं प्राप्य परमं स्थानं सर्वार्थानुसमप्रभं ॥ विवेश
॥४॥ वांतर्भवनं देवानां वड़राम्सदं ॥ विचिंतयामास परं सराराप सर्वदेहिनां ॥ अनादिनिधनं देवं देवदेवं पितामहं ॥ नमः प्रादुरभूत्तस्
स्मिन्नकाशः परमाद्भुतः ॥ तन्मध्ये पुरुषं सर्वमपश्यत्परमं पदं ॥ महांतं तेजसो राशिमगम्यं ब्रह्मविद्विषां ॥ चतुर्भुजमुदारांग
मर्चिभिरुपशोभितं ॥ सोपि योगिनमन्वीक्ष्य प्रमाणामं तमुपस्थितं ॥ प्रत्युद्गम्य स्वयं देवो विश्वात्मा परिषस्वजे ॥ परिष्वक्तस्य
देवेन द्विजेंद्रस्याथ पदेहतः ॥ निर्गत्य महती ज्योत्स्ना विवेशादित्यमंडलं ॥ ऋग्यजुःसामसंज्ञं तत्पवित्रममलं पदं ॥ हिरण्यग
र्भो भगवान् यत्रास्ते हव्यकव्यभुक् ॥ द्वारं तद्योगिनामाद्यं वेदांतेषु प्रतिष्ठितं ॥ ब्रह्मतेजोमयं श्रीमन्निष्ठा चैव मनीषि
णां ॥ दृष्टमात्रो भगवता ब्रह्मणा चिन्मयेन स ॥ अपश्यदैश्वरं तेजो शांतं सर्वत्रगं शिवं ॥ स्वात्मानमक्षरं व्योम तद्विष्णोः
परमं पदं ॥ आनंदमचलं ब्रह्मस्थानं तत्पारमेश्वरं ॥ सर्वभूतात्मभूतस्थः स वै मैश्वर्यतत्प्रियः ॥ प्राप्तवानात्मनो धामय
त्तन्मोक्षाख्यमव्ययं ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन वर्णाश्रमविधौ स्थितः ॥ समाश्रित्यांतिमं भावं मायां लक्ष्मीं तरेद्बुधः ॥ सू
त उवाच ॥ व्याहृता हरिणा त्वेवं नारदाद्या महर्षयः ॥ शक्रेण सहिताः सर्वे पप्रच्छुर्गरुडध्वजं ॥ ऋषय ऊचुः ॥ देवदे
व हृषीकेश नाथ नारायणाव्ययः ॥ तद्वदाशेषमस्माकं यदुक्तं भवता पुरा ॥ इंद्रद्युम्नाय विप्राय ज्ञानं धर्मादिगोच ॥रामः॥
रं ॥ शुश्रूषुश्चाप्ययं शक्रः सखा तव जगन्मय ॥ ततः स भगवान्विष्णुः कूर्मरूपी जनार्दनः ॥ रसातलगतो देवो नार ॥४॥
दाद्यैर्महर्षिभिः ॥ पृष्टः प्रोवाच सकलं पुराणं कौर्ममुत्तमं ॥ सन्निधौ देवदेवस्य तद्वक्ष्ये भवतामहं ॥ धन्यं यशस्य

4

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

पापुण्यं पुराणं मोक्षप्रदं नृणां ॥ पुराणश्रवणं विप्राः कथनं च विशेषतः ॥ श्रुत्वा चाध्यायमेकं वै सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ उपाख्यान
मथैकं वा ब्रह्मलोके महीयते ॥ इदं पुराणं परमं कौर्म्मं कूर्मस्वरूपिणा ॥ उक्तं वै देवदेवेन श्रद्धातव्यं द्विजातिभिः ॥ ॥
इति श्रीकूर्मपुराणे इन्द्रद्युम्नमोक्षे प्रथमोध्यायः ॥ १ ॥ श्रीकूर्म उवाच ॥ शृणुध्वमृषयः सर्वे यत्पृष्टोहं जगद्धितं वक्ष्य
माणं मया सर्वं मिन्द्रद्युम्नाय भाषितं ॥ भूतैर्भव्यैर्भविष्यद्भिश्चरितैरुपबृंहितं ॥ पुराणं पुण्यदं नृणां मोक्षधर्मानुकीर्त्तनं
अहं नारायणो देवः पूर्वमासन्न मे परः ॥ उपास्य विपुलां निद्रां भोगिशय्यां समाश्रितः ॥ चिंतयामि पुनः सृष्टिं निशान्ते
प्रतिबुध्य तु ॥ ततो मे सहसोत्पन्नः प्रसादान्मुनिपुंगवाः ॥ चतुर्मुखस्ततो जातो ब्रह्मा लोकपितामहः ॥ तदंतरेभवत्क्रोधः
कस्माच्चित्कारणात्तदा ॥ आत्मनो मुनिशार्दूलास्तत्र देवो महेश्वरः ॥ रुद्रः क्रोधात्मको यहे शूलपाणिस्त्रिलोचनः ॥ ते
जसा सूर्यसंकाशस्त्रैलोक्यं संदहन्निव ॥ तदा श्रीरभवद्देवी कमलायतलोचना ॥ सुरूपा सौम्यवदना मोहिनी स
र्वदेहिनां ॥ शुचिस्मिता सुप्रसन्ना मंगला महिमास्पदा ॥ दिव्यकांतिसमायुक्ता दिव्यमाल्योपशोभिता ॥ नाराय
णी महामाया मूलप्रकृतिरव्यया ॥ स्वधाम्ना पूरयंतीदं मत्पार्श्वं समुपाविशत् ॥ तां दृष्ट्वा भगवान्ब्रह्मा मामुवाच
जगत्पतिं ॥ मोहायाशेषभूतानां सन्नियोगान्नियोजय ॥ येनेयं विपुला सृष्टिर्वर्द्धते मम माधव तथोक्तोहं श्रियं
देवीमब्रवीत्प्रहसन्निव । देवीदमखिलं विश्वं सदेवासुरमानुषं । मोहयित्वा ममादेशात्संसारे विनिपातय । ज्ञा
नयोगरतान्शांतान्धार्मिकान्वेदपारगान् ॥ विदवेदांगविज्ञानसंछिन्नशेषसंशयान् । महायज्ञपरान्विप्रान्द

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥ कू॰पु॰ ॥ ततः परिवर्त्तयेत॥ ये यजन्ति जपैर्होमैर्देवदेवं महेश्वरं॥ स्वाध्यायेनेज्यया दानैस्तान् यत्नेन वर्जय॥ भक्तियोगसमायुक्तानीश्वरा
॥ ५ ॥ र्पितमानसान्॥ प्राणायामादिभिः शुद्धान् दूरात् परिहरामलान्॥ प्रणवासक्तमनसो रुद्रजप्यपरायणान्॥ अथर्वशि
रसो वेदन्धर्मज्ञान् परिवर्ज्जय॥ बहुनात्र किमुक्तेन स्वधर्मपरिपालकान्॥ ईश्वराराधनरतान्मन्नियोगान्न मोहय॥ एवं मया म
हामाया प्रेरिता हरिवल्लभा यथादेशं चकारासौ तस्माल्लक्ष्मीं समर्च्चयेत॥ श्रियं ददाति विपुलां पुष्टिं मेधां यशो बलं॥ अर्चि
ब ५ ता भगवत्पत्नी तस्माल्लक्ष्मीं समर्च्चयेत॥ ततोऽसृजत्स भगवान् ब्रह्मा लोकपितामहः॥ चराचराणि भूतानि यथापूर्वं ममा
ज्ञया॥ मरीचिभृग्वङ्गिरसं पुलस्त्यं पुलहं क्रतुं॥ दक्षमत्रिं वसिष्ठं च सोऽसृजद्योगविद्यया॥ नवैते ब्रह्मणः पुत्रा ब्रह्मणा
ब्राह्मणोत्तमः॥ ब्रह्मवादिन एवैते मरीच्याद्यास्तु साधकाः॥ ससर्ज ब्राह्मणान् वक्त्रात् क्षत्रियांश्च भुजाद्विभुः॥ वैश्या
नूरुद्वयाद्देवः पादाच्छूद्रान् पितामहः॥ यज्ञनिष्पत्तये ब्रह्मा शूद्रवर्ज्जं ससर्ज ह॥ गुप्तये सर्वदेवानां तेभ्यो यज्ञो हि निर्बभौ
ऋचो यजूंषि सामानि तथैवाथर्वणानि च॥ ब्रह्मणः सहजं रूपं नित्यैषा शक्तिरव्यया॥ अनादिनिधना दिव्या वागु
त्सृष्टा स्वयम्भुवा॥ आदौ वेदमयी भूता यतः सर्वाः प्रवृत्तयः॥ अतोऽन्यानि हि शास्त्राणि पृथिव्यां यानि कानिचित॥ न तेषु ॥ तापः ॥
रमते धीरः पाषण्डो जायते ततः॥ वेदार्थवित्तमैः कार्यं यत्स्मृतं मुनिभिः पुरा॥ स ज्ञेयः परमो धर्मो नान्यशास्त्रेषु संस्थि ॥ ५ ॥
तः॥ या वेदबाह्याः स्मृतयो याश्च काश्च कुदृष्टयः॥ सर्वास्ता निष्फलाः प्रेत्य तमोनिष्ठा हि ताः स्मृताः॥ पूर्वकल्पे प्रजा
जाताः सर्वबाधाविवर्ज्जिताः॥ शुद्धान्तःकरणाः सर्वाः स्वधर्मपरिपालकाः॥ ततः कालवशात्तासां रागद्वेषादि

5

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

को भवेत् ।। अथ धर्मान् निशार्दूल: स्वधर्मप्रतिबंधक ।। ततः सा सततं सामिद्धिया सा मानी व जायते । रजोमात्रान्विका तासां
सिद्धयो यान्ति तथा भवेत् ।। मासु क्षीणासु त्वशेषासु कालयोगे ततः पुनः वर्णाश्रमं पापं मनष्ट्यकं हीनसिद्धिवकर्मजा ।। ततस्ता-
सां विप्रवंसाकर्माजीवनकल्पयत् ।। त्वा यं भवो मतः एवं धर्माश्रोता वा वर्णवंशकः । साक्षात् प्रजापते पूर्णिमि लक्ष्णा ब्रह्म-
णा द्विजा ।। एवा स्यालक्ष्यदनानन्तर्भूता धर्मा नष्याविरे-यजनं याजनं दानं ब्राह्मणस्य प्रतिग्रहः । अध्यापनं चाध्ययनं षट्-
कर्माणि द्विजोत्तमाः ।। दानमध्ययनं यज्ञो धर्मः क्षत्रियवैश्ययोः । दंडो युद्धं क्षत्रियस्य कृषि वैश्यस्य शस्यते ।। शुश्रूषैव
द्विजातीनां शूद्राणां धर्मसाधनं ।। कारुकर्म ततो वार्तिज्या क्रयविक्रयणां तथा ।। ततः स्थितेषु वर्णेषु स्थापयामास चा-
श्रमान् ।। गृहस्थं च वनस्थं च भिक्षुकं ब्रह्मचारिणं ।। अग्नयो ऽतिथिशुश्रूषा यज्ञो दानं सुरार्चनं । गृहस्थस्य समासेन
धर्मोऽयं मुनिपुंगवाः ।। होमो मूलफलाशित्वं स्वाध्यायस्तप एव च । संविभागो यथान्यायं धर्मोऽयं वनवासिनः ।। भैक्षा-
ऽशनं च मौनित्वं योगध्यानं विशेषतः सम्यक् ज्ञानं च वैराग्यं धर्मोऽयं भिक्षुके मतः ।। भिक्षाचर्या च शुश्रूषा गुरोः
स्वाध्याय एव च ।। संध्याकर्माग्निकार्यं च धर्मोऽयं ब्रह्मचारिणां ।। ब्रह्मचारिवनस्थानां भिक्षुकाणां द्विजोत्तमाः ।।
साधारणं ब्रह्मचर्यं प्रोवाच कमलोद्भवः ।। ऋतुकालाभिगामित्वं स्वदारेषु न चान्यतः । पर्ववर्जं गृहस्थस्य ब्रह्मचर्य-
मुदाहृतं ।। आगर्भधारणाज्ञाज्ञा कार्यं तेन प्रमादतः ।। अकुर्वाणास्तु विप्रेन्द्रा भ्रूणहा तु प्रजायते ।। वेदाभ्यासो ऽन्व-
हं शक्त्या श्राद्धं चातिथिपूजनं । गृहस्थस्यापरो धर्मो देवताभ्यर्चनं तथा । वैवाह्यमग्निमिंधीत सायं प्रातर्यथा

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

विधि ॥ देशांतरगतेनाप्यस्तनपलीकरणं च । तयातामाश्रयाराणां गृहस्थोपोनिनन्यते । अन्येनमुपजीविंति तस्माच्छ्रेया
न्गृहाश्रमी । एकाश्रमं गृहस्थस्य चतुर्णां श्रुतिदर्शनात् । तस्माद्गार्हस्थ्यमेवैकं विज्ञेयं धर्मसाधनं । परित्यजेदर्थका
मौ यौ स्यातां धर्मवर्जितौ । सर्वलोकविरुद्धं च धर्ममप्याचरेन्न तु । धर्मात्संजायते ह्यर्थो धर्मात्कामोभिजायते धर्मए
वापवर्गाय तस्मात्कर्म समाश्रयेत । तस्मिन्स्वधर्मसमायुक्तौ ह्यर्थकामौ व्यवस्थितौ । इहलोके सुखी भूत्वा प्रेत्यानंत्याय
कल्पते । धर्मात्संजायते मोक्षो ह्यर्थात्कामोभिजायते ॥ एवं साधनसाध्यत्वं चातुर्विध्यं प्रदर्शितं ॥ य एवं वेद धर्मार्थ
काममोक्षस्य मानवः । मत्यान्यं चानुतिष्ठेत स चानंत्याय कल्पते ॥ तस्मादर्थं च कामं च त्यक्त्वा धर्मं समाश्रयेत ॥ ध
र्मात्संजायते सर्वमित्याहुर्ब्रह्मवादिनः ॥ धर्मेणाधार्यते सर्वं जगत्स्थावरजंगमं ॥ अनादिनिधनाशक्तिः सैषा ब्राह्मी
द्विजोत्तमाः ॥ कर्मणा प्राप्यते धर्मो ज्ञानेन च न संशयः ॥ तस्माज्ज्ञानेन सहितं कर्मयोगं समाचरेत ॥ प्रवृत्तं च निवृत्तं च
द्विविधं कर्म वैदिकं ज्ञानपूर्वं निवृत्तं स्यात्प्रवृत्तं यदतोन्यथा ॥ निवृत्तं सेवमानस्तु याति तत्परमं पदं । तस्मान्निवृत्तं
संसेव्यमन्यथा संसरेत्पुनः ॥ क्षमा दमो दया दानमलोभस्त्याग एव च । आर्जवं चानसूया च तीर्थानुसरणं तथा स ॥ रामः ॥
त्यं संतोषमास्तिक्यं श्रद्धा चेंद्रियनिग्रहः ॥ देवताभ्यर्चनं पूजा ब्राह्मणानां विशेषतः । अहिंसा प्रियवादित्वमपै ॥ ९ ॥
शून्यमकल्कता । सामासिकमिमं धर्मं चातुर्वर्ण्येऽब्रवीन्मनुः । प्राजापत्यं ब्राह्मणानां स्मृतं स्थानं क्रियावतां । स्थानमैंद्रं
क्षत्रियाणां संग्रामेष्वपलायिनां । वैश्यानां मारुतं स्थानं स्वधर्ममनुवर्त्ततां । गांधर्वं शूद्रजातीनां परिचारेण वर्त्त

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

नां॥ब्रह्मासीन्निसर्गस्त्वाराणामृषीणामूर्द्ध्वरेतसां॥स्थानं नैष्ठानुपस्थानं स्मृतं दैवलोकसां॥प्रजापत्यं गृहस्थानां स्थानमुक्तं
स्वयंभुव॥यतीनां जितचित्तानां न्यासिनामूर्द्ध्वरेतसां॥हैरण्यगर्भं तत्स्थानं यस्मान्नावर्त्तते पुनः॥योगिनाममृतं स्थानं
व्योमाख्यं परमाक्षरं॥आनन्दमैश्वरं - म याकाष्टा स्मपराऊतिः॥मषय ऊचुः॥भगवन्नाऽरिघ्नहिरण्याक्ष निसूदन
चत्वारो ह्याश्रमा प्रोक्ता योगिनामेक उच्यते॥श्रीकूर्मो वाच॥सर्वकर्माणि संन्यस्य समाधिमचलं श्रितः॥यत्रास्ते निश्च
लो योगी स संन्यासी नपंचम॥सर्वेषां माश्रमाणां द्वैविध्यश्रुतिदर्शनं॥ब्रह्मचार्युपकुर्वाणो नैष्ठिको ब्रह्मतत्परः
यो धीत्य विधिवद्वेदान्गृहस्थाश्रममाव्रजेत॥उपकुर्वाणको ज्ञेयो नैष्ठिको मरणान्तिकः॥उदासीनः साधकश्च गृह
स्थो द्विविधो भवेत॥कुटुंबभरणायत्तः साधके॥सौ गृही भवेत॥ऋणानि त्रीण्यपाकृत्य त्यक्त्वा भार्याधनादिकं।एका
कीयस्तु विचरेदुदासीनः समौष्टिकः॥तपस्तप्यति योरण्ये यजेद्देवाञ्जुहोति वा॥स्वाध्याये चैव निरतो वनस्थस्तापसो म
तः॥तपसा कर्षितोत्यर्थं यस्तु ध्यानपरो भवेत॥सान्यासिकः स विज्ञेयो वानप्रस्थाश्रमे स्थितः॥योगाभ्यासरतो नित्य
मारुरुक्षुर्जितेन्द्रियः।ज्ञानाय वर्त्तते भिक्षुः प्रोच्यते पारमेष्ठिक॥यस्त्वात्मरतिरेव स्यान्नित्यतृप्तो महामुनिः। सम्यक् द
र्शनसंपन्नः स योगी भिक्षुरुच्यते॥ज्ञानसंन्यासिनः केचिद्वेदसंन्यासिनोपरे॥कर्मसंन्यासिनः केचित्त्रिविधाः परमे
ष्ठिका॥योगी च त्रिविधो ज्ञेयो भौतिकः सांख्य एव च॥तृतीयो त्याश्रमी प्रोक्ता योगमुत्तममास्थितः॥प्रथमा भावना
पूर्वे सांख्ये त्वक्षरभावन॥त्रितियो त्याश्रमी प्रोक्ता योगमुत्तममास्थितः प्रथमा भावनापूर्वे सांख्ये त्वक्षरभावन

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ज्ञिं नियेवं निमा प्रोक्ता भावना परमेश्वरी ॥ तस्मादेनं विजानीयं आश्रमाणां वनुरूपं । सर्वेषु वेदशास्त्रेषु पंचमो नोपपद्यते ।
एवं वर्णाश्रमान् सृष्ट्वा देवदेवो निरंजनः ॥ दक्षादीन् प्राह विश्वात्मा सृजध्वं विविधाः प्रजाः ॥ ब्रह्मणो वचनात्पुत्रा दक्षाद्या
मुनिसत्तमाः ॥ असृजन्त प्रजाः सर्वे देवमानुषपूर्विकाः ॥ इत्येवं भगवान् ब्रह्मा स्रष्टृत्वे संव्यवस्थितः ॥ अहं वै पालयामीदं
संहरिष्यति शूलभृत् ॥ तिस्रस्तु मूर्तयः प्रोक्ता ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः । रजःसत्त्वतमोयोगात्परस्य परमात्मनः ॥ अन्योन्य
मनुरक्ता ह्यन्योन्यमुपजीविनः ॥ अन्योन्यप्रणताश्चैव लीलया परमेश्वराः ॥ ब्राह्मी माहेश्वरी चैव तथैवाक्षरभावना ॥ अ
हं वै व महादेवो न भिन्नो परमार्थतः ॥ विभज्य स्वेच्छयात्मानं सोऽन्तर्यामीश्वरः स्थितः ॥ त्रैलोक्यमखिलं स्रष्टुं सदेवासुरमानुष
पुरुषः ॥ पुरुषो ऽव्यक्तो ब्रह्मन्त्वमनुपागतः ॥ तस्माद् ब्रह्मा महादेवो विष्णुर्विश्वेश्वरः परः ॥ एकस्यैव स्मृतास्तिस्रस्तन्वः कार्य
वशात्प्रभोः ॥ तस्मात्सर्वं प्रयत्नेन वंद्याः पूज्या विशेषतः ॥ यदिच्छेदचिरात्स्थानं यत्तन्मोक्षाख्यमव्ययं ॥ वर्णाश्रमप्रयुक्ते
न धर्मेण प्रीतिसंयुतः ॥ पूजयेद्भावयुक्तेन यावज्जीवं प्रतिज्ञया ॥ चतुर्णामाश्रमाणां तु प्रोक्तो यं विधिवद् द्विजाः । आश्रमो
वैष्णवो ब्राह्मो हराश्रम इति त्रयः । तल्लिंगधारी नियतं तद्भक्तजनवत्सलः ॥ ध्यायेदथार्चयेदेतान् ब्रह्मविद्यापरायणाः
सर्वेषामेव भक्तानां शंभोर्लिंगमनुत्तमं ॥ सितेन भस्मना कार्यं ललाटे त्रिपुण्ड्रकं ॥ यस्तु नारायणं देवं प्रपन्नः परमं
पदं ॥ धारयेत्सर्वदा शूलं ललाटे गंधवारिभिः ॥ प्रपन्ना ये जगद्बीजं ब्रह्माणं परमेष्ठिनं ॥ तेषां ललाटे तिलकं धारणीयं तु स
र्वदा यो सावनादिर्भूतादिः कालात्मासौ धृतो भवेत् उपर्यधो भावयोगात्त्रिपुंड्रस्य तु धारणात् ॥ यत्तत्प्रधानं त्रिगु

॥ ल्पः ॥
॥ ८ ॥

7

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

णां ब्रह्मविद्विशिवात्मकम् । धृतं तु भलधारणाऽव मेव न संशयः ॥ ब्रह्मन्येतो मय्येकं पदे तं चऽलंरवे ॥ भव मेव ध्रुवं स्थानं
मेश्वरे मिलकेक्रमे ॥ तस्मात्कार्यं त्रिभूलोकेनथावनिलकं शुभं ॥ स्वाध्यायं वा पिपुकानां तपाणां विधिपूर्वकं ॥ यज्ञेन तु गुरुत्या
दक्षौ जपेद्दयाजितेन्द्रिय ॥ शान्तो दान्तो जितक्रोधो वर्णाश्रमविधानवित् ॥ स्वर्वपरित्वदेदेवान्यावृत्तिं वंसमाहित ॥ तेषां त्व
स्थानमचलं सो विरादधिगच्छति ॥ ॥ इति श्रीकूर्मपुराणे वर्णाश्रमवर्णनं नाम द्वितीयोध्याय ॥ ॥ अथ ध्याय ३ ॥
वर्णाभगवतो दिष्टाश्चत्वारो वाश्रमास्तथा ॥ इदानीं क्रममस्माकमाश्रमाणां वद प्रभो ॥ कूर्म उवाच ॥ ब्रह्मचारी गृहस्था
श्च वानप्रस्थो यतिस्तथा ॥ क्रमेणैवाश्रमाः प्रोक्ताः कारणादन्यथा भवेत् ॥ उत्पन्नज्ञानविज्ञानो वैराग्यं परमं गतः ॥ प्रव्रजे
द्ब्रह्मचर्यात्तु यदीच्छेत्परमां गतिं ॥ दारानाहृत्य विधिवदन्यथा विविधैर्मखैः ॥ यजेदुत्पादयेत्पुत्रान्विरक्तो यदि संन्य
सेत् ॥ अनिष्ट्वा विधिवद्यज्ञैरनुत्पाद्य तथात्मजान् ॥ न गार्हस्थ्यं गृही त्यक्त्वा संन्यसेद्बुद्धिमान्द्विजः ॥ अथ वैराग्यवेगेन स्था
तुं नोत्सहते गृहे तत्रैव संन्यसेद्विद्वाननिष्ट्वापि द्विजोत्तमः ॥ अन्यथा विविधैर्यज्ञैरिष्ट्वा वनमथाश्रयेत् ॥ तपस्तप्त्वा तपो
योगाद्विरक्तः संन्यसेद्यदि ॥ वानप्रस्थाश्रमं गत्वा न गृहं प्रविशेत्पुनः ॥ न संन्यासी वनं चाथ ब्रह्मचर्यं न साधकः ॥ प्राजा
पत्यां नितपेविङ्गिमाग्नेयीमथवा द्विजः ॥ प्रव्रजेत्तु गृही विद्वान्वनाद्वा श्रुतिचोदनात् ॥ प्रकर्तुमसमर्थोपि जुहोति
यजतिक्रियाः ॥ अन्धः पंगुर्दरिद्रो वा विरक्तः संन्यसेद्द्विजः ॥ सर्वेषामेव वैराग्यं संन्यासे तु विधीयते ॥ पतत्येवावि

॥ कू: ॥ ण्यो वा संन्यासं कर्त्तुमिच्छति । एकस्मिन्नथवा सम्यग्वर्त्तेतामरणांतिकं । श्रद्धावानाश्रमेषूक्तः सोऽमृतत्वाय कल्पते ॥ ब्रह्मण्या
॥ ८ ॥ धाय कर्माणि निःसंगः कामवर्जितः । प्रसन्नेनैव मनसा कुर्वाणो याति तत्पदं । ब्रह्मणो दीयते देयं ब्रह्मणो संप्रदीयते । ब्रह्मै
व दीयते चेति ब्रह्मार्पणमिदं परं ॥ नाहं कर्त्ता सर्वमेतत् ब्रह्मैव कुरुते तथा । एतद्ब्रह्मार्पणं प्रोक्तमृषिभिस्तत्त्वदर्शिभिः
प्रीणातु भगवानीशः कर्मणानेन शाश्वतः । करोति सततं बुद्ध्या ब्रह्मार्पणमिदं परं ॥ यद्वा फलानां संन्यासं प्रकुर्यात्पर
मेश्वरे ॥ कर्मणामेतदप्याहुर्ब्रह्मार्पणमनुत्तमं ॥ कार्यमित्येव यत्कर्म नियतं संगवर्जितः ॥ क्रियते विदुषा कर्म तद्भवेदपि
मोक्षदं । अथवा यदि कर्माणि कुर्यान्नित्यान्यपि द्विजः ॥ अकृत्वा फलसंन्यासं बध्यते तत्फलेन तु । तस्मात्सर्वप्रयत्नेन
त्यक्त्वा कर्माश्रितं फलं । अविद्वानपि कुर्वीत कर्माप्नोति चिरात्पदं ॥ कर्मणा क्षीयते पापमैहिकं पौर्विकं तथा । मनः
प्रसादश्च ततो ब्रह्म विज्ञायते नरः । कर्मणा सहितात् ज्ञानात्सम्यग्योगोऽभिजायते । ज्ञानं च कर्मसहितं जायते दोष
वर्जितं । तस्मात्सर्वप्रयत्नेन यत्र तत्राश्रमे रतः ॥ कर्माणीश्वरतुष्ट्यर्थं कुर्यान्नैष्कर्म्यमाप्नुयात् ॥ संप्राप्य परमं ज्ञानं ॥ राम: ॥
नैष्कर्म्यं तत्प्रसादतः । एकाकी निर्ममः शान्तो जीवन्नेव विमुच्यते ॥ वीक्षते परमात्मानं परं ब्रह्म महेश्वरं ॥ नित्यानंद ॥ ८ ॥
निराभासस्तस्मिन्नेव लयं व्रजेत् ॥ तस्मात्सेवेत सततं कर्मयोगं प्रसन्नधीः । तृप्तये परमेशस्य तत्पदं याति शा
श्वतं । एतद्वः कथितं सर्वं चातुराश्रम्यमुत्तमं ॥ न ह्येतत्समतिक्रम्य सिद्धिं विंदति मानवः ॥ ॥ इति श्रीकूर्म
पुराणे चातुराश्रम्यकथनं नाम त्रिंशोऽध्यायः ॥ ॥ सूत उवाच ॥ अथाश्रमविधिं कृत्स्नं क्रमशो हरिद्वै

सः॥ नमस्कृत्य हृषीकेशं पुनर्वचनमब्रुवन्॥ मुनय ऊचुः॥ भाषितं भवता सर्वं वातृगाथ्यप्युपक्रमं॥ इदानीं श्रोतुमिच्छामो यथा
संभवते जगत॥ कुतः सर्वमिदं जातं कस्मिंश्च लयमेष्यति॥ नियंता कश्च सर्वेषां वदस्व पुरुषोत्तम॥ श्रुत्वा नारायणो वा
क्यमृषीणां कूर्मरूपधृक॥ प्राह गंभीरया वाचा भूतानां प्रभवोऽव्यय॥ कूर्म उवाच॥ महेश्वरः परोऽव्यक्तश्चतुर्व्यूहः सनात
नः॥ अनंतश्चाप्रमेयश्च नियंता विश्वतोमुखः॥ अव्यक्तं कारणं यत्तन्नित्यं सदसदात्मकं॥ प्रधानं प्रकृतिश्चेति यदाहुस्त
त्वचिंतकाः॥ गंधवर्णरसैर्हीनं शब्दस्पर्शविवर्जितं॥ अजरं ध्रुवमक्षय्यं नित्यं स्वात्मन्यवस्थितं॥ जगद्योनिर्महाभूतं परं ब्र
ह्मसनातनं॥ विग्रहः सर्वभूतानामात्मनाधिष्ठितं महत्॥ अनाद्यंतमजं सूक्ष्मं त्रिगुणं प्रभवाव्ययं॥ असांप्रतमविज्ञेयं ब्र
ह्माग्रे समवर्तत॥ गुणसाम्ये तदा तस्मिन् पुरुषे चात्मनि स्थिते॥ प्राकृतः प्रलयो ज्ञेयो यावद्विश्वसमुद्भव॥ ब्राह्मी रात्रिरि
यं प्रोक्ता अहः सृष्टिरुदाहृता॥ अहर्न विद्यते तस्य न रात्रिर्ह्युपचारतः॥ निशांते प्रतिबुद्धोऽसौ जगदादिरनादिमान॥ सर्वभू
तमयोऽव्यक्तादंतर्यामीश्वरः परः॥ प्रकृतिं पुरुषं चैव प्रविश्याशु महेश्वरः॥ क्षोभयामास योगेन परेण परमेश्वरः॥
यथा मदो नरस्त्रीणां यथा वा माधवोऽनिलः॥ अनुप्रविष्टः क्षोभाय तथासौ योगमूर्तिमान्॥ स एव क्षोभको विप्राः क्षोभ्य
श्च परमेश्वरः॥ संकोचविकाशाभ्यां प्रधानत्वे व्यवस्थितः॥ प्रधानात्क्षोभ्यमाणाच्च तथा पुंसः पुरातनात॥ प्रादुरासीन्मह
द्बीजं प्रधानपुरुषात्मकं॥ महानात्मा मतिर्ब्रह्मा प्रबुद्धिः ख्यातिरीश्वरः॥ प्रज्ञा धृतिः स्मृतिः संविदेतस्मादिति तत्स्मृतं॥ वै
कारिकस्तैजसश्च भूतादिश्चैव तामसः॥ त्रिविधोऽयमहंकारो महतः संबभूव ह॥ अहंकारोऽभिमानश्च कर्त्ता मंता च स स्मृतः॥

॥ कूर्म ॥
॥ ९ ॥

ग्रात्मा च मुजलोजीवो यतः सर्वाप्रकृतमयः पंचभूतात्यहंकारो तन्मात्राणि च जज्ञिरे ॥ इंद्रियाणि च सर्वाणि सर्वं तस्यात्मकं जगत्
मनस्त्वव्यक्तजं प्रोक्तं विकारः प्रथमः स्मृतः । एतस्माज्जायते कर्त्ता भूतादिश्चाप्यनुपश्यति । वैकारिकादहंकारात्सर्गो वैकारिको
भवेत् । तैजसानींद्रियाणि स्युर्देवाभूतादिस्तु विकुर्वाणाः शब्दमात्रं ससर्ज ह । आकाशस्य घनं तस्मात्तस्य शब्दं गुणं विदुः ॥ वायुश्चापि
विकुर्वाणो रूपमात्रं ससर्ज ह ॥ ज्योतिरुत्पद्यते वायोस्तद्रूपं गुणमुच्यते । ज्योतिश्चापि विकुर्वाणं रसमात्रं ससर्ज ह ॥ संभवंति
ततोंभांसि रसाधाराणि तानि च ॥ आपश्चापि विकुर्वंत्यो गंधमात्रं ससर्जिरे ॥ संघातो जायते तस्मात्तस्य गंधो गुणो मतः
आकाशं शब्दमात्रं तु स्पर्शमात्रं समावृणोत् ॥ द्विगुणास्तत्र वायुः शब्दस्पर्शात्मकोभवत् ॥ रूपं तथैवाविशतः शब्दस्प
र्शौ गुणावुभौ ॥ त्रिगुणाः स्यात्ततो वह्निः सशब्दस्पर्शरूपवान् । शब्दस्पर्शश्च रूपं च रसमात्रं समाविशत् ॥ तस्माच्चतुर्गुणा
आपो विज्ञेयास्तु रसात्मिकाः । शब्दस्पर्शश्च रूपं च रसो गंधं समाविशत् ॥ तस्मात्पंचगुणा भूमिः स्थूला भूतेषु शब्द्य
ते ॥ शांता घोराश्च मूढाश्च विशेषास्तेन ते स्मृताः ॥ परस्परं तु प्रविशा धारयंति परस्परं । एते सप्त महात्मानो ह्यन्योन्यस्य सम
माश्रयात् ॥ नाशक्नुवन् प्रजा स्रष्टुमसमागम्य कृत्स्नशः । पुरुषाधिष्ठितत्वाच्च अव्यक्तानुग्रहेण च ॥ महदाद्या विशे
षां ॥ ताह्यंडमुत्पादयंते एककालसमुत्पन्नं जलबुद्बुदवद्वृतं ॥ विशेषेभ्योंडमभवद्बृहत्तदुदकेशयं ॥ कार्यस्य कार
णं तस्मिन् संसिद्धं परमेष्ठिनः । प्राकृतेंडे विवृद्धे तु क्षेत्रज्ञो ब्रह्मसंज्ञितः । स वै शरीरी प्रथमः स वै पुरुष उच्यते ॥ आ
दिकर्त्ता स भूतानां ब्रह्माग्रे समवर्त्तत । यमाहुः पुरुषं हंसं प्रधानात्परतः स्थितं । हिरण्यगर्भं कपिलं छंदोमूर्त्तिं स

वैकारिको भवेत् । तैजसानींद्रियाणि स्युर्देवा वैकारिका दश । एकाद
शं मनस्तत्र स्वगुणेनोभयात्मकं । भूततन्मात्रसर्गोयं भूतादेरभवद्द्विजाः

॥ रामः ॥
॥ ९ ॥

नातत्त्वं ॥ मेरुरुल्वमभूत्तस्य जरायुश्चापि पर्वताः। गर्भोदकं समुद्राश्च तस्यासन् परमात्मनः। तस्मिन्नण्डेऽभवद्विश्वं सदेवासुरमा-
नुषं ॥ चन्द्रादित्यौ सनक्षत्रौ सग्रहौ सह वायुना। अद्भिर्दशगुणाभिश्च बाह्यतोऽण्डं समावृतं ॥ आपो दशगुणेनैव तेजसा बाह्यतो
वृताः। तेजो दशगुणेनैव बाह्यतो वायुनावृतं। आकाशेनावृतो वायुः खं च भूतादिना वृतं। भूतादिर्महता तद्वदव्यक्तेनावृतो
महान् ॥ एते लोका महात्मानः सर्वतत्त्वाभिमानिनः। वसन्ति तत्र पुरुषा आत्मानो व्यवस्थिताः ॥ ईश्वरा योगधर्माणो ये
चान्ये तत्त्वचिन्तकाः। सर्वज्ञाः शान्तरजसो नित्यं मुदितमानसाः ॥ एतैरावरणैरण्डं सप्तभिः प्राकृतैर्वृतं ॥ एतावच्छक्यते वक्तुं
मायैषा गहना द्विजाः ॥ एतत्प्राधानिकं कार्यं यन्मया बीजमीरितं। प्रजापतेरियं मूर्तिरितीयं वैदिकी श्रुतिः ॥ ब्रह्माण्डमे-
तत्सकलं सप्तलोकबलान्वितं। द्वितीयं तस्य देवस्य शरीरं परमेष्ठिनः ॥ हिरण्यगर्भो भगवान् ब्रह्मा वै कनकाण्डजः।
तृतीयं भगवद्रूपं प्राहुर्वेदार्थवेदिनः ॥ रजोगुणमयं चान्यद्रूपं तस्यैव धीमतः। चतुर्मुखः स भगवान् जगत्सृष्टौ प्र-
वर्तते ॥ सृष्टं च पाति सकलं विश्वात्मा विश्वतोमुखः। सत्त्वं गुणमुपाश्रित्य विष्णुर्विश्वेश्वरः स्वयं ॥ अन्तकाले स्वयं
देवः सर्वात्मा परमेश्वरः ॥ तमोगुणं समाश्रित्य रुद्रः संहरते जगत्। एकोऽपि सन्महादेवस्त्रिधासौ समवस्थितः।
सर्गरक्षालयगुणैर्निर्गुणोऽपि निरंजनः ॥ एकधा स द्विधा चैव त्रिधा च बहुधा गुणैः। योगेश्वरः शरीराणि करोति विकरोति च
नानाकृतिक्रियारूपनामवन्ति स्वलीलया ॥ हिताय चैव भक्तानां स एव ग्रसते पुनः ॥ त्रिधा विभज्य चात्मानं त्रैलो-
क्ये संप्रवर्तते। सृजते ग्रसते चैव वीक्षते च विशेषतः। यस्मात्सृष्ट्वानुगृह्णाति ग्रसते च पुनः प्रजाः। गुणात्मकत्वात्त्रै-

॥कूर्म॥ कल्पेतस्मादेकःसउच्यते ॥ अग्रेहिरण्यगर्भःसप्रादुर्भूतःसनातनः ॥ आदित्याश्चादिदेवोसौअजातत्वादजःस्मृतः ॥ बृहत्वाद्ब्रह्म
॥१०॥ णोब्रह्मायदेवानांपरमेश्वरः ॥ वशित्वादप्यवश्यत्वादीश्वरःपरिभाषितः ॥ ऋषिःसर्वत्रगत्वेनहरिःसर्वगुरुर्यतः ॥ शिवःस्वत्रिम
लोयास्माद्विभुःसर्वापनोपतः ॥ नारायणास्सर्वैःतोनानारकः ॥ परिगीयते ॥ हेतुनात्वाकिमुक्तेनसर्वंब्रह्ममयंजगत् ॥ अनेक
भेदभिन्नक्रीडतेपरमेश्वरः ॥ इत्येषप्रकृतःसर्गःसंक्षेपात्कथितोमया ॥ अबुद्धिपूर्वकोविप्राब्राह्मीमूर्तिंनिबोधत ॥
इतिश्रीकूर्मपुराणेप्राकृतसर्गनामचतुर्थोध्यायः ॥४॥ कूर्मउवाच ॥ स्वयंभुवोनिवृत्तस्यकालसंख्याद्विजोत्तमाः ॥ अनुप्र
दानुपूर्वंत्वांस्वयंभूरितिसस्मृतः ॥ नारायणमनयोयस्मादेतेननारायणःस्मृतः ॥ हरःसंसारहरणाद्विभुत्वाद्विष्णुरुच्यते
भगवान्सर्वविज्ञानादवनादोमितिस्मृतः ॥ सर्वज्ञःसर्वविज्ञानात्सर्वंसर्वमयोयतः ॥ नशक्यतेसमाख्यातुंबहुवर्षैरपि
स्वयं ॥ कालसंख्यासमासेनपरार्द्धद्वयकल्पिता ॥ सएवस्यात्परःकालःतदन्तेप्रतिसृज्यते ॥ निजेनतस्यमानेनआयुव
र्षशतंस्मृतं तत्पराख्यंतदर्द्धंवापरार्द्धमभिधीयते ॥ काष्ठापंचदशाख्यातानिमेषाद्विजसत्तमाः ॥ काष्ठात्रिंशत्कलात्रिं
शत्कलामौहूर्तिकीगतिः ॥ तावत्संख्यैरहोरात्रंमुहूर्तैर्मानुषंस्मृतं ॥ अहोरात्राणितावंतिमासःपक्षद्वयात्मकः ॥ ॥राम॥
तैःषड्भिरयनंवर्षंद्वेयनेदक्षिणोत्तरे ॥ अयनंदक्षिणंरात्रिर्देवानामुत्तरंदिनं ॥ दिव्यैर्वर्षसहस्रैस्तुकृतत्रेतादिसंज्ञितं चतुर्यु ॥१०॥
गंद्वादशभिस्तद्विभागंनिबोधतः ॥ चत्वार्याहुःसहस्राणिवर्षाणांतुकृतंयुगं ॥ तस्यतावच्छतीसंध्यासंध्यांशश्चकृत
स्यतु ॥ त्रिशतीद्विशतीसंध्यातथाचैकशतंक्रमात ॥ अंशकंषट्शतंतस्मात्कृतसंध्यांशकंविना ॥ त्रेताद्वापरतिष्याणां

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

विनासंख्याज्ञकेन तु प्रोक्ताद्य परनिस्मायं कालस्ताने प्रकीर्त्तितं ॥ एतद्वादशसाहस्रं साधिकं परिकीर्त्तितं ॥ तदेकसप्ततिगुणं
मनोरन्तरमुच्यते ॥ ब्रह्मणो दिवसे विप्रा मनवस्तु चतुर्द्दश ॥ स्वायंभुवादयः सर्वे तेनः सर्वाणकादयः ॥ तैरियं पृथिवी सर्वा
सप्तद्वीपा सपर्वता पूर्णं युगसहस्रं वै परिकल्प्या नरेश्वरैः ॥ मन्वंतरेण चैकेन सर्वाण्येवांतराणि वै ॥ व्याख्यातानि न संदे
हः कल्पं कल्पेन चैव हि ॥ ब्राह्ममेकमहः कल्पस्तावती रात्रिरिष्यते ॥ चतुर्युगसहस्रं तु कल्पमाहुर्मनीषिणः ॥ त्रीणि क
ल्पः शतानि स्युस्तथा षष्टिर्द्विजोत्तमाः ॥ ब्रह्मणो वत्सरस्तेन कथितो वै द्विजोत्तमाः ॥ स च कालः ज्ञानगुणाः परं चैव तन
द्विः तस्यांते सर्वतत्वानां स्वहेतौ प्रकृतौ लयः ॥ तेनायं प्रोच्यते सद्भिः प्रकृतः प्रतिसंचरः ॥ ब्रह्मनारायणेशानां त्रयपा
णां प्रकृतौ लयः प्रोच्यते कालयोगेन पुनरेव च संभव ॥ एवं ब्रह्मा च भूतानि वासुदेवोपि शंकरः ॥ कालेनैव तु सृज्यन्ते स
एव ग्रसते पुनः ॥ अनादिरेष भगवान् कालोनंतोजरोमरः ॥ सर्वगत्वात्स्वतंत्रत्वात्सर्वात्मत्वान्महेश्वरः ॥ ब्रह्माणो बह
वो रुद्रा ह्यन्ये नारायणादयः ॥ एको हि भगवानीशः कालकविरितिश्रुतिः ॥ एकमत्र व्यतीतं तु परार्द्धं ब्रह्मणो द्विजः सां
प्रतं वर्त्तते त्वर्द्धं तस्य कल्पोयमग्रजः ॥ योतीतः सांप्रतिमः कल्पः पद्म इत्युच्यते बुधैः ॥ वाराहो वर्त्तते कल्पस्तस्य वक्ष्यामि
विस्तरं ॥ ॥ इति श्रीकूर्म्मपुराणे कालसंख्याकथनं पंचमोध्यायः ॥ ॥ कूर्म उवाच ॥ आसीदेकार्णवं घोरमवि
भागं तमोमयं ॥ शांतवातादिकं सर्वं न प्रज्ञायत किंचन ॥ एकार्णवे तदा तस्मिन्नष्टे स्थावरजंगमे ॥ तदा समभवद्ब्र
ह्मा सहस्राक्षः सहस्रपात ॥ सहस्रशीर्षा पुरुषो रुक्मवर्णो ह्यतीन्द्रियः ॥ ब्रह्मा नारायणाख्यस्तु सुष्वाप सलिले तदा ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ कूर्मपु ॥ रमं चोपगः स्वयं शोकं नारायणं प्रति ॥ ब्रह्मस्वरूपिणं देवं जगतः प्रभवाव्ययं ॥ आपो नारा इति प्रोक्ता नाम्ना पूर्वमिति श्रु-
॥ ११ ॥ तिः ॥ अयनं तस्य ताः पूर्वं तेन नारायणः स्मृतः ॥ तुल्यं युगसहस्रस्य नैशं कालमुपास्य सः ॥ शर्वर्यन्ते प्रकुरुते ब्रह्मत्वं सर्ग-
कारणात् ॥ ततस्तु सलिले तस्मिन् विज्ञायांतर्गतां महीं ॥ अनुमानात्तदुद्धारं कर्तुकामः प्रजापतिः ॥ जलक्रीडासु रुचिरं वा-
राहरूपमास्थितः ॥ अधृष्यं मनसाप्यन्यैर्वाङ्मयं ब्रह्मसंज्ञितं ॥ पृथिव्युद्धरणार्थाय प्रविश्य च रसातलं ॥ दंष्ट्रयाभ्यु-
ज्जहारैनामात्माधारो धराधरः ॥ दृष्ट्वा दंष्ट्राग्रविन्यस्तां पृथ्वीं प्रथितपौरुषं ॥ अस्तुवंजनलोकस्थाः सिद्धा ब्रह्मर्षयो हरि-
मषयदुत्तः ॥ नमस्ते देवदेवाय ब्रह्मणे परमेष्ठिने ॥ पुरुषाय पुराणाय शाश्वताय जयाय च ॥ नमः स्वयंभुवे तुभ्यं स्रष्ट्रे सर्वार्थ-
वादिने ॥ नमो हिरण्यगर्भाय वेधसे परमात्मने ॥ नमस्ते वासुदेवाय विष्णवे विश्वयोनये ॥ नारायणाय देवानां हितका-
रिणे ॥ नमोस्तु ते चतुर्वक्त्र शार्ङ्गचक्रासिधारिणे ॥ सर्वभूतात्मभूताय कूटस्थाय नमो नमः ॥ नमो वेदरहस्याय न-
मस्ते वेदयोनये ॥ नमो बुद्धाय शुद्धाय नमस्ते ज्ञानरूपिणे ॥ नमोस्त्वानंदरूपाय साक्षिणे जगतां नमः ॥ अनंतायाप्र-
मेयाय कार्याय करणाय च ॥ नमस्ते पंचभूताय पंचभूतात्मने नमः ॥ नमो मूलप्रकृतये मायारूपात्मने नमः ॥ रामः ॥
नमोस्तु ते वराहाय नमस्ते मत्स्यरूपिणे ॥ नमो योगाधिगम्याय नमः संकर्षणाय ते ॥ नमस्त्रिमूर्तये तुभ्यं त्रिधा- ॥ ११ ॥
म्ने दिव्यतेजसे ॥ नमः सिद्धाय पूज्याय गुणत्रयविभागिने ॥ नमोस्त्वादित्यवर्णाय नमस्ते पद्मयोनये ॥ नमो-
मूर्ताय शांताय माधवाय नमो नमः ॥ त्वयैव सृष्टमखिलं त्वय्येव सकलं स्थितं ॥ पालयैतज्जगत्सर्वं त्राता त्वं न

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

शरण्यां गतिः ॥ ब्रह्मण्यं स भगवान्निरुक्तनं कादेरभिहन्ते ॥ प्रसादमकरोत्तेषां वराहवपुरीश्वरः ॥ ततः संस्थापयामास पृथिवीं पृथि-
वीधरः ॥ मुमोच रूपं मनसा धारयित्वा धराधरः ॥ तस्योपरि जलौघस्य महती नौरिव स्थिता ॥ विततत्वाद्देहस्य न मही
याति संप्लवं पृथिवीं स समां कृत्वा पृथिव्यां सोचिनोद्गिरीन् प्राक्सर्गदग्धानखिलान् ततः सर्गे दधन्मनः ॥ ॥ इ
ति श्रीकूर्मपुराणे पृथिव्युद्धारे षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ कूर्म उवाच ॥ सृष्टिं चिन्तयतस्तस्य कल्पादिषु यथा पुरा अबुद्धिपू
र्वकः सर्गः प्रादुर्भूतस्तमोमयः ॥ तमो मोहो महामोहस्तामिस्रश्चान्धसंज्ञितः ॥ अविद्या पंचपर्वैषा प्रादुर्भूता महात्मनः
पंचधावस्थितः सर्गो ध्यायतः सोऽभिमानिनः ॥ संवृतस्तमसा चैव बीजकुम्भवदावृतः ॥ बहिरन्तश्चाप्रकाशस्त
ब्धो निःसंज्ञ एव च ॥ मुख्या नगा इति प्रोक्ता मुख्यसर्गस्तु स स्मृतः ॥ तं दृष्ट्वा साधकं सर्गममन्यदपरं प्रभुः ॥ तस्या
भिध्यायतः सर्गस्तिर्यक्स्रोतोऽभ्यवर्तत ॥ यस्मात्तिर्यक्प्रवृत्तः स तिर्यक्स्रोतस्ततः स्मृतः ॥ पश्वादयस्ते वि
ख्याता उत्पथग्राहिणो द्विजाः ॥ तमप्यसाधकं ज्ञात्वा सर्गमन्यं ससर्ज ह । ऊर्ध्वस्रोत इति प्रोक्तो देवसर्गस्तु
सात्त्विकः ॥ ते सुखप्रीतिबहुला बहिरन्तस्त्वनावृताः प्रकाशा बहिरन्तश्च स्वभावाद्देवसंज्ञिताः । ततोऽभिध्यायतस्त
स्य सत्याभिध्यायिनस्तदा ॥ प्रादुरासीत्तदाऽव्यक्तादर्वाक्स्रोतस्तु साधकः । ते च प्रकाशबहुलास्तमोद्रिक्ता रजो
धिकाः । दुःखोत्कटाः सत्त्वयुता मनुष्याः परिकीर्तिताः । तं दृष्ट्वा चापरं सर्गममन्यद्भगवानजः । तस्याभिध्यायतः
सर्गः सर्गो भूतादिकोऽभवत् ॥ ते परिग्राहिणः सर्वे संविभागरताः पुनः । खादनाश्चाप्यशीलाश्च भूताद्याः प

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

कूर्म ॥ रिकी र्त्तिताः इत्येते पंच कथिताः सर्गास्ते द्विजपुंगवाः प्रथमो महतः सर्गो विज्ञेयो ब्रह्मणस्तु सः ॥ तन्मात्राणां द्वितीयास्तु भू
॥ १२ ॥ त सर्गो हि स स्मृतः वैकारिकस्तृतीयास्तु सर्ग ऐन्द्रियकः स्मृतः ॥ इत्येषः प्राकृताः सर्गः संभूतो बुद्धिपूर्वकः ॥ मुख्यसर्गश्चतुर्थ
स्तु मुख्या वै स्थावराः स्मृताः ॥ तिर्यक्स्रोतस्तु यः प्रोक्तो तिर्यग्योन्यः स पंचमः तथोर्द्ध्वस्रोतसां षष्ठो देवसर्गस्तु स स्मृतः
ततोर्वाक्स्रोतसां सर्गः सप्तमः स तु मानुषः ॥ अष्टमो भौतिकः सर्गो भूतादीनां प्रवर्त्तते ॥ षड्व्याद्यास्तु द्विजपुंगवाः ॥ अग्रे स
सर्ज वै ब्रह्मा मानसानात्मनः समान् ॥ सनकं सनातनं चैव तथैव च सनन्दनं ॥ क्रतुं सनत्कुमारं च पूर्वमेव प्रजापतिः पंचैते
योगिनो विप्राः परं वैराग्यमास्थिताः ईश्वरासक्तमनसो न सृष्टौ दधिरे मतिं ॥ तेष्वेवं निरपेक्षेषु लोकसृष्टौ प्रजापतिः ॥
मुमोह मायया सद्यो मायाविनः परमेष्ठिनः संबोधयामास सुतं जगन्मायो महामुनिः ॥ नारायणो महायोगी योगिचि
त्तरंजनः बोधितस्तेन विश्वात्मा तताप परमं तपः ॥ स तप्यमानो भगवान् किंचित्प्रत्यपद्यत ॥ ततो दीर्घेण कालेन दुःखा
त्क्रोधो व्यजायत ॥ क्रोधाविष्टस्य नेत्राभ्यां प्रापतन्नश्रुबिन्दवः भ्रुकुटीकुटिलात्तस्य ललाटात्परमेष्ठिनः ॥
समुत्पन्नो महादेवः शरण्यो नीललोहितः स एव भगवानीशस्तेजोराशिः सनातनः यं प्रपश्यन्ति विद्वांसः स्वात्मस्थं ॥ राम: ॥
परमेश्वरं ॥ ओंकारं समनुस्मृत्य प्रणम्य च कृतांजलिः ॥ तमाह भगवान् ब्रह्मा सृजेमा विविधाः प्रजाः ॥ निशम्य भगवद्वा ॥ १२ ॥
क्यं शंकरो धर्मवाहनः ॥ स्वात्मना सदृशान् रुद्रान् ससर्ज मनसा शिवः ॥ कपर्दिनो निरातंकांस्त्रिनेत्रान्नील
लोहितान् ॥ तं प्राह भगवान् ब्रह्मा जन्ममृत्युयुताः प्रजाः ॥ सृजेति सोब्रवीदीशो नाहं मृत्युजरान्विताः ॥ प्रजाः स्रक्ष्ये जग

नाथसृजन्नवमुख्याः प्रजाः निवर्य्येसनतदा डंससर्ज कमलोद्भवः। ख्यातिनाभिमानिनले पांगदनलान्त्रिकोधनः। आयोग्नि रंगोल्ले
च यौवाङ्गः पृथिवी तथा॥ नद्यः समुद्राः शैलाश्च वृक्षाश्चैव तथैव च॥ लवाः काष्ठाकलाश्चैव मुहूर्त्ता दिवसाः क्षपाः। अर्द्ध
मासाश्च मासाश्च अयनाब्दयुगादयः स्थानाभिमानिनस्त्वे ते स्थानाधिकाननञ्जज्ञिरे तः। मरीचिमत्र्यङ्गिरसः पुलस्त्यं पुलहं क्र
तुं दक्षमत्रिं वसिष्ठं च धनं संकल्पमेव च। नेत्राभ्यां मुक्तिनामानं धर्मं च व्यवसायतः॥ संकल्पे वै च संकल्पान सर्वलोक
पितामह॥ पुलस्त्यं च तथोदाना द्याना व्रजलहं भृतिं॥ अयानाम्यक्तमध्यगुंख मानाद्व वसिष्ठकं॥ इत्येनाव्रलागाः स
ष्टाः साधकार गहमेधिनः॥ स्त्राल्प्यापवाससनंदनं धर्मसेः सेप्रवर्जितः॥ ततोदेवासुरापितनन्मनुष्यांश्चचतुष्टयं॥ सिसृ
क्षुर्भगवानीशः स्वमाम्याननमयोजयत॥ युक्तात्मनस्तमोमात्रा सुक्ताभूत् यज्जाप्रजन॥ युक्तात्मनस्तमोमात्राद्ये द्रिक्ता
भूयत्र जायते॥ ततोस्य जघनात्पूर्वमसुराजज्ञिरे सुताः॥ उत्ससर्ज सुतांस्तां तां नत्तेषु तषोन्तमः॥ सावोत्सृष्टा ततुले
नसघो रात्रिर्जायतः॥ सा तमो बहुला यस्मात्ततोत्रा स्वयं स्वतः॥ सत्त्वमात्रात्मिकां देव तनुं यत्नांग्रहीन वान्
ततोस्य मुखतो देवा दीव्यतः संप्रजज्ञिरे॥ त्यक्तासापि तनुं तेन सत्त्वप्रायमभूद्दिनं॥ तस्मादहोधर्मयुक्ता देवताः स
मुपागते॥ सत्त्वमात्रात्मिकामेव ततोन्यां जगृहे तनुं॥ पितृवन्मन्यमानस्य पितरस्तस्य जज्ञिरे॥ उत्ससर्ज पितृं
नसृष्ट्वा ततस्तामपि विश्वकृत्॥ सापि चोत्सृष्टा ततोल्लोनसंध्या व्यजायत॥ तस्मादहर्देवतानां रात्रिः स्याद्देवविद्वि
षां॥ ततोर्मध्ये पितृणां तु मूर्त्तिः संध्या गरीयसी॥ तस्माद्देवासुराः सर्वे ऋषयो मानवास्तथा॥ उपासत तद्यु — त

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥कूर्म॥
॥१३॥

स्याः ते ते मे गंधमामानत॥ ततो मा पा मा तान्विकाब्रह्मा तनुमन्यां तनो सृजन्॥ तमो स्यजज्ञिरे पुत्राः मनुष्या रजोत्कटाः॥ ता मथ्या
भ न तन्याज तनुं सघः प्रजापतिः ज्योत्स्ना सा चा भवद्विप्राः प्राक्संध्याया भिधीयते॥ ततः स भगवान्ब्रह्मा संप्राप्य द्विजपुं
गवाः॥ मूर्तिं तमोरजःप्रायां पुनरेवाभ्ययुंजत॥ अंधकारे क्षुधाविष्टा राक्षसास्तस्य जज्ञिरे॥ पुत्रास्तमोरजःप्राया बलिनस्ते नि
शाचराः॥ सर्पा यक्षास्तथा भूता गंधर्वाः संप्रजज्ञिरे॥ रजस्तमोभ्यामाविष्टास्ततो ऽन्यानसृजत्प्रभुः॥ वयांसि वयसः सृष्ट्वा अवि
न्वै वक्षसो ऽसृजत्॥ मुखतो ऽजान् ससर्जाथ उदराद्गाश्च निर्ममे॥ पद्भ्यां चाश्वान्समातंगान्रासभान्गवयान्मृगान्॥ उष्ट्रा
न्श्वतरांश्चैव न्यंकूनन्यांश्च जातयः॥ ओषध्यः फलमूलिन्यो रोमभ्यस्तस्य जज्ञिरे॥ गायत्रं च ऋचं चैव त्रिवृत्सोमं रथंतरं
अग्निष्टोमं च यज्ञानां निर्ममे प्रथमान्मुखात्॥ यजूंषि त्रैष्टुभं छंदः स्तोमं पंचदशं तथा॥ बृहत्साममतिरात्रं च पश्चिमाद
सृजन्मुखात्॥ एकविंशमथर्वाणमाप्तोर्यामाणमेव च॥ अनुष्टुभं सवैराजमुत्तरादसृजन्मुखात्॥ उच्चावचानि भू
तानि स्थावराणि चराणि च॥ यक्षान्पिशाचान्गंधर्वांस्तथैवाप्सरसः शुभाः॥ नरकिंनररक्षांसि वयःपशुमृगोरगान्॥ ॥राम:॥ ॥१३॥
अव्ययं च व्ययं चैव द्वयं स्थावरजंगमं॥ तेषां ये यानि कर्माणि प्राक्सृष्टेः प्रतिपेदिरे॥ तान्येव ते प्रपद्यंते सृज्यमानाः पुनः पुन
:पुनः॥ हिंस्राहिंस्रे मृदुक्रूरे धर्माधर्मावृतानृते॥ तद्भाविताः प्रपद्यंते तस्मात्तत्तस्य रोचते॥ महाभूतेषु नानात्वमिंद्रि
यार्थेषु मूर्तिषु॥ विनियोगं च भूतानां धातैव व्यदधात्स्वयं॥ नाम रूपं च भूतानां प्राकृतानां प्रपंचनं॥ वेदश
ब्दाः पुरा देवो निर्ममे स महेश्वरः॥ आर्षाणि चैव नामानि याश्च वेदेषु दृष्टयः॥ शर्वर्यंते प्रसूतानां तान्येवैभ्यो द

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

दास्मजः पर्य्यन्तानत लिंगानि नानारूपाणि पर्य्यये ॥ दृष्ट्वं नेता निनान्ये वान्नथा भावागादिषु ॥ ॥ इति श्रीकूर्म्मपुराणे सप्तमो
ध्यायः ॥ ७ ॥ श्रीकूर्म्म उवाच ॥ एवं भूतानि सृष्टानि स्थावराणि चराणि च । यदास्य तां प्रजाः सृष्टा न व्यवर्द्धन्त धीमतः । तमोमा
त्रावृतो ब्रह्मा तदाशोचत दुःखितः ॥ ततः स विदधे बुद्धि मर्थनिश्चयगामिनीं । अथात्मनि समद्राक्षीत् तमोमात्रां नियामि
कां राजः सत्त्वं च संवृत्य वर्त्तमानं स्वधर्मतः । तमस्तु व्यनुदत्पश्चाद्रजः सत्त्वेन संयुतः ॥ तत्तमः प्रतिनुन्नं वै मिथुनं समजायत
अधर्मश्चरणो विप्र हिंसा चाशुभलक्षणा । स्वां तनुं स ततो ब्रह्मा तामपोहत भास्वरां ॥ द्विधाकरोत् पुनर्देहमर्द्धेन पुरुषोऽभवत्
अर्द्धेन नारी पुरुषो विराजमसृजत्प्रभुः ॥ नारीं च शतरूपाख्यां योगिनीं ससृजे शुभां ॥ सा दिवं पृथिवीं चैव महिम्ना व्याप्य सं
स्थिता ॥ योगभृगुपुलहश्चैव क्रतुः परमधर्मवित । अग्निर्वसिष्ठो वह्निश्च पितरश्च यथाक्रमं ॥ ख्यात्याद्या जगृहुः कन्या मुनयो
ऽतान सत्तमाः । श्रद्धायामात्मजः कामो दर्पो लक्ष्मीसुतः स्मृतः ॥ धात्यांतु नियमः पुत्रः सन्तुष्ट्यां सन्तोष उच्यते ॥ पुष्ट्यां लाभः
सुतस्त्वापि मेधापुत्रः श्रमस्तथा ॥ क्रियायाश्चाभवत्पुत्रो दंडः समय एव च ॥ बुद्ध्यां बोधः सुतस्तद्वदप्रमादोप्यजायत । लज्जा
या विनयः पुत्रो वपुषो व्यवसायकः । क्षेमः शान्तिसुतश्चापि सिद्धिसिद्धेरजायत ॥ यशः कीर्त्तिसुतस्तद्वदित्येते
धर्म्मसूनवः ॥ कामस्य हर्षः पुत्रोऽभूद्देवानन्दोप्यजायत ॥ इत्येष वै सुखोदर्कः सर्गो धर्मस्य कीर्त्तितः । जज्ञे हिंसा त्वधर्मा द्वै
निःकृतिं चानृतं सुतं ॥ निःकृत्यनृतयोर्जज्ञे भयं नरकमेव च ॥ माया च वेदना चैव मिथुनं त्विदमेतयोः ॥ भयाज्जज्ञेऽथ वै
मायां मृत्युं भूतापहारिणं । वेदनायां सुतश्चापि दुःखं जज्ञेऽथ रौरवात ॥ मृत्योर्व्याधिजराशोकक्रोधासूयाः प्रजज्ञिरे ॥ दुःखो

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥ कू·र्म· ॥ नराः स्मृतास्ते ने सर्वे वा धर्मलक्षणाः ॥ तेषां भार्यास्ति पुत्रो वा सर्वे नैके हरेन्नरः ॥ इत्येष नामसः सर्गायते धर्मो नियामकः संक्षेपे
॥ १४ ॥ णमया प्रोक्ता विसृष्टिर्मुनिपुंगवाः ॥ ॥ इति श्रीकूर्मपुराणेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ सूत उ० ॥ एवं श्रुत्वाथ वचनं नारदाद्या मह
र्षयः ॥ प्रणम्य वरदं विष्णुं पप्रच्छुः संशयान्विताः ॥ मुनय ऊचुः ॥ कथितो भगवन् सर्गो मुख्यादीनां जनार्दनः ॥ इदानीं संशयं
चेममस्माकं छेत्तुमर्हसि ॥ कथं स भगवानीशः पूर्वजोपि पिनाकधृक ॥ पुत्रत्वमगमच्छंभुर्ब्रह्मणो व्यक्तजन्मनः ॥ कथं च भग
वान् जज्ञे ब्रह्मा लोकपितामहः ॥ अण्डजो जगतामीशस्तन्नो वक्तुमिहार्हसि ॥ ॥ कूर्म उवाच ॥ शृणुध्वमृषयः सर्वे शंकरस्या
मितौजसः ॥ पुत्रत्वं ब्रह्मणस्तस्य पद्मयोनित्वमेव च ॥ अतीतकल्पावसाने तमोभूतं जगत्त्रयं ॥ आसीदेकार्णवं घोरं नदे
वाद्या न चर्षयः ॥ तत्र नारायणो देवो निर्जने निरुपप्लवे ॥ आश्रित्य शेषशयनं सुष्वाप पुरुषोत्तमः ॥ सहस्रशीर्षा भूत्वा स स
हस्राक्षः सहस्रपात ॥ सहस्रबाहुः सर्वज्ञश्चिन्त्यमानो मनीषिभिः ॥ पीतवासा विशालाक्षो नीलजीमूतसंनिभः ॥ महा
विभूतिर्योगात्मा योगिनां हृदयापरः ॥ कदाचित्तस्य सुप्तस्य लीलार्थं दिव्यमद्भुतं ॥ त्रैलोक्यसारं विमलं नाभ्यां पंकज
मुद्बभौ ॥ शतयोजनविस्तीर्णं तरुणादित्यसंनिभं ॥ दिव्यगंधमयं पुण्यं कर्णिकाकेसरान्वितं ॥ तस्यैवं सुचिरं कालं वर्त
मानस्य शार्ङ्गिणः ॥ हिरण्यगर्भो भगवांस्तं देशमुपचक्रमे ॥ स तं करेण विश्वात्मा समुत्थाप्य सनातनं ॥ प्रोवाच मधुरं वा ॥ राम: ॥
क्यं मायया तस्य मोहितः ॥ अस्मिन्नेकार्णवे घोरे निर्जने तमसावृते ॥ एकाकी को भवाञ्छेते ब्रूहि मे पुरुषर्षभ ॥ तस्य तद्व ॥ १४ ॥
नं श्रुत्वा विहस्य गरुडध्वजः ॥ उवाच देवं ब्रह्माणं मेघगंभीरनिःस्वनः ॥ भो भो नारायणं देवं लोकानां प्रभवाप्ययं ॥ महायोगी

14

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

ध्वं मां वै जानीहि पुरुषोत्तमं ॥ मया पद्मजगर्भस्थं नैव लोकपितामहः । स एवं तमाहातान्निपसमुद्भवैः समभिद्रुतं । एवमा
भाष्य विश्वात्मा प्रोवाच पुरुषो हरिः जानन्नपि महायोगी को भवानिति वेधसं । ततः प्रहस्य भगवान् ब्रह्मा वेदनिधिः प्रभुः ॥
प्रत्युवाचयजुया------श्लक्ष्णया गिरा । अहं धाता विधाता च स्वयंभूः प्रपितामहः ॥ मय्येव संस्थितं विश्वं ब्रह्माहं विश्वतोमुखः
श्रुत्वा वाचं गां भगवान् विष्णुः सत्यपराक्रमः । अनुज्ञातः यथा योगेन प्रविष्टो ब्रह्मणस्तनुं ॥ त्रैलोक्यमेतत्सकलं सदेवासुरमानु
षं ॥ उदरे तस्य देवस्य दृष्ट्वा विस्मयमागतः ॥ तदास्य वक्त्रान्निःक्रम्य पन्नगेंद्रनिकेतनः अप्यापि भगवान् विष्णुः पितामहमथाब्र
वीत् ॥ भवानप्येवमेवाद्य शाश्वतं हि ममोदरं प्रविश्य लोकान्पश्यैतान्विचित्रान्पुरुषर्षभ ॥ ततः प्रह्लादिनीं वाणीं श्रुत्वा
तस्याभिनंद्य च । श्रीपतेरुदरं भूयं प्रविवेश कुशध्वजः ॥ तानेव लोकान् गर्भस्थानपश्यत्समविक्रमः ॥ पर्य्यटित्वाथ देवस्य द
शं तस्य वै हरेः ॥ ततो ह्यपश्यत्सर्वाणि विहितानि महात्मना ॥ जनार्द्दनेन ब्रह्मासौ नाभ्यां द्वारमविंदत ॥ तत्र योगबलेना
सौ प्रविश्य कनकांडजः ॥ उज्जहारात्मनो रूपं पुष्कराच्चतुराननः ॥ विरराजारविंदस्थः पद्मगर्भसमद्युतिः ॥ ब्रह्मा स्वयंभू
र्भगवान् जगद्योनिः पितामहः ॥ स मन्यमानो विश्वेशमात्मानं परमं पदं । प्रोवाच विष्णुं पुरुषं मेघगंभीरया गिरा ॥ किं
कृतं भवतेदानीमात्मनो जयकांक्षया ॥ एकोऽहं प्रबलो नान्यो मां वै कोऽभिभविष्यति । श्रुत्वा नारायणो वाक्यं ब्रह्मणोक्तमतः पर
मेषितः ॥ सांत्वपूर्वमिदं वाक्यं बभाषे मधुरं हरिः ॥ भगवान् धाता विधाता च स्वयंभूः प्रपितामहः ॥ न मात्सर्याभियोगेन द्व
राणि पिहितानि मे ॥ किं तु लीलार्थमेवैतत् न त्वां बाधितुमिच्छया ॥ को हि बाधितुमन्विच्छेद्देवदेवं पितामहं ॥ नहि ब्रह्मं

॥ कूर्मं ॥ वाध्यमेवब्रह्मन्मान्योहिसर्व्वथाभवान् ॥ ममर्व्वयकल्पाराध्यमयायहृतेनव । त्रयस्मात्कारणाब्रह्मन्पुत्रोभवममेभवान् । पद्म
॥ १५ ॥ योनिरितिख्यातोमत्प्रियार्थंजगन्मयः ॥ ततःसभगवान्देवोवरंदत्वाकिरिटिने । प्रहृष्टमनसंगत्वापुनर्विष्णुमभाषत
भगवान्सर्व्वान्यकोनेतःसर्व्वेषांपरमेश्वर ॥ मन्ययंसर्व्वमेवेदंब्रह्मतापुरुषःपरः । नावाभ्यांविद्यतेत्वन्योलोकानांप
रमेश्वरः ॥ एकोमूर्त्तिस्त्रिधाभिन्नोनारायणपितामहौ ॥ मैनैवमुक्तोब्रह्माणंवासुदेवोब्रवीदिदं ॥ इयंप्रतिज्ञाभवतोवि
नाशायभविष्यति । किंत्वपश्यसियोगेनब्रह्माऽधिपतेर्मव्ययं ॥ प्रधानपुरुषेशानंवेदाहंपरमेश्वरं ॥ यंनपश्यन्ति
योगीन्द्राःसांख्याःअपिमहेश्वरं ॥ अनादिनिधनंब्रह्मतमेवशरणंव्रज ॥ ततःक्रुद्धोम्बुजाभाक्षंब्रह्माप्रोवाचकेशवं
भगवान्नमात्मानंवेद्मितत्परमाक्षरं ॥ ब्रह्माणंजगतामेकमात्मानंपरमंपदं । नावाभ्यांविद्यतेत्वन्योलोकानांपरमेश्वरः
संत्यज्यनिद्रांविपुलांस्वमात्मानंविलोकय । तस्यतत्क्रोधजंवाक्यंश्रुत्वापिसतदाप्रभुः ॥ मामैवंवदकल्याणपरिवा
दंमहात्मनः ॥ नमेह्यविदितंब्रह्मन्नान्यथाहंवदामिते ॥ किंतुमोहयतिब्रह्मात्वांनपरमेश्वरं ॥ मयद्यशेषविशेषा
णांहेतुरात्मसमुद्भवा ॥ एतावदुक्त्वाभगवान्विष्णुस्तूष्णींबभूवह । ज्ञात्वातत्परमंतत्वंस्वमात्मानंसुरेश्वरः ॥ कुतोह्य ॥ रामः ॥
परिमेयात्माभूतानांपरमेश्वरः ॥ प्रसादंब्रह्मणोकर्तुंप्रादुरासीत्ततोहरः । ललाटनयनोदेवोजटामण्डलमण्डितः ॥ ॥ १५ ॥
त्रिशूलपाणिर्भगवानतेजसांपरमोनिधिः ॥ दिव्यांविशालांग्रथितांग्रहैःसार्केंदुतारकैः ॥ मालामत्यद्भुताकारांधा
रयानापदांतंत्रिनी ॥ तंदृष्ट्वादेवमीशानंब्रह्मालोकपितामहः । मोहितोमाययात्यर्थंपीतवाससमब्रवीत् ॥ कएषपु

15

कृषो नीलः शूलपाणिस्त्रिलोचनः ॥ तेजोराशिरमेयात्मा समायातिर्जनार्दनः तस्य तद्वचनं श्रुत्वा विष्णुर्दानवमर्दनः ॥ अप
श्यदीश्वरं देवं ज्वलन्तं विमलेम्भसि ॥ तान्त्वां तं परमं भावमैश्वरं ब्रह्मभावनः । प्रोवाचवीक्ष्य भगवान् देवपितामहं ॥ अहं दे
वो महादेवः स्वयंज्योतिः सनातन ॥ अनादिनिधनश्चिंत्यो लोकनामीश्वरो महान ॥ शंकरः शंभुरीशानः सर्वात्मा परमे
श्वरः ॥ भूतनामधिपो योगी महेशो विमलः शिवः एष धाता विधाता च प्रधानः प्रभुरव्ययः यं प्रपश्यन्ति यतयो ब्रह्म
णा नेन भाविना ॥ स त्वमेव जगत्कृत्स्नं नापि संहरते तथा ॥ कालो भूत्वा महादेवः केवलो निष्कलः शिवः ब्रह्मणो विद
धे पूर्वं भवं तं यः सनातनः ॥ वेदांश्च प्रददौ तुभ्यं सोयमायातिशंकरः ॥ अस्यैव चापरां मूर्त्तिं विश्वयोनिं सनातनीं
वासुदेवाभिधानां मामवैहि प्रपितामह ॥ किं न पश्यसि योगेशं ब्रह्माधिपतिमव्ययं ॥ दिव्यं भवतु ते चक्षुर्येन द्रक्ष्य
सि तत्परं ॥ लब्ध्वा शैवं तदा चक्षुर्विष्णोर्लोकपितामह ॥ बुबुधे परमेशानः पुरतः समवस्थितं ॥ लब्ध्वा परमं ज्ञान
मैश्वरं प्रपितामहः ॥ प्रपेदे शरणं देवं तमेव पितरं शिवं ॥ ओंकारं समनुस्मृत्य संस्तभ्यात्मानमात्मना ॥ अथर्वशिर
सा देवं तुष्टाव च कृताञ्जलिः ॥ संस्तुतस्तेन भगवान् ब्रह्मणा परमेश्वरः ॥ अवाप्य परमां प्रीतिं व्याजहार स्मयन्निव ॥ म
त्समस्त्वं न सन्देहो वत्सभक्तश्च मे भवान् ॥ मयैवोत्पादितः पूर्वं लोकसृष्ट्यर्थमव्ययम् ॥ त्वमात्मा ह्यादिपुरुषो
मम देहसमुद्भवः ॥ निरीक्ष्ये विष्णुं सं प्रणम्योवाच शंकरं ॥ भगवान्भूतभव्येश महादेवाम्बिकापते ॥ त्वामेव पुत्र
मिच्छामि त्वयावा सदृशं प्रभो ॥ मोहितास्मि महादेव मायया सूक्ष्मया त्वया ॥ न जाने परमं भावं यथातथ्येन ते

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥कू॰ पु॰॥ ॥१८॥

शिव ॥ त्वमेव देवभक्तानां माता भ्राता पिता सुहृत् ॥ प्रसीद तव पादाब्जं नमामि शरणं गतः ॥ स तस्य वचनं श्रुत्वा जगन्नाथो वृ-
षध्वजः ॥ व्याजहार तदा पुत्रं समालोक्य जनार्दनं ॥ यदर्थितं भगवता तत्करिष्यामि पुत्रक ॥ विज्ञानमैश्वरं दिव्यमुत्पत्स्य-
ति तवानघ ॥ त्वमेव सर्वभूतानामादिकर्त्ता नियोजितः ॥ कुरुष्व नेश देवेश मायालोकपितामह ॥ एष नारायणोऽनन्तो
ममैव परमा तनुः ॥ भविष्यति तवेशानो योगक्षेमवहो हरिः ॥ एवं व्याहृत्य हस्ताभ्यां प्रीतः प्रीतः स परमेश्वरः ॥ संस्पृश्य
देवं ब्रह्माणं हरिं वचनमब्रवीत् ॥ तुष्टोऽस्मि सर्वथाहं ते भक्त्या त्वं जगतां मयः ॥ वरं वृणीष्व भावाभ्यां मयो नित्यपरमा-
र्थतः ॥ श्रुत्वाथ देववचनं विष्णुर्विश्वमयं जगत् ॥ प्राह प्रसन्नया वाचा समालोक्य तनुं सुखं ॥ एष एव वरः श्लाघ्यो
यदहं परमेश्वरं ॥ पश्यामि परमात्मानं भक्तिर्भवतु मे त्वयि ॥ तथेत्युक्त्वा महादेवः पुनर्विष्णुमभाषत ॥ भगवान्
सर्वस्य कार्यस्य कर्त्ता सहमधिदैवतं ॥ त्वन्मयं मन्मयं चैव सर्वमेतन्न संशयः ॥ भवान् सोमस्त्वहं सूर्यो भवान् रात्रिरहं
दिनं ॥ भवान् प्रकृतिरव्यक्तमहं पुरुष एव च ॥ भवान् ज्ञानमहं ज्ञाता भवान् मायाहमीश्वरः ॥ भवान् विद्यात्मिका
शक्तिः शक्तिमानहमीश्वरः ॥ योऽहं स निष्कलो देवः सोऽपि नारायणः प्रभुः ॥ एकीभावेन पश्यन्ति योगिनो ब्रह्मवादि-
नः ॥ त्वामनाश्रित्य विश्वात्मन् योगी मामुपैष्यति ॥ पालयैतज्जगत्कृत्स्नं सदेवासुरमानुषं ॥ इतीदंम
गवाननादि स्वमायया मोहितभूतभेदः ॥ जगाम जन्मर्द्धिविनाशहीनं धामैकमव्यक्तमनन्तशक्तिः ॥
इति कूर्मपुराणे पद्मोद्भवप्रादुर्भावेन नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ कूर्म उवाच ॥ गते महेश्वरे देवे स्वपदं च पितामहः ॥

॥राम:॥ ॥१८॥

16

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

नदेवमहत्स्य यं मे जेनाभिसम्भ्रुत्थिते ॥ अथ दीर्घेण कालेन तत्राप्रतिमयौजसौ ॥ महासुरौ समायातौ भ्रातरौ मधुकैटभौ ॥ क्रोधेन
महताविष्टौ पतपर्वं तमिवृतौ ॥ कर्णात् नर समुद्भूतौ देवदेवस्य शार्ङ्गिणः ॥ तावापतन्तौ समीक्ष्य हनारायणमणो विभुः ॥
त्रैलोक्यकण्टकावुभौ ॥ न तत्यामहनप्युद्धं नयोः स्वप्नाम्भसि निहिजा ॥ व्यजयत्केशभंगिसुविष्णुश्च व्यजयन्मधुं ॥ पद्मे सनाभि
--- जगन्नाथः पितामहे ॥ बभाषे मधुरं वाक्यं स्नेहनाविष्टमनाहरिः ॥ अस्मान्मयोद्यमानस्त्वं पद्मादवतर प्रभोः नाहं भगवतं
शक्तोभिसोढुं तेजोमयं गुरुं ॥ ततोवतीर्य विश्वात्मा देहमाविश्य वक्रिणः ॥ अवापवैष्णवीं निद्रां मग्ने भूतोप्यविष्णुना ॥ सह
तेनतपाविश्यं शांखचक्रगदाधरः ॥ ब्रह्मानारायणाख्योसौ सुष्वापसलिलेतदा ॥ सोनुभूयचिरं कालमानन्दं परमात्मनः
॥ अनाद्यनन्तमद्वैतं त्वात्मानं ब्रह्मसंज्ञितं ॥ ततः प्रभातेयोगात्मा भूत्वा देवश्चतुर्मुखः ॥ ससर्ज सृष्टिं तद्रूपां वैष्णवं भाव
मास्थितः ॥ पुरस्तादसृजद्देवः सनन्दं सनकंतथा ॥ ऋभुं सनत्कुमारं च पूर्वजं तं सनातनं ॥ ते द्वन्द्वमोहनिर्मुक्ताः परं वैराग्यमास्थि
ताः ॥ विदित्वा परं भावं नाते पिदधिरे मतिं ॥ तेष्वेवं निरपेक्षेषु लोकसृष्टौ पितामहः ॥ बभूव नष्टचेतावै मायया पर
मेष्ठिनः ॥ ततः पुराणपुरुषो जगन्मूर्त्तिः सनातनः ॥ व्याजहारात्मनः पुत्रं मोहनाशाय पद्मजं ॥ कच्चिन्न विस्मृतो देवः शू
लपाणिः सनातनः ॥ यदुक्तवेपुरा तुभ्यं पुत्रत्वे भवदाकरः ॥ अवाप संज्ञां गोविन्दात् पद्मयोनिः पितामहः ॥ प्रजाः स्रष्टुं मन
श्चक्रे तपः परमदुष्करं ॥ तस्यैवं तप्यमानस्य न किंचित् समवर्त्तत ॥ ततो दीर्घेण कालेन दुःखात्क्रोधोभ्यजायत ॥ क्रोधा
विष्टस्य नेत्राभ्यां प्रापतन्नश्रुबिंदवः ॥ ततस्तेभ्योश्रुबिन्दुभ्यो भूताः प्रेतास्तदाभवन् ॥ सर्वांस्तानग्रजान्दृष्ट्वा ब्रह्मात्मानमनिंदत

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥ कू.पु. ॥ नन्दे प्राणांश्च भगवा न्दक्षोथ विष्टुः प्रजापतिः॥ ततः प्राणान् मयोनह्य त्राडुरासीत्स्वयंभो त्यान सहस्रादित्यसमं काशो युगान्तदह
॥ ७ ॥ नोपमः॥ रुरोद सुस्वरं घोरं देवदेवः स्वयं शिवः रोदमानं ततो ब्रह्मा मा रोदीरित्यभाषत रोदनाद्रुद्र इत्येवं लोके ख्यातिं गमिष्य
सि॥ अन्यानि सप्त नामानि पत्नीः पुत्रांश्च शाश्वतान्॥ स्थानानि चैषां सप्तानां ददौ लोकपितामहः॥ भवः शर्वोथ ईशानः
पशूनां पतिरेव च॥ भीमश्चोग्रो महादेवस्तानि नामानि सप्त वै॥ सूर्यो जलं मही वह्निर्वायुराकाशमेव च॥ दीक्षितो ब्राह्मणश्चंड
इत्येतास्त्वष्ट मूर्तयः स्थानेष्वेतेषु ये रुद्रं ध्यायन्ति प्रणमन्ति च॥ तेषामघं न दैवाद्ददाति परमं पदं॥ सुवर्चला तथैवोमा
विकेशी वल्लिका तथा स्वाहा दिशश्च दीक्षा च रोहिणी चेति पत्नयः॥ शनैश्चरस्तथा शुक्रो लोहितांगो मनोजवः॥ स्कंदः स्व
र्गोथ संतानो बुधश्चैषां सुताः स्मृताः एवं प्रकारो भगवान् देवदेवो महेश्वरः॥ प्रजा धर्मं च कामं च त्यक्त्वा वैराग्यमाश्रि
तः॥ आत्मन्याधाय चात्मानमैश्वरं भावमास्थितः॥ पीत्वा तदक्षरं ब्रह्म शाश्वतं परमामृतं॥ प्रजाः सृजेति चादिष्टो ब्रह्म
णा नीललोहितः॥ स्वात्मना सदृशान् रुद्रान् ससर्ज मनसा शिवः॥ कपर्दिनो निरातंकान् नीलकंठान् पिनाकिनः॥ त्रि
शूलहस्तान् ऋष्टिघ्नान् महानन्दांस्त्रिलोचनान्॥ जरामरणनिर्मुक्तान् महावृषभवाहनान्॥ वीतरागांश्च सर्वज्ञान् को ॥ पु. ॥
टिकोटिशतान् प्रभुः॥ तान् दृष्ट्वा विविधान् रुद्रान् निर्मलान् नीललोहितान्॥ जरामरणनिर्मुक्तान् व्याजहार हरं गुरुः॥ मा स्रा ॥ ७ ॥
क्षीरीदृशीर्देव प्रजा मृत्युविवर्जिता अन्याः सृज त्वं भूतेश जन्ममृत्युसमन्विताः॥ ततस्तमाह भगवान् कपर्दी कामशास
नः॥ नास्ति मे तादृशः सर्गः सृज त्वमशुभाः प्रजाः॥ ततः प्रभृति देवोसौ न प्रसूतेशुभाः प्रजाः॥ स्वात्मजैरेव तै रुद्रैर्निवृत्तात्मा॥

17

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

स्यात्त्वनिःशून्यस्यात्मुखं नेत्रनस्यासीद्देवदेवस्य धूर्जटिनः ॥ तानं वे रागमैश्वर्यं नयः सर्वक्षमा ह्यतिः ॥ ईदृक्त्वमात्मसंवे
द्योत्वधिष्ठितं नमेवच अग्न्यपानि दहे नं सदैवमानसे नदेः श्रीतिर्विस्फारलोचनः । ज्ञात्वा परमं भावमेश्वरं ज्ञानचक्षु
षं ॥ कृत्वा जगन्नामीशं कृत्वाञ्जलिसंपुटं जलि ॥ ब्रह्मोवाच ॥ नमस्ते भगवन् देव नमस्ते परमेश्वरः ॥ नमः शिवाय देवा
य नमस्ते ब्रह्मरूपिणे ॥ नमोऽस्तु ते महेशाय नमः शान्तीय हेतवे ॥ प्रधानपुरुषेशाय योगाधिपतये नमः ॥ नमः काल
रुद्राय महाग्रासाय शूलिने नमः पिनाकहस्ताय त्रिनेत्राय ते नमो नमः ॥ नमस्त्रिमूर्त्तये तुभ्यं ब्रह्मणो जनकाय ते ॥ ब्रह्मवि
द्याधिपतये ब्रह्मविद्याप्रदायिने ॥ नमो देवरहस्याय कालकालाय ते नमः ॥ वेदान्तसाररत्नाय नमो वेदात्ममूर्त्तये
नमो बुद्धाय शुद्धाय योगिनां गुरवे नमः ॥ प्रहीणशोकैर्विविधैर्भूतैः परिवृताय नमो नमो ब्रह्मण्यदेवाय ब्रह्माधिपतये
नमः ॥ त्र्यंबकाय च देवाय नमस्ते परमेष्ठिने ॥ नमो दिग्वाससे तुभ्यं नमो मुण्डाय दण्डिने ॥ अनादिमलहीनाय ज्ञानगम्या
य ते नमः ॥ नमस्ते निःप्रपञ्चाय निराभासाय ते नमः ॥ ब्रह्मणो विश्वरूपाय नमस्ते परमात्मने ॥ त्वयैव सृष्टमखिलं
त्वय्येव सकलं स्थितं ॥ त्वया संह्रियते विश्वं प्रधानाद्यं जगन्मय ॥ त्वमीश्वरो महेशपरमात्मने ॥ त्वयैव सृष्टमखि
लं त्वय्येव सकलं स्थितं ॥ त्वया संह्रियते विश्वं प्रधानाद्यं जगन्मय ॥ त्वमीश्वरो महादेवः परं ब्रह्म महेश्वरः ॥ परमेष्ठि
खिलं त्वय्येव सकलं स्थितं ॥ त्वया संह्रियते विश्वं प्रधाप्रधानाद्यं जगन्मया ॥ त्वमीश्वरो महादेवः परं ब्रह्म महेश्व
रः ॥ परमेष्ठि शिवः शान्तः पुरुषो निष्कलो हरः ॥ त्वमक्षरं परं ज्योतिस्त्वं कालः परमेश्वरः ॥ त्वमेव पुरुषोऽनन्तः प्रधानं प्रकृतिस्तथा

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥ कूर्म॰ ॥
॥ १८ ॥

भूमिरापोनलो वायुर्व्योमाहंकार एव च यस्य रूपं नमस्यामि परमं ब्रह्मसंज्ञितं ॥ यस्य घौरभवं मूर्द्धा पादौ पृथ्वी दिशो भुजाः आ
काशमुदरं तस्मै विराजे प्रणमाम्यहं ॥ संतापयति यो नित्यं स्वभाभिर्भासयन् दिशः ब्रह्मतेजोमयं विश्वं तस्मै सूर्यात्मने न
मः ॥ आप्याययति यो नित्यं स्वधाम्ना सकलं जगत् ॥ पीयते देवतासंघैस्तस्मै चंद्रात्मने नमः ॥ आत्मन्यवस्थितस्मै चतुर्वक्त्रात्म
नेनमः ॥ यः शेते शेषशयने विश्वमावृत्य मायया ॥ स्वात्मानुभूतियोगेन तस्मै विश्वात्मने नमः ॥ विभर्ति शिरसा नित्यं द्वि
सप्तभुवनात्मकं ॥ ब्रह्माण्डं योऽखिलाधारस्तस्मै शेषात्मने नमः यः परान्ते परानंदं पीत्वा देवैकसाक्षिणः ॥ नृत्यत्यनंतमहिमा
तस्मै रुद्रात्मने नमः ॥ योऽन्तरा सर्वभूतानां नियंता नित्य ईश्वरः ॥ तं सर्वसाक्षिणं देवं नमस्ये भवतां तनुं ॥ यं विनिद्रा जि
तश्वासाः ॥ संतुष्टाः समदर्शिनः ॥ ज्योतिः पश्यन्ति युंजानास्तस्मै योगात्मने नमः ॥ यया संतरते मायां योगी क्षीण
कल्मषः ॥ अपारतरपर्यंतं तस्मै विद्यात्मने नमः ॥ यस्य भासा विभात्यर्को मतायत्तमसः परं ॥ प्रपद्ये तत्परं तत्त्वं तद्रूपं
परमेश्वरं ॥ नित्यानंदं निराधारं निःकलं परमं शिवं ॥ प्रपद्ये परमात्मानं भवंतं परमेश्वरं ॥ एवं ब्रह्ममहादेवं ब्रह्मा
नजावभाषितः प्राञ्जलिः प्रणतस्तस्थौ गृणन् ब्रह्म सनातनं ॥ ततस्तस्मै महादेवो दिव्यं योगमनुत्तमं ॥ ऐश्वर्यं ब्रह्म ॥ १८ ॥
सद्भावं वैराग्यं च ददौ हरः ॥ कराभ्यां सुशुभाभ्यां च संस्पृश्य प्रणतार्तिहा व्याजहार स्वयं देवः सोऽनुगृह्य पितामहः ॥
यत्त्वया प्रार्थितं ब्रह्मन् ॥ पुत्रत्वे भवतो मम कृतं मया तत्सकलं सृजस्व विविधं जगत् ॥ त्रिधा भिन्नोस्म्यहं ब्रह्मन् ब्रह्म
विष्णुहराख्यया ॥ सर्गरक्षालयगुणैर्निःकलः ॥ परमेश्वरः स त्वं ममाग्रजः पुत्रः सृष्टिहेतोर्विनिर्मितः ॥ ममैव दक्षि

॥ राम: ॥

18

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ता देशानामंगात्पुरुषोत्तम ॥ तस्य देवाधिदेवस्य शंभोर्हृदयदेवता ॥ सेवकस्त्वा... सोहं नारस्य पतानंतः ॥ प्रविश्य
शिवमस्मिन्नलगंस्थितं नतेनवः । विभज्यात्मानमेकोपि स्वेच्छापारीं करिष्यति ॥ तथा चान्यानि रूपाणि मम मायाकृतानि
च ॥ स्वरूपः केवलं ॥ तस्यो महादेवः स्वभावतः परेभ्यः परतो देवस्त्रिमूर्तिः परमात्मनः ॥ माहेश्वरी त्रिमयता योगिनां शांति
सर्वदा ॥ तस्यैव परामूर्तिर्ममैवेति पितामह ॥ शाश्वतैश्वर्यविज्ञानतेजो योगिज्ञानं तेजो योगसमन्वितं ॥ सोहं ग्रसामि
सकलमधिष्ठाय तमोगुणं ॥ कालो भूत्वा न तमसा मामन्योभिभविष्यति ॥ यदा यदा हि संनिध्यं गमिष्यति तपःपरपतां नत
नदा मे यो निधिष्यं भविष्यति तवांमज एताडक्का ब्रह्मा तां सोपि वैवस्वतहरः सहैव मानसैः पुत्रैः क्षणादंतरधीयत ॥ सो
पि योगं समास्थाय ससर्ज विविधं जगत् । नारायणाख्यो भगवान्यथा पूर्वं प्रजापतिः ॥ मरीचिभृग्वंगिरसः पुलस्त्यं
पुलहं क्रतुं ॥ दक्षमत्रिं वसिष्ठं च सोसृजद्योगविद्यया ॥ नव ब्रह्माण इत्येते पुराणे निश्चयो मतः ॥ सर्वे ते ब्रह्मणा तु
ल्याः साधका ब्रह्मवादिनः संकल्पं चैव धर्मं च ह्याश्रमान् ॥ स्थानाभिमानिनः सर्वान्यथा ते कथितं पुरा ॥ ॥
इति श्रीकूर्मपुराणे ... दशमोध्यायः ॥ १० ॥ कूर्म उवाच ॥ एवं सृष्ट्वा मरीच्यादीन्देवदेवः पितामहः सहैव
मानसैः पुत्रैस्तताप परमं तपः ॥ ... प्रोक्तो तिभयंकरः ॥ विभज्यात्मानमित्युक्त्वा ब्रह्माणं चांतर्दधे भयात् । तथोक्तो
सौ द्विधा स्त्रीत्वं पुरुषत्वं तथाकरोत् ॥ बिभेद पुरुषत्वं च दशधा चैकधा पुनः ॥ एकादशैते कथिता रुद्रास्त्रिभुवनेश्वराः ।
कपालीशादयो विप्रा देवकार्ये नियोजिताः ॥ सौम्यासौम्यैस्तथा शांताशांतैः स्त्रीत्वं च स प्रभुः ॥ बिभेद बहुधा देवः स्व

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥कूर्म॰॥ स्वरूपैरसि नैमिसिने ॥ नवै विभूतयो विप्रा विश्रुताः शक्तयो भुवि॥ लक्ष्म्या हृदेयो याहविषा विश्वं व्याप्नोति शंकरी॥ विभज्य पुन
॥१९॥ रीशानी त्वात्मानं शंकराद्विभो॥ महादेवनियोगेन पितामहमुपस्थिता॥ मानामहं भवानुल दक्षस्याऽईनाभव॥ सापित
स्य नियोगेन प्रादुरासीत्प्रजापतेः॥ नियोगाद्ब्रह्मणो देवा दक्षोऽदऽयतां सती॥ दक्षां तडोपिज या हत्वकीया मेवश्थलभर्त
प्रजापति विनिर्दिशात् कालेन परमेश्वरी॥ मेनयामभवत्पुत्री तदा हिमवतः सती॥ सवापि पर्वतं रोस्ते तडाय पार्वती
हिताय सर्वदेवानां त्रिलोकस्यात्मनो द्विजाः॥ सेषा माहेश्वराय देवाय शंकरार्द्धशरीरिणी॥ शिवा सती हैमवती सुरासु
रनमस्कृता॥ तस्याः प्रभावमतुलं सर्वे देवाः सवासवाः॥ विंदति मुनयो वेति वा शंकरो वा स्वयं हरिः॥ एतद्वः कथितं विप्रा
:पुत्रत्वं वपरमेष्ठिनः॥ ब्रह्मणः पद्मयोनित्वं शंकरस्यामितौजस॥ ॥इति श्रीकूर्मपुराणे देव्या प्रवनारे यकादशो
ध्यायः॥ ॥सूत उवाच॥ इत्याकर्ण्य थ मुनयः कूर्मरूपेण भाषितं॥ विष्णुना पुनरेवेमं प्रपच्छुः प्रणता हरिं॥ ऋषय ऊचु
के सा भगवती देवी शंकरार्द्धशरीरिणी॥ शिवा सती हैमवती यथावद्ब्रूहि पृच्छतां॥ तेषां तद्वचनं श्रुत्वा मुनीनां पुरुषो
त्तमः॥ प्रत्युवाच महायोगी ध्यात्वा स्वं परमं पदं॥ श्रीकूर्म उवाच॥ पुरा पितामहेनोक्तं मेरुपृष्ठे सुशोभने॥ प्रत्युवाच
महायोगी ध्यात्वा स्वपदं भवे॥ रहस्यमेतद्विज्ञानं गोपनीयं विशेषतः॥ सांख्यानां परमं सांख्यं ब्रह्मविज्ञानमुत्तमं॥ संसार ॥राम:॥ ॥१९॥
र्णवमग्नानां जंतूनामेकमोचनं॥ या सा माहेश्वरी शक्तिर्ज्ञानरूपातिलालसा॥ व्योमसंज्ञा परा काष्ठा सेयं हैमवती मता॥
शिवा सर्वगतानंता गुणातीता सुनिष्कला॥ एकमेक विभागस्था ज्ञानरूपा निराकुला॥ अनन्यान्या निष्कलत्वेन संस्थि

19

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

नानस्य तेन सा ॥ स्वाभाविकी च तन्मूला प्रभा भानोरिवामला ॥ एका माहेश्वरी शक्तिरनेकोपाधियोगतः ॥ परापरेण रूपेण
क्रीडते तस्य सन्निधौ ॥ सेयं करोति सकलं तस्य कार्यमिदं जगत ॥ न कार्यं नापि करणमीश्वरस्येति सूरयः ॥ चतस्रः शक्त
यो देव्यां स्वरूपत्वेन संस्थिताः ॥ अधिष्ठानवशात्तस्याः शृणुध्वं मुनिपुंगवाः ॥ शान्तिर्विद्या प्रतिष्ठा च निवृत्तिश्चेति ताः स्मृता
ः ॥ चतुर्व्यूहस्ततो देवः प्रोच्यते परमेश्वरः ॥ अनया परया देवः स्वात्मानंदं समश्नुते चतुर्ष्वपि च वेदेषु चतुर्मूर्तिर्महेश्वरः ॥ अस्या
स्त्वनादिसंसिद्धमैश्वर्यमतुलं महत ॥ तत्संबंधादनंताया रुद्रेण परमात्मना ॥ सैषा सर्वेश्वरी देवी सर्वभूतप्रवर्तिका
प्रोच्यते भगवान्कालो हरिः प्राणो महेश्वरः ॥ तत्र सर्वमिदं प्रोतमोतं चैवाखिलं जगत ॥ स कालाग्निर्हरो देवो गीयते वेदवा
दिभिः ॥ कालः सृजति भूतानि कालः संहरति प्रजाः ॥ सर्वे कालस्य वशगा न कालः कस्यचिद्वशे ॥ प्रधानं पुरुषस्तत्त्वं महा
नात्मा त्वहंकृतिः ॥ कालेनान्यानि तत्त्वानि समाविष्टानि योगिना ॥ तस्य सर्वजगन्मूर्तिः शक्तिर्मायेति विश्रुता ॥ तयेदं
भ्रामयदीशो मायावी पुरुषोत्तमः ॥ सैषा मायात्मिका शक्तिः सर्वकाला सनातनी ॥ विश्वरूपं महेशस्य सर्वदा संप्रका
शयेत ॥ अन्याश्च शक्तयो मुख्यास्तस्य देवस्य निर्मिताः ॥ ज्ञानशक्तिः क्रियाशक्तिः प्राणशक्तिरिति त्रयं ॥ सर्वासामेव श
क्तीनां शक्तिमंतो विनिर्मिताः ॥ माययैवाथ विप्रेन्द्राः सा चानादिरनश्वरा ॥ सर्वशक्त्यात्मिका माया दुर्निवारा दुरत्य
या ॥ मायावी सर्वशक्तीशः कालः कालकरः प्रभुः ॥ करोति कालः सकलं संहरेत्काल एव हि ॥ कालः स्थापयते विश्वं का
लाधीनमिदं जगत ॥ लब्ध्वा देवाधिदेवस्य सन्निधिं परमेष्ठिनः ॥ अनंतस्याखिलेशस्य शंभोः कालात्मनः प्रभोः ॥ प्रधा
नं पुरुषो माया माया चैवं प्रपद्यते ॥ एका सर्वगतानंता केवला निष्कला शिवा ॥ एका शक्तिः शिवैकोऽपि शक्ति

॥ कूर्म. ॥
॥ २० ॥

मायाव्यपेतः शिवः शङ्करः शक्तिमन्तो ये सर्वे शक्तिसमुद्भवाः ॥ शक्तिशक्तिमतोर्भेदं वदन्ति परमार्थतः ॥ अभेदं चानुपश्यन्ति
योगिनस्तत्त्वचिन्तकाः ॥ शक्तयो गिरिजा देवी शक्तिमन्तोथ शंकरः ॥ विशेषः कथ्यते चायं पुराणे ब्रह्मवादिभिः ॥ भोग्या विश्वे
श्वरी देवी माहेश्वरपतिव्रता ॥ प्रोच्यते भगवान्भोक्ता कपर्दी नीललोहितः ॥ मन्ता विश्वेश्वरो देवः शंकरो मन्मथान्तकः ॥ प्रोच्यते
मतिरीशानी मन्तव्या च शिवा रमा ॥ इत्येतदखिलं विप्राः शक्तिः शक्तिसमुद्भवं प्रोच्यते ॥ सर्ववेदेषु मुनिभिस्तत्त्वदर्शिभिः
एतत्प्रदर्शितं दिव्यं देव्या माहात्म्यमुत्तमं ॥ सर्ववेदान्तवादेषु निश्चितं ब्रह्मवादिभिः ॥ एकं सर्वगतं सूक्ष्मं कूटस्थमचलं ध्रुवं
योगिनस्तत्प्रपश्यन्ति महादेव्याः परं पदं ॥ आनन्दमक्षरं ब्रह्म केवलं निःकलं परं ॥ योगिनस्तत्प्रपश्यन्ति महादेव्याः प
रं पदं ॥ परात्परतरं तत्त्वं शाश्वतं शिवमच्युतं ॥ अनन्तप्रकृतौ लीनं देव्यास्तत्परमं पदं ॥ शुभं निरंजनं शुद्धं निर्गुणं द्वैतव
र्जितं ॥ आत्मोपलब्धिविषयं देव्यास्तत्परमं पदं ॥ सैषा धात्री विधात्री च परमानन्दमिच्छतां ॥ संसारतापानखिलान्निहन्तीश्व
रसंश्रयात् ॥ तस्माद्विमुक्तिमन्विच्छन्पार्वतीं परमेश्वरीं ॥ आश्रयेत्सर्वभूतानामात्मभूतां शिवात्मिकां ॥ ल
ब्ध्वा च पुत्रीं शर्वाणीं तपस्तप्त्वा सुदुश्चरं ॥ सभार्यः शरणं यातः पार्वतीं परमेश्वरीं ॥ तां दृष्ट्वा जायमानां च स्वेच्छयैव व
राननां ॥ मेना हिमवतः पत्नी प्राहेदं पर्वतेश्वरं ॥ मेनोवाच ॥ पश्य बालामिमां राजन् राजीवसदृशाननां ॥ हिताय सर्वभू
तानां जातां च तपसावयोः ॥ सोपि दृष्ट्वा ततो देवीं तरुणादित्यसन्निभां ॥ कपर्दिनीं चतुर्वक्त्रां त्रिनेत्रामतिलालसां ॥ अष्ट
हस्तां विशालाक्षीं चन्द्रावयवभूषणां ॥ निर्गुणां सगुणां साक्षात्सदसद्व्यक्तिवर्जितां ॥ प्रणम्य शिरसा भूमौ तेजसा चातिवि
ह्वलः ॥ भीतः कृताञ्जलिस्तस्याः प्रोवाच परमेश्वरीं ॥ हिमवानुवाच ॥ का त्वं देवि विशालाक्षि शशाङ्कावयवाङ्किते ॥ न

॥ राम: ॥
॥ २० ॥

२०

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ज्ञाने त्वामहं वन्दे यथावन्नब्रूहि पृच्छतः। गिरीड उवाचनंकृत्वा नतः सा परमेश्वरी॥ व्याजहार महाशैलं योविनासमयप्रदा॥
श्री देव्युवाच॥ अहं विद्धि परमांशं शक्तिमहेश्वरसमाश्रयं॥ अनन्यामव्ययामेकां यां पश्यन्ति मुमुक्षवः॥ अहं वै शर्वभावानां मा
वासर्वा नरा शिवा॥ साक्ष्यनेश्वर्यविज्ञानमूर्तिः सर्वप्रवर्तिका॥ अनन्तानन्तमहिमा संसारार्णवतारणी॥ दिव्यं ददामि ते च
क्षुः पश्य मे रूपमैश्वरं॥ एतावदुक्त्वा विज्ञानं ददौ हिमवते स्वयं॥ स्वरूपं दर्शयामास दिव्यं तत्परमेश्वरं॥ कोटिसूर्यप्रतीका
शं तेजोबिम्बं निराकुलं॥ ज्वालामालासहस्राढ्यं कालानलशतोपमं॥ दंष्ट्राकरालं दुर्धर्षं जटामण्डलमण्डितं॥ त्रिशूलवरह
स्ता च घोररूपं भयानकं॥ प्रशान्तसोम्यवदनं अनन्ताश्चर्यसंयुतं॥ चन्द्रावयवलक्ष्माणं चन्द्रकोटिसमप्रभं॥ किरीटिनं गदा
हस्तं नूपुरैरुपशोभितं॥ दिव्यमाल्याम्बरधरं दिव्यगन्धानुलेपनं॥ शङ्खचक्रधरं काम्यं त्रिनेत्रं कृत्तिवाससं॥ अण्डस्थं
चाण्डबाह्यस्थं बाह्यमाभ्यन्तरं परं॥ सर्वशक्तिमयं शुभ्रं सर्वाकारं सनातनं॥ ब्रह्मेन्द्रोपेन्द्रयोगीन्द्रैर्वन्द्यमानपदाम्बुजं॥
सर्वतःपाणिपादं तं सर्वतोऽक्षिशिरोमुखं॥ सर्वमावृत्य तिष्ठन्तं ददर्श परमेश्वरं॥ दृष्ट्वा तदीदृशं रूपं देव्या माहेश्वरं
परं॥ हिमवानुवाच॥ शिवो मामपरा शक्तिरनन्तानिष्कलामला॥ शान्ता माहेश्वरी॥ नित्या शाश्वता परमा क्षराऽक्षरा। विं
त्यकेवलानन्याशिवा न॥ परमात्मिका॥ अनादिरव्ययाशुद्धा देवात्मा सर्वगा चला॥ एकानेकविभागस्था मायां
तीतातिनिर्मला॥ महामाहेश्वरी सत्या महादेवी निरंजना॥ काष्ठासर्वान्तरस्था च चिच्छक्तिरतिलालसा॥ नन्दा सर्वात्मिका
विद्या ज्योतिरूपामृताक्षरा। शान्तिः प्रतिष्ठा सर्वेषां निवृत्तिरमृतप्रदा। व्योममूर्तिर्व्योमलया व्योमधाराऽच्युतामरा
अनादिनिधना मोघा कारणात्मा कुलाऽकुला। क्रतुःप्रथमजा नाभिरमृतस्यात्मसंश्रया॥ प्राणेश्वरप्रिया माता महामृ

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ कूर्म. ॥ योगेश्वरेश्वरी ॥ महामायासुदुःपारामूलप्रकृतिरीश्वरी । संसारयोनिः सकला सर्वशक्तिसमुद्भवा । संसारपारा दुर्वारा दुर्निरीक्ष्या
॥ २१ ॥ दुरासदा प्राणशक्तिः प्राणविद्या योगिनी परमा कला । महाभूति-दुर्धर्षा मूलप्रकृतिसंभवा । अनघेनविभवा परमाव्यापक
र्षिणी ॥ सर्गस्थित्यन्तकरणी सुदुर्वाच्या दुरत्यया । शब्दयोनिः शब्दमयी नादाख्या नादविग्रहा ॥ प्रधानपुरुषात्मिका पुराणी चिन्म
यी पुंसामादिः पुरुषरूपिणी ॥ भूतान्तरात्मा कूटस्था महापुरुषसंज्ञिता । जन्ममृत्युजरातीता सर्वशक्तिसमुद्भवा ॥ व्यापिनी
चानवच्छिन्ना प्रधानानुप्रवेशिनी ॥ क्षेत्रज्ञशक्तिरव्यक्तलक्षणा मलवर्जिता ॥ अनादिमायासंभिन्ना त्रितत्त्वा प्रकृतिर्गुहा ॥ म
हामायासमुत्पन्ना तामसी पौरुषी ध्रुवा ॥ व्यक्ताव्यक्तात्मिका कृष्णा रक्ता यांभिन्ना त्रितत्त्वा प्रकृतिर्गुहा । महामाया
समुत्पन्ना तामसी पौरुषी ध्रुवा ॥ व्यक्ताव्यक्तात्मिका कृष्णा रक्ता शुक्ला प्रसूतिका ॥ अकार्या कार्यजननी नित्यं प्रसवध
र्मिणी ॥ सर्गप्रलयनिर्मुक्ता सृष्टिस्थित्यन्तधर्मिणी ॥ ब्रह्मगर्भा चतुर्विंशा पद्मनाभाच्युतात्मिका वैद्युती शाश्वती योनि
र्जगन्मातेश्वरी प्रिया ॥ सर्वाधारा महारूपा सर्वैश्वर्यसमन्विता विश्वरूपा महागर्भा विश्वेशेच्छानुवर्तिनी ॥ महीयसी ब्रह्मयो
निर्महालक्ष्मीसमुद्भवा महाविमानमध्यस्था महानिद्रात्महेतुका ॥ सर्वसाधारणी सूक्ष्मा ह्यविद्या पारमार्थिका । अ
नन्तरूपानन्तस्था देवी पुरुषमोहिनी ॥ अनेकाकारसंस्थाना कालत्रयविवर्जिता ब्रह्मजन्मा हरेर्मूर्तिर्ब्रह्मविष्णुशिवात्मि ॥ रूपः ॥
ब्रह्मेशविश्वजननी ब्रह्माख्या ब्रह्मसंश्रया ॥ व्यक्ता प्रथमजा ब्राह्मी महती ब्रह्मरूपिणी वैराग्यैश्वर्यधर्मात्मा ब्रह्ममूर्ति ॥ २१ ॥
र्हृदिस्थिता ॥ अपां योनिः स्वयंभूतिर्मानसी तत्त्वसंभवा ईश्वराणी शर्वाणी शंकरार्धशरीरिणी ॥ भवानी चैव रुद्राणी महा
लक्ष्मीरथाम्बिका ॥ माहेश्वरी समुत्पन्ना भुक्तिमुक्तिफलप्रदा ॥ सर्वेश्वरी सर्ववन्द्या नित्यं मुदितमानसा ॥ ब्रह्मेन्द्रोपेन्द्रनमि

21

नाशंकरीश्वरवर्त्तिनी ॥ ईश्वरी राज्ञी सनातना महेश्वरपतिव्रता ॥ सकृद्विभाता सर्वार्त्तिसमुद्रपरिशोषिणी ॥ पार्वती हिमवत्पुत्री प
रमानन्ददायिनी ॥ गुणाढ्या योगजा योग्या ज्ञानमूर्त्तिर्विकाशिनी ॥ सावित्री कमला लक्ष्मीः श्रीरनन्तोरसिस्थिता ॥ सरोजनिलया गंगा
योगनिद्रासुरार्द्दिनी ॥ सरस्वती सर्वविद्या जगज्ज्येष्ठा सुमंगला ॥ वाग्देवी वरदा वाच्या कीर्त्तिः सर्वार्थसाधका ॥ वागीश्वरी ब्रह्मविद्या मह
विद्या सुशोभना ॥ गुह्यविद्यात्मविद्या च धर्मविद्यात्मभाविता ॥ स्वाहा विश्वंभरा सिद्धिः स्वधा मेधा धृतिः श्रुतिः ॥ नीतिः सुकान्तिर्मा – – – धृ
वनी रवाहिनी ॥ पूज्या विभावरी सौम्या भोगिनी भोगदा –नी ॥ शोभा शंकरी लोला मालिनी परमेष्ठिनी ॥ त्रैलोक्यसुन्दरी रम्या सुन्दरी
कामचारिणी ॥ महानुभावा सत्त्वस्था महामहिषमर्द्दिनी ॥ पद्मनाभा पापहरा विचित्रमुकुटांगदा ॥ कान्ता चित्राम्बरधरा दिव्याभ
रणभूषिता ॥ हंसाख्या व्योमनिलया जगत्सृष्टिविवर्द्धिनी ॥ निर्यन्त्रा यन्त्रमध्यस्था नन्दिनी भद्रकालिका ॥ आदित्यवर्णा कौ
वेरी मयूरवाहना ॥ वृषासनगता गौरी महाकाली सुरार्चिता ॥ अदितिर्नियता रौद्री पद्मगर्भा विवाहना ॥ विरूपाक्षा लेलि
हाना महापुरविनाशिनी ॥ महाफलानवद्यांगी कामरूपा विभावरी ॥ विचित्ररत्नमुकुटा प्रणतार्त्तिप्रभंजनी ॥ कौशिकी क
र्षणी रात्रिस्त्रिदशार्त्तिविनाशिनी ॥ बहुरूपा सुरूपा च विरूपा रूपवर्जिता ॥ भक्तार्त्तिशमनी भव्या भवभावविनाशिनी ॥
निर्गुणा नित्यविभवा निःसारा निरपत्रपा ॥ तपस्विनी सामगीतिर्भवांकनिलयालया ॥ दीक्षा विद्याधरी दीप्ता महेन्द्रविनि
पातिनी ॥ सर्वातिशायिनी विद्या सर्वसिद्धिप्रदायिनी ॥ सर्वेश्वरप्रिया तार्क्ष्या समुद्रान्तरवासिनी ॥ अकलंका निराधारा
नित्यसिद्धा निरामया ॥ कामधेनुर्वृहद्गर्भा धीमती मोह–नाशिनी ॥ निःसंकल्पा निरातंका विनया विनयप्रिया ॥ ज्वालामाला
सहस्राढ्या देवदेवी मनोन्मनी ॥ महाभगवती भर्गा वासुदेवसमुद्भवा ॥ महेन्द्रोपेन्द्रभगिनी भक्तिगम्या परावरा ॥ ज्ञानज्ञेयाज

कूर्म. ॥ ॥२२॥

नावेदतत्त्वविद्यायागतिः ॥ दक्षिणा दहना दग्धी सर्वभूतनमस्कृता योगमाया विभागज्ञा महामोहा गरीयसी ॥ संध्या सर्वसमुद्भूति ब्रह्म
वृक्षाश्रयादितिः ॥ बीजांकुरसमुद्भूति महाशक्ति महामतिः ॥ ख्यातिः प्रज्ञावितिः संविन्महाभोगीन्द्रशायिनी ॥ विकृतिः शांकरी शा
स्त्रि गंगागंधर्वसेविता ॥ वैश्वानरी महाशाला महासेनागुहप्रिया ॥ महारात्रिः शिवानंदा शचीदुःस्वप्ननाशिनी ॥ इज्या पूज्या ज
गद्धात्री दुर्विज्ञेया सुरूपिणी ॥ गुहांविका गुणोत्पत्ति महापीठा मरुत्सुता ॥ हव्यवाहांतरागादि हव्यवाहसमुद्भवा ॥ जगद्योनि जग
न्माता जन्ममृत्युजरातिगा ॥ बुद्धिमाता बुद्धिमती पुरुषांतरवासिनी ॥ तरस्विनी समाधिस्था त्रिनेत्रा दिवि संस्थिता ॥ सर्वेन्द्रि
योपगम्या माता सर्वभूतहृदिस्थिता ॥ संसारतारिणी विद्या ब्रह्मवादिमनोलया ॥ ब्रह्माणी बृहती ब्राह्मी ब्रह्मभूता भवारणी
हिरण्मयी महारात्रिः संसारपरिवर्त्तिका ॥ सुमालिनी सुरूपा च भाविनी तारिणी प्रभा ॥ उन्मीलनी सर्वसहा सर्वप्रत्ययसाक्षि
णी ॥ सुसौम्या चंद्रवदना तांडवासक्तमानसा ॥ सत्वशुद्धिकरी शुद्धिर्मलत्रयविनाशिनी — जगत्प्रिया जगन्मूर्त्ति त्रिमूर्त्ति
रमृता श्रया ॥ निराश्रया निराहारा निरंकुशपदोद्भवा ॥ चंद्रहस्ता विचित्रांगी स्रग्विणी पद्मधारिणी ॥ परावरविधानज्ञा म
हापुरुषपूर्वजा ॥ विश्वेश्वरप्रिया विद्युत् विद्युज्जिह्वा जितश्रमा ॥ विद्यामयी सहस्राक्षी सहस्रवदनात्मजा ॥ सहस्ररश्मि ॥राम॥
ः सत्वस्था महेश्वरपदाश्रया ॥ क्षालिनी सन्मयी व्याप्ता तैजसी पद्मबोधिका ॥ महामायाश्रया मान्या महादेवमनोरमा ॥२२॥
व्योमलक्ष्मी सिंहरथा ॥ चिकिता नाम मनाना नित त्रिनयना भार्गी रेश्वरी विमानस्था विशोकनाशिनी ॥ अनाहता कुंडलीनी
पद्मवासिना ॥ सदानंदा सदाकीर्त्तिः ज्ञानशक्तिः परागतिः ॥ क्षोभिका बंधिका भेद्या भेदाभेदविवर्जिता ॥ अभिन्नाभि
न्नसंस्थाना वंशिनी वंशहारिणी ॥ गुह्यशक्तिर्गुणातीता सर्वदा सर्वतोमुखी भगिनी भगवत्पत्नी सकला कालहारिणी ॥ स

22

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

र्वे विन्सर्वतोभद्रा गुह्या गूढगुह्यारणी॥ प्रकृत्या योगमाया च गंगा विश्वेश्वरेश्वरी॥ कलिला कपिला कान्ता कमलाभा कलान्तरा॥
पुण्यपावकरी गीर्भो कपर्दिपुरःसरा॥ पोषणी परमैश्वर्यं भूतिदा भूतिभूषणा॥ पंचब्रह्मसमुत्पत्तिः परमार्थार्थविग्रहा॥ ध
र्मोदया भानुमती योगिज्ञेया मनोजवा॥ मनोरमा मनोरक्ता तापसी वेदरूपिणी॥ वेदशक्ति वेदमाता वेदविद्याप्रकाशिनी॥ वा
गीश्वरेश्वरी माला महाशक्तिर्मनोमयी॥ विश्वावस्था वियन्मूर्त्ति विद्युन्माला विहायसी॥ किंनरी सुरभी विद्यानन्दिनी नन्दवर्द्ध
ना॥ भारती परमानन्दा परापरविभेदिका॥ सर्वप्रहरणोपेता काम्या कामेश्वरेश्वरी॥ अचिन्त्यानन्तविभवा हृल्लेखा कनकप्र
भा॥ कूष्माण्डी धनरत्नाढ्या सुगन्धा गन्धदायिनी॥ त्रिविक्रमपदोद्भूता धनुष्पाणिः शिवोदया॥ सुदुर्लभा धनाध्यक्षा धन्या पिं
गललोचना॥ शान्तिः प्रभावती दीप्तिः पंकजायतलोचना॥ आद्या हृत्कमलोद्भूता गवां माता रणप्रिया॥ सत्क्रिया गिरिजा शु
द्धा नित्यपुष्टा निरन्तरा॥ दुर्गा कात्यायनी चंडी चर्चिका शान्तविग्रहा॥ हिरण्यवर्णा जगती जगद्यंत्रप्रवर्त्तिका॥ मंद
राद्रिनिवासा च रक्तवर्णा मालिनी॥ रत्नमाला रत्नगर्भा पृथ्वी विश्वप्रमाथिनी॥ पद्मनाभा पद्मनिभा नित्यतुष्टामृतोद्भ
व॥ धुन्वती दुःप्रकंपा च सूर्यमाता दृषद्वती॥ महेन्द्रभगिनी सौम्या वरेण्या वरदायिनी॥ कल्याणी कमलावासा पंचचूडा वरप्रदा
वाच्या वरेश्वरी विद्या दुर्जया दुरतिक्रमा॥ कालरात्री महावेगा वीरभद्रप्रिया हिता भद्रकाली जगन्माता भक्तानां भद्रदायि
नी॥ कराला पिंगलाकामसकामभेदमहर्विन॥ यशस्विनी यशोदा च षडध्वपरिवर्तिका॥ शंखिनी पद्मिनी सांख्या सांख्ययो
गप्रवर्तिका॥ चैत्रा संवत्सरारूढा जगत्संपूरणी ध्वजा॥ शुम्भारी खेचरी स्वस्था कंबुग्रीवा कलिप्रिया॥ खगध्वजा खगारूढा
महद्भगमालिनी॥ ऐश्वर्यपद्मिनी लया विरक्ता गरुडासना॥ जयन्ती भगमस्यथा —— ग करे स्मरागा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

॥ कूर्म॰ ॥ रीसंकल्पसिद्धा साम्यस्था सर्वविज्ञानदायिनी ॥ कलिकल्मषविहंत्री च गुह्योपनिषदुत्तमा ॥ नित्यदृष्टिस्मृतिव्याप्तिपुष्टि
॥ २३ ॥ ः स्तुष्टिक्रियावती ॥ विश्वामरेश्वरेशाना भुक्तिर्मुक्तिः शिवामृता ॥ लोहिता सर्पमाला च भीषणी वनमालिनी ॥ अनंतशयनानं
ता नरनारायणोद्भवा ॥ नृसिंही दैत्यमथनी शंखचक्रगदाधरा ॥ संकर्षणी समुत्पत्तिरंबिकापादसंश्रया ॥ महाज्वाला महामूर्त्तिः सु
मूर्त्तिः सर्वकामधुक् ॥ शुभा चरुस्तना सौरी धर्मकामार्थमोक्षदा ॥ भ्रूमध्यनिलया पूर्वा पुराणपुरुषारणिः ॥ महाविभू
तिदा मध्या सरोजनयना समा ॥ अष्टादशभुजानाद्या नीलोत्पलदलप्रभा ॥ सर्वशक्त्यासनारूढा धर्माधर्मविवर्जिता ॥ वैरा
ग्यज्ञाननिरता निरालोका निरिंद्रिया ॥ विचित्रगहनाधारा शाश्वतस्थानवासिनी ॥ स्थानेश्वरी निरानंदा त्रिशूलवरधारिणी
अशेषदेवतामूर्तिर्देवता वरदेवता ॥ गणांबिका गिरेः पुत्री निशुंभविनिपातिनी ॥ अवर्णा वर्णरहिता निर्वर्णा बीज
संभवा ॥ अनंतवर्णानन्यस्था शंकरी शांतमानसा ॥ अगोत्रा गोमती गोप्त्री गुह्यरूपा गुणोत्तरा ॥ गौर्गीर्गव्यप्रिया गौणी ग
णेश्वरनमस्कृता ॥ सत्यमात्रा सत्यसंधा त्रिसंध्या संधिवर्जिता ॥ सर्ववादाश्रया सांख्या सांख्ययोगसमुद्भवा ॥ अ
संख्येयाप्रमेयाख्या शून्या शुद्धकुलोद्भवा ॥ बिंदुनादसमुत्पत्तिः शंभुवामा शशिप्रभा ॥ पिशंगा भेदरहिता मनोज्ञा मधुसू
दनी ॥ महाश्रीः श्रीसमुत्पत्तिस्तमःपारे प्रतिष्ठिता ॥ त्रितत्त्वमाता त्रिविधा सुसूक्ष्मपदसंश्रया ॥ शांतातीताम ॥ रत्न॰ ॥
लातीता निर्विकारा शिवाश्रया ॥ शिवाख्या चित्तनिलया शिवज्ञानस्वरूपिणी ॥ दैत्यदानवनिर्मात्री काश्यपी काल ॥ २३ ॥
कल्पिका ॥ शास्त्रयोनिः क्रियामूर्त्तिश्चतुर्वर्गप्रदर्शिका ॥ नारायणी नरोत्पत्तिः कौमुदी लिंगधारिणी ॥ कामुकी
ललिता भावा परापरविभूतिदा ॥ परांतजातमहिमा बडवा ॥ वामलोचना सुभद्रा देवकी सीता वेदवेदांगपारगा

23

मनश्चिनामनुमाता महामन्युसमुद्भव ॥ अमन्युरमता स्वाहा पुरुहूता पुरुष्टुता ॥ अशोच्याभिन्नविषयापाहिताप
जनपद ॥ हिरण्यरजनी हेमाभरणाभूषित ॥ विभ्राजमाना दुर्गोकाज्योतिष्टोमफलप्रदा ॥ महानिद्रासमुद्भूति निद्रास
त्यदेवता ॥ दीर्घाककुद्मिनी हृद्या शान्तिदा शान्तिवर्द्धनी ॥ लक्ष्म्यादिशक्तिजननी शक्तिचक्रप्रवर्त्तिका ॥ त्रिशक्तिजननी
जन्याषडूर्मिपरिवर्जिता ॥ सुधौता कर्मकरणीयुगान्तदहनात्मिका संकर्षणीजगद्धात्री कामयोनिः किरीटिनी ॥ ऐन्द्री त्रै
लोक्यनमिता वैष्णवी परमेश्वरी ॥ प्रद्युम्नदयिता दात्री युग्मदृष्टिस्त्रिलोचना ॥ मदोत्कटा हंसगतिः प्रचण्डचण्डविक्रमा ॥ वृषा
वेशा वियन्माता विन्ध्यपर्वतवासिनी ॥ हिमवन्मेरुनिलया कैलासगिरिवासिनी ॥ चाणूरहन्तृतनया नीतिज्ञा कामरूपि
णी ॥ वेदविद्याव्रतस्नाता धर्मशीला निरासनी ॥ वीरभद्रप्रजा वीरा महाकामसमुद्भवा ॥ विद्याधरप्रियासिद्धा विद्याधर
निराकृतिः ॥ आप्यायनी हरन्ती च पावनी पोषणी कला ॥ मातृका मन्मथोद्भूता वारिजा वाहनप्रिया ॥ करीषिणी सुधावा
णी वीणावादनतत्परा ॥ सेविता सेविका सेव्या सिनीवाली गरुत्मती ॥ अरुन्धती हिरण्याक्षी मृगाङ्का मानदायिनी ॥ वसुप्र
दा वसुमती वसोर्द्धारा वसुन्धरा ॥ धाराधरा वरारोहा वरावाससहस्रदा ॥ श्रीफला श्रीमती श्रीशा श्रीनिवासा ॥ शिवप्रि
या ॥ श्रीधरा श्रीकरी कल्याणी धरार्द्धशरीरिणी ॥ अनन्तदृष्टिरक्षुद्रा धात्रीशा धनदप्रिय ॥ निहन्त्री दैत्यसंघानां
सिंहिका सिंहवाहना ॥ सुवर्चलाहंच सुश्रोणी सुकीर्त्तिः छिन्नसंशय ॥ रसज्ञा रसदा रामा लेलिहानामृतस्रवा ॥ नित्यो

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

दित्या स्वयंज्योतिरात्मका ममसंजीवनी ॥ वज्रेश्वरी वज्रजिह्वा वैदेही वज्रविग्रहा ॥ मंगल्या मंगला माला मलिना मलहारिणी ॥
गान्धर्वी गारुडी चान्द्री कंबलाश्वतरप्रिया ॥ सौदामिनी जनानन्दा भ्रकुटी कुटिलानना ॥ कर्णिकारकरा कक्ष्या कंसप्राणापहारि
णी ॥ युगंधरा युगावर्त्ता त्रिसंध्या हर्षवर्द्धनी ॥ प्रत्यक्षदेवता दिव्या दिव्यगंधा दिवः परा ॥ शक्रासनगता शाक्री साध्या चारुश
रासना ॥ इष्टा विशिष्टा शिष्टेष्टा शिष्टाशिष्टप्रपूजिता ॥ शतरूपा शतावर्त्ता विनीता सुरभिः सुरा ॥ सुरेन्द्रमाता सुद्युम्ना सु
षुम्ना सूर्यसंस्थिता ॥ समीक्ष्या सत्प्रतिष्ठा च निवृत्तिर्ज्ञानपारगा ॥ धर्मशास्त्रार्थकुशला धर्मज्ञा धर्मवाहना ॥ धर्माधर्मविनि
र्मात्री धार्मिकाणां शिवप्रदा ॥ धर्मशक्तिर्धर्ममयी विधर्मा विश्वधर्मिणी ॥ धर्मान्तरा धर्ममया धर्मपूर्वा धनावहा ॥ धर्मोप
देष्ट्री धर्मात्मा धर्मगम्या धराधरा ॥ कपाली शकला मूर्त्तिः कला कलितविग्रहा ॥ सर्वशक्तिविनिर्मुक्ता सर्वशक्त्याश्रयाश्र
या ॥ सर्वा सर्वेश्वरी सूक्ष्मा सूक्ष्मज्ञानस्वरूपिणी ॥ प्रधानपुरुषेशेशा महादेवैकसाक्षिणी ॥ सदाशिवा वियन्मूर्त्तिर्वेद
मूर्त्तिरमूर्त्तिका ॥ एवं नाम्नां सहस्रेण स्तुत्वासौ हिमवान्गिरिः ॥ भूयः प्रणम्य भीतात्मा प्रोवाचेदं कृताञ्जलिः ॥ यदेतदैश्वरं रू
पं घोरं ते परमेश्वरि ॥ भीतोस्मि सांप्रतं दृष्ट्वा रूपमन्यत्प्रदर्शय ॥ एवमुक्ताथ सा देवी तेन शैलेन पार्वती ॥ संहृत्य दर्श
यामास स्वरूपमपरं पुनः ॥ नीलोत्पलदलप्रख्यं नीलोत्पलसुगंधिकं ॥ द्विनेत्रं द्विभुजं सौम्यं नीलालकविभूषितं ॥ रक्तपादा
म्बुजतलं सुरक्तकरपल्लवं ॥ श्रीमद्विशालसंवृत्तललाटतिलकोज्ज्वलं ॥ भूषितं चारुसर्वाङ्गं भूषणैरतिकोमलं ॥ उरसि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नंभुविंवोष्ठनूपुरारवसंयुतं । प्रसन्नवदनं दिव्यमनंतमहिमास्पद ॥ तदीदृशं समालोक्य स्वरूपं शैलसत्तमः । भीतिसंत्यस्तहृष्टात्मा
वभाषे परमेश्वरी ॥ हिमवानुवाच ॥ अद्य मे सफलं जन्म अद्य मे सफलं तप ॥ यन्मोसाक्षात्त्वमव्यक्ताप्रसन्नादृष्टिगोचरं ॥ त्वया सृ
ष्टं जगत्सर्वं प्रधानाद्यं त्वयि स्थितं । त्वय्येव लीयते देवि त्वमेव परमा गतिः ॥ वदंति केचित्त्वामेव प्रकृतिं प्रकृतेः परां ॥ अपरे
परमार्थज्ञाः शिवेति शिवसंश्रयात् ॥ त्वयि प्रधानं पुरुषो महान्ब्रह्म तथेश्वरः ॥ अविद्यानियतिर्मायाकलाद्याः शतशोभवन् ॥
हि त्वं हि सा परमा शक्तिरनंता परमे–नी ॥ सर्वभेदविनिर्मुक्ता सर्वभेदाश्रयाश्रया ॥ त्वामधिष्ठाय योगेशि महादेवो महेश्वरः ॥
प्रधानाद्यं जगत्सर्वं करोति विकरोति च । त्वामेव संगतो देवः स्वमानंदं समश्नुते ॥ त्वमेव परमानंदः । त्वमेवानंददायिनी । त्वम
क्षरं व्योम महज्ज्योतिर्निरंजनं ॥ शिवं सर्वगतं सूक्ष्मं परं ब्रह्म सनातनं । त्वं शक्रः सर्वदेवानां ब्रह्मा ब्रह्मविदामसि ॥ वायुर्बलव
तां देवि योगिनां त्वं कुमारसनत् ॥ ऋषीणां च वशिष्ठस्त्वं व्यासो वेदविदामसि ॥ सांख्यानां कपिलो देवो रुद्राणामसि शंकरः । आ
दित्यानामुपेंद्रस्त्वं वसूनां चैव पावकः ॥ वेदानां सामवेदस्त्वं गायत्री छंदसामपि ॥ अध्यात्मविद्या विद्यानां गतीनां परमा गतिः
माया त्वं सर्वशक्तीनां कालः कलयतामसि ॥ ॐकारः सर्वगुह्यानां वर्णानां च द्विजोत्तमः ॥ आश्रमाणां गृहस्थस्त्वं ईश्वराणां म
हेश्वरः । पुंसां त्वमेकः पुरुषः सर्वभूतहृदिस्थितः ॥ सर्वोपनिषदां देवि गुह्योपनिषदुच्यते ॥ ईशानश्चासि कल्पानां युगानां कृतमे
व च ॥ आदित्यः सर्वमार्गाणां वाचां देवी सरस्वती ॥ त्वं लक्ष्मीश्चारुरूपाणां विष्णुर्मायाविनामसि ॥ अरुंधती सतीनां त्वं सु
पर्णः पततामसि ॥ सूक्तानां पौरुषं सूक्तं ज्येष्ठसाम च सामसु ॥ सावित्री चासि जाप्यानां यजुषां शतरुद्रियं ॥ पर्वतानां महामे
रुरनंतो भोगिनामसि ॥ सर्वेषां त्वं परं ब्रह्म त्वन्मयं सर्वमेव हि ॥ रूपं तवाशेषकलाविहीनमगोचरं निर्मलमेकरूपं ॥ अना

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

कूर्म· ॥ दिपर्यन्तं नमन्तं नमाद्यं नमामि सत्यं तमसः परस्तात् ॥ पदेव परस्पं निजगन्महन्निवेद्यं नवितान्तविनिश्चितार्थं ॥ आनन्दमात्रं प्रणवा
२५ ॥ भिधानं नवदेवरूपं शरणं प्रपद्ये ॥ अशेषभूतीनरसे विविहं प्रधानपुंयोगहेतु ॥ नेतोमयं तम्य विनाशहीनं प्राणाभिधानं प्रण
तोस्मि रूपं ॥ आद्यं तहीनं जगतात्मरूपं विभिन्नसंस्थं प्रकृतेः परस्तात् ॥ कूटस्थमव्यक्तकपुरस्थं वनासिपुरुषं भिधानं ॥ सर्व
श्रयं सर्वजगद्विधाने सर्वत्रगं तम्य विनाशहीनं नाशहीनं ॥ सूक्ष्मं विविक्तं गुणप्रधानं नमोस्मि रूपमनन्यभेदं ॥ आद्यं महत्
तं पुरुषात्मरूपं प्रकृत्यवस्थं त्रिगुणात्मबीजं ॥ ऐश्वर्यविज्ञानविरोधधर्मैः समन्वितं देवि नमोस्मि रूपं ॥ द्विःसप्तलोकात्मकम
म्बुसंस्थं विचित्रभेदं पुरुषैकनाथं ॥ अनेकभेदैरभिधासिनं तं नमोस्मि रूपं जगदण्डसंस्थं ॥ अशेषवेदात्मकमेकमाद्यं स्वतेज
सा पूरितलोकभेदं ॥ त्रिकालहेतुं परमेष्ठिसंज्ञं नमामि रूपं रविमण्डलस्थं ॥ सहस्रमूर्द्धानमनन्तशक्तिं सहस्रबाहुं पुरुषं पुरा
णं ॥ शयानमन्तः सलिले तथैव नारायणाख्यं प्रणतोस्मि रूपं ॥ दंष्ट्राकरालं त्रिदशाभिवन्द्यं युगान्तकालानलकल्परूपं ॥
अशेषभूताण्डविनाशहेतुं नमामि रूपं तव कालसंज्ञं ॥ फणासहस्रेण विराजमानं भोगीन्द्रमुख्यैरपि पूज्यमानं ॥ जनार्दनाख्य
ढं तनुं प्रपन्नं नमोस्मि रूपं तव शेषसंज्ञं ॥ पहीनयोकप्रविहीनरूपं सुरासुरैरर्चितपादपद्मं ॥ सुकोमलं देवि विभासि शुभ्रं न
पामि नेत्रूपमिदं भवानि ॥ श्रीः ॐ नमस्ते महादेवि नमस्ते परमेश्वरि ॥ नमो भगवती शान्तिरिति वायैर्नमो नमः ॥ ब्रह्मकोटि ॥ लघुः ॥
त्वद्गधारे त्वमेव गतिर्मम ॥ त्वमेव शरणं यासि प्रसीद परमेश्वरी ॥ मया नालि सपो लोके देवो वा देवतोपि वा ॥ भूता मा ॥ २५ ॥
वैवसृष्टी संभूतां परमापतः ॥ एकानवं विवेके देवि किलाभून्दिनकन्यका ॥ मेनाद्दोष जगन्माता हेमपुत्रपे गोरवं ॥ पाहिमा
मेरेशानि त्वमेव पाससर्वदा ॥ नमामि तव पादाब्जं ब्रजामि शरणं शिवं ॥ महोमे भुमहडाग्यं महादेवी समागमात ॥ माता पव

25

महोदेवि किं करिष्यामि शंकरि ॥ एतावदुक्त्वा वचनं तदा हिमगिरीश्वरः ॥ संप्रेक्ष्य मातरो गिरिजां प्रांजलिः पार्श्वगो भवान् ॥ श्रवणार्त
स्याद्वचनं निःशक्यं नगनायकः ॥ समन्वितं प्राह पितरं स्वत्वां पशुपतिं पतिं ॥ ॥श्रीदेव्युवाच॥ शृणु चैतन्मत्प्यम्भगृहमीश्वरेश्वे
वरं यदेशं गिरिश्रेष्ठ सेवितं ब्रह्मवादिभिः ॥ यं न्ये साक्षात्परं रूपं मैश्वरं दुष्टमद्भुतं ॥ सर्वं शक्तिसमायुक्तमनंतं प्रेरकं परं ॥ शांतः
समाहितमना भूत्वा मानहंकारवर्जितः ॥ तन्निष्ठस्तत्परो भूत्वा तदेव शरणं व्रजेत् स्यात्तनन्यया ॥ नान्यपंसां वंदमाश्रितः ॥ सर्वभूत
नयो त्तने ल देवार्वं पतर्व्वदा ॥ त्वदेव मनसा पश्यन्‌ ध्यायन्‌ यजन्‌ स्व मान नम ॥ मत्पोपदेशात्संसारं नाशायामि न वानय ॥ अहं त्व
परया शक्त्या पेश्वर्यं योगमास्थितं ॥ संसारसागरात्स्मादुद्धराम्यचिरेण तु ॥ ध्यानेन कर्मयोगेन भक्त्या ज्ञानेन चापैव हि ॥ प्राप्याहं ते
गिरिश्रेष्ठ नान्यथा कर्मकोटिभिः ॥ श्रुतिस्मृत्युदितं सम्यक्कर्मवर्णाश्रमात्मकं ॥ अध्यात्मज्ञानसहितं मुक्तये सततं कुरु ॥
धर्मात्संजायते भक्तिर्भक्त्या संप्राप्यते परं ॥ श्रुतिस्मृतिभ्यामुदितो धर्मो यज्ञादिको मतः ॥ नान्यतो जायते धर्मो वेदाद्धर्मो
हि निर्वभौ ॥ तस्मान्मुमुक्षुर्धर्मार्थी मद्रूपं वेदमाश्रयेत ॥ ममैवैषा परा शक्तिर्वेदसंज्ञा पुरातनी ॥ ऋग्यजुःसामरूपेण स
र्गादौ संप्रवर्तते ॥ तेषामेव च गुप्त्यर्थं वेदानां भगवानजः ॥ ब्राह्मणादीन्ससर्जाथ स्वे स्वे कर्मण्ययोजयत् ॥ येन कुर्वन्ति न
दर्थं ब्रह्मनिर्मितान् ॥ तेषां मधस्तान्नरकान् मिथ्यादीन कल्पयेत ॥ नच देवादृते किंचिच्छास्त्रं धर्माभिधायकं ॥ योन्यत्र रमते
सोसौ नहंभाष्यो द्विजातिभिः ॥ यानि शास्त्राणि दृश्यंते लोकेस्मिन्विविधानि तु ॥ श्रुतिस्मृतिविरुद्धानि निष्ठा तेषां हि तामसी ॥
कापालं पंचरात्रं च यामलं वाममार्हतं ॥ एवंविधानि चान्यानि मोहनार्थानि तानि तु ॥ ये कुशास्त्राभियोगेन मोहयंतीह मानवा
न् ॥ मया सृष्टानि शास्त्राणि मोहायेषां भवान्तरे ॥ वेदार्थवित्तमैः कार्यं यत्स्मृतं कर्म वैदिकं ॥ तत्प्रयत्नेन कुर्वन्ति मत्प्रिय

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

स्तेहि ध्येनरः ॥ वरुणानामतत्कंपार्थं मन्त्रियोगाद्दिशःस्तवं ॥ स्वायंभुवो मनुर्द्देवो मुनीनां पूर्व्वमुक्तवान् ॥ अन्ताराम्बेपितृतयकं तन्मु
स्वात्र्छमधुत्रमं ॥ वक्तुं देवं प्रतिष्ठार्थं धर्मशास्त्राणि वै वहि ॥ तेषु वा नर्हि तेषु वं युगं तेषु मन्वन्तरेषु च ॥ ब्रह्मणो वचनान्नानि कल्पे
निवृगे युगे ॥ अष्टादशपुराणानि व्यासाद्यैः कथितानि तु ॥ युगे युगे तु सर्वेषां कर्ता वै धर्मशास्त्रवित् ॥ शिक्षाकल्पो व्याकरणं
निरुक्तं छन्दएवच ॥ ज्योतिशास्त्रं न्यायविद्या विद्या सर्वेषामुपबृंहणां ॥ एवं चतुर्दशैतानि तथाहि द्विजसत्तमाः ॥ चतुर्वेदे मयोक्ता
निधर्मो नान्यत्र विद्यते ॥ एवं ये नामहं धर्मं मनुव्यासादय । परं व्योपपत्तिममादेशाद्यावदाभूतसंप्लवं ॥ ब्रह्मणः सहते सर्वे
संप्राप्ते प्रतिसंचरे ॥ परस्यांतेः कृतात्मानः प्रविशंति परं पदं ॥ तस्मात्सर्वं प्रयत्नेन धर्मार्थं वेदमाश्रयेत् ॥ धर्मेणा सहितं ता
नं परब्रह्मप्रकाशयेत् ॥ येतु संगान्परित्यज्य मामेव शरणं गताः ॥ उपासते न पश्यन्ति योगमैश्वरमास्थिताः ॥ सर्वभूतदय
वंतः शांता दांता विमत्सराः ॥ अमानिनो बुद्धिमंतः ॥ तापसाः संशितव्रताः ॥ मच्चित्ता मद्गतप्राणा मज्ज्ञानकथने रताः ॥ सन्या
सिनो गृहस्थाश्च वनस्था ब्रह्मचारिणः ॥ तेषां नित्याभियुक्तानां मायातत्त्वसमुत्थितं ॥ नाशयामि तमः कृत्स्नं ज्ञानदीपेन नो
चिरात् ॥ ते सुनिर्धूतमनसो ज्ञानेनैकेन मन्मया ॥ सन्यन्तं दालसंसारे न जायन्ते पुनः पुनः ॥ तस्मात्सर्वप्रकारेण मद्भक्तो मत्पराय ॥ रामः ॥
राः ॥ मामेवार्चय सर्वत्र मनसा शरणं गतः ॥ अशक्तौ यदि मे ध्यातुमैश्वरं रूपमव्ययं ॥ ततो मे परमं रूपं कलाद्यं शरणं व्रज ॥ २६ ॥
य. यत् तत्स्वरूपमपि ज्ञानमनसो गोचरं न च ॥ न त्रिस्तत्परोभवान दर्थनपतेभव ॥ प्रकृतिं निष्कलं तत्रूपं चिन्मात्रं केवलं शि
वं सर्वोपाधिविनिर्मुक्तमनंतममृतं परं ॥ ज्ञानेनैकेन तल्लभ्यं क्लेशेन परमं पदं ॥ ज्ञानमेव प्रपश्यंतो मामेव प्रविशंति ते
तद्बुद्धयस्तदात्मानस्तन्निष्ठास्तत्परायणाः ॥ गच्छंत्यपुनरावृत्तिं ज्ञाननिर्धूतकल्मषाः ॥ मामनाश्रित्य परमं निर्वाणममु

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

ष्कलं ध्रुवं ॥ प्राप्यते न हि राजेंद्र नमो मां शरणं व्रज ॥ एकेनैव न पृथक्त्वेन तथा वो भय यथापि वा ॥ मामुपास्य महीपाल नतो याम्यखा
सि नत्यं दं ॥ मा मनाश्रित्य नन्तं स्वभाव विमलं शिवं ॥ प्राप्यते न हि राजेंद्र नमो मां शरणं व्रज ॥ नन्या — मक्षरं रूपं मित्येवं ता
ता मैश्वरं ॥ आराध्य प्रयत्नेन नतो ऽध त्वं प्रहास्यसि ॥ कर्मणा मनसा वाचा शिवं सर्वं सर्वदा ॥ मभ्यर्चयभावेन नतो जास्यसि
नत्यदं ॥ नवै पश्यंति देवेश मोहिता मम मायया ॥ अनाद्यं नत्पं परमं महेश्वरं सजं शिवं ॥ सर्वभूतात्मभूतस्थं सर्वाधारं निरं
जनं ॥ निष्कलं देवं निराभासं निर्गुणं तमसः परं ॥ अहं नमव्यक्तं ब्रह्मतिः कलं निःप्रपंचकं ॥ त्वलं वैद्य मं वे शंनत्यरं यो गिप्रिय
स्थितं ॥ स्वस्थैराणां मम मानित्यं वेष्टितं मम मायया ॥ संसारसागरे ज्ञापैते चतुर्नः पुनः ॥ भक्त्या त्वनन्यया राजन्नूलम्य
कृतामेव देवहि ॥ अधिष्ठं व्यंहितं ब्रह्मजन्यवंधनि हन्तये ॥ अहंकारं च मात्सर्यं कामक्रोधपरिग्रहं ॥ अधर्मा भिनिवेशं च त्य
क्त्वा वैराग्यमास्थितः ॥ सर्वभूतेषु चात्मानं सर्वभूतानि चात्मनि ॥ अवीक्ष्य चात्मनात्मानं ब्रह्मभूयाय कल्पते ॥ ब्रह्मभूतः प्र
सन्नात्मा सर्वभूताभयप्रदः ॥ ऐश्वर्यं परमं भक्तिं विदेता नन्यभाविनि ॥ वीक्ष्यते तत्परं तत्वमैश्वरं ब्रह्म निष्कलं ॥ सर्वसं
सारनिर्मुक्तो ब्रह्मण्येवावतिष्ठते ॥ ब्रह्मणो येप्रतिष्ठायां परस्य परमः शिव ॥ अनन्यश्चाव्ययश्चैक आत्माधारो महेश्वरः
ज्ञानेन कर्मयोगेन भक्त्या योगेन वा नृप ॥ सर्वसंसारमुक्त्यर्थमीश्वरं शरणं व्रज ॥ परमं गुह्योपदेशाभिमपादत्तो गिरीश्व
र ॥ अवीक्ष्यते न दद्विन्त्यं यथेष्टं कर्तुमर्हसि ॥ अहं वै याचितो देवैः संजातो परमेश्वरात ॥ विनिंदितं पितरमे महेश्वरविनि
वकं ॥ धर्मसंस्थापनार्थाय तव राधनकारणात ॥ मेनादेह समुत्पन्ना त्वामेव पितरश्रिता ॥ सत्वं नियोगाद्देवस्य
ब्रह्मणः परमात्मनः ॥ प्रदास्यसे मां रुद्राय स्वयंवरसमागमे ॥ तत्सर्वं विधास्येत नरेश जानात् सर्वदेवाः सवादवाः ॥ त्वां

कूर्म. ॥ तपस्तप्ति देवतानां प्रसीदति वशंकरः ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन मा विधिज्ञाणो वरं ॥ संपूज्य देवमीशानं शरण्यं शरणं व्रज ॥ स एव ब्रु
२७ ॥ ह्मो हिमवान् देवो देवीं देव्या गिरीश्वरः ॥ प्रणम्य शिरसा देवीं प्राञ्जलिः पुनरब्रवीत् ॥ विस्तरेण महेशानि योगं माहेश्वरं परं
ज्ञानं चैवात्मनो योगं साधनानि च विस्तरात् ॥ निशम्य वदनांभोजान् गिरीन्द्रो लोकपूजितः ॥ लोकमातुः परं ज्ञानं
योगयुक्तो भवत्पुनः ॥ प्रददौ चा महेशाय पार्वती भाग्यगौरवान् ॥ नियोगाद् ब्रह्मणः सोऽथ देवानां चैव संनिधौ । य इदं पठ
तेऽध्यायं देव्या माहात्म्यकीर्तनं ॥ शिवस्य संनिधौ भक्त्या शुचिस्तद्भावभाविताः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो दिव्ययोगसमन्वि
तः । उल्लंघ्य ब्रह्मणो लोकं देव्याः स्थानमवाप्नुयात् ॥ यश्चैतत् पठते स्तोत्रं ब्राह्मणानां समीपतः ॥ समाहितमनाः सोऽपि
सर्वैः पापैः प्रमुच्यते ॥ नाम्नामष्टसहस्रं तु देव्या यत्समुदीरितं ॥ ज्ञात्वार्कमंडलगतां संभाव्य परमेश्वरीं ॥ अभ्यर्च्य गंध
पुष्पाद्यैर्भक्तियोगसमन्वितः ॥ संस्मरन् परमं भावं देव्या माहेश्वरं परं अनन्यमानसो नित्यं जपेदामरणाद् द्विजः
सोऽन्तकाले स्मृतिं लब्ध्वा परं ब्रह्माधिगच्छति ॥ अथवा जायते विप्रो ब्राह्मणानां शुचे कुले सर्वसंस्कारमाहात्म्याद् ब्र
विद्यामवाप्स्यति ॥ संप्राप्य योगं परमं दिव्यं तत्पारमेश्वरं ॥ शान्तः सुसंयतो भूत्वा शिवं सायुज्यमाप्नुयात ॥ प्रत्येकं चा ॥राम.॥
प्यथ नामानि जुहुयात् कुसुमात्रयं ॥ महापातकमातिकृतैर्दोषैर्ग्रहदोषैः प्रमुच्यते जपेद्वाहरहर्नित्यं संवत्सरमतंद्रितः ॥ श्री ॥ २७ ॥
कामः श्री कामः पार्वतीं देवीं पूजयित्वा विधानतः ॥ संपूज्य पक्षान्ते तत्सम्यग् विनेत्रं भक्तिसंयुतः ॥ लभते महतीं लक्ष्मी
महादेवप्रसादतः ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन जप्तव्यं हि द्विजातिभिः ॥ सर्वपापापनोदार्थं देव्या नामसहस्रकं ॥ सूत उवाच
प्रसंगात्कथितं विप्रा देव्या माहात्म्यमुत्तमं ॥ अतः परं प्रजासर्गं भृग्वादीनां निबोधत ॥ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

इति श्रीकूर्मपुराणे देव्या माहात्म्ये द्वादशोध्यायः ॥ गौरीसहस्रनामः ॥ सूत उवाच ॥ भृगोः ख्यात्यां समुत्पन्ना
लक्ष्मीर्नारायणप्रिया । देवौ धातृविधातारौ मेरोर्जामातरौ शुभौ । आयतिर्नियतिश्चैव मेरोः कन्ये महात्मनः । तयोर्धातृ
विधातृभ्यां तौ वजातौ सुतावुभौ ॥ प्राणश्चैव मृकण्डुश्च मार्कण्डेयो मृकण्डवः ॥ तथा वेदशिरा नाम प्राणस्य द्युतिमान् सुतः
मारीचेरपि संभूतिः पूर्णमासमसूयत । कन्याचतुष्टयं चैव सर्वलक्षणसंयुतं ॥ अविरूपेण तथा तुष्टिः । अपित्विषापच
वितिस्तथा तपो निर्धूतकल्मषं ॥ अनसूया तथैवात्रेर्जज्ञे पुत्रानकल्मषान् ॥ सोमं दुर्वाससं चैव दत्तात्रेयं च योगिनं
स्मृतिश्चाङ्गिरसः पुत्रायहेत लक्षणसंयुता । सिनीवाली कुहूश्चैव राकामनुमतीमपि ॥ प्रीत्यां पुलस्त्यो भगवान् दत्तोलि
मसृजत्प्रभुः ॥ पूर्वजन्मनि सोगस्त्यः स्मृतः स्वायंभुवेन्तरे ॥ देवबाहुस्तथा कन्या द्वितीया नाम नामतः ॥ पुत्राणां षष्टिसा
हस्रं सन्नतिः सुषुवे क्रतोः । ते चोर्द्धरेतसः सर्वे बालखिल्या इति स्मृताः ॥ वशिष्ठश्च तथोर्जायां सप्तपुत्रानजीजनत् कन्यां च पुंड
रीकां श्रेष्ठां सर्वशोभासमन्वितं । रजोमात्रोर्द्धबाहुश्च सवनश्चानघस्तथा ॥ सुतपाः शुक्र इत्येते सप्त पुत्रा महौजसः ॥ योसौ रुद्रा
त्मको वह्निर्ब्रह्मणस्तनयो द्विजाः । स्वाहा तस्मात्सुतान्लेभे त्रीनुदारान्महौजसः पावकः पवनाश्च शुचिरग्निश्च ते त्रयः
निर्मथ्यः पवमानः स्याद्वैद्युतः पावकः स्मृतः । यश्चासौ तपते सूर्ये शुचिरग्निस्त्वसौ स्मृतः ॥ तेषां तु संततावन्ये चत्वारिं
शत्पंच च ॥ पवमानः पावकश्च शुचिस्तेषां पिता च यः ॥ एते चैकोनपंचाशद्वह्नयः परिकीर्तिताः सर्वे तपस्विनः प्रोक्ता
ऽ सर्वे यज्ञेषु भागिनः । रुद्रात्मकाः स्मृताः सर्वे त्रिपुण्ड्रांकितमस्तकाः ॥ अयज्वानश्च यज्वानः पितरो ब्रह्मणः सुताः ॥ अग्निष्वात्ता
बर्हिषदो द्विधा तेषां व्यवस्थितिः ॥ तेभ्यः स्वधा सुतेजज्ञे मेनां वैधारिणीं तथाऽ ते उभे ब्रह्मवादिन्यौ मुनिसत्तमाः ॥ अमृतं मेना

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

कूर्म·
२८ ॥

मैनाकं क्रौञ्चं जनयामास जज्ञे तथा॥ गंगा हिमवतो जज्ञे सर्वलोकैकपावनी। स्वयोगाग्निबलाद्देवी पुनर्जज्ञे महेश्वरं॥ यथावत्क-
थितं पूर्वं देव्या माहात्म्यमुत्तमं॥ धातुर्नियतिरायतिस्तु पत्नी पद्मासमानता॥ देवौ धाताविधातारौ मेरोर्जामातरावुभौ
एषा वंशस्य कं ख्यातं मया पस्वीत्रराविः॥ ख्याख्यानाभवता सप्तो मनोऽत्र इतिनिबोधत॥ ॥इति श्रीकूर्मपुराणे
त्रयोदशोध्यायः॥ सूत उवाच॥ प्रियव्रतोत्तानपादौ मनोः स्वायंभुवस्य तु॥ धर्मज्ञौ तौ महावीर्यौ ज्ञानरूपाश्वजौ जन-
न॥ ततोत्तानपादस्य ध्रुवो नाम सुतोभवत्॥ भक्तो नारायणे सोऽपि प्राप्तवान्स्थानमुत्तमं॥ ध्रुवाच्छिष्टिं च भव्यं च भ-
व्याच्छंभुर्व्यजायत॥ शिष्टेराधत्त सुच्छाया पंच पुत्रानकल्मषान्॥ नारायणपराञ्छुद्धान्स्वधर्मपरिपालन॥ रिपो रकुत्र महि-
षी चक्षुषं सर्वतेजसं॥ सोऽजीजनत्पुष्करिण्यां वीरण्यां चाक्षुषं मनुं॥ प्रजापतेरात्मजायां आरण्यस्य महात्मनः॥ मनोरजा-
यन्त दश सुतास्तेनु महौजसः॥ कन्यायां तु महादीप्ता वैराजस्य प्रजापतेः॥ ऊरुः पूरुः शतद्युम्नस्तपस्वी सत्यवाक्शुचिः॥ अग्निष्टु-
दतिरात्रश्च सुद्युम्नश्चाभिमन्युकः॥ ऊरोरजनयत्पुत्रान्षडाग्नेयी महाबलान्॥ अंगं सुमनसं ख्यातिं क्रतुमंगिरसं शिवं॥
अंगाद्वेनो भवत्पश्चाद्वैन्यो वेनादजायत॥ यो सौ पृथुरिति ख्यातः प्रजापालो महाबलः॥ येन दुग्धा मही पूर्वं प्रजानां हि-
तकाम्यया॥ नियोगाद्ब्रह्मणः सार्द्धं देवेन्द्रेण महौजसा॥ वेनपुत्रस्य वितते पुरा पैतामहे शुभे॥ सूतः पौराणिको ज- ॥ (लं)ः ॥
ज्ञे मायारूपः स्वयं हरिः॥ प्रवक्ता सर्वशास्त्राणां धर्मज्ञो गुणवत्सलः॥ तं मां वित्त मुनिश्रेष्ठाः पूर्वोद्भूतं सनातनं॥ अस्मिन्म- ॥ २८ ॥
न्वंतरे व्यासः कृष्णद्वैपायनः स्वयं॥ श्रावयामास मां प्रीत्या पुराणं पुरुषो हरिः॥ मदन्वये तु ये सूता संभूता वेदवर्जि-
ताः॥ तेषां पुराणवक्तृत्वं वृत्तिरासीदजाज्ञया॥ स च वैन्यः पृथुर्धीमान् सत्यसंधो जितेन्द्रियः॥ सार्वभौमो महातेजाः स्व

28

धर्मपरिपालकः ॥ तावत्तस्यात्मजस्यैव भक्तिर्नारायणे भवान् ॥ सवे धनगिरिल्कप्रामलपलेपेतिनेदयः ॥ नपसा भगवान्श्री
नः शंखचक्रगदाधरः ॥ आगम्य देवो राजानं प्राह दामोदरः स्वयं ॥ धार्मिकोन नृपसंपन्नो सर्वत्राम्रमतोवरो ॥ मम्प्रसादसम्वै
पुत्रौ नवमविष्यतः ॥ एवमुक्त्वा हृषीकेशः कीर्त्ता प्रकृतिंगतः ॥ वेयोहिवेदविधिपित्र्यलाभ क्रियुक्तं ॥ सोपालयन्त्वकेरा
ज्यंविनयन्तच्युतदत्तं ॥ स्वविरादिवनं वेगीभार्यासमन्वितस्तता ॥ शिवंडिनं हृषिकेशो नमनञ्जोनाख्यायत ॥ शिखंडिनोभ
वत्पुत्रः सुशीलई तिविश्रुतः ॥ धार्मिको नृपसंपन्नो वेदवेदांगपारगः ॥ सोधीत्यविविधिवत्वेदान्धर्मेता नपसिस्थितः ॥
मतिं चक्रे भागवतोगात्संन्यासं प्रति धर्मवित् ॥ सकृत्वातीर्थसंसेवां स्वाध्यायेन तपसि स्थितः ॥ जगाम हिमवत्पृष्ठे कदाचि
त्सिद्धसेवितं ॥ तत्र धर्मवनं नाम धर्मसिद्धिप्रदं वलं ॥ अत्र वै पश्यतां योगिनां ऽगम्यं अगम्यं ब्रह्मवादिहिषां ॥ तत्र मंदाकिनी नाम
सुपुण्या विमला नदी ॥ पद्मोत्पलवनोपेता सिद्धाश्रमविभूषिता ॥ स तस्या दक्षिणे तीरे मुनीन्द्रैयोगिभिर्युतं ॥ सुपुण्यप
माश्रमं रम्यं मपश्यच्छान्तिसंयुतं ॥ मंदाकिनी जले स्नात्वा संतर्प्य पितृदेवता ॥ अर्चयित्वा महादेवं पुष्पैः पत्रोत्पलादि
भिः ध्यात्वार्कसंस्थमीशानं हिरण्याघायवांजलि ॥ संप्रेक्ष्य मागतो भास्वन्मेरुह्या वपरमेश्वरं ॥ तदाध्यायेन विशिष्टंसुत्स्यव
हितेनच ॥ अन्यैश्च विविधैः स्तोत्रैः शांभवैर्वेदसंभवैः ॥ अथास्मिन्नंतरे पश्यन्नमायांनमहामुनिश्वेताश्वतरनामानं मतापश्च
यनोत्तमं ॥ भस्मसंविस्वसर्वांगं कौपीनाच्छादनान्वितं ॥ तपसा हृषितात्मानं प्रस्नावृत्तोपवानितं ॥ समाप्यसंस्तवं शंभोश
तादृश्च विलेक्षणाः ॥ ववंदे शिरसा पत्रैः प्रांजलिर्वाक्यमब्रवीत् ॥ धर्मो समय्य नृगृहीतोस्मि पश्येराख्या मुनीश्वरः ॥ योगीश्च
रे धन्य भगवान्दृष्टो योगविदांवरः ॥ अद्य मे सफलं जन्म तपांसि सफलानि मे किं करिष्यामि शिष्योहं भवमां पालयानघ

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सोनुगृह्याप्यतातानं सुशीलं शीलसंयुतं ॥ शिष्यत्वे प्रतिजग्राह तपसा क्षीणकल्मषं । सांन्यासिकं विधिं कृत्स्नं कारयित्वा
विचक्षणा ॥ दधौ तदैश्वरं ज्ञानं स्वशाखाविहितव्रतं । अशेषं वेदसारं तत्पशुपाशविमोचनं । अन्त्याश्रममिति ख्यातं ब्रह्मादि
भिरनुष्ठितं ॥ उवाच शिष्यान्संप्रेक्ष्य येतत्राश्रमवासिनः ॥ ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्या ब्रह्मचर्यपरायणाः ॥ मया प्रवर्तितां शा
खां मदीयामिह योगिनः ॥ समस्यतं महादेवं ध्यायन्तो विश्वमैश्वरं ॥ इहदेवो महादेवो रममाणः सहोमया ॥ अध्यास्ते भगवानी
शो भक्तानामनुकंपय ॥ इहाशेषजगद्धाता पुरा नारायणः स्वयं ॥ आराधयन्महादेवं लोकानां हितकाम्यया ॥ इहैव देव
कीशानं देवानामपि दैवतं ॥ आराध्य महतीं सिद्धिं लेभिरे देवदानवाः ॥ इहैव मुनयः सर्वे मरीच्याद्या महेश्वरं ॥ दृष्ट्वा त
पोबलान्महाज्ञानं लेभिरे सार्वकालिकं ॥ तस्मादन्यमपि राजेन्द्र तपोयोगसमन्विताः ॥ निष्ठा नित्यं गमालाङ्क्षन्तः सिद्धिम
वाप्स्यथ ॥ एवमाभाष्य विप्रेन्द्रो देवध्यानपिनाकिनं ॥ अत्र वक्ष्ये महामंत्रं यथावत्सर्वसिद्धये ॥ सर्वपापोपशमनं वेदसा
रं विमुक्तिदं ॥ अग्निरित्यादिकं पुण्यं ऋषिभिः संप्रवर्तितं ॥ सोपि तद्वचनाद्राजा सुशीलः श्रद्धयान्वितः ॥ साक्षा
त्पशुपतेर्भवत्वा वेदाभ्यासरतोभवेत् ॥ भस्मोद्धूलितसर्वाङ्गः कंदमूलफलाशनः ॥ शान्तो दान्तो जितक्रोधः संन्या
सविधिमाश्रितः ॥ हविर्धानस्तथाग्नेय्यां जनयामास सत्सुतं ॥ प्राचीनबर्हिषं नाम्ना धनुर्वेदस्य पारगं ॥ प्राचीनब
र्हिर्भगवान्सर्वशास्त्रभृतां वरः ॥ समुद्रतनयायां वै दशपुत्रानजीजनत् ॥ प्रचेतसस्ते विख्याता राजानः प्रथितौजसः
अधीतवन्तः स्ववेदं नारायणपरायणाः ॥ दशभ्यस्तु प्रचेतोभ्यो मारिषायां प्रजापतिः ॥ दक्षो जज्ञे महाभागो यः
सर्वप्रणाः स्मृतः ॥ स तु दक्षो महेशेन रुद्रेण सह धीमता ॥ कृत्वा विवाहं रुद्रेणाभिशप्तः प्राचेतसोभवत् ॥ समायातं

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

महादेवो दक्षां देवागतं हरः। दृष्ट्वा यथोचितां पूजां दक्षाय प्रददौ स्वयं तदा स्वेन सभाविष्टः सोधिकां घस्लागयनः। पूज्या मन्नर्गिरि
छन्नजगामकुपितो गृहं। कदाचित् स्वगृहं प्राप्तं सतीं दक्षः सुदुर्मनाः॥ भर्त्रा सह विनिर्धूतां भर्त्सयामास वै रुषा॥ अन्ये जामातरः श्रे
ष्ठा भर्तुस्तव पिनाकिनः॥ त्वमप्यसत्सुता स्मात्कं गृहाद्गच्छ यथागतं॥ तस्य तद्वाक्यमाकर्ण्य सा देवी शंकरप्रिया॥ विनिंद्यापित
रं दक्षं ददाहात्मानमात्मना॥ प्रणम्य पशुभर्त्तारं भर्त्तारं कृत्तिवाससं॥ हिमवद्दुहिता साभूत् तपसा तस्य तोषिता॥ ज्ञात्वा
तां भगवान् रुद्रः। प्रपन्नार्त्तिहरो हरः। शशाप दक्षं कुपितः समागत्याथ तद्गृहं। त्यक्त्वा देवमिमं ब्रह्मन् क्षत्रियाणां कुले भव॥
स्वस्यां सुतायां मूढात्मा पुत्रमुत्पादयिष्यसि। एवमुक्त्वा महादेवो ययौ कैलासपर्वतं स्वायंभुवोपि कालेन दक्षः प्राचेतसो
भवत्॥ एतद्वः कथितं सर्वं मनो स्वायंभुवस्य तु निसर्गं दक्षपर्य्यन्तं शृण्वतां पापनाशनं॥ ॥ इति श्रीकूर्मपुराणे राजवंशा
नुकीर्त्तने चतुर्दशोध्यायः॥ १४ ॥ नैमिषेया ऊचुः। देवानां दानवानां च गंधर्वोरगरक्षसां। उत्पत्तिं विस्तरात् सूत ब्रूहि वैवस्व
ते तरे॥ स शप्तः शंभुना पूर्वं दक्षः प्राचेतसो नृपः॥ किमकार्षीन्महाबुद्धिः श्रोतुमिच्छाम सांप्रतं॥॥ सूत उवाच॥ वक्ष्ये नारा
यणेनोक्तं पूर्वकल्पानुषंगिकं॥ त्रिकालबद्धं पापघ्नं प्रजासर्गस्य विस्तरं॥ स शप्तः शंभुना पूर्वं दक्षः प्राचेतसो नृपः
विनिंद्य पूर्ववैरेण गंगाद्वारे यजद्भवं॥ देवाश्च सर्वे भागार्थं आहूता विष्णुना सह॥ सहैव मुनिभिः सर्वैरागता ऋषिपुंगवा
: दृष्ट्वा देवकुलं कृत्स्नं शंकरेण विनागतं॥ दधीचो नाम विप्रर्षिः प्राचेतसमथाब्रवीत्॥ दधीचिरुवाच॥ ब्रह्मादयः पि
शाचांता यस्याज्ञानुविधायिनः॥ स देवः सांप्रतं रुद्रो विधिना किं न पूज्यते॥ दक्ष उवाच॥ सर्वेष्वेव हि यज्ञेषु न भागः
परिकल्पितः॥ न मंत्रा भार्यया सार्द्धं शंकरस्येति नेज्यते॥ विहस्य दक्षं कुपितो वचः प्राह महामुनिः। शृण्वतां सर्वदे

कूर्म॰ ॥
३० ॥

वानां सर्व्वज्ञानमयः स्वयं ॥ दधिचिरुवाच ॥ यतः प्रवृत्ति विश्वात्मा नत्वासौ परमेश्वरः ॥ सम्पूज्यते सर्व्वयज्ञैर्विदित्वा किं त्वशंकरः ॥ दक्ष उ
वाच ॥ नह्ययं शंकरो रुद्रः संहर्त्ता तामसो हरः ॥ नग्नः कपाली विकृतो विश्वात्मा नोपपद्यते ॥ ईश्वरो हि जगत्स्रष्टा प्रभुर्नारायणो हरिः ॥ स
त्वात्मको सौ भगवानिज्यते सर्व्वकर्म्मसु ॥ दधीचिरुवाच ॥ किं त्वया भगवानेष सहस्रांशुर्न दृश्यते ॥ सर्व्वलोकैकसंहर्त्ता कालात्माप
रमेश्वरः ॥ य आदित्यो भगवान् रुद्रो नीलग्रीवो विलोहितः ॥ संस्तुवन्ति सहस्रांशुः सामगाध्वर्युहोतृभिः ॥ पश्यैनं विश्वकर्म्माणं रुद्र
मूर्त्तिं त्रयीमयं ॥ दक्ष उवाच ॥ य एते द्वादशादित्या आगता यज्ञभागिनः ॥ सर्व्वे रुद्रा इति ज्ञेया नान्यो विद्यते रविः ॥ एवमुक्ते तु
मुनयः तु मुनयः समायाता दिदृक्षवः ॥ वाढमित्यब्रुवन् दक्षं तस्य साहाय्यकारिणः ॥ तमसाविष्टमनसो न पश्यन्ति वृषध्वजं ॥
सहस्रशोऽथ शतशो भूय एव हि निन्दितो वैदिकान्मन्त्रान् सर्व्वभूतपतिं हरं ॥ अपूजयद्विष्णुवाक्यं मोहिता विश्वमा
यया ॥ देवाश्च सर्व्वे भोगार्थमागता वासवादयः ॥ न पश्यन्ति देवमीशानमृते नारायणं हरिं ॥ हिरण्यगर्भो भगवान् ब्रह्मा
ब्रह्मविदां वरः ॥ पश्यतां मे वसर्व्वेषां क्षणादन्तरधीयत ॥ अन्तर्हिते भगवति दक्षो नारायणं हरिं ॥ रक्षकं जगतां देवं जगाम शर
णं स्वयं ॥ प्रवर्त्तयामास च तं यज्ञं दक्षोऽथ निर्भयः ॥ रक्षको भगवान् विष्णुः शरण्यो गतरक्षकः ॥ पुनः प्राह च तं दक्षं दधीचो
भगवानृषिः ॥ सम्प्रेक्ष्यर्षिगणान् देवान् सर्व्वांश्चैव ब्रह्मविद्विषः ॥ अपूज्यपूजने चैव पूज्यानां चाप्यपूजने ॥ नरः पापमवाप्नो
ति महद्वै नात्र संशयः ॥ असतां प्रग्रहो यत्र सतां चैवावमाननं ॥ दण्डो देवकृतस्तत्र सद्यः पतति दारुणः ॥ एवमुक्त्वा तु
विप्रर्षिः शशापेश्वरविद्विषः ॥ समागतान् ब्राह्मणांस्तान् दक्षस्य सहायकारिणः ॥ यस्माद्बहिष्कृतो वेदाद्भवद्भिः परमेश्वरः ॥
विनिन्दितो महादेवः शंकरो लोकवन्दितः ॥ भविष्यथ त्रयीबाह्याः सर्व्वेऽपीश्वरविद्विषः ॥ निन्दित्वा ह्यैश्वरं मार्गं कुशास्त्रासक्तचे

पु॰ ॥
३० ॥

30

तस्मा॥ मिथ्याधीनसमाचाराः मिथ्याज्ञानप्रलापिनः प्राप्य कलियुगं घोरं कलिजैः परिपीडिताः । त्यक्त्वा तपोवनं कृत्स्नं गच्छथं नरकोत्त-
नः ॥ भविष्यति हृषीकेशः स्वाश्रितोपि परान्मुखः । एवमुक्त्वाथ विप्रर्षिर्विरराम महायोनिधिः । जगाम मनसा तद्य महेशो पापविनाश-
नं ॥ एतस्मिन्नन्तरे देवी महादेवं महेश्वरं । पतिं पशुपतिं देवं ज्ञात्वैतन्माह सर्वदृक ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ दक्षो यज्ञेन यजते पिता मे पूर्व-
जन्मनि ॥ विनिघ्न भगवन्सो भावमात्मानं चापि शंकरः । देव्या सहर्षं यच्छ्रुत्वा सन् तत्र साक्षात्यकारिणाः । विनाशया सुतं यज्ञं तव मेतं
हा तोस्पदं ॥ एवं विज्ञापितो देव्या देवदेवः परः प्रभुः । ससर्ज सहसा तद्वद्दक्षयज्ञविधांसया ॥ सहस्रशिरसं क्रुद्धं सहस्राक्षं महा-
भुजं ॥ सहस्रपाणिं दुर्धर्षं युगान्तानलसन्निभं ॥ दंष्ट्राकरालं दुष्प्रेक्ष्यं शंखचक्रधरं प्रभुं ॥ दण्डहस्तं महानादं शार्ङ्गिणं भूतिभू-
षितं ॥ वीरभद्र इति ख्यातं देवदेवसमन्वितं ॥ स जातमात्रो देवेशमुपतस्थे कृताञ्जलिः ॥ तमाह दक्षस्य मखं विनाशय शिवो-
स्तु ते ॥ विनिंदय मां स यजते गंगाद्वारे गणेश्वरं ॥ ततो बन्धप्रमुक्तेन सिंहेनैकेन लीलया ॥ वीरभद्रेण दक्षस्य विनाशमगम-
त्क्रतुः ॥ मन्युनाचापि महादेवस्थाप्य भद्रकाली महेश्वरी ॥ तया च सार्द्धं वृषभं समारुह्य ययौ गणाः ॥ अन्ये सहस्रशो रुद्रा निसृष्टास्ते-
न धीमता ॥ रोमजा इति विख्याता तस्य साहाय्यकारिणाः ॥ शूलशक्तिगदाहस्तं दंष्ट्रोपलकरास्तथा ॥ कालाग्निरुद्रसं-
काशा नादयन्तो दिशो दश ॥ सर्वे वृषभमारूढा सभार्य्याश्चातिभीषणाः ॥ समावृत्य गणश्रेष्ठं ययुर्दक्षमखं प्रति ॥ स-
र्वे संप्राप्य तं देशं गंगाद्वारमिति श्रुतं ॥ ददृशुर्यत्र देवेशो दक्षमानीतं प्रजापतिं ॥ उवाच संस्थितो नन्दे वीरभद्रस्तपत्रिव ॥
वयं ह्यनुचराः सर्वे सर्वस्यामिततेजसः भागार्थे लिप्सया प्राप्ता भागान्प्रयच्छ नोमी प्सालान ॥ अथ वे क्रतवादिदिवं माया-
भिवीनिक्षमाः ॥ भागो भवद्भ्यो देयस्तु नास्म भ्यमिति कथ्यतां ॥ तं ब्रूता ज्ञापयति यो नवेत्स्यामो वयं ततः ॥ एवमुक्त्वा ग

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

कूर्म· रोद्रेण प्रतापन्निपुरस्पराः ।। देवाः क्रुद्धाः ।। प्रमाराणां वीनजानीमभागे मंत्रा इति श्रुतेः । मंत्रात्रः सुराध्यक्षं नमो वहनने च नमः । येनाद्यास्माए
२१ ।। जानं दक्षयेषु मर्हेश्वरं ।। ईश्वरः सर्वभूतानां सर्वदेवतनुर्हरः ।। स्तूयते सर्वयज्ञेषु सकोऽयमुदयमिछिदः ।। एवं कुक्षामहेशानं मा
ययानष्टवेनसः ।। नमे निरिपञ्जमंत्रा देवाम्पुक्तास्वमालयं ।। ततः सरुद्रो भगवान् सभार्यः सगणेश्वरः ।। स्पृष्ट्वा नकराभ्यां विप्र
र्षिदधीचं प्राह देवहा । मंत्रा प्रमाणं न कृतायुष्माभिर्बलदर्पितैः ।। तस्मात्प्रसह्य तस्माद्योनाशयामः घगरितां इत्युक्त्वा यज्ञ
शालानां दग्ध्वा गणेश्वराः । गणेश्वरः सुसंक्रुद्धाः पात्रयावविक्षिपुः ।। वीरभद्रोपि दीप्तात्मा शक्रस्यैवोद्यतं करं ।। व्यष्टम्भ
यद्दीनानाम्यानथाप्येषां दिवौकसां ।। भगनेत्रे तथोत्पाट्य करागेणैव लीलया ।। निहत्य मुष्टिनां दंतान् पूष्णश्चैवान्यपातयत्
तथा चंद्रमसं देवं पादांगुष्ठेन लीलया ।। घर्षयामास बलवान् स्मयमानो गणेश्वरः ।। वह्नेर्हस्तद्वयं छित्वा जिह्वामुत्पाट्य लील
या ।। जघान मूर्ध्निं पादेन मुनीनपि मुनीश्वर ।। तथा विष्णुं सगरुडं समायांतं महाबलः ।। विव्याध निशितैर्वाणैः स्तंभयित्वा सु
दर्शनं ।। समालोक्य महावाहुरागत्य गरुडोगरुत् ।। जघान पक्षैः सहसा ननाद जलधिर्यथा ।। ततः सहस्रशो रुद्रः सस्रजे ग
रुडानात्मवं ।। वैनतेयादभ्यधिकान् गरुडं तं प्रदुद्रुवुः ।। तान् दृष्ट्वा गरुडो धीमान् पलायत महाजवः ।। विसृज्य माधवं वेगा ।। पू· ।।
न्नदद्भुतमिवाभवत् ।। अंतर्हिते वैनतेये भगवान् पद्मसंभवः ।। आगत्य वारयामास वीरभद्रं च केशवं ।। प्रसादयामास ।।३१।।
च तं गौरवात् परमेष्ठिनः ।। संस्तूय भगवानीशं हंसो ब्रह्मागमन्त्रयं ।। वीक्ष्य देवादिदेवं तं उमां सर्वगुणेश्वरां ।। तुष्टाव भग
वान् ब्रह्मा दक्षः ।। सर्वे दिवौकसः ~~विशेषकायावं~~ नीदेवीमीश्वरार्द्धशरीरिणीं ।। स्तोत्रैर्नानाविधैर्दक्षः प्रणम्य च कृताञ्जलिः ।
ततो भगवती देवी प्रहसंती महेश्वरं । प्रसन्नमनसा रुद्रं वचः प्राह घृणानिधिः ।। त्वमेव जगतः स्रष्टा शासिता चैव रक्षिता

31

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

अन्वयाचो भगवतो दक्षस्यापि दिवौकसः॥ ततः प्रहस्य भगवान् कपर्दी नीललोहितः। उवाच प्रणतान्देवान्प्राचेतसमथो ह
रः॥ गच्छध्वं देवताः सर्वाः प्रसन्नो भवतामहं॥ संपूज्यः सर्वदा हं तु भवद्भिर्योऽहं विशेषतः॥ त्वयापि श्रुणु मे दक्ष वचनं सर्वरक्षणं। त्यक्त्वा
लोकैषणामेतां मद्भक्तो भव यत्नतः॥ भविष्यसि गणेशानः कल्पान्तेऽनुग्रहान्मम॥ तावत्तिष्ठ ममादेशात्स्वाधिकारेषु निर्वृतः॥ ए
वमुक्त्वा स भगवान्सपत्नीकः सहानुगः॥ अदर्शनमनुप्राप्तो दक्षस्यामिततेजसः॥ अन्तर्हिते महादेवे शंकरे पद्मसंभवः॥ व्याज
हार स्वयं दक्षमशेषजगतो हितं॥ ब्रह्मोवाच॥ किं तवैष भवतो मोहः प्रसन्ने वृषभध्वजे। यदा स्वयं देवः पालयेत्त्वामतंद्रि
तः॥ सर्वेषामेव भूतानां हृद्येष परमेश्वरः॥ पश्यन्ति यं ब्रह्मभूता विद्वांसो वेदवादिनः॥ स आत्मा सर्वभूतानां स बीजं परमा
गतिः॥ स्तूयते वैदिकैर्मन्त्रैर्देवो महेश्वरः॥ तमर्चयन्ति ये रुद्रं स्वात्मना स्वात्मनि स्थितं॥ चेतसा भवयुक्तेन ते यान्ति परमं पदं
तस्मादनादिमध्यान्तं विज्ञाय परमेश्वरं॥ कर्मणा मनसा वाचा समाराधय यत्नतः॥ यत्नात्परिहरेशस्य निन्दामात्मविनाशि
नी भवन्ति सर्वदोषाय निन्दकस्य क्रिया हि ताः॥ यस्तवैष महायोगी रक्षको विष्णुरव्ययः॥ स देवो भगवान्रुद्रो महादेवो न
संशयः॥ मन्यन्ते ये जगद्योनिं विभिन्नं विष्णुमीश्वरात्॥ मोहादवेदनिष्ठत्वात्ते यान्ति नरकं नराः। वेदानुवर्तिनो रुद्रं देवं
नारायणं तथा॥ एकीभावेन पश्यन्ति मुक्तिभाजो भवन्ति ते॥ यो विष्णुः स स्वयं रुद्रो यो रुद्रः स जनार्दनः॥ इति मत्वा भजे
द्देवं स याति परमां गतिं॥ सृजत्येतज्जगत्सर्वं विष्णुस्तत्पश्यतीश्वरः॥ इत्थं जगत्सर्वमिदं रुद्रनारायणोद्भवं॥ तस्मात्त्यक्त्वा ह
रेर्निन्दां हरे वापि समाहितः॥ समाश्रयेन्महादेवं शरण्यं ब्रह्मवादिनां॥ उपश्रुत्याथ वचनं विरिञ्चस्य प्रजापतिः॥ जगाम शर

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

रांतरवेगोपतिं कृत्तिवाससं ॥ ये ये त्वा पाभिनिंदंस्यादधीचस्य महर्षयः ॥ छिंधंतो मोहिता देवं संभवं भवः कलिवथा ॥ त्यक्त्वा
तपोबलं कृत्स्नं विप्राणां कुलसंभवाः ॥ पूर्वसंस्कारमाहात्म्याद्ब्रह्मणो वचनादिह ॥ मुक्तशापास्ततः सर्वे कल्पांते रौरवादिषु ॥ निपा
त्यमाना कालेन संप्राप्यादित्यवर्चसं ॥ ब्रह्माणं जगतामीशमनुज्ञाता स्वयंभुवा ॥ समाराध्य तपोयोगादीशानं त्रिदशाधिप ॥ भवि
ष्यंति यथापूर्वं शंकरस्य प्रसादतः ॥ एतद्वः कथितं सर्वं दक्षयज्ञनिषूदनं ॥ शृणुध्वं दक्षपुत्रीणां सर्वासां चैव संततिं ॥ ॥ इति श्री
कूर्मपुराणे दक्षयज्ञविध्वंसः पंचदशोध्यायः ॥ ॥ सूत उवाच ॥ प्रजाः सृजेति संदिष्टः पूर्वं दक्षः स्वयंभुवा ॥ ससर्ज देवान्गंधर्वा
न् ऋषींश्चैवासुरोरगान् ॥ यदास्य सृजतः पूर्वं न व्यवर्द्धंत ताः प्रजाः ॥ तदा ससर्ज भूतानि मैथुनेनैव सर्वतः ॥ असिक्न्यां
जनयामास वीरणस्य प्रजापतेः ॥ सुतायां धर्मयुक्तायां पुत्राणां तु सहस्रके ॥ तेषु पुत्रेषु नष्टेषु मायया नारदस्य तु ॥ षष्टिं दक्षो
ऽसृजत्कन्या वैरण्यां वै प्रजापतिः ॥ ददौ स दश धर्माय कश्यपाय त्रयोदश ॥ विंशत्सप्त च सोमाय चतस्रोऽरिष्टनेमये ॥ द्वे चैव ब
हुपुत्राय द्वे कृशाश्वाय धीमते ॥ द्वे चैवांगिरसे तद्वत्तासां वक्ष्ये च विस्तरं ॥ मरुत्वती वसुर्यामी लंबा भानुररुंधती ॥ संकल्पा च मुहू
र्त्ता च साध्या विश्वा च भामिनी ॥ धर्मपत्न्यो दश त्वेतास्तासां पुत्रान्निबोधत ॥ विश्वेदेवास्तु विश्वायाः साध्या साध्यानजीजनत् ॥ ॥ रामः ॥
मरुत्वत्यां मरुत्वंतो वसोस्तु वसवस्तथा ॥ भानोस्तु भानवश्चैव मुहूर्त्तास्तु मुहूर्त्तजाः ॥ लंबायाश्चाथ घोषोथ नागवीथी तु यामिजा ॥ ३२ ॥
॥ पृथिवीविषयं सर्वमरुंधत्यामजायत ॥ संकल्पायास्तु संकल्पो धर्मपुत्रा दश स्मृताः ॥ ये त्वनेकवसुप्राणा देवा ज्योतिः पुरो
गमाः ॥ वसवोष्टौ समाख्यातास्तेषां वक्ष्यामि विस्तरं ॥ आपो ध्रुवश्च सोमश्च धरश्चैवानलोऽनिलः ॥ प्रत्यूषश्च प्रभासश्च वसवो

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

घोषप्रकीर्त्तिताः ॥ आपस्य पुत्रो वैतंड्यः श्रमः शान्तो ध्वनिस्तथा ॥ ध्रुवस्य पुत्रो भगवान्कालो लोकप्रकालनः ॥ सोमस्य भगवान्वर्चा धर-
स्य ड्रविणः सुतः ॥ मनोजवोनलस्यासीद्विज्ञातगतिस्तथा ॥ कुमारो ह्यनिलस्यासीत्सेनापतिरिति स्मृतः ॥ देवलो भगवान्योगी प्र-
त्यूषस्याभवत्सुतः ॥ विश्वकर्मा प्रभासस्य शिल्पकर्त्ता प्रजापतिः ॥ अदितिर्दितिर्दनुस्तद्वदरिष्टा सुरसा तथा ॥ सुरभिर्विनता चैव
ताम्रा क्रोधवशा इरा ॥ कद्रुर्मुनिश्च धर्मज्ञा तासु पुत्रान्निबोधत ॥ अंशो धाता भगस्त्वष्टा मित्रोऽथ वरुणोऽर्यमा ॥ विवस्वा-
न्सविता पूषा अंशुमान्विष्णुरेव च ॥ तुषिता नाम ते पूर्वं चाक्षुषस्यान्तरे मनोः ॥ वैवस्वतेन्तरे प्रोक्ता आदित्याश्चादितेः सुताः
दितिः पुत्रद्वयं लेभे कश्यपाद्बलिनां वरौ हिरण्यकशिपुं ज्येष्ठं हिरण्याक्षं तथानुजं ॥ हिरण्यकशिपुर्दैत्यो महाबलपराक्रम-
ः ॥ आराध्य तपसा देवं ब्रह्माणं परमेश्वरं ॥ दृष्ट्वा लेभे वरान्दिव्यान्स्तुत्वासौ विविधैः स्तवैः ॥ अथ तस्य बलाद्देवाः सर्व एव म-
हर्षयः ॥ बाधितास्ताडिता जग्मुर्देवदेवं पितामहं ॥ शरण्यं शरणं देवं शंभुं सर्वजगन्मयं ॥ ब्रह्माणं लोककर्त्तारं त्रातारं पुरुषं पु-
रं कूटस्थं जगन्नेत्रमेकं पुराणं पुरुषोत्तमं ॥ स याचितो देववर्यैर्मुनिभिश्च मनीश्वराः ॥ सर्वदेवहितार्थाय जगाम कमलासनः
संस्तूयमानः प्रणतैर्मुनीन्द्रैरमरैरपि ॥ क्षीरोदस्योत्तरं कूलं यत्रास्ते हरिरीश्वरः ॥ दृष्ट्वा देवं जगद्योनिं विष्णुं विश्वगुरुं शिवं ॥ व-
वंदे चरणौ मूर्ध्ना कृतांजलिरभाषत ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ त्वं गतिः सर्वभूतानामनन्तो ह्यखिलात्मकः ॥ व्यापी सर्वामरवपुर्मह-
योगी सनातनः ॥ त्वमात्मा सर्वभूतानां प्रधानः प्रकृतिः परा ॥ वैराग्यैश्वर्यनिरतो वागतीतो निरंजनः ॥ त्वं कर्त्ता चैव हर्त्ता च वि-
हन्ता सुरविद्विषां ॥ त्रातुमर्हस्यनन्तेश त्राता हि परमेश्वरः ॥ इत्थं स विष्णुर्भगवान्ब्रह्मणा संप्रबोधितः ॥ प्रोवाचोन्निद्रपद्म-

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥ कर्म ॥ सर्वे ते वासवमुखाः सुराः ॥ किमर्थं भो महावीर्याः सप्रजापतिकाश्च याः ॥ इमं देशमनुप्राप्ताः किं कार्यं करोमि वः ॥ ॥ देवा ऊचुः ॥
॥ ३३ ॥ हिरण्यकशिपुर्नाम ब्रह्मणो वरदर्पितः ॥ बाधते भगवन्दैत्यो देवान्सर्वान्महर्षिभिः ॥ अवध्यः सर्वभूतानां त्वामृते पुरुषोत्तम ॥ हं
तुमर्हसि सर्वेषां त्राता त्वमसि विश्वं जगन्मय ॥ श्रुत्वा तु देवतैः सूक्तं सर्वविल्लोकभावनः वध्याय दैत्यमुख्यस्य मेने सृजन्स्वकं स्व
पं ॥ मेरुपर्वतवर्ष्माणं घोररूपं भयानकं ॥ शंखचक्रगदापाणिं तं प्राह गरुडध्वजः ॥ हत्वा तं दैत्यराजानं हिरण्यकशिपुं पुनः
चमं देशं समागन्तुं क्षिप्रमर्हसि पौरुषात् ॥ निशम्य वैष्णवं वाक्यं प्रणम्य पुरुषोत्तमं ॥ महापुरुषमव्यक्तं ययौ दैत्यं महत्
सरं ॥ विमुंच भैरवं नादं शंखचक्रगदाधरः ॥ आरुह्य गरुडं देवो महामेरुरिवापरः ॥ आकर्ण्य दैत्यप्रवरा महामेघरवोपमं
समं च चक्रुर्नादं तथा दैत्यपतिर्भयात् ॥ ॥ असुरा ऊचुः ॥ कश्चिद्दृश्यति महानद्भुतो देवनोदितः ॥ विमुंच भैरवं नादं तं न जा
नीमो जनार्दनः ॥ ततः सहासुरैः कैरेहिरण्यकशिपुः स्वयं ॥ सन्नद्धैः सायुधैः पुत्रैः स प्रह्लादैस्ततो ययौ ॥ दृष्ट्वा तं गरुडारूढं सूर्यको
टिसमप्रभं ॥ स पुरुषं पर्वताकारं नारायणमिवापरं ॥ दुद्रुवुः केचिदन्योन्यमूचुः संभ्रान्तलोचनाः ॥ अयं स देवो देवानां गोप्ता नाराय
णो रिपुः ॥ अस्माकमव्ययो नंतः नन्नृतो वा समागतः ॥ इत्युक्त्वास्त्रवर्गाणि ससृजुः पुरुषाय ते ॥ तृणं च भक्षनो देवो नाशयामास ॥ रामः ॥
लीलया ॥ हिरण्यकशिपोः पुत्राश्चत्वारः प्रथितौजसः ॥ पुत्रनारायणोद्भूतं पुयुधुर्मेघनिस्वनाः ॥ प्रह्लादश्चानुह्लादश्च संह्लादो ह्राद ॥ ३३ ॥
एव च ॥ ब्रह्मास्त्रमहितो त्रास्त्रमनुह्रादेन्द्रवैष्णवं ॥ संह्लादश्च ययौ कोप्माद्रं वा हे युक्ताश्च एव च ॥ तानि तं पुरुषं प्राप्य चत्वार्यस्त्रा
णि कोटिमवं ॥ नाशकुष्यालितं तिविर्घ्नं वासुदेवं यथानथं ॥ अथास्ते चतुरः पुत्रान्महाबाहुर्महाबलः ॥ प्रगृह्य पादेषु क

33

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

रोत्रिं श्विक्षेपवननादव ॥ विमुक्तो घप्पत्रेण हिरण्यकशिपुः स्वयं ॥ पादिनताडयामास वैगेनोरसि नेवली । सनेन पीडितो म्य
थं गरुडेन महाभुजः ॥ सहस्रपत्रसदोन्मीय त्रनारायणः प्रभुः ॥ गत्वा विज्ञापयामास ब्रह्मविदि शिलेनप ॥ सेविन्यमनसा देवः स
र्वज्ञानमयोमलः ॥ नरस्यार्द्धतनुं कृत्वा सिंहस्यार्द्धतनुं तथा ॥ नृसिंहवपुरव्यक्तो हिरण्यकशिपोः पुरे ॥ आविर्बभूव देवेशः सभामास
दृष्ट्वे दैत्यपतनवारः ॥ दंष्ट्राकरालोपेतागात्माप्रगातदहनोपमः ॥ समाहत्यात्मनः शक्तिं सर्वसत्त्वःकारिणीं ॥ भाति नातयथाोऽत्र
नो यथा मध्यंदिने रविः ॥ दृष्ट्वा नरसिंहपुरुषं पूर्वं स्याडनशक्तितं ॥ सहैव तेनजैः सर्वैर्नाशयामुमपरितः ॥ सनेत्रियोगास्तुरः
प्रह्लादो विष्णुमव्ययं ॥ युयुधे सर्वयत्नेन नरसिंहेन राजितः ॥ ततः संतोहितो दैत्यो हिरण्याक्षस्य तत्रजः ॥ ध्यात्वा पशुपतेरहं
ससर्ज वननादच ॥ तस्य देवाऽपि देवस्य विष्णोरमिततेजसः ॥ महानिमफंगेदर्शयथादेवत्वप्रभृतिनः ॥ यथापतङ्गं त्वप्रती
हो भाग्यगोरवाय ॥ मेनेसर्वान्तकं देवं वासुदेवं सनातनं ॥ संत्यज्य सर्वभावानि सत्त्वबुद्ध्येन चेतस ॥ प्रणम्य शिरसा देवं
योगिनां हृदयस्थितं ॥ स्तुत्वा नारायणं स्तोत्रैः ऋग्यजुः सामसंभवैः ॥ निराधारो नरोभ्रान्त नृहिरण्याक्षनवन्नवान ॥ प्रपन्ना
रायणो नन ॥ शाश्वतो भगवानजः पुराणः पुरुषो देवो महायोगी जगन्मयः ॥ अयं धाता विधाता च स्वयंज्योतिर्जनः ॥
प्रधानं पुरुषं तत्त्वं ॥ मूलप्रकृतिरव्ययः ॥ ईश्वरः सर्वभूतानामनंतो योगिनां गतिः ॥ गच्छ शीघ्रमेवं शरणं विष्णुमव्ययक्रम
च्युतं ॥ वेष्टयंस्तेजसा हिरण्यकशिपुः स्वयं ॥ प्रोवाच पुत्रमन्यर्थं मोहितो विष्णुमायया ॥ अयं सर्वात्मना न वघोरसिंहो
त्वपराक्रमः ॥ समागतो मम्मृत्युर्वनीवासी कालचोदितः ॥ चित्स्यापि तेऽराव गांवगुः प्राहमहामतिः ॥ मानिंदितेन मीशानेभू

कर्म॰ ॥
२४ ॥

तानामेकमव्ययं। कथं देवो महादेवः शाश्वतः कालवर्जितः। कालेन हन्यते विष्णु कालात्मा कालरूपधृक्॥ ततः श्रुत्वा कश्चि
त्पुः प्रश्नस्य विधिनोदितः। निवारितो पितृत्रेणाष्टयोधहरिमव्ययं॥ संरक्तनयनो नं नो हिरण्यनयनाग्रजे। तदेव हि दारयाम
स प्रह्लादस्यैव पश्यतः॥ अन्नलाद्य दैत्याः पुत्राः अन्ये च बहवो नं भूराः॥ नृसिंहदेहसंभवैः सिंहैनीता यमक्षयं। ततः सहस्र
नदूपं हरिं नारायणः प्रभुः। एवमेव परमं रूपं पपयो नरायणाह्वयं। गते नारायणे देवः प्रह्लादो गुरुसत्तमः। अभिषेके नयु
क्तेन हिरण्याक्षमयो जगत। सेवाधयामास गुरानरसो जित्वा भूनीनपि। तथा धर्मक मतापुत्रे नयसा एवध्वंशं करं। देवान्
जित्वा सदेवेन्द्रान् ... वधारत्ती मिमां। नीत्वा रसातलं चक्रे नेतच्चैनि प्रभंजनपा ततः सर्वस्तु काद्देवाः परित्यक्ता अव
श्रियं। गत्वा वितापयामास विष्णुस्वं हरिमंदिरं। सर्विन यित्वा विष्णा न्यानद्धो पापमव्ययं॥ सर्वे देवमयं पुष्पं वा
राहं च सुराम्बुधे। गत्वा हिरण्यनयनं हत्वा नेतुस्तपो तम॥ वृषपोद्धरयामास कल्पादौ धरणी मिमां। रक्षका वा राहस
स्थानं संस्थाप्ये च सुरद्विषः। एवमेव प्रकृतिं दिव्यां यथौ विष्णुः परं पदं॥ तस्मिन्न ते मरीचिणो प्रहृष्टा स्ता विष्णु तत्परः।
ज्ञ पालयत्सवं करा ज्यं भावं तां ज्ञानतत्परं। यजते विधिवद्देवान् विष्णो राराधने रतः॥ निःसपत्नं सदा राज्यं तस्याशी ॥ राम: ॥
द्विष्णुवै भवान्॥ ततः कदाचिद् गुरो ब्रह्मलोकं गन्तुमागते। नवसेभावयामास देवानां चैवमायया। सते चतापसो ॥ २४ ॥
न्यर्थमाहेतेनाप मानितः॥ शशापासुरराजानं क्रोधसंरक्तलोचनः। यत्तदलंस पाप्मि स्वबलात्तान च मन्यसे। साम
त्रीवें हवी दिव्या विनाशी नीत गमिष्यति। इत्युक्त्वा प्रययौ न तां प्रह्लादस्य गृहाद् द्विजः। श्रुत्वा हाराज्यमे स संरूं सोपि विष्णापव

त्मानः ॥ वाधयामास विप्रेंद्र ननिर्विवेदजनार्दनं ॥ पितुर्वधमनुस्मृत्य क्रोधं चक्रे हरं प्रति ॥ तयोः समभवद्युद्धं घोरं रोमहर्षणं ॥ ना
रायणस्य देवस्य प्रह्लादस्य महाद्विजः ॥ कृत्वा स युद्धमतुलं जगविष्णुना तेन निर्जितः ॥ ततः प्रभृति दैत्यस्तु हाधनंत्यं समक्षितं बहुन ॥
नारायणतो मत्वा योगमवाप्य तपसा तमे ॥ हिरण्यकशिपोः पुत्रो योगसंसिद्धिचेतसि ॥ अवाप तन्महद्राज्यं मंधकोः पुरुषं गव
हिरण्यनेत्रनंदनः शंभोर्देहसमुद्भवः ॥ स देवस्य तनुमां देवीं चकमे पर्वतात्मजां ॥ पुरा दारुवने भाग्ये ह तनयो गरुमेघिनः ॥ स्य
राधरानाथांयत पश्चेनः सह स्वरः ॥ ततः कदाचिद्यहमी कालयोगेन तुल्लरा ॥ अनहृष्टिरती घोरा घासीद्भूत विनाशिनी ॥ सम
स्तमवेमुनियोगेन मंतपसा निधिं ॥ अयाचे तक्षधाविहृग्रा भरेप्राणाधारणं ॥ मनेभ्यः प्रद्दावत्रेम वंवहन्तं द्धः स
र्वेवुभजित विश्राति विंशं केत चेतसा ॥ गतेवद्दादशे वर्षे कल्याणः तशंकरी ॥ बभूव महती यथा वृष्टिः पर्वं मजागत ॥ ततः
सर्वेमुनिवराः समामेत्र्यपरस्परं ॥ महर्षिगौतमं प्रोचुर्गच्छामः इति वेगतः ॥ निवारयामास गौतमः कंचित्कालं यथोचितं ॥
ऊषित्वाम गृहे वर्ष्या वृद्धमितिमंडिताः ॥ ततो मायामयी सृष्टा कृष्णांगी सर्वोवनो समीपं प्रापयामास गौतमस्य मता
त्मना ॥ सोपवी स्य कृपाविष्ट तस्याः संरक्षणोत्सुकः ॥ गोपृष्ठे तां वंधयामास ल्पृहमात्रा ममार सा सहसोके ना भिलंतप्रःका
र्यकार्यमसाधुनिः ॥ नपश्यतिस्म सहसा तत् दृष्ट्वा मुनयो ब्रुवन् ॥ गोवध्येयं द्विजश्रेष्ठ ध्याकस्मवहारिरगाः ॥ नावत्रैन नस्येऽधुनाव्
गच्छामो धयमेवहि ॥ तेन ते तु मनाः सर्वो देवदारुवनं शुभं जग्मुः पापवशं नीत्वा तपश्चर्यां यथा पुरा ॥ सततेषां मायात्ता
नां गोवधयोगेन मोमुनि ॥ केनापि हेतुनाध्यात्वा वाशापपातीव कोपनः भविष्यंति त्रयेवाल्वमहापातककमिः समा ॥ बहुना
लेनथा ह्यापाजायमानाः पुनः पुनः ॥ सर्वे संप्राप्य योदेवेशशोकरं विश्रुमव्ययं ॥ मन्त्रवरलौकिकैः स्तोत्रैः स्तुष्टाईवलवं

कूर्म ॥
॥ ३५ ॥

गौ ॥ देवदेवीं महादेवीं भक्तानामार्त्तिनाशनीं ॥ कामदेवस्य महापापो गोपापात्तस्मात्तमर्दनः ॥ नेदपार्श्वस्थितं विष्णुं संप्रेक्ष्य मधुसूदनः ॥ किमेते
षां भवेत्कार्यं प्राह पुरुषोत्तमं विप्राणामपि ॥ ततः स भगवान्विष्णुः शरणागतवत्सलः ॥ गोपतिं प्राह विप्रेन्द्र नन्दी कुरु नो हरिः ॥ न देवा
हे पुरुषे पुण्यलोको मोपि शंकरः ॥ संगतेन महादेवः धर्मो देवाधिनिर्वमो ॥ तथापि भक्तवात्सल्याद्दक्षिणत्वो महेश्वरः ॥ अस्मान्निः सर्वदेवै
र्नेगंतारो नरकानपि ॥ तस्मादिदेव देवानां रक्षणार्थाय यापिनां ॥ विमोहनाय शास्त्राणि करिष्यामो हे वृषध्वज ॥ एवं संबोधितो
रुद्रो माधवेन मुरारिणा ॥ चकार मोहशास्त्राणि केशवो पि शिवेरितः ॥ कापालं नाकुलं वामं भैरवं पूर्वपश्चिमं ॥ पंचरात्रं पाशुपतं
तथान्यानि सहस्रशः ॥ सृष्ट्वा तान्याह निर्दिष्टाः कुर्वीराणां शास्त्रनादितं ॥ पततं नरके घोरे बहून्कल्पान्पुनः पुनः ॥ जायंते मानुषे
लोके क्षीणापापाचयास्ततः ॥ ईश्वराराधनबलाद्गच्छंति सुकृतां गतिं ॥ वर्त्तध्वं मत्प्रसादेन नानाख्यानिः कृतिर्हिवः ॥ गवामीश्व
रं विष्णुं गोविंदेति नाम महर्षयः ॥ आदेशं प्रययौ तत्र विष्णुश्चापि विहिह्नः ॥ वकुलेन्यानि शास्त्राणि समस्तं रक्षपुनः ॥ शिवाम
ध्याय पापाणुर्दर्शयितुं नापतानि च ॥ मोहयन्नहं मल्लोकं ज्ये वर्णार्या महीतले ॥ चकार शंकरो भिक्षां हितायेषां द्विजैः सह ॥
कपालमालाभरणः प्रेतभस्मावगुंठितः ॥ विमोहयंल्लोकमिमं जटामंडलमंडितः ॥ निक्षिप्य पार्वती देवी विष्णावमिततेजसि
नियोज्य भगवान्रुद्रो भैरवं दुष्टनिग्रहे ॥ दत्वा नारायणे देवीं नंदिनं कुलनंदितं ॥ संस्थाप्य तत्र वरदो देवानिंद्रपुरोगमान् ॥
प्रस्थिते च महादेवे विष्णुर्विश्वतनुः स्वयं ॥ स्त्रीरूपधारी नियतं सेवते स्म महेश्वरीं ॥ ब्रह्मा हुताशनः शक्रो यमोन्ये सुरपुंग
वाः ॥ सिषेविरे महादेवीं स्त्रीरूपं शोभनं गताः ॥ नंदीश्वरश्च भगवान् शंभोरत्यंतवल्लभं ॥ द्वारदेशे गणाध्यक्षो यथापूर्वम
तिष्ठत ॥ एतस्मिन्नंतरे दैत्यो ह्यंधको नाम दुर्मतिः ॥ आहर्तुं कामो गिरिजामागमत्तथ मंदिरं ॥ संप्राप्तमंधकं दृष्ट्वा शंकरः काल

॥ राम: ॥
॥ ३५ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मुहूर्तरत्नम् नं. ४३७३

विप्रं वटतरोर्मूले ... शिष्या गुरुं वै ॥ गुरोस्तु मौनं व्याख्यानं शिष्यास्तु छिन्नसंशयाः ॥

संवत्सरप्रकरणं ६
तिथिप्रकरणं ८
वारप्रकरणं ९
नक्षत्रप्रकरणं १०
योगप्रकरणं १८
करणप्रकरणं १९
मुहूर्त्तप्रकरणं २०
उपग्रहप्रकर २१
संक्रांतिप्रकर २२
अधिमासलक्ष २४
गोचरप्रकरणं २५
चंद्रताराविबलं २९
लग्नप्रकरणं ३०
संस्कारप्रकरणं ३४
रजोदर्शनम् ३४
गर्भाधानं ३५
पुंसवनं ३५
सीमंतकर्म ३६
विष्णुपूजा ३६
जातकर्म ३६
स्तनपानं ३७
सूतीस्नानं ३७
नामकरणं ३७
निष्क्रमणं ३८
दंतजननफलं ३८
सूर्यचंद्रादर्शनविधि ३८
भूमिउपवेशनं ३८
दोलारोहणं ३८
भूम्युपवेशनं ३८
अन्नप्राशनं ३८
कर्णवेधः ३९
चौलम् ३९
अक्षरविधिः ४२
गृहप्रवेश ४५
दिनेवारः ४५
एकविंशतिदोषाः ४५
पाते ... तिथिवारनक्ष
संक्रांतिदोषः ४६
सग्रहदोषः ४७
कुनवांशदोषः ४७
पापषड्वर्गदोषः ४७
भृगुषड्दोषः ४८
कुजाष्टमदोषः ४८
रिक्तादोषः ४८
वारदोषः ४९
... अपवादः ५०
त्रात्रांतिरेखा ५०
अष्टमलग्न
पापोदोषः ५०
महापातवैधृतदोषः ५१
उदयास्तदोषः ५२
ग्रहणदोषः ५२
पापविद्धाधिष्ठितन ५३
क्षयदोषः ५३
व्रतबंधप्रकरणं ५४
समावर्त्तनम् ५८
छुरिकाबंधनम् ५८
विवाहप्रकरणं ५९
चतुर्थीकाकर्म ६८
वधूप्रवेशः ६८
द्विरागमनं ६९
प्रथमाभिगमनं ७०
घंग ७०
अग्न्याधानं ७०
राजाभिषेकः ७०
यात्राप्रकरणं ७२

सू	चं	मं	बु	गु	शु	श	रा	के	...
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

मु. र.
१

॥ ॥श्रीगणेशाय नमः॥ ॥श्रीसरस्वत्यै नमः॥ ॥श्रीगुरुभ्यो नमः॥ ॥देहार्द्धासक्तकांतालककुसु
मभयो भालनेत्रानलार्चिर्विश्लिष्टौ ग्रीष्मामौलिशश्वत्स्रवलितसुरधुनीनीररम्यः शिवो नः॥ वंचच्चूडेन्दुकांतिद्विर
दहतिद्दिष्टाच्छादनस्वस्कंधरीतः सोयं भूषास्थिकुंदस्रकरपरिवृतः पातु सर्वर्त्तुरूपः॥१॥ सोमसौम्यभृगुभास्करभौ
मादेवपूज्यरविजावपिभानि॥ यं नमंति निजवांछितसिद्ध्यै सिद्धिदो भवतु मे स गिरीशः॥२॥ ॥ स्वत्रकक्षाक्रमे
णग्रहाः॥ ॥यन्मूर्ध्नि चंद्रकरसुंदरवाहहंससंवाससंकलितपादिव चोपदेव्याः॥ संस्थीयते मनसि मे समलेसह
र्षसेपंकेपाविजयते गिरिजेश्वरस्य॥३॥ ग्रंथं मुहूर्त्तरत्नाख्यं मान्यं मुन्यात्मसूक्तिभिः॥ करोतीश्वरदासाख्यः प्रणम्य
शिवमव्ययम्॥४॥ ग्रंथास्तु केचिन्मुनयां हि दीर्घाः संक्षिप्यपूर्वाथपदास्तु केचित्॥ अत्रातनवर्यं विशदार्थयुक्तं सारं स
वक्ष्मि व्यवहारसिंधोः॥५॥ गोलकसंहितायां यस्य दिव्यज्ञानमतीन्द्रियं यदृषिभिर्प्रोक्तं वसिष्ठादिभिः पारंपर्यवशादिह राम०
स्यमवनीनीतं मकारस्तंप्रपुनः॥ नेतर्द्वेषिकृतं मदुर्जनदुराचाराविरोधामिनेष्या दापुः सुकृतक्षेयोमुनिकृतासीमा १

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मिमामुद्धृतः॥ ॥धर्मशास्त्रे मूलागमेषु सत्स्वेव कृत्रिमं यः प्रकाशयेत्॥ सप्रज्ञाल्पो भवेत्तस्य श्रोतुश्चापि तत्सं
शयः॥ ॥तथा च तन्मूलागमवाक्यानि तद्यो वा न विद्यते॥ यत्रापुषः स्वयाद्वैतोक्तं ग्रंथं नावलोकयेत्॥ पुराणं मा
नवो धर्मः सांगो वेदश्चिकित्सितम्॥ आज्ञासिद्धानि चत्वारि न हंतव्यानि हेतुभिः॥ ॥अथ ज्योतिश्शास्त्रप्रवृत्तिमा
ह वसिष्ठः ज्योतिःशास्त्रमग्रं प्रथमपुरुषतः स्वर्गगर्भाद्विरिंचात्पूर्वं ब्रह्मा लान्तथोपर्यरिवत्समुनिगणप्रार्थनाद्व
त्वकार॥ तद्वेदस्कमसत्रंमृदुपदनिकरैर्गुह्यमध्यात्मरूपं गुह्यं स्वप्रकाशं सहचरितविदां निर्मलं ज्ञानचक्षुः
॥सिद्धांतसंहिताहोरारूपस्कंधत्रयात्मकम्॥ वेदस्य निर्मलं चक्षुर्ज्योतिःशास्त्रमकल्मषम्॥ अथ ज्योतिःशा
स्त्रप्रवर्तकानप्याह नारदः ब्रह्माचार्यो वसिष्ठोत्रिर्मनुः पौलस्त्यलोमशौ॥ मरीचिरंगिरा व्यासो नारदः शौन
को भृगुः॥ च्यवनो यवनो गर्गः कश्यपश्च पराशरः॥ अष्टादशैते गंभीरा ज्योतिःशास्त्रप्रवर्तकाः॥३॥ अथ ज्यो
तिःशास्त्रस्य प्रयोजनमाह वसिष्ठः क्रतुक्रियार्थं श्रुतयः प्रवृत्ताः कालाश्रयास्ते क्रतवो निरुक्ताः॥ शास्त्रादमु

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

मु॰र॰ २ ष्मान्किलकालत्वबोधोवेदांगतासुख्यातरामसिद्धा तथाच यज्ञाध्ययनकर्माणिगृह्यषोडशकर्मच प्रयो
जनंतुविज्ञेयंतत्तत्कालविनिर्णये॥ ॥अथसूक्ष्मस्थूलभेदेनकालोद्विविधस्तयोःस्वरूपमाहसएवका
लएवेश्वरःसाक्षादीश्वरःकालएवसः॥विद्यतेवेश्वरज्ञानीचेत्कालज्ञःसएवचैतस्मात्कालंनजानंतियो
गिनोपिमहीतले॥तथापिदेहिनांनूनंहितायकमलासनः॥भचक्रभ्रमणात्स्थूलंकालंकल्पितवान्प्र
भुः॥प्राणादिदिनमासाब्दयुगांतंचैवभग्रहैः॥शुभाशुभग्रहोत्पातपंचांगतिथिवारजैः॥तिथिनक्षत्रवारो
न४ त्थवारंलत्रपूर्वकैः॥एवमाद्यैर्गुणोद्दोषैर्नित्यंकालःसमन्वितः॥तस्मात्कालगुणान्दोषान्कथयामिपृ
थकपृथक॥ ॥अथकल्पयुगाद्योपाधिककालप्रवृत्तिमाह अत्युत्तः चैत्रसितादेरुदयाद्भानोर्दिनमा
सयुगकल्पाः॥सृष्ट्यादौलंकायांसममंप्रवृत्तादिनेकस्य॥ ॥अथकालमानज्ञानार्थंपरिभाषामुर्वस्यैः राम॰
रविनुमितैरक्षरैःषड्भिःपलंतैर्घटिकाखषड्भिः॥स्याद्वैघटीषष्टिरहःखरामैर्मासोदिनैस्तैर्द्विकुभिश्चव २

2

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

र्षम्॥ ॥इदमार्हमप्यन्यमानेषुस्वस्वमानानुरोधेनासुकालपूर्वकं गुर्वस्तरोध्वार्यमाणकालस्योपलक्षण
त्वादुपम् अथमानानिवसिष्ठनारदसंहितायाम् ब्राह्मं दैवं मनोर्मानं पैत्रं सौरं च सावनम्॥ चान्द्रमार्क्षं गुरोर्मा
नमिति मानानि वै नव॥ एषां तु नवमानानां व्यवहारोत्र पंचभिः॥ तेषां पृथक् पृथक्कार्यं वक्ष्यते व्यवहारतः॥ ॥
अथ ब्राह्म्यादिचतुर्मानानामतिममानस्य -- प्रयोजनं मानाध्यायेवातिदेः मानं विधातुःखलु नित्यमायुः
प्रमाणविज्ञानविधौ च कार्यम्॥ गीर्वाणमन्वोरपि मानमेवं पैत्रं च मानं शशिनः प्रवृत्तम्॥ पक्षद्वयं जन्ममभवा
दिकानां फलं च सर्वं गुरुमानतः स्यात्॥ ॥तथा च सौरादिपंचमासमानानां स्वरूपं तत्रैव सौरं च संक्रान्तिवशाद्दिनस्य
नाक्षत्रमिंदोर्भगणभ्रमाच्च त्रिंशद्दिनं सावनमानमाघतिथ्यैर्मानं खलु चान्द्रमानम्॥ सावनदिनं तु "सावनंस्यादि
नं भानोरुदयादुदयं भवेत् तदेव भूदिनं वारस्तदीशो कोदयादितः। अस्मिन्दिने ऽसवः २१६५८० वा गीशावर्षसुद
तं गुरुराशिभोगादत्रोक्तं वत्सरं शारदादि मितिविकल्प्या अथ सौरादीनां स्वस्वकृत्योपयोगः तथा च वर्षमानादैर्वि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

मु॰ १॰ ३ वाह्यादौ स्मृतः सौरो यज्ञादौ सावनः स्मृतः आब्दिके पितृकार्ये च मासश्चान्द्रोऽभिधीयते वसिष्ठश्च दिनप्रमाणान्वेय
नादिसर्वसंक्रान्तिकालस्य विनिर्णयश्च कृत्वादिमानं निखिलग्रहाणां पक्षमे सौरेणाविशुद्धतेनतत् तथाचार्कवार
ध्यायेव॰ अथार्कवाराज्जगतः शुभाशुभं स्यान्नाधिमासेतरमासनिर्णयः॥ ३ द्वादशसंक्रान्तिदिनाद्ये निश्चयः सर्वः प्र
पंचो भवतीह निश्चयात् सौरमासस्तु सायननिरयनभेदेन द्विविधस्तथा च नारदः संक्रान्तेः पुरतो भानुस्सृजाया ३
वद्विंशकैः रवेरयनसंक्रान्तिस्तदा तद्राशिसंक्रमः सायनकालिकं ते दिनरात्रिप्रमाणानां निर्णयश्चलसंक्रम
त् १॰ ततः सकलकर्माणि पुण्यानि चलसंक्रमः अचलसंक्रान्त्यायनं मुहूर्ते चिन्तामणौ अथायनांशाः
रवेरसाद्वतांश्च सप्ताकं मन्या विहृतादिनाद्यैः मेषादितः प्राक्चलसंक्रमाः स्युर्दाने जपादौ बहुपुण्यदास्ते अथा
यनांशानयनं तत्र श्रीज्ञानव वेदाब्धिवेद ४४४ हीना नृशका स्वरसभाजिताः॥ अयनांशा भवन्त्येते वृद्धपक्षिप्र रम॰
ताः किल॥ ॥ तत्र सिद्धान्ते तत्संस्कृतार्काद्धि क्रान्तिछायाचरदलादिकम् स्फुटं दृक्तुल्यतां गच्छेदयने वि ३

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सुवह्नये इत्यादिवाक्यैरत्रव्यवस्था दिनप्रमाणार्थमयनगोलक्रांतिछायाचरदलग्रहास्तोदयादिदृग्गणितोपयुक्ता
विलकर्मणि तथा वृद्धपुरापजनकार्कसंक्रमणानि सायनेनभवंति तथैव शुभाशुभफलोपयुक्तः सौरमासःकर्म
णि विवाहोपनयनादौ निरयनार्कसंक्रमणोनभवंत्येतद्विषयकनिरयननिषेधवाक्याभावाल्लोकव्यवहाराच्च
अपनाख्यत्रमासोपिद्विविधः एकस्तुसिद्धांतसार्वभौमे चंद्रस्यभगणभोगादार्क्षमासंवदंतिकेचित् तत्संहिता
स्कंधोक्तगणितादौ नप्रयोजनाभावात् एतस्यप्रयोजनम् मा१० प्रवर्षणांमेघगर्भनाक्षत्रेभगणाक्रमे। अपर
स्तु उदितंपुनर्यावत्तोदेति धिष्ण्यं तदार्क्ष्येदिनमानमस्यैतदुक्तम् दिनैरीदृशैर्मासपूर्त्तिः खरामैर्दिनाश्चांग६० मा
णो घटीमानमार्क्ष्यम् एतस्यप्रयोजनं घटीज्ञानार्थमेव इयमार्क्ष्यघटीतु जलघटीमानमिताभवति अत्राब्दे
सवा२१६०० भवंति अथ सावनस्यप्रयोजनम् नृगर्भवृद्धिः प्रसवर्तुकालोपसूतकाघं खलु सावनेन अत्र
यवादस्यप्रयोजनम् तत्रैव उद्वाहयज्ञोपनयप्रतिष्ठातिथिव्रतक्षौरमहोत्सवाघम् पर्वक्रियावास्तुगृहप्रवे

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

शपूर्वेवचांद्रेणविशतयतेतत [illegible]पिद्विविधः तथाच[illegible]तरे पौर्णमास्यवसानःस्यान्मासोदेवकृतेस्तथा दर्शां
तोमानुषोहीतोविंध्यादुत्तरयाम्यगो [illegible]कादीनांल्लक्षणाम् [illegible] सौम्यायनंमासषट्कं मृगाद्यंभानुभुक्तितः स्वहः
सुराणांतद्रात्रिःकर्काद्यद क्षिणायनम् [illegible]यदयनवशेनाहोरात्रमुक्तंतत्फलादेशार्थमेव वस्तुतस्तत्प्रारंभमाह
[illegible]सुरघुरात्रंसौराहंमेषतोलियसूर्यतः चांद्रोमासःपितृदिनंकृष्णाष्टम्यूर्द्धतोभवेत श्रीपतिः मृगादिराशिद्वयभानु
भोगात्षडृतवःस्युः शिशिरोवसंतः ग्रीष्मश्चवर्षाचशरच्चतद्वहेमंतनामाकथितोत्र षष्ठः इदंसौरमयनादिकं
सायनार्कतोवसेयम् [illegible]मानेनायन[illegible] द्वौद्वौमावाद्यिमासौस्यादृतुस्तैरयनंत्रिभिः अयनेद्वेगतिरुद
ग्दक्षिणार्कस्यवत्सरः समरात्रिंदिवेकालेविषुवद्विषुवच्चतत [illegible] मधुस्तथामाधवसंज्ञकश्चशुक्रःशुचिश्चाथ
नभोनभस्यौ तथेषऊर्जश्चसहःसहस्यौतपस्तपस्याविति चैत्रतस्ते [illegible]मासाः सिद्धांत[illegible] यस्मिंश्चांद्रेकविद
पिवभानोस्तुमेषसंक्रांतिः ज्ञेयःसचैत्रमासोवैशाखाद्यास्तथैवस्युः [illegible]दिमासाभिप्रायेण[illegible]० यस्मि

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

न्मासे पौर्णमासीयेन धिष्ण्येन संयुता तन्नक्षत्राह्वयो मासः पौर्णमासी तथाह्वया तत्पक्षौ देवपित्राख्यौ शुक्लकृष्णौ
च तावुभौ शुभाशुभे कर्मणि च प्रशस्तौ भवतः सदा ॥ गृहप्रवेशे विवाहप्रतिष्ठामौञ्जीबंधनम् माघादौ मंगलं कर्म वि
धेयं चोत्तरायणे याम्यायनेऽशुभं कर्म मासप्राधान्यमेव च अथ संवत्सरानयनम् विक्रमादित्यराज्याद्वै पंचत्रिंशोत्त
१३५ रं शतम् पातयित्वा भवेच्छाकस्तेन शुक्लादितो गतः शाकोनवाद्रीन्दुकृशानु ३१७९ युक्तः कलेर्भवेत्स द्युगणाख्य
वृन्दः युगांगसमाग्नि ४७६४ विहीन एष ग्रंथाद्वृन्दः स भवेत्तु पातः अथ प्रभवादिसंवत्सरानयनम् शाकः
सार्कः १२ खषट् ६० तष्टो रेवाया दक्षिणे भवेत् संवत्सरोऽस्मद्देशे स्यात्स एव तिथिसंयुतः अत्र पूर्वसंवत्सरो वर्त्त
मानः उत्तरसंवत्सरस्तु शाक १५९५ पर्यंतं वर्त्तमानस्तदनंतरं शाक १६०० पर्यंतं गतस्तदनंतरं शाक १७६५ पर्यन्तं सं
को गतः अग्रेऽप्यधिको गत इति ज्ञेयम् नूनं नर्मदोत्तरभागे स्याद्गुरुमानेन वत्सरः नर्मदायाम्यभागे तु मनुमा
नेन वत्सरः मनुमानं तु चैत्रशुक्लप्रतिपत्सूर्योदयमारभ्य द्वितीयतादृशसूर्योदयपर्यंतं वर्षात्मकं ज्ञेयम् गु

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

तमानं च गुरोर्मेषराशिभोगकालो वर्षात्मको ऽतो गुरोर्मध्यमं मानेन राश्यादिक्रमगकाले पूर्वोत्तरसंवत्सरयोः क्रमे
णानिवृत्तिप्रवृत्ती ज्ञेये ॥ मासेषु चोज्ज्वादिषु कृत्तिकादि द्वयं द्वयं चक्रमध्योद्धिभी स्यात् त्रिभोनभस्पेषु तपस्यमासाः
सुक्तोनयुक्तसेवशादजस्रम् उदेति धिष्ण्येन सहैव मंत्री येनैव तन्नाम भवेच्च वर्षम् ज्ञेयानि तत्कार्त्तिकपूर्वकाणि भ
वंति तेषां च फलानि सम्यक् ॥ श्री० तपस्विवल्पुपदासावुऊसंपातिमासि प्रथमलवगतः सन्वासवेवासवेऽस्यः निखि
लजनहितार्थं वर्षवृंदे वरिष्ठः प्रभव इति स नाम्ना जायते हृस्तदानीम् ॥ प्रभवो विभवः शुक्लः प्रमोदोऽथ प्रजापतिः अं
गिराः श्रीमुखो भावो युवा धाताऽतथेश्वरः बहुधान्यः प्रमाथी च विक्रमो वृषवत्सरः चित्रभानुस्सुभानुश्च तारणः पार्थि
वोऽव्ययः सर्वजित्सर्वधारी च विरोधी विकृतः खरः नंदनो विजयश्चैव जयो मन्मथदुर्मुखौ हेमलंबी विलम्बी
च विकारी शार्वरी प्लवः शुभकृच्छोभकृत्क्रोधी विश्वावसुपराभवौ प्लवंगः कीलकः सौम्यः साधारणो विरो
धकृत् परिधावी प्रमादी स्यादानंदो राक्षसो नलः पिंगलः कालयुक्तश्च सिद्धार्थी रौद्रदुर्मती दुंदुभी रुधिरो

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ऽरीरक्ताक्षीक्रोधनःक्षयः॥ इयंहिषष्टिःपरिवत्सराणांबृहस्पतेर्मध्यमराशिभोगात् उदाहृताःपूर्वमुनिप्रवर्यै
र्नियोजनीयागणनाक्रमेण एतेस्वनामसदृशफलदाः अब्दैर्युगंपंचभिरब्दपस्ययुगानिचद्वादशवैभवंति
पंचाब्दनाथाःक्रमशोयुगस्यवह्न्यर्कचंद्राब्जजशंकराःस्युः कृष्णःसुरिज्जिष्णुर्दहनस्त्वष्टाचाहिर्बुध्न्यपितरः
विश्वेचंद्र [redacted] स्त्विंद्रज्वलनोनासत्याख्योभगस्त्वपरः [redacted] इतितुद्वादशयुगानांस्वामिनः मंधांतरे वै
न्नादिमेषचापार्द्रतुलाकर्कटकेषुच नृपमंत्रीधान्यमेघरससस्याधिपाःक्रमात् व्ययवर्षादीनांविशेप
कान्यत्तम् त्रिघ्नशकाब्देमुनिभिर्विभक्तेद्विघ्नेहिशेषंशरयुक्तवृष्टिः धान्यन्टरांशीतमथोष्णवायुप्रजासमृ
द्धिःक्षयरोगविग्रहो उग्रंचपुण्यंपरतस्तुपापंक्रमेणलब्धाकुकवत्सराब्द निरीक्ष्यसम्यक्फलमतिवृष्टमेवस
र्ववदेज्ज्योतिषिकःपुनश्च स्वस्वाभिवर्षाधिपवत्सरैक्यंत्रिघ्नंशराढ्यंतिथिभक्तशेषम् स्थायोष्टलाभ्यहिग्गुणा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मु·र· प्राग्ज्योतिषमुहूर्त्ताशेषमितोप्ययस्व   इति श्रीमद्ज्योतिषरायात्मजेश्वरदासविरचिते मुहूर्त्तरत्ने संवत्सरप्र
६६ करणम् ॥ अथ तिथिप्रकरणम् ॥ श्लो० हृद्धिः सुमंगलपदा च बला खला च लक्ष्मीवतीत्यथ यशाप रतक्तमि
त्रा तद्वद्बलास्तु महती तिथिरुग्रकर्मा ॥ प्राक्षिलामतिपदादित एव नंदा तिथिपास्त्वनुमुखविधातृविघ्नचोयम
शीतदीधितिविशाखवज्रिणः वसुनागधर्मशिवतिग्मरश्मयो मदनः कलि तदनु विश्व इत्यपि तिथौ हि दर्श
संज्ञिते पितृनुशांत्यधीश्वरान् त्रयोदशी तृतीययोः स्मृतस्तु विनयोपरैः वह्निर्विरंचो गिरिजा गणेशः फणी विशा
खो दिनकृन्महेशः दुर्गान्तको विश्वहरिस्मराश्च शर्वः शशी चेति पुराणदृष्टाः ॥ श्लो० नंदा भद्रा जया रिक्ता पूर्णेति च पु
नः पुनः शुक्रज्ञारार्किजीवेषु सिद्धाः स्फुरत्तिथयः क्रमात् ॥ श्लो० ह्यादित्यभौमयोर्नंदा भद्रा शुक्रशशांकयोः जया ज्ञे 6
च गुरौ रिक्ता पूर्णा कौर्वाग्मृताः शुभाः ॥ गुणान्निरूप...पिच० नंदा भौमार्कयोर्भद्रा सुकेन्दौ स्याज्जया बुधे शुभयो राम०
गा गुरौ रिक्ता पूर्णा मंदेऽमृताह्वयाः ॥ केश्चिदज्ञानपदार्थैरेते स्वसुयोगा लिखितास्तदसत्संहिताविरोधात् स सर्वकु ६

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

त्वार्क्योः सप्तमीषष्ठीचंद्रेभानौचतुर्थिका द्वितीयाष्टमीजीवेनवमीशुक्रवासरे श्चविकित्साभादशोगामंगले
वतिनिंदिताः भगंदराश्मरीकुष्ठक्षयरोगप्रदायकाः यद्विविष्टिर्व्यतीपातोदिनंचाप्यशुभंभवेत् हन्यतेमृतयोगेन
भास्करेणतमोयथा श्री० नंदासुचित्रोत्सववास्तुतंत्रक्षेत्रादिकुर्वीततथैववन्त्रम् विवाहभूषाशकटाध्वयानं
भद्रासुकार्याण्यपिपौष्टिकानि जयासुसंग्रामबलोपयोगिकार्याणिसिद्ध्यंतिहिनिर्मितानि रिक्तासुविद्विड्वधबं
घातविषाग्निशस्त्रादिचयातिसिद्धिम् पूर्णासुमांगल्यविवाहयात्रासपौष्टिकंशांतिककर्मकार्यम् सदैवदर्शेपि
तृकर्ममुक्तान्यद्विदध्याच्छुभमंगलादि २० नवम्यामथ्यपुक्ष्मस्तेललक्ष्मीदेवींसमर्चयेत् सरस्वतींमापु
धानियुद्धेजयमवाप्नुयात् विजयादशमीतत्रसर्वकार्येषुनिंदिता यात्रायांजयदाराज्ञांसम्यक्संपत्प्रदानृणा
म तिथिःपंचदशोभागःपक्षयोःस्यात्क्षणातिथिः यत्क्षयोकिंतिथौयस्यांतस्यांतदक्षितंभवेत् श्री० तिथिक्ष
युग्मात्खलुपक्षरंध्रं भवेद्द्वितीयांदशमींविहाय दर्शेचतासांविषमावरिष्ठास्मृतामुनीन्द्रैर्नवमीविहाय २० कलि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मु०र० ७ १४वसु८गराविति४पराम्युख६हा१२रिद्गौर्दितिथिवृपक्षरंध्रास्क ग्र२ पमनु१४वसु८गोर्दश१०पंचास्त्रिस्मवि
हीनास्पनाडिकाःशुभदाः श्री० एकान्तरादिनकरेतिथयोद्वितीया पूर्वाषनुःसफयोर्वृषकुंभयोश्च कर्कोजयोश्च
मिथुनावलेयार्मृगेन्द्रकीटयोःकलामकरयोश्च भवंतिदग्धाः व० मास१२रुद्र११दिशा१०रामाः३षट्६पक्ष२मुनय
७स्तथा दहन्तेतिथयःसमवारैःसूर्यादितःक्रमात् युक्तिस्तिथयोवारेष्वेकस्मिन्सोवमाभिधः तिथिर्वारस्त्रये
रू५ ष्वेकास्त्रिपुस्पृं द्वेवानिंदिते एतेवारतिथीसमयेएवत्याज्ये श्री० तिथेश्चवारस्यवयत्रसंख्यायात्रयोदशास्युर्मि
लितेकृतेसति सएवयोगःक्रकचाभिधानकोविवर्जनीयःशुभकर्मसु [illegible] क्रवम् सप्तम्यादिनकरवास
रेयदिस्याद्वारश्चेत्स्मातिपदिचेन्नुतंदनस्य संवर्तोमुनिभिरुदीरितःसयोगःसंत्याज्यःशुभफलकांक्षिभिःप्र
यत्नात् व० प्रतिपद्यंवनस्तत्रैत्रयोदश्यर्यमर्क्षयोः नक्षत्रत्रुटितोयोगोदेवानामपिनाशदः श्री० चतुर्द राम० ७
श्यष्टमीचैवअमावास्यापूर्णिमाः पर्वाण्येतानिराजेन्द्ररविसंक्रमणंतथा मार्गशीर्षेचपौषेचमाघेप्रौष्ठे

बर

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

धू८

च फाल्गुने कृष्णपक्षेषु वेधुरन्वष्टक्यं स्तथाष्टकाः" दर्शान्तमासाभिप्रायेणेदम् यदा कृष्णत्रयोदश्यां पितृभे
न्दुः करे रविः गजच्छाया तदा ज्ञेया पितॄणां भूरितृप्तिदा मासि मार्गशिरस्यैव व्रतानां समुपक्रमम् अखण्ड
यां तिथौ कुर्याद् नस्ते गुरुशुक्रयोः ना० सूर्यास्तमयपर्यन्तं यस्मिन्वारे पिपा तिथिः विद्यते सा त्वखण्डा स्यान्न्यूनाचे
त्खण्डसंज्ञिता वसिष्ठश्च उपेत्य स्तमवाप्यार्कोमुहूर्तत्रयवाहिनीम् यां तिथिं स्यादखण्डा सा न्यूना चेत्खण्डसंज्ञि
का अन्यत्रापि आदित्योदयवेलायामारभ्य षष्टिनाडिकाः अखण्डा इति विख्याता हरिवासरवर्जिताः अन्यथा च
खण्डा इति श्रीपतिः ह्यासिवत्तं पर्वस्त्रपतमध्ये मासं च षष्ठीषु च सर्वे तैलम् नृणां विनाशाय चतुर्दशीषु क्षुरक्रि
या स्यादसकृत्तदाप्सु पञ्चपर्वसु नन्दासु न कुर्याद्दन्तधावनम् तत्र कुर्याद्दन्तादन्त्यसनरोगविधिर्हन्तकः [illegible] कामदुर्गोक्त
कविधिनष्टेह्नु कदिनेषु च सकृदामलकस्नानं सपत्पुत्रविनाशकम् पञ्चपर्वसु पाते च ग्रहणे चन्द्रसूर्ययोः नर स्नात्वा
त्ययोनिः स्यात्तैलस्त्रीमांससेवनात् ३३ नृपं अनुक्तवारतिथिषु तन्मायां विष्टिपातयोः अत्रौषधेन सुतैलं न दुष्य

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

मु.र.
८

ऊहत्तांविना ॥०॥ ईषेचशुक्लनवमीकार्त्तिकेद्वादशीसिता मासद्वयेतृतीयास्याच्चैत्रेभाद्रपदेपिच अमावास्या
श्रावणेचवैशाखेकादशीसिता आषाढशुक्लनवमीमाघमासेतुसप्तमी कृष्णाष्टमीनभस्येचआषाढीकार्त्ति
कीतथा फाल्गुनेचैत्रमासेचज्येष्ठमासेचपूर्णिमा मन्वंतरादितिथयःपुण्याःस्युःपितृकर्मणि तासुजप्तंहुतं
दत्तंफलंभवतिचाक्षयं अथयुगादयः तत्रैव नवम्यांशुक्लपक्षस्यकार्त्तिकेनिरपात्कृतम् चैत्रासितत्रती
यायांवैशाखेसमपद्यते अमायांमाघमासस्यप्रवृत्तं द्वापरंयुगम् कलिःकृष्णत्रयोदश्यांनभस्येमासिनिर्ग
तः धर्मशास्त्रे ज्येष्ठमासिसितेपक्षेदशम्यांबुधहस्तयोः गरानंदेव्यतीपातेकन्याचंद्रेवृषेरवौ दशयोगेन्न
रस्नात्वासर्वपापैःप्रमुच्यते अमार्कश्रवणव्यतीपातयोगःस्यात् पौषमाघयोः अर्द्धोदयःसविज्ञेयःकिंचिन्यूनो र३
महोदयः कूष्मांडेबृहतीक्षारंमूलकंपनसंफलम् धात्रीशिरःकपालांत्रनखचर्मतिलानिच क्षौरकर्माङ्ग राम०
नासेवांप्रतिपत्प्रभृतिस्त्यजेत् इतिश्रीनन्दज्योतिषरायात्मजेश्वरदासविरचितेमुहूर्त्तरत्नेतिथिप्रकरणम्॥ ॥ ८

४

अथवारप्रकरणम् वसिष्ठः रविः स्थिरः शीतकरश्चरश्च महीजउग्रः शशिजोविमिश्रः देवेन्द्रपूज्योलघुसिं
द्धशत्रुपूज्योमृदुस्तीक्ष्णतनुश्चसौरिः पूर्णेन्दुशुक्रज्ञसुरेज्यवाराः सर्वेषुकार्येष्वतिशोभनास्तेयेस्वपिसूर्यात्मजा
भौमवाराः प्रोक्तेषुकार्येषुसुपूजितास्ते रक्तवर्णोरविश्चन्द्रोगौरोभौमस्तुलोहितः दूर्वावर्णोबुधोजीवः पीतःश्वे
तस्तुभार्गवः कृष्णःसौरिःस्ववारेषुस्वस्ववर्णाक्रियाःशुभाः लाक्षाकौसुंभमांजिष्ठरागैर्कःस्वर्णकाचयोः भौम
स्यंद्रस्यमुक्ताद्येशनिर्लोहाश्मनोमतः राज्याभिषेकोत्सवमंगलाश्वसेवाहवाहौत्रपक्षचित्रकर्म धातुक्रियाभू
षणाचर्मलाक्षाधान्योरिकोष्ट्रादिरवौविदध्यात् मुक्ताम्बुशङ्खस्फटिकेक्षुरोप्यक्षीरोषधीधान्यकृषिक्रि
याघ्नम् स्त्रीनृत्यगीताखिलवास्तुकर्मशशांकवारे रविवासरोक्तम् विषाग्निशस्त्राहवभेददंभस्तेयाऽनृतेऽश्मा
सवबंधकर्म छेदप्रवालाखिलधातुकर्मतथाभिचारंचकुजेह्निकुर्यात् नेपथ्यवादाहवशिल्पसंधिव्यायामप
रायाखिलत्नेवनाद्यम् धातुक्रियाविद्रुमभूषणाद्यंबुधेह्निकुर्यादशितमपंचम् यज्ञक्रियामंगलपुष्टिविवाहमां

मु.र.
९

वरोद्यानविभूषणाद्यं भैषज्यशस्त्राहवगीतनृत्यचरं स्थिराख्यं सुरपूजिते हि स्त्रीगीतमुक्ताफलवस्त्ररौप्यसुगंधश
य्यांवरभूषणाद्यम् उद्यानकृष्यंबुजशास्त्रपण्यमांगल्यपुष्पादि सिते हि कुर्यात् समस्तवास्तुग्रहणाश्मसीसदा
स्त्राग्निपुष्ट्यैश्वर्यगृहादिकर्म स्वरो हि गोहेमतुलायमेष्टुपापानृताद्यं रविपुत्रवारे भरणीचित्राविशाखास्वपवसर्पमनगा
रिषु पौष्णमेषकर्कवारादिषु कोदिग्रहजन्मभम् जन्मर्क्षग्रहसंयोगेन कुर्यात् शुभकर्मैव पापिग्रहणाद्यात्रादिषि
नाशमुपयांत्यतः अथ वारप्रवृत्तिर्यथा उदयादुदयाद्भानोरिति पूर्वैर्विनिश्चितं देशांतरचराद्भाभिर्नाडीभिरप
राभवेत् तथाच पादोनरेखापरपूर्वयोजनैः पलैर्युतोनास्तिथयोदिनार्द्धतः ऊनाधिकास्तद्विवरोद्भवैःपलैश्च
र्द्धतथाधोदिनप्रवेशनम् वारेति० वारप्रवृत्तेर्घटिकादिनेशात्कालाख्यहोरापतयः क्रमेण सार्द्धेननाडीद्वि
तयेनषष्ठः षष्ठश्च षष्ठस्य पुनः पुनश्च अत्रायमर्थः वारप्रवृत्तेर्घटिकाः सार्द्धद्वयनाडीभिर्गणनीयास्तत्र होराप्रथ
मा वाराधिपस्यैव ततो वाराधिपात्षष्ठस्य द्वितीयाततः षष्ठस्य तृतीया एवमनेन क्रमेणाग्रिमवारप्रवृत्तिकालावधि

अन्यच्च॥ रेखास्वदेशांतरयोजनैः पलैर्निजांघ्रिहीनैः शरवेदघघ्नः॥ पुनोनिताः प्राग्परतोदिनार्द्धयुक्ताः स्फुटैस्तैर्दिनप्रवेशः॥१॥

रम०
९

9

गणनाकार्यो वारप्रवृत्तिविज्ञानं क्षणवारार्थमेव हि अखिलेष्वन्यकार्येषु दिनादिरुदयाद्भवेत् क्षणवारः कालहो
राख्यः श्री० यस्य ग्रहस्य वारे यत्कर्म किंचित्प्रकीर्त्तितम् तत्तस्य कालहोरायां सर्वमेव विधीयते व० बलप्रदस्य ग्र
हवासरे यच्चोद्दिष्टकार्यं समुपैति सिद्धिम् सद्बलस्य ग्रहवासरे तत्प्रयत्नपूर्वं तपिनैव साध्यम्॥ ॥इति श्रीमज्ज्यो
तिषरायात्मजेश्वरदासविरचिते मुहूर्त्तरत्ने वारप्रकरणम्॥ ॥अथ नक्षत्रप्रकरणम् नक्षत्राधीशाः श्रीपतिः
मेशादस्त्रयमाग्निधातृशशिनः शर्वोदितिर्वाक्पतिः रुद्रजाः पितरो भगोर्यमरवी त्वष्टाह्वयो मारुतः शक्राग्नी
त्वथ मित्र इन्द्रनिरृती तोयं च विश्वविधिगोविंदो वसवोंबुपाजैकचरणाहिर्बुध्न्यपूषाभिधाः अथ नक्षत्रयोनयः
अश्वेभमेषभुजगाह्वयकुक्कुरोतुमेषोतुमूषकमथैंदुरगोल्लुलायाः शार्दूलमाहिषमृगारिमृगद्वयंश्वाकीशोद्दिव
भ्रुकपिपंचमुखाश्वसिंहाः गोकुंजराविति यथाक्रममश्विभादिभानां भवंति खलु कल्पितयोनिरूपाः वभ्रूरगं श्वे
णाभिभेंद्रसिंहमोतुंदुरं स्याच्चजवानरव गोव्याघ्रमश्वोत्तममाहिषं च वैरं न्तनायौदेपभस्त्ययोश्च अन्येषु वित्र

मु.र.
१०

क्षत्रेषुपौष्णेयार्षपोर्योस्तिभेदः तयोः शर्वमताराम् श्लो० चरंचलंक्रूरमुग्रंतिचोसंज्ञंस्थिरंदारुणाख्यंतीक्ष्ण
म क्षिप्रंलघुकंमृदुमैत्रसंज्ञंसाधारणंमिश्रमितिब्रुवंति ३० स्थिरसंज्ञंभचतुष्टयंध्रुवंजर्क्षंसुत्तरात्रितयम् नर
पतिपत्तनसद्देनप्रवेशवीजादिसिद्ध्यै तेतत्र दारुणभानिपुरंदरकोणपशिवसर्पदैवानि दारुणावंधनदहेनम
हरणकर्माणितेषुसिद्ध्यंति पूर्वात्रितयंपितृभसुधाख्यमिदंपंचकंयाम्यम् मारणबंधनभेदनविषदहेनप
चकेकार्यम् सुरसचिवाश्विनहस्तास्ताराःस्युःक्षिप्रसंज्ञकास्तासु श्रौपधपण्यविभूषणशिल्पस्त्नताज्ञान
कर्मसिद्धिःस्यात् मृदुवृंदंभचतुष्टयमंत्यत्वाष्ट्रशशिस्रोत्पमित्रक्षेम् मंगलवनिताभूषणमंदिरगीतादिसिद्ध्यै
तेतत्र भद्वितयंश्वसनसखवेदाग्निभमिश्रसंज्ञंस्यात् निखिलानिचसाधारणकार्याणिपुण्यानितत्रकार्याणि
मृदुवृंदेकथितान्यपिस्थिरवृंदेनानिकार्याणि चरधिष्ण्यकथितान्यपिकार्याण्यखिलानि लघुगणेनूनम्
पधद्दारुणमोक्तेतत्कार्यंतथोग्रभेकार्यम् साधारणवृंदोक्तंयत्कर्मोघंभवेत्क्रूरे निखिलेचधिष्ण्यवृंदेषुनिभः

रामः
१०

10

सा मान्यकार्यमित्युक्तम् यद्यस्य करणमुक्तं तदेव सुखं विजानीयात् ॥ श्री० मूलाग्नेयमघाद्विदैवभरणीसा
र्पाणि पूर्वात्रयं ज्योतिर्विद्भिरधोमुखं हि नवकं भानामिदं कीर्तितम् वापीकूपतडागगर्त्तपरिखाखातो निधेरुद्धृ
तिः क्षेपो घृतविलप्रवेशगणितारंभादि तत्रेष्यते ज्येष्ठादित्यकराश्विनीमृगशिरःपौष्णानुराधानिलत्वाष्ट्राख्या
नि वदंति भानि मुनयस्तिर्यङ्मुखान्येषु तु अश्वेभोष्ट्रलुलायरासभवृषैरश्रादिदंताश्विनौजंत्री यंत्रहलप्रवाहेग
मनारंभाः प्रसिद्ध्यंति च पुष्यार्द्राश्रवणोत्तराशतभिषक्ब्राह्म्यश्रविष्ठाह्वयान्यूर्ध्वास्यानि नवोदितानि मुनिभिर्धि
ष्ण्यान्यथैतेषु तु प्रासादध्वजधर्मवारणगृह प्राकारसत्तोरणोद्यानारामविधिर्हितो नरपतेः पट्टाभिषेकादिव
॥ ॥ ...कं नक्षत्रकृत्यानि न लिखितानि साधारणोत्तोक्तत्वात् ॥ रोहिण्याहियाम्यानिलवारुणेंद्रासार्पाद्र
र्ज्ञधिष्ण्यानि तथाहुरहंति क्रूरवदिद्वैवादितिभानि तूनं समानि शेषाणि पुनर्मुनीन्द्राः ॥ श्री० तेषां प्रमाणं घटिकास्त्रि

घटिकाः २

शत्तु वतिषष्ट्यथ ॥ श्री० बृहत्सु वास्यं कुरुते समर्घं जघन्यधिष्ण्येषु दिनेऽमहर्घं समेषु धिष्ण्येषु समं हि मासु

मु॰र॰ ११ वेदंत्पसंदिग्धमिदंमहांतः॥ ॥अर्कार्किभौमवारेषु भद्रायां विषमांघ्रिभे त्रिपुष्करस्त्रिगुणादो द्विगुणो यमलांघ्रि
भे [illegible] अंधकं नेदनुमंदलोचनमध्यलोचनमतः सुलोचनम् रोहिणीप्रभृतिभिश्चतुर्विधैर्नूनमष्टगणयेत्पुन
श्च पुनः लाभेंधके निकटएव हृतस्य चौरैर्दूरगस्य लभिरिहके करेमे प्रयत्नात् दूरस्थितिश्चिपिटमेनतु तन्न नाभि
नेत्राभिरुत्तमविलोचनमेकदाचित् [illegible] क्रूरविद्धयुतोवापि पुष्योयदि बलान्वितः विनापाणिग्रहं सर्वमंगले
ष्विष्टसिद्धिदः॥ [illegible]ः परकृतदोषंनिखिलंनिहन्ति पुष्यः परो न पुष्यकृतम् द्वादशानेधनगेदेवलवान्पु
ष्यस्त्वभीष्टदः सततं॥ मृगराजमध्ये सिंहउगराशेमध्ये तथैव पुष्यस्य तिजबलंस्मृहतोप्येवंविविधोत्पातेन्न
शक्तिमान्निहन्तुः प्रत्यरिनैधनसंज्ञो विपत्करो वाथ जन्मसंज्ञो वा पाणिग्रहणां मुक्त्वान्ते सर्वार्थदः पुष्यः अथ
नक्षत्रस्वरूपाणि [illegible] तुरगमुखसमानरूपयोन्याकारं तु नापितक्षुरवत् सुरगृहसदृशं शाब्धन्मस्तकसदृशं मृगसे राम॰
व मणिनिभमोक्कः सदृशं प्रदुदपेन्दुनिभं कुलालचक्राभम् प्राकारनिभं शय्याहस्ताकारं च मौक्तिकाकारम् रक्तनि ११

ंतोरणवद्वृत्तिसदृशं कुंडलाकारम् केसरिविक्रमसदृशं शय्याकारं गजेंद्रवेलासम् शृंगाटकत्रित्रिक्र
मम् दंतवृत्तीनियमलयुग्माभम् वरशय्यासदृशमतः फलसदृशं मातुलिंगस्य स्वस्वमुखताराकाराणांक
थितानीमानिस्वरूपाणि दैवविदखिलंसम्यग्ज्ञात्वासर्ववदेन्नित्यम् पूर्वोत्तरफाल्गुन्योर्मिलित्वाशय्याकृ
तिरितिज्ञेयम् अथताराकासंख्या गुणा३ गुणा३ ऋतु६ पवन५ गुणो३ दु१ कृता४ त्रि३ पवन५ शराः५ द्विर
भुज२ शरे५ द्वि१ दु१ युग४ युगा४ त्रि३ रुद्रा११ ब्धि४ वह्नि३ गुणाः३ वेद४ शत१०० द्वि२ द्वि२ रदा३२ दस्रादीनां
चताराकासंख्या हृतनष्टादिषुकार्यंताराकासंख्येः पृथक्पृथग्रूपैः ॥०॥ याहृश्यपतेदीप्ततारा स्वगणोदीप्ततारका
॥०॥ पौष्णाश्विन्योः सार्पपित्र्यर्क्षयोश्च यच्च ज्येष्ठामूलयोरंतरालम् तद्गंडांतं स्यान्नवतुर्नाडिकं हि यात्राजन्मोद्वा
हकालेष्वनिष्टम् ॥०॥ ज्येष्ठान्त्यपादघटिकाद्वितयेन सार्द्धं मूलादिमाः परिहरेदिह जन्मभाजम् भुजंगपौरंदरपौ
ष्णभानांतदग्रभानां च यदंतरालम् अभुक्तमूलं प्रहरप्रमाणं त्यजेत्सुतं तत्र भवां सुतां वा ॥०॥ ज्येष्ठान्त्यांस्या

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मु०र०
१२

नाडिकावेदतुल्यामूलाद्युन्यानारदोऽभुक्तमूलम् तद्द्वैकानाडिकेद्वे वसिष्ठस्तद्वत्राद्यंह्यजगौदेवपूज्यः श्री० स्व
भुक्तमूलसंभवं परित्यजेत्पबालकं समाष्टकं पिताथवा नतन्मुखं विलोकयेत् तदाद्यपादके पिता विपद्यते जनन्य
थ धनक्षयस्तृतीयके चतुर्थके शुभावहः ॥ मूलस्य प्रथमे पादेन पश्येत् समाष्टकम् द्वितीये तु चतुष्कस्यात्तस्य
वत्तृतीयके षण्मासांस्तु चतुर्थे स्यात् दर्तेसुखभाजनः सर्वेषां गण्डजातानां परित्यागो विधीयते नातेनादर्शनं का
र्यं यावत्षाण्मासिकं भवेत् श्री० प्रतीपमन्यथादतः फलं तद्वत्सर्पिभे तदुक्तदोषशान्तये विधेयमत्र शान्तिकम्
मु०चिं० स्वसृविनाशमहिजोसुतरां विधत्तः कन्यासुतोनिऋतिजोऽग्रजमंहतस्थ ज्येष्ठाभजात तनया स्वधवाग्रजं
च शक्रभिन्नजो भवति देवरनाशकर्त्री रा० चित्राद्यर्द्धे पुष्यमध्ये द्विपादे पूर्वाषाढाधिष्ण्यपादे तृतीये जातः पुत्र
श्चान्तराद्येव पादे मातापित्रोर्भ्रातरं चात्मनाशम् द्विमासस्योत्तरादोषः पुष्ये चैव त्रिमासिकः पूर्वाषाढाष्टमैमा
सित्रिचाषाण्मासिकं फलमनं वमासं तथाश्लेषामूलेचैवाष्टवर्षकम् ज्येष्ठापंचदशमासं वर्जयेत्तु न दर्शनम्

१२
राम०
१२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

वामुतार्थी

विलुः आश्लेषांसैर्वतीयोनक्षत्रजातिरतिविधौरेवतीमाश्विनीवाज्येष्ठांमूलंमघांवानिपुराणतरमतिर्वीर्यसं
पातयुक्तः रात्रौमातृर्विहन्यात्पितरमपिदिवासंध्ययोरात्मदेहंगंडादोगुरुकांतेसभवतिनियतंनिर्भयुः सर्वं
देव [illegible] शांतौषधीमूलमृदंबुरत्नैः सद्वीजगर्भैः कलशैः समंत्रैः कुर्याज्जनित्रीपितृबालकानांस्नानंशुभा
र्थंसहहोमदानैः [illegible] अभुक्तमूलव्यतिरिक्तगंडदोषेषुशांतिंविदधीतधीमान् शास्त्रोक्तरीत्याखलुसू
तकांतेमासेतृतीयेप्यथवत्सरांते कुर्याच्छांतिंस्वऋक्षेवातद्दोषस्यापनुत्तये [illegible] विस्वर्गेशुचिमोष्ठपदेषमाघेमू
लंभुविश्रावणेचैत्रपौषे ऊर्जेप्यधस्तान्नुतपस्यमार्गेवैशाखशुक्रेष्वशुभंचतत्र [illegible] मूलाद्यपादेदिवसेयदिस्या
त्तज्जः पितुर्नाशनकारणंस्यात् द्वितीयपादेदिनगेयदिस्यात्तमातुरल्पोपितृदास्तिदोषः एतद्द्वैपरीत्यद्वयोःशु
भमशुभंक्रमेण [illegible] [illegible] अर्ककांतगतागतान्नुनरुहानाशाप्रभान्यतोवृद्धोभवित
यंततस्तत्कृषिकृद्घातायमूलत्रये विहृस्थानांनवकंतदंतरगतेस्यात्तांश्रियेपंचके पश्चान्नपत्रितयंतदत्रकथितं

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

मु॰र॰ १३ वक्रेश्रुभंलांगले हस्ताद्दौवृषनाशायमत्रयंसूर्यभुक्तभात् त्रयमेवृद्धौत्रयंलक्ष्म्यैसौम्यपार्श्वेचपंचकम्
मूलत्रयेपितवकंमरणायमस्यपंचकम् श्रियैपुच्छत्रयेश्रेष्ठंस्यान्नक्रेलांगलेशुभे ३ ५सु ३ ३ व॰मृ॰दु॰
भ्रुवक्षिप्रचरेषुमूलमघाविशाखासहितेषुभेषु हलप्रवाहंप्रथमंप्रकुर्यान्नीरोग १२ ५सु ३ ३
न्वितसौरभेयैः॥ग्रंथांतरेपि अर्कगतागतसंख्यभत्रितयंनेष्टमुभयतस्त्विष्टम्॥षोडश ३सु विष्टंनववकंशिष्टम ३ ३ मु॰का॰
निष्टंचलांगलेवक्रे त्रिकंत्रिकंशशांकदाः पंचकंचत्रिकंक्रमात् सूर्यभुक्तक्षतोलेख्यंदंडमूलात्तुलांगले व॰
शक्तियुक्तेमृगजनयेवंद्रेवेवार्किधरणीसुतैः बलहीनैर्हिमकिरणोलाभेजीवेकृषिःक्रियालग्ने भवारिपुसह
जैः पापैस्त्रिकोणकेंद्रस्थितैःसौम्यैः कृष्यंतेषुचधिष्ण्येषपिशुभलग्नेवीजवापनकार्यम् ० हस्ताश्वि
पुष्योत्तररोहिणीस्वातिचित्रानुराधामृगरेवतीषु स्वातौधनिष्ठासुमघासुमूलेवीजोप्तिरुत्कृष्टफलप्रदिष्टा मृद्वि राम॰ १३
लांगलेत्रयंचकोरेविहस्यानिचद्वादशस्यात्सुखेमवतुष्टयवहिनतोभानामिदंपंचकम् इत्थंकज्जलमंत्रेवृक्षि

जै२

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

अति वृष्टिरनावृष्टिर्मूषकाः शलभाः शुकाः॥ स्वचक्रं परचक्रं च सप्तैता ईतयः स्मृताः॥

रश्विकानिलंतुलं त्वक्रमात्स्यादीतिं प्रभवं भयं च फणिभाद्धीज्ञोभिकाले स्फुटम् फणिचक्रे सूर्यभादपि केभ्विदुक्तम् ॥ ध्रुवमृदुलघुवर्गे वासवे विष्णुदेवे विकुजरविजवारे केंद्रको

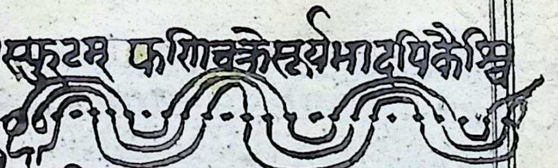

णेषु सत्सु द्वितनुवृषभयोश्चाप्युक्रमे चंद्रसुद्धौ सुतिथिकरणयोगे दर्शने भूपतीनाम् मृदुध्रुवक्षिप्रचरेषु भेषु योगे प्रशस्ते शनिचंद्रवर्जे वारे तिथौ पूर्णजयाह्वये च मुद्राप्रदिष्टा सुभदान्टपाणाम् शुक्ले च वा सिततारे च वासुदायाय घटनं क्वचित् क्रूरग्रहर्क्षलग्नेंशेन कार्यं भूमिनि कृता मुद्रासु वर्ण्यरजतादीनाम् लघुमैत्रध्रुवभे सिते दुबुधजीववारेषु हेमरजतादिभाजनभोजनमारोग्यममृतयोगे वस्त्रं धार्यं स्त्रिभिश्चक्रे शेष्याके हस्तपंचके धनिष्ठोत्तररोहिण्यां पुनर्वस्विति मह्नये रक्तवस्त्रं प्रवालानां धारणं रेवतीद्वये धनिष्ठायां तथा हस्तपंचके नार्कि सोमयोः योषाभिनांवस्तुकरादिषु पंचकेषु कौसुंभहेममणिविद्रुमकाच सं ताना यो धृतानाः स्वस्वसुतादिकरा भवति ब्राह्मणो नराधिप गुरौ न सुखाय भनु ॥ विप्रादेशाद्बुह्ना हे वीक्ष्मापालेन मोन्या

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मु.र.
१४

दत्तम् धिष्ण्ये वारे निंद्येप्याहुर्नूतनं नव्यं वस्त्रं धार्यम् क्षिप्रचलाचलमृदुभे रिक्तामावर्जितेषु दिवसेषु निखिलेषु च वारे
षु त्रिपुष्करे भूषणं धार्यम् स्थिरसाधारणचरभे लघुमैत्रेप्यर्कजेषु वारेषु तेषामेव विलग्ने मणिकनकमयं भूषणं धा
र्यम् क्षिप्रमृदुध्रुवचरभे शशिसितयोर्वारे च तद्लग्ने मुक्ताफलरत्नजातमयं भूषणमखिलं सवस्त्रकं धार्यम् मृ
लविष्णुवसुरेवतीमघारोहिणीकरसमीरणोत्तरे वा हरिणेषु सुभे दस्रभस्वहे लग्ने नृपपुरप्रवेशनम् स्वदितिश्र
सवंत्वाष्ट्रमैत्रमैन्दववाजिनौ स्त्रीकर्मन्तनुत्राणमेभिर्नक्षत्रैः प्रशस्यते मित्रेन्दुपुष्ययमभादितिवाजिचित्राह
स्तोत्तरात्रयहरीज्यविधातृभानि एतेष्वतीवशयनासनपादुकानां संभोगकार्यमुदितं मुनिभिः शुभाहे पौष्णाश्वि
नीपवनवासवहरीशतारक्षिप्रचित्रादितिश्रवणमित्रकरे ज्यवित्तैः वारेषु जीवशशिसूर्यसितेंदुजानामारोहणं गज
तुरंगरथेषु शस्तम् मु.र.: स्कंधे स्कंधधवैः शरैर्धवप्रियः षष्ठे दशम्ये च धनुनाशो लांगलनेत्रमेयुगपदक्षैः संग
रेलोज्जयः॥ पंचक्षैरुदरेऽश्वनाशनमिनक्षाद्दैर्घ्यलक्ष्मीर्मुखे विद्याभावोऽपमिरोहणेषु ध्ववरे श्वकेहयस्यारितम् व

रत्न.
१४

१४

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

शय्यासनंयुवतिजनशास्त्राभरणानुलेपनंनिखिलम् सितवासरवर्गेष्वपिकुर्वीतंशशिजीवयोर्वापि ॥ ओ
निर्मिवेध सन्नाहंकुन्तखड्गादिधारणांसवितुर्दले मिश्रेसक्रूरभैःपुंभैर्जयप्रयोगोःस्वरोदितैः पुष्पेवाक्षितिवि
त्तपमतनतपेशाक्रोतररोसन्नाहंशरखड्गकुंतछुरिकाधार्यान्नृपोणादिना क्रूरैस्तीक्ष्णेष्वमिश्रेष्वशस्त्रकर्मा
णिकारयेत् शनीज्यारार्कवारेषुध्रुववैणगेविशेषतः गजाश्वकर्मशंसंतिमृगेपुष्येपुनर्वसौरेवत्यश्वानुराधा
सुत्र्येहस्ताच्युतेरपि नकुर्याद्दंतिनांदंतच्छेदंगुरुहटहेखौ हरौशुभेसितेपक्षेरात्रौभौमार्कवासरे शुभभावेशुभे
लग्नेशुभांशेयोभुक्तेतिथौ स्वैकुशाःकरिणांयोज्याःशनिलग्नेशनेर्दिने क्रयपक्षेविक्रयोनेष्टोविक्रयपक्षेक्रयो
पिन पौष्णांवुपाश्विनीवातश्रवश्चित्राक्रयेशुभाः पूर्वाद्वीशाक्रयाम्नुसार्पयमभेकेंद्रत्रिकोणगैःशुभैः षट्त्र्यायेष
शुभैर्विनाघटतनुंसत्रिक्रयःसत्तिथौ रिक्तांभौमघटान्विनाचविपणिमैत्रध्रुवक्षिप्रभेर्लग्नेचंद्रसितेज्यपापाष्टर
हितैःपापैःशुभैर्व्ययपरे ॥ लग्नगतेतुहिनकरेत्रिकोणकेंद्रस्थितैःशुभदैः सततघटभंहित्वाथपत्तरांपकर्मेला

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मदंभवति शुभखचराघटराशिंविसृज्यधनलाभलग्नकर्मस्थाः अन्यथात्वशुभखगा विपरीतार्यदिसंतुभार्गवे
योगे शुभप्रवेशस्थानानि पञ्चानां नो नराचये· दर्शेऽष्टमीचतुर्दश्योरोहिण्यां कृत्तिचित्रयोः तीक्ष्णोग्रमूनांदमनंस
रेस्याच्छुभ्रमरोधराम् मृदौदीक्षाव्रतंकुर्याद्देवेचारणपकंगृहम् शान्तिकंपौष्टिकंकार्यं [illegible] ज्येष्ठ्यशुक्रार्केवासरे
कन्याविवाहनक्षत्रेपुष्याश्विश्रवणेतथा शुभे नवान्नंस्याच्चरक्षिप्रमृदुभेसन्तनौशुभम् विनान्नंदाविष
घटीमधुपौषार्किभूमिजान् मूलाश्विमैत्रकरतिष्यहरीन्द्रभेषुपौष्णानलैन्दवपुनर्वसुवासवेषु वारेषुभूमितन
यार्कजवर्जितेषुताम्बूलनूतनदलाशनंशुभाय हस्तःपुनर्वसुमैत्रंस्वातीमूलंमृगोऽश्विनी उत्तरावैष्णवंचित्रा
रोहिणीचफलप्रदा शाक्षादौनवपुष्पेषुवार्त्ताकादिफलेषुच नवान्नेनवमघेचशोभनानिस्मृतानिवै मघा
रेभरणीमाचार्यैरन्त्येपैत्र्येशशार्पभेः मूलवारुणयाम्येषुत्रिपूर्वाशाक्रभेः शुभम् सुधायोगेसुधाभ्भः कर्त्तव्यो
मनुजोदये शुक्रेचचन्द्रेचकेन्द्रस्थेतत्पानंचशनौदिने [illegible] गलगतेसुरसत्रिवेदशभस्थैः क्रूरखेचरैरविबलैः प्रव

15

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

ज्याह्वपुष्ययोगेज्ञानस्यग्रहणंमुमुक्षुभिःकार्यम् मुनिः क्षिप्रेमैत्रेवित्तस्थितार्केऽर्कवारेसौम्येलग्नेकेन्द्रकुजेवास्वलाभे
योनेमैत्र्यांराशियोन्यापिमैत्र्यांसेवाकार्यास्वामिनःसेवकेन शुभलग्नेदशमभवेरवौकुजेवाथतद्वर्गे स्थांशुवि
धाकार्यान्नृपसेवावैरिनिग्रहःकार्यः कर्मोत्पन्नैर्धनमेवंस्वर्गेत्वर्थसंग्रहःकार्यः बुधलग्नेदशमगतेभौमेचौ
र्यस्यमृत्युकालःस्यात् साधारणोग्रक्रूरदारुणाक्षेनिक्षिप्तमर्पितंत्वथवाप्तनष्टम् चौरैर्हृतंदत्तमुपात्तवंचा
विहृत्याचपातेनतुलभ्यतेतत् मुनिः स्वात्यादित्यमृदुद्विदैवगुरुभेकर्णत्रयाश्विवरलग्नेधर्मसुताष्टशुद्धि
सहितेद्व्यप्रयोगःशुभः तारेमाहममृगांतुसक्रमदिनेद्व्रैकरेकेन्द्रियत्र्यंशेशुभवेद्दानंबुधेदेयंकुजाचिह्न
नम् मुनिः ऋणंभौमेनगृह्णीयान्नदेयंबुधवासरे ऋणच्छेदंकुजेकुर्यात्संचयंसोमनंदने श्रवणोत्रयविशा
खाश्वपुनर्वसुतिष्योऽम्बुसमंत्रभिन्नत्यजपेष्टाधनधान्यविवर्धनेशस्ताः मित्रे[illegible]पौष्णोत्तरारोहिणीषुदेवेज्य
वाजीश्वरवारिभेषु प्रारंभणंसर्वजलाशयानांकार्यंसितेंदुशक्रवा[illegible]रलग्ने चित्राश्विनीदितिपुनर्वसुहस्तमृगाश्रोमूला

मु.१.
१६

श्विनीरोहिणीहस्तः पुष्यधनिष्ठके शतभिषामित्रोत्तरारेवती एतेष्वृक्षेश्रवणाश्वितेषु मकरे कुंभे च लग्नेत्वजे
वापीकूपजलाशयादिखननंकार्यं [redacted] प्रशस्ते [redacted] दिने इतिव्यवहारोच्चये मार्तंडेंदूरुमुहूर्तमुरजिद्दशयनेमा
घषट्कस्यमुक्तेमूलाषाढोत्तराश्विश्रवणागुरुकरेपौष्णशाक्रेऽपचांद्रे मैत्रेब्राह्मेचपूर्णामदनरविनिथोसद्वि
तीयातृतीयेकार्यातोयप्रतिष्ठाह्यगुरुसितदिनेकालशुद्धौसुलग्ने सावित्रतिष्याश्विनवारुणानिमूलंविश्रा
रवाब्धमृदुक्षवासि लग्नेषधीपादपरोपणेषुशस्तानिभानिप्रतिपादितानि पूर्वात्रयेमूलमृगादिपंचतथा
श्विनीषुत्रितयेचहस्तात् सविस्तुधिष्ण्येष्वपिसर्वविद्यामारंभइष्टः शुभवासरेषु मु.चू. पूर्वाश्विमूलत्वहरिभे
षुमृगादिपंचस्वर्कत्रिषुस्वपभषाशितधनेतौनसौम्ये विद्यापठेदुपचयस्थखलेकुजाज्ञानध्याय १।८।१४।१५।
३० मंदत्र्यांतंदपुगसरोतेने श्री विद्यारंभःसुरगुरुसितज्ञेषमीष्टार्थदायीकर्मुष्यापुष्विरमपिकरोत्सस्मृमा
त्मध्यमोत्र नीहारांशौभवतिजडतापंचतामन्त्रिपुत्रे षष्ठ्यापास्तावपिचमुनयःकीर्तयन्त्येवमाद्याः ज्योतिर्निब

राम०
१६

16

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

धे विद्यारंभे गुरुः श्रेष्ठो बुधश्चारोग्यभार्गवः मध्यमौ रविचंद्रौ च शनिभौमौ च वर्जयेत् ॥ अदितिगुरुयमार्कस्वातिचित्रा
श्विपित्र्यश्रवहरिवसुमूलाश्वीन्दुमान्यांत्यभेषु विशनिशशिबुधाहे विष्णुबोधे विपौषे सुसमयतिथि योगे स्वाध्यायवि
द्यामदानम् श्रुतिस्मृतिपुराणादिश्रोतॄणां धर्मकर्मणाम् गुरुजन्मत्रिकोणेषु आरंभः सद्भिरिष्यते ॥ तिस्वातिरामि
त्रगुरुश्रविष्टाहस्तेनुवारीश्वरपौष्णभेषु संगीतविद्यादिसमस्तकर्मकार्यं विभौमार्कजवासरेषु उत्तरात्रयमैत्रेंदु
वसुवारुणाभेषु चपुष्यार्कपौष्णधिष्ण्येषु नृत्यारंभः प्रशस्यते लग्ने संस्थे बुधे चंद्रे जराशौ गुरुवीक्षिते शुभग्रहे स्व
तुर्थस्थे नौकारंभः प्रशस्यते ॥ मिषजं शुभदं मूले वतुरंगजकर्मभे मृत्स्फदः स्वातिपूर्वार्द्रज्येष्ठाश्लेषोद्भवो गदः
मु॰चू॰ मुक्तं विष्टिंचयात्राप्यायनमशुभविधुं ४।८।१२ वैधृतिं मा दृक्पाते कुंभांत्यपंदुसितेज्यास्तमपि च परिघार्कीस्म
रा ३ द्वित्रिपद्भस्य कांत्यक्षेभूत १४ नंदे २ ऋद्धि ११ त्रिजन्मिमृत्यु जन्मोग्रदाहः स्मरार्धाश्राद्धे पिंडोप्यनंदा घमघ च वि
हितेमादिपक्षेषु चेतन क्षिप्राहिमूलेंद्रेष्वाग्यांशकेदेचसमीरभे विष्णुभे सुभदं प्रोक्तं प्रेतकार्यं मनीषिभिः ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

मु·र· स्तोऽशांबुपभेश्वस्य दहनं न्यूनाधिमासे न सत्कर्तुः स्यात्परिभे पा१४१२३ भगाश्रितिविशाखाजांघ्रिभे सक्रवे मैत्रेम
१७ ध्यमथेज्यचंद्रदिनकृद्वारे हरिक्षिप्रभस्वातौ श्रेष्ठमिदं विचारमपरं त्वाशौचनस्त्वाखिलम् ॥ १० ॥ वासवोत्तरदलादिपं
चके याम्यदिग्गमनगेहगोपनम् प्रेतदाहतृणकाष्ठसंग्रहं शय्यकावितननं च वर्जयेत् ॥ ११ ॥ हस्तत्रये पुष्यपुनर्वसौ
च विष्णुत्रये चाश्विनपौष्णभेषु मित्रेंदुमूलेषु च सूर्यवारे भेषज्यमुक्तं कुजवासरे च निधनारिमन्मथभवने [redacted] सु
द्धेषु भेषु बलवत्सु वरसिद्ध्यमृतयोगेत्वौषधसेवा सुवीर्यदा तत्र ॥ १२ ॥ शशितनयेज्यौ वा चंद्रे वा लग्नगे [redacted] व
लिनि तद्वर्गे वा लग्नगते शिल्पारंभः प्रशस्यते सततम् ॥ १३ ॥ मृदुध्रुवक्षिप्रचरे ज्ञे गुरौ वा स्वलग्नगे विधौ ज्ञ
६३ जीववर्गस्थे शिल्पविद्या प्रशस्यते ॥ त्वाष्ट्रामित्रकभाद्रये वेपुपलघुश्रोत्रे शिरामोक्षणं भौमार्केज्यदिने विरेक
वमनाद्यं स्याद्बुधार्की विना ॥ मित्रक्षिप्रचरध्रुवे रविसुभे होलमवर्गे विदो जीवस्याथ पितनो गुरौ निजदिनांशे मेक्षिमा
सद्दले त्रिविक्रमः स्नानं नाकोरसुकेऽस्य विषमे संक्रांतिपर्वसु हृष्टांकादिकृत्तपादे स्पर्शे हिषक्तमघा त्रिभैः ३ रत्न० १७

दमामलकस्नानविषयम् भीमपराक्रमे सौम्यार्कपुष्यर्क्षतिरेवतीषु स्नानेऽधनिष्ठासु कुजार्कवारे शुभेच्छयो
गेभगलिंगकादिष्ठे घनधारेऽर नरवाजिनां च मुक्तिं स्वात्यादितिश्रवणमघानिलसार्प्यधिष्ण्ये रिक्ते तिथौ चरतनौ
विकवीन्दुवारे स्नानं रुजाविरहितस्य जनस्य शस्तं हीने विधौ स्वल्पखगे भवकेंद्रकोणे श्री· लग्ने वरे सूर्यकुजा
र्किवारे रिक्तातिथौ चंद्रबले विहीने।।केंद्रत्रिकोणारिगतैश्च पापैः स्नानं हितं रोगविमुक्तकानाम् चंडेश्वरः।व्यतिपाते
विष्टिदिवसे दिवसेरविभ्रमितदनानाम् स्नायीत व्रणामुक्तो हस्तभेतारेते याशशिनि।। हयः पुष्पस्तथा स्वे ष्ठाश्रव
णाम्लगाशिरस्तथा शुभान्येतानि रुक्ता रोगिस्नानेकृष्णगतेतमो शुभः वसुदस्रकरादिपंचके दितियुग्मे शुक्रधा
वने शुभम् त्यजमंदबुधौ च पर्वरिक्ता अपि षष्ठीपितृवासरं च विहूनं सूर्य्यौ· सोल्काष्टम् तशानि विष्टिकुजा न्र्जन्तु
र्भमासोमृतौ रविविधू अपि मानिताज्ञाः हांगे वरे नतु लग्ने शशिजीवतारा शुद्धौ करादेतिहरीन्दु कपेपरीक्षा व्य
याष्टशुद्धोपचयेऽल्लग्नगेशुभदृष्टयुते चंद्रे त्रिषडदशायस्थे सर्वारंभः प्रसिद्ध्यति मूः भूतष्टविष्टिशनिभौमजन्तु

मु॰र॰ र्भमासान्नाड्याश्वमान्यगास्ते हंल्वलग्ने योष्य हित्वाष्टमेरविविधूत्वयमेंदुजीवसुद्धौ हरींद्रकरकादितिभेषु दिव
१८ म् बुधहरिघटलग्ने अर्द्धाम्॥११ शाकपित्र्यद्विदैवाग्निनयनविधिपाम्यहृद्वसार्प्यान्त्यभेषु सुकरणतिथियोगेषु
क्रजीवार्कवारे तरणिघटनमिष्टं चंद्रताराविशुद्धौ शुभाहे विष्णुपुष्येंदुभागमैत्राश्विपाणिषु बालतंघटनस्यान्न
न्नावः शुभतिथींदुषु अश्विकरेज्यसुधातिधिपूर्वामित्रधनाच्युतभेषु भलग्ने तारकयोगतिथींदुविशुद्धौ नौ
गमनं शुभदं शुभवारे मिश्रोग्रदारुणधिष्ण्येपुलग्ने क्रूरग्रहस्य च भौमेविजेतनौ चौर्यं शकुनस्यबलेसृति
शीतांशो बुधराशिस्थे शुभे धूदयवर्त्तिषु ज्ञानस्य ग्रहेणां कार्यं हित्वा पापग्रहोदयम्॥ इति श्री॰ मुहूर्त्तरत्ने
[illegible] सूर्याचंद्रमसोर्धिष्ण्ययोगाः ज्ञाता यतस्ततः अत्रैते शा एव
योगशास्त्रात्तव्यास्सर्वकर्मसु योगस्य सम्भविणाशो योगमात्रं भवेदिह एकस्मिन्नपि योगे पि सर्वे योगा भवंति राम॰
हि। तदादितो ज्ञेयाः श्री॰ विरुद्धसंज्ञा इह ये च योगास्तेषामनिष्टः ख[illegible] पाद आद्यः सर्वे पृतस्तु व्यतिपातनाम॰ १८

सर्वोप्यनिष्टः परिघार्द्धमाद्यम् तिस्रस्तुयोगेप्रथमेसवज्रेव्याघातसंज्ञेनवपंचशूले गंडातिगंडेचषडेव
नाड्यः शुभेषुकार्येषुविवर्जनीयाः इतिश्री० [illegible]प्रकरणम् अथकरणप्रकरणम् व० आद्यंवबा १२
लवकौलवाख्येततैतिलंतद्गरसंज्ञकंच वणिक्कविष्टिःकरणानिसप्तचराणियानिक्रमशोभवंति क्रमेण
चाथशकुनिर्द्वितीयंचतुष्पदंनागकसंज्ञकंच किंस्तुघ्नमेतान्यचराणिकृष्णचतुर्दशीपश्चिमभागतःस्युः
श्लो० ववादिविष्टिअंतानिशुभानिकरणानिषट् स्थिराणिमध्यमान्येषांनेष्टंनागचतुष्पदे परीताविपरीता
वाविष्टिर्नेष्टातुमंगले शुक्लेष्टमीपूर्णिमयोर्भद्रापूर्वदलेपरे एकादशीचतुर्थ्योःसाकृष्णेव्येकृतियोतथा
व० नकुर्यान्मंगलंविष्ट्यांजीवितार्थीकदाचन कुर्वन्नज्ञस्तदाक्षिप्रंतत्सर्वंनाशतांव्रजेत् वधबंधविषाग्नि
स्त्रभेदनोच्चाटनादियत् तुरंगमहिषोष्ट्रादिकर्मविष्ट्यांचसिद्ध्यति श्लो० मुखेपंचगलेचैकावक्षस्येकादशैव
तु नाभौचतस्रःषट्कट्यांतिस्रःपुच्छेचनाडिकाः श्लो० मुखेकार्यध्वस्तिर्भवतिमरणंचाथगलकेधनध्वंसोव

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मु॰ र॰
१९
क्ष्यस्यकटिजेवुद्धिविलयः कुक्षिनोभदेशेविजयमथपुछेनिर्गमः शरीरेभद्रायाःप्रणीतिफलंपूर्वमुन
यः ॥ मेषर्क्कतखनागार्द्धंभद्रापुछघटीत्रयम् ॥ क्रमेणाशुक्लपक्षेस्याद्युक्रमेणासितेतरे ॥ जल
शिखिवशशिरक्षः सर्वकीनाशवायुत्रिदशपतिकुसूनोक्रमात्प्राहिविष्टेः ॥ नियतमितिभिराशासंस्थ
यामक्रमेणास्फुटमितिपरिहार्यंमङ्गलेष्वेतदेव ॥ त्रिंशद्घटीमानेनोक्तंन्यूनाधिक्येत्रैराशिकेनमानंविवे
चनीयम् ॥ कुंभांत्यालिहरौमर्त्येस्वर्गेऽब्जोऽजात्तुगोऽधे स्त्रीधनुर्जूकनक्रेऽधोभद्रातत्रैवतत्फलम् ॥ पूर्वा
र्द्धभागगाभद्रारात्रौश्रेष्ठफलास्मृता ॥ दिनेचोत्तरभागस्थाशुभकार्येशुभप्रदा ॥ सर्पिणीकृष्णपक्षेषुशुक्ल
पक्षेषुवृश्चिका ॥ वृश्चिकायास्त्यजेत्पुच्छंसर्पिण्यास्तुमुखंत्यजेत् ॥ [illegible]
[illegible] ॥ रुद्राहिमित्रपितरोवसुवारिविश्वेवेधाविधिः शतमखः पुरुहूतवह्नी ॥ नक्तंचरश्चवरुणार्यमभ
योनयश्चप्रोक्तादिनेचदशपंचतथामुहूर्ताः ॥ निशामुहूर्तागिरिशाजपादाहिर्बुध्न्यपूषाश्वियमाग्नयश्च ॥ वि
रास॰
१९
19

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

धातृचंद्रादितिजीवविष्णुतिग्मद्युतित्वाष्ट्रसमीरणाश्च दिनस्यपंचदशोविभागोरात्रेस्तथातद्विमुहूर्तमा
नम् नक्षत्रनाथप्रतिमेमुहूर्ते मौहूर्तिकास्तत्समकर्मचाहुः यत्कर्मकथितमृक्षे यस्मिंस्तत्कर्मतत्क्षणेकार्य
म् दिक्मूलादिमखिलंपौरिघदंडेचविज्ञेयम् नैरृतपितृसार्पाख्यारौद्रेंद्राभ्यांम्बराख्यभगाः पापमुहूर्तास्त्वेते
शुभकर्मविनाशेकदुःखदानित्यम् रात्रिमुहूर्तास्त्वजपदरौद्राग्नेयाख्ययाम्यसंज्ञाश्चक्रूरतराःसुश्वेतारत्न
निष्टदास्त्विष्टदास्त्वपरे ॥श्री॥ श्चार्यमाणोर्केतुहिनकिरणोराक्षसश्चब्राह्मसंज्ञोपि आग्नेयौक्षितिसुतदिने
चंद्रपुत्रेभिजिच्च पित्र्यब्राह्मौभृगुसुतदिनेराक्षसाप्यौचजीवेभौजंगेशौसवितृतनयेवर्जनीयौमुहूर्त्तौ
॥ यस्मिन्वारेयोमुहूर्त्तोनिषिद्धस्तंविषवत्परित्यजेत् अष्टम[illegible]श्चाभिजित्संज्ञः सएवकुतपःस्मृतः ४ ग्रंथांतरे तिष्ठ
त्यर्ध्वंदिनेर्केस्थिरदलेकमलेग्रामवेश्मप्रवेशंगेहारंभंशुभानामुपनयनसमावर्त्तनोद्वाहकाले सर्वेशोहत्यरिष्ट
नचतिथिकरणार्क्षलग्नपंचसर्वेयात्रोद्वाहव्रतादौभवतिहिविजयंसाभिजिन्नक्षणोपि [illegible] न

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मु.र.
२०

श्चार्के घुतितारकं प्रविरलं नापूर्वा च दिग्भासते किंचित्पीतविलोहिता न धवला यावन्न संध्या भवेत् तावत्ते कुतिथि
नेधिष्ण्यमशुभं नैव ग्रहाः क्रूराः शुभास्तूक्षः कालमिमं ब्रुवन्ति मुनयः सर्वार्थसंसिद्धये अथ गोधूलिः अस्तक्ष्मा
धरमुपस्थिते गतवत्यस्पष्टतारागरो संध्यारागविवर्जिता परदिशि श्रीविष्णुनोद्वाहिता तावत्ते वतिथिर्भया
गमशुभं लग्नेंदुताराबलं कालोयं कथितः पुरा मुनिभिर्गोधूलिकाख्यः शुभः पिंडीभूतदिने गोधूलिं
विधां वदंति मुनयो नारीविवाहादिके हेमंते शिशिरे प्रयाति मृदुतां पिंडीकृते भास्करे ग्रीष्मेऽर्धास्तमिते वसं
ते समये भानौ गते दृश्यतां सूर्ये वास्तमुपागते भगवति प्राप्टशरत्कालयोः वर्षाकालिकायां गोपेयं छ्या
हृतानां खुरपुटदलिता याति धूलिर्दिनांते सोद्वाहे सुंदरीणां विविधसुखपुत्रारोग्यसौभाग्यकर्त्री तस्मिन्का
ले नर्क्षं नास्तितिथिकरणं नैव लग्नस्य योगः ख्यातं पुंसां सुखार्थं शमयति दुरितान्युत्थितं गोरजस्तु गोधूलिः रा.म.
ठेर्कं लेशमुमे पिशाशि विप्रतिकूलगेपि पापेष्टमे [redacted] क्षितिसुतेपि विलग्नभाजो गोधूलि योजमपरे परिकी २०

२०

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

न्तेयंतिस्त्रीरणामपत्यपतिसोप्यवहंविवाहे इदंसामान्यतः सर्ववर्णानांगोधूलिकमुक्तंविशेषस्तु विवाहे
प्रकरणोद्रष्टव्यः इतिश्री० मुहूर्त्तप्रकरणम् अथोपग्रहप्रकरणम् ० भूकंपः सूर्यभात्सप्तमर्क्षे विद्युच्च
पंचमे शूलोष्टमेचदशमेशनिरष्टादशेतथा केतुःपंचदशेदंडरुल्काचैकोनविंशतौ उपग्रहः पातसंज्ञोज्ञेय
स्तनवपंचके मोह निर्घातकंपाश्चकुलिशंपरिवेष्टकम् विज्ञेयाश्चैकविंशर्क्षादारभ्यचयथाक्रमम् चंद्रयु
क्तेष्वेषुभेषुशुभकर्मनकारयेत् सूर्यभात्सार्पपित्र्यर्क्षेत्वाष्ट्रमित्रांत्यभेषुच सविसुभेषु क्रमशोदस्रभाद्वद्र
संयुते धिष्ण्येपातावतिसदृत्र दुष्टयोगः पतत्यसौ चंडीशचंडेशुधाख्यस्तस्मिन्नैवाचरेच्छुभम् साध्यहर्षणयोस्
म्मालावैधृतिव्यतिपातयोः पंचदंडस्पचांतेस्यात्स्यातेननिपातितम् श्री० ऋक्षंद्वादशभुक्स्मरश्मिरवनी
सूनुस्तृतीयंगुरुः षष्ठंचाष्टमभर्कजस्त्वपुरतोहंतिस्फुटंलत्तया पश्चात्सप्तममिंदुजस्त्वनवमंराहुःसितःपंचम
द्वाविंशंपरिपूर्णमूर्त्तिरुडुपःसंताडयेन्नरः पापग्रहस्यैवलत्ताविनिषिद्धाशुभग्रहस्यशुभेतिकेचित् सूर्येयि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

मु॰र॰ भानुर्हिमरोचिषि सौम्यधिष्ण्यात् सार्पाच्च भूमितनयेऽथ बुधे च हस्तात् मैत्राद्गुरौ भृगुसुते खलु वैश्वदेवाच्छायासुते
२१ प॰१ वरुभात् क्रमशः सुरेते [illegible]ः कालदंडोऽथ धूम्राख्योऽथ प्रजापतिः सौम्यध्वांक्षो ध्वजश्चैव श्रीवत्सो वज्रमु
द्गरौ छत्रं मैत्रं मानसं तामापद्मा ख्योलुंबकस्तथोत्पातः मृत्युः काणः सिद्धिः शुभामृतौ मुशलमथ गदाख्यस्त्व
मातंगराक्षसाख्यौ चरस्थिरप्रवर्द्धमानाद्ये योगाः अष्टाविंशतिसंख्याः स्वनामसदृशफलदाः सुः [illegible] विशा
खादिचतुष्के शुभा स्फुरदिंद्रे मेणच उत्पातमृत्युकाणाख्यासिद्धियोगाः प्रकीर्तिताः [illegible] ध्वांक्षे वज्रे मुद्गरे
चैषु नाड्यो वर्ज्या वेदाः पद्मलुंबे गदेऽश्वाः धूम्रे काणे मौशले भूर्द्वयं द्वे रक्षो मृत्यूत्पातकालाश्च सर्वे भौमाश्वि
नी प्रवेशे च प्रयाणे शनिरोहिणीश्च गुरुपुष्यं विवाहे च यत्नतः परिवर्जयेत् पंचमीतस्पृजेद्धस्तादित्यं सोमे च
सौम्यभम् भौमाश्विनी बुधे मैत्रं गुरौ पुष्यं सिते त्वभम् १४ शनौ ब्राह्मं च १ नंदादौ भौमाद्यावासराः शुभाः राम॰
वसिष्ठादिमतज्ञेयाः सर्वकार्ये शुभावहाः अयोगाः सिद्धियोगश्च द्वावेतौ भवतो यदि अयोगो हन्यते तत्र सि २१

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

द्धियोगः प्रवर्त्तते ॥ व॰ ॥ त्रिद्युस्पृगाख्यंदोषंहंतिसिद्धातिथिः स्वयम् कालानलोयथासर्वं विपिनं निर्दहेद्ध्रुवम्
अवमाख्यातिथिदोषंकेंद्रगोदेवपूजितः हंतियद्वत्पापचयंकृतंवैद्वादशाब्दिकम् त्रिद्युस्पृगाख्यंदोषंशुभः केंद्र
गतः सदा हंतियद्वत्पापचयानमूनंनशनेव्रतम् ॥ अं॰ ॥ यमघंटेत्यजेदष्टौमृत्यौषोडशनाडिकाः सर्वेष्वेवावयोगे
षुमध्याह्नात्परतः शुभम् ॥ श्री॰ ॥ विरुद्धसंज्ञास्तिथिवारजातानक्षत्रवारप्रभवाश्चयेस्युः हूणोषुवंगेषु खशेषु
वर्ज्याः शेषेषुदेशेषुनतेनिषिद्धाः ॥ मु॰ चू॰ ॥ विरुद्धयोगास्तिचंद्रवीर्येशुभांशयामोत्तरमाहुरन्ये यात्राविनान्येकु
दिनेसुयोगान्सिद्धौदिनार्द्धोत्कुदिनंचशस्तम् इतिश्री॰ उपग्रहप्रकरणम् अथसंक्रांतिप्रकरणम् ॥ व॰ ॥
स्थिरराशिषुविष्णुपदंषडशीतिमुखंयदुभयंचैव. मृगकर्कटसंक्रांतीद्वेउदग्यनंदक्षिणायनंचेति अजघटसंक्रां
तिद्वितयंविषुवत्संक्रांतितनित्यम् द्वादशसंक्रांतीनांयत्रयत्रहुष्टयतद्विशिष्टतमम् ॥ वि॰ ॥ स्थिरभेकुंकर्केवादौ
नृपनाड्यश्चसंक्रमात् द्विस्वभावेमृगेचांत्येपुराणामध्येतुलाजयोः चापपार्के त्रिंशत्कर्कोटकेपूर्वामकरेतुद

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

मु.२.
२२

ग्राधिका: पराः पुण्यास्तु कालेमेषेनाड्यस्तु अयनोदश [illegible] अहः संक्रमणेकृत्स्नमहः पुण्यं प्रकीर्तितम् रात्रौ
संक्रमणे भानोर्विषुवस्यास्सर्वसंक्रमे [illegible]रेच· स्थिरभेन्द्रपनाड्यः प्राग्द्वेदेहेदिवसे पराः पुण्या रात्रौ समीपे द्वि
निशार्द्धे च दिनद्वये याया: सन्निहितानाड्यस्तास्ताः पुण्यतमाः स्मृताः दिने च निशि वार्कस्य संक्रान्तावक्षयं फ
लम् इति मकरकर्कटयोर्विशेषो नारदसंहितायाम् सूर्यास्तमनसंध्यायां यदि सौम्यायनं भवेत् तदहः पुण्य
कालः स्यात्परतश्च परे हनि सूर्यस्योदयसंध्यायां यदि याम्यायनं भवेत् तदोदयादहः पुण्यं पूर्वाहः पूर्वेयदि नो ५
अर्द्धास्तमनसंध्यास्याद्घटिकात्रयसंमिता तथैवार्द्धोदयात्प्रातर्घटिकात्रयसंमिता मु[illegible]: सूर्योदयादस्तम
याद्वसंध्ये भयत्र नाडीत्रय संमितास्यात् तत्क्रमाद्दक्षिणसौम्ययाने पुण्यो भवेतापरपूर्वघस्रो निर्णयसिंधौ
यात्तुत्तरापुण्यतमा स्योक्ता सायं भवेत्सा यदि सापि पूर्वा पूर्वा तु योक्ता यदि सा विभाते सा स्युत्तरा राशिनिषेध राम०
तः स्यात् कर्केऽघेप्येवमिति हेमाद्रिसूरिश्च तथा परार्कैः॥ उषः प्रदोषे यदि वार्द्धरात्रे परे ह्नि पुण्यं त्वय २२

22

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

कर्कटेश्चेत् प्रभातकालेपदिवानिशीथेपूर्वे हि पुण्यंत्विति माधवार्यः तत्रैव देवलः प्रदोषोस्तमयादूर्द्ध्वं घटिका
त्रयमिष्यते अपरार्के स्मृत्यन्तरे संक्रान्तावुपरागे चंद्रसूर्ययोर्नित्यम् कर्त्तव्यं च निशीथे स्नानं दानं विशेष
तो मनुजैः अत्र संक्रान्तिपदमयनपरम् अन्यसंक्रमे रात्रिनिषेधात् वसिष्ठसिद्धान्ते रविमानकलाः षड्घ्ना
गुणिता भुक्तिभाजिताः तद्दण्डनाड्यः संक्रान्तेरर्वाक् पुण्यास्तथापरे अथ प्रसंगाच्चंद्रसूर्योपरागादौ तात्पु
रापकालत्वमाह वसिष्ठसिद्धान्ते चंद्रग्रहणाधिकारे स्पर्शसमयगत्यमहास्तुरेयं छायां भुवस्तत्त्ववरप्रदानात्
उपैति तोषं जपहोमदानस्नानादिष्टं कृणाति विधुंतुदास्यः स्नानदानहवनादि यत्कृतं तत्र पर्वणि तदक्षयं भवे
ते वारिदागमनमुद्रितेन तथाप्यक्षयं भवतितत्सुनिश्चितम् पर्वरात्रोत्तरोर्द्दिवेन्दोस्तत्स्नानदानार्हमिदं न
किंचित् अर्द्धोदये क्रान्तिभवे हि पाते रात्रौ न दानादि कदापि पेयम् दिवाथ निशि वार्कस्य संक्रान्तावक्षयं भवेत्
पर्वस्वितेषु दानादि मांगल्पनात्र सिद्ध्यति सा तु संक्रान्तिर्द्वेधा रोमकसिद्धान्ते अयनांशैः संस्कृतार्कोन्मुख्यासंक्रान्ति

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

मु॰ए॰ २३ रुच्यते। अमुष्या राशिसंक्रांतिस्तुल्यः कालविधिस्तयोः तत्रैव च स्नानदानजपश्राद्धव्रतहोमादिकर्मभिः
सुकृते चलसंक्रान्तावक्षयं पुरुषोऽश्नुते चलसंक्रान्तिरंशांशः संक्रमोपः ससंक्रमः अज्ञागलस्तनइवराशि
संक्रांतिरुच्यते वसिष्ठसिद्धान्तेन च पुण्यदा राशिसंक्रांतिके चिदाहुर्मनीषिणः एतत्समममतेन स्यात्त्वस्पृष्टे क्रां
तिकक्षयः अत एव समरात्रिंदिवे काले विषुवद्विषुवं चेत्यादि लक्षणां मायनार्के रौ वदृश्यते तथा च श्रीपतिः
यावद्भिरंशैरयनच्युतिः स्यात्तद्योगकालेन दिवाकरस्य च्युतिर्भवेद्विस्तुपदादिकानारहस्यमेतन्मुनिभिः
प्रदिष्टम् ३ अतिराशिसंक्रमापेक्षया चलसंक्रमे पुण्याधिक्यम् विषुवत्यपुनेग्रहणे संक्रान्तौ पुण्यदिवसे वा ॥
पितृतर्पणं योन करोति दत्वा शायपत्रजंति तस्य तदा रविरविजभौमवारसंक्रान्तौ दिनकरस्य तन्मासे पितृकफा
निलजामयनरपतिकलहाल्पवृष्टिभिश्च बुधगुरुसितचंद्राहे संक्रान्तावनामयं नृणाम् क्षितिपतिनिकरक्षे राम॰
मसस्यवृष्टिर्विविधसिनीमरणाम् घोरोग्रक्षे ध्वांक्षी लघुभे च रक्षे महोदरी मृदुभे मंदाकिन्यच क्षेमंदा मिश्रा २३

ए॰

23

चराक्षसीशेषे शूद्रविट्चोरभूपद्विजगणपशुमुख्यसर्वेज्ञांत्‌नाम् शुभफलदाक्रमशस्तानुनसंक्रांत
पत्तेषाम् नागचतुष्पदतैतिलकरणेषु सुप्तः करोतिसंक्रमणम् कौलवशकुनिकिंस्तुघ्नकरणेचोर्द्ध्वस्थितोदि
नकृत् गरेबवविष्टयांवणिजेसबालवेसततंनिविष्टः नियतंजगतांवृष्टिर्ह्यन्याधेषुचविशेषतः तेमम क्र
मशस्त्वनिष्टमिष्टमध्यमरूपंभवेदतुलम् नानाविरोधरोगानप्येवंज्ञातव्यमर्भकादीनाम् मुनि स्वर्कादि
वारेसंक्रांतौकर्कस्यावृविशोपकाः दिशोनरवागजाः सूर्यार्धृत्योद्वादशसायुकाः जघन्यभेसंक्रमणेमुहूर्त्ताः
शरेंद्वोवाराकृताहृहस्त खरामसंख्याः समभेमहार्घसमर्घसाम्यंविधुदर्शनेपि व· ह्यातिष्वेदर्कसंक्रांतिर्ज
न्मपूर्वतः त्रिषु· स्वर्थलाभस्तथाषट्स्कशेषेष्वेवसुपल्लवे तथाच श्रीपतिः संक्रांत्यृक्षरनक्षत्राद्गणयेच्चपुनः
पुनः४ त्रिकंषट्कंत्रिकंषट्कंत्रिकंषट्कंपुनःपुनः पंथाभोगोव्यथावस्त्रंहानिस्त्वविपुलंधनम् षड्भागेफलषट्कंच
मासिमासिविचारयेत् ना· याहृशेनेन्दुनाभानोः संक्रांतिस्ताहृशफलम् नरःप्राप्नोतितद्राशौशीतांशोः स

मु.र.
२४

ध्वस्ताघृतः अथाधिमासनिरूपणम् व. द्वात्रिंशद्भिर्मासैः षोडशभिर्दिनैः साष्टनाडिकास्तित्रः अधिमासान्त
रेमेत द्विनाडिकाः पंचपंचाशतं इदं मध्यममानाभिप्रायेण स्पष्टमानं तु ग्रहगणितवशेन ज्ञातव्यम् अयमेवाधिमा
सोऽभिमतेति एवधिरूपो गेयाः काश्मीरदेशे निषिद्धो व्यवहारप्रसिद्धः तत्रैव सर्वेष्वपि मासेष्वधिमासकः स्यात्तु
लादिषट्के पि च मूलमासः संसर्पकः पूर्वमेवाधिमासपश्चात् द्वौ हस्पतिनामधेयः ज्योतिर्विदाभ्यापेक्षितः चैत्रा
दिमासेषु यथाक्रमेण मेषादयो द्वादश राशयः स्युः न्यूनाधिमासेषु समागतेषु चलं तितेभ्यो नियमं विनापि
मध्यदेशादौ तु स्पष्टमानाभिप्रायेण संक्रान्तिरहितश्चान्द्रो मासस्त्वधिमासो निषिद्धो व्यवहारप्रसिद्धस्तस्याधि
मासस्य स्पष्टमानेन स्वरूपमाह वसिष्ठ एव यस्मिन्दर्शस्यान्ताद्वौ गेकापरापरं दर्शम उल्लंघ्य भवति भानोः
संक्रान्तिः सोऽधिमासः स्यात् अन्यच्च ज्योतिर्निबन्धे जसार्वभौमे संक्रान्तिरहितो यत्र चान्द्रो मासोऽधिको भवेत् अधि
कत्वादुत्तरे तु मासेऽस्मिन्गणनात्स्मृता अथ क्षयमासनिरूपणम् स्पष्टमानाभिप्रायेण वसिष्ठ सिद्धान्ते आयंत

राम०
२४

24

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

दर्शयोर्मध्ये यस्मिन् मासे थैवे रवेः॥ संक्रांतिद्वितयं चेत्स्यान्न्यून मासः स उच्यते सि॰ सार्वभौमे॰ कदाचिद्विंदुमास
को युतार्कसंक्रमद्वयः द्विमाससंज्ञकः स पाभिधो मुनिस्मृतः क्षयमासात्पूर्वकालेऽप्येव मासत्रयावधि स्व
धिमासद्वयं तत्र स्याद्योगरीतागतः एवं च सांप्रतं चेत्स्यात्क्षयमासस्तदा खलु कार्त्तिकादि चतुष्केऽसोधिमासः
फाल्गुनाघयोः अत एव वसिष्ठसंहितायाम् स्वष्टाधिमासाः स्युर्ति संप्रोच्यंते फाल्गुनादयः सोप्यपोषोक्षयो
नित्यं कदाचित्कार्त्तिको भवेत् नक्षयो नाधिमासः स्यान्माघो वै परिकीर्तितः ग्रंथांतरे॰ शरांगेवी कदाचिद्वै कु १४१
१९ वत्सरे॥ अत्र नक्षयो नाधिमासः स्यान्माघ इति यदुक्तं तत्संहितारंभकालविषयं सांप्रतं तु माघोपि क्षयमास ६५
स्तत् सिद्धांतेषु स्पष्टम् गर्गः यदा कदाचिदेकत्र स्यातां द्वौ भानुलंघितौ आद्यः प्रशस्तो विख्यातो द्वितीयो भानुलं २९
घितः रविवाराभ्यां येन्यूनाधिमासविषये वसिष्ठ आह मासप्रधानं किल चैव कर्म मुक्त्वाखिलं कर्म न कार्यमत्र
यज्ञोपवासव्रततीर्थयात्राविवाहकर्मादि विनाशमेति गुरुपू॰ गर्भे वार्धुषिके भृत्ये नैतत्कर्मणि मासिके सपि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

डीकरणो नित्येनाधिमासं विवर्जयेत् [illegible]र्यर्कमंडललक्ष[illegible] प्रतिपद्दर्शसंधौ तु बिंबैक्यं चंद्रसूर्ययोः जवांत
रमं षष्टिघ्नं नाडिकार्कस्य मंडलम् अथ द्वादशादित्यनामानि वरुणः सूर्यो भानुस्तपनश्चंडो रविर्गभस्तिश्च
अर्यमहिरण्यरेता दिवाकरो विष्णुर्मित्रोच एते द्वादशसूर्या माघाद्येषूदयंति मासेषु ॥ तिः सूर्योधिकमासे
मलिम्लुचाख्यः पापः स्मृतः [illegible]
[illegible] कथयामि गोचरबलं वेधबलं चाबराटानाम् मदसत्फलकथनार्थं विज्ञातेजन्म
मे क्षितीशानाम् इदं बलद्वयं चिंत्यं मासि मासि स्वजन्मतः अष्टवर्गबलं मुख्यमुभयोः सार्वकालिकम् २
यथा गृहाणां शीतांशुः सदा त्वसहशो बली अष्टवर्गबलं तद्वद्बलानामुत्कटं बलम् [illegible] गोचरं वेधजं चाष्टवर्ग
जं रूपजं बलम् यथोत्तरं बलाधिक्यं स्थूलं गोचरभावजम् ४ अष्टवर्गबलं यत्तत्तच्चास्ति विविधं बलम् तस्मा
द्बलत्रयाणां तत्साधयेदष्टवर्गजम् मु.चि. नृपेक्षणां सर्वेकृतिश्च संगरः शास्त्रं विवाहो गमदीक्षणं रवेः वीर्ये

यतारावलतोविधुर्विधोर्वलाइंवित्तद्वलतःशुभाःपरे अथगोचरम् त्रिवि
क्रमः सर्वेप्येकादशेऽभीष्टाःशनेर्वेदास्त्रिषष्ठगाः आसुताष्टनवान्तेषुभृगुर्जी
न्तर्पविनासमे द्विगोपंचसुशुक्लेन्दुःसदेन्यस्तुनगोचतो नारान्याश्रगपंचर
म्यःखेवेर्कःसाघःशशीशुभः अत्रोक्तस्थानान्यस्थानस्थोमहत्त्वशुभोभ्रे
यः अत्रनक्षत्रवशेनशनेरंगविभागफलम् नि जन्मभाद्व्ययेनमुखतुष्ठु
चचतुर्दश्यात् षट्केत्वष्टादशादर्थाच्छनिरन्यत्रशोभनः अथवामवेधक्रमः
वसिष्ठसंहितायाम् त्रिषडेकादशमेसूर्यःशुभदोयहैर्नविद्धश्चेत् नवरिष्फा
त्मजान्तगैःखवलोपेतैर्विसूर्यसुतैः भवद्दशमाध्यकलत्रत्रिषट्सुनिशाक
रोत्रवली नैधनजन्मलधीस्वर्थनवान्त्यगतैर्विबुधखेचरैर्नहतः त्रिषडेकादश

रविवेधः				चन्द्रवेध						भौमवेधः		
३	६	१०	११	१	३	६	७	१०	११	३	६	११
९	१२	४	५	५	९	१२	२	४	८	१२	९	५

बुधवेध						गुरुवेधः				
२	४	६	८	१०	११	२	५	७	९	११
५	३	९	१	८	१२	१२	४	३	१०	८

शुक्रवेधः									शनिवेधः		
१	२	३	४	५	८	९	११	१२	३	६	११
८	७	१	१०	९	५	११	३	६	१२	९	५

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

मु.र.
२६

सहितोथवास्मृतः कर्मधर्मसुतसंस्थैः दिनकरतनयोपिशुभोनविद्यतेखेचरैर्विनोस्तकरम् कश्यपः त्रिषष्ठला
भगोभूमिपुत्रोयदिशुभप्रदः खत्रधर्मसुतस्थानस्थितैः खेटैर्नविद्यते [illegible]: अन्यायारिषुकुजः स्मेष्टोजन्मराशेर्न
विध्यते व्ययधीधर्मगैः सौरिरप्यसत्पैराजन्मतः दशमैकादशनिधनस्थैर्वं बुधस्तु स्थितः शुभः शशिजः त्रि
धनांत्यप्रथमात्मजतृतीयगोस्थैर्विचंद्रखगैर्नहतः पंचमनवमायधनस्मरगः शुभदोगुरुर्नविद्धश्चेतर गृह
कर्मगतात्यांत्यत्रिस्थितैः खेचरैरनस्तमितैः आस्तुत त्रिधनान्त्यभवनिधिगतशुक्रः शुभप्रदोनहतः वसु
मदनावखधर्मसुतारिसहजायगैर्नविद्धस्तैः वेधसमन्वितखचराणांनदिशंतिसन्फलं किंचित अत्यपु
वेधविधानात्प्रदद्यत्यशुभाः शुभफलमनेतेम तथा च नारदः नददाति शुभं किंचिद्विद्धोचरैधसंस्थिते तस्माद्वे
धंविचार्यौथप्रवदेच्छुभाशुभम् वामवेधविधानेन शोभनत्वमशुभोपिच अतस्तद्विविधंवेधंविचार्यौथ
फलंवदेत अत्र शुभाशुभफलेमात्रस्येवविपर्यासोनतुस्थानविपर्यासोज्ञेयः तथा च शुभाशुभात्मक

वेर
एम०
२६

२६

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

द्विचभावस्वरूपस्थानान्यत्तमस्थानस्थितग्रहोपि मध्यमफलदो ज्ञेयो गोचरोक्तफलदो वा शुभाशुभस्थानान्यस्थितस्त
मध्यम एव अथ वेधविचारः तत्र स्वजन्मराशेरिह वेधमाहुरन्ये ग्रहाधिष्ठितराशितः सः हिमाद्रिविंध्यांतर एव वेधो
न सर्वदेशेष्विति काश्यपोक्तिः नारदेन च स्वजन्मराशित एव वेध उक्तः शुभोर्कों जन्मतस्त्र्यायदशषट्सु त विध्यते जन्म
तो नवपंचांबुव्ययगैर्व्याकिंभिस्त देत्यादिवचनैः अतः स्वजन्मराशित एव वेधो विचारणीयो न तु ग्रहाधिष्ठितराशितः अ
त एव श्रीपतिः येवदंति खचरव्यधक्रमं नो ग्रहक्रमविदो हि गोचरे तेषु पापवचनं भाषितो ज्ञ न यान्ति हास्यमपकीर्तिलांछि
ताः विध्यते गगनचारिभिर्ग्रहो जन्मभादिति वदंति सूरयः येवदंति खचरादितो व्यधं नो विदंति खचरव्यधक्रमम् [illegible] नी
चगता रिपुविजिता रव्यभिभूताश्च शत्रुगेहस्थाः शुजगाद्यवमंत्रहता भवंति कार्यक्षमा नैते अशुभेक्षितः कष्टफलः
शुभेक्षितः सत्फलः खचरः शत्रुविलोकरसहिताः सर्वेते निःफलाः खचराः [illegible] नात्मक्षेत्रं पीडयंति विषमस्थाअ
पि ग्रहाः तद्वद्धर्मरतं बालं चात्मज्ञं सत्यवादिनम् आदित्यादिग्रहाः सर्वे लग्ने वा गोचरेपि वा सप्तविंशतिभागोर्द्ध परा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

तो॰२

मु॰ दि॰ शिफलप्रदाः मु॰ चिं॰ सूर्येक्षपघस्रैर्दुगानाडिकाभिस्वंद्रोष्णुगागैः ७।७।७ अकुजसोम्यशुक्राः गंतव्यराशेः फलदाः
२७ पुरस्तात् द्विअंगरा३।३।६ मासैर्गुरुराहुमंदाः व॰ ना॰ नवकांशत्रिकं यावद्भवनान्हि गुरुः ४ वक्रातिचारगमने पूर्वराशेः फ
लं भवेत् व॰ भवनात्पुरगतास्त्रयदाधिस्तपांत्यगतास्त्रगगनचराः ददुः परभवनफलं सा ग्राशिफलं वक्रितायेच अं
अतीचारे च वक्रे च ग्रहाणां तत्कृतं फलं बृहस्पतेस्तु नत्वास्ति पूर्वराशिफलं भवेत् व॰ भवनादिगतो रविभौमसौम
ध्यगतौ च गुरुशुक्रौ अंत्यगतौ शनिशशिनौ सदैव फलदः शशांकसुतः पुंग्रहा भौमसूर्याद्याः स्त्रीग्रहौ शशिभार्ग
वौ नपुंसकौ सौम्यसौरी शिरोमात्रं विधुंतुदः मु॰ चिं॰ वज्रं शुक्रे ओ॑ शुमुक्ता प्रवालं भौमे गोमेदमार्कौ सुनीलम् के
तौ वैदूर्यं गुरौ पुष्पकं ज्ञे पाचिः प्राङ् माणिक्यमर्के तु मध्ये अथ दुष्टस्थानस्थग्रहशांत्यै स्नानौषध्यः मु॰ चिं॰ ला
जाकुष्ठबलाप्रियंगुघनसिद्धार्थैर्निशादारुसिः पुंखालोध्रयुतैर्जलैर्निजदिने स्नानं समहोत्थापहृत् अथ दाना रा॰ म॰
नि श्रीपतिः धेनुः शंखो हरणाश्च वृषः कांचनं पीतवस्त्रं श्वेतस्वाश्वः सुरभिरसिता कृष्णलोहं महाजः सूर्या २७

27

दीनांमुनिभिरुदितोदक्षिणास्तुग्रहाणांह्यनैर्हवनबलिभिस्तैस्तुतुष्यंतिपश्चात् धार्यंतुष्टैर्विद्रुमंभौमभा
नोरोप्यंशुक्रेहेमब्रह्मेन्दुजस्य मुक्ताश्चूरेलौहमर्कात्मजस्यस्राणावर्तःकीर्तितःशेषयोश्च ॥ खचरेषुय
दाविषमेषुखिलन्नृणांव्याधिरर्थहानिःस्यात् सम्यग्विचार्यमनसाग्रहशांतिंकारयेन्नृपतिः ॥ उच्छ्रयपतना
निनृणांखचराधीनानिविशेषतो यस्मात् अखिलानांलोकानांवृद्धिस्तस्माद्ग्रहाश्चपूज्यतमाः मासि
मास्ययनेचंद्रसूर्ययोर्ग्रहणेपिवा ॥ विषुवत्सूर्कसंक्रांतौव्यतीपातेदिनक्षये पुण्येह्निचंद्रताराणांबलयु
क्तेचजन्मभे यदाराज्ञोमहापीडाज्ञातासर्वग्रहैःकृता ग्रहशांतिंतदाराजाकथंचैवंप्रकल्पयेत् मलिम्लु
चेगुरौवास्तेजीवेसिंहगतेतथा शुक्रास्तेचैवसंप्राप्तेवह्निहोमंनकारयेत् नदीजलेतडागेवासवाहेचविशे
षतः दुग्धंपाकंरयाप्तंमधुपुष्पसमान्वितम् होमंचकारयेद्यस्यपूजादानंचपूर्ववत् ग्रहेषुविषमस्थेषु
यःशांतिंनकरोतिसः अर्थहानिमवाप्नोतिमरणंचसमाप्नुयात् ॥ होमप्रकरणागम्भुभाष्युभग्रहसुखे

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

आहुतिविचारः पूर्वं सूर्यभात्त्रित्रिभे चंद्रे सूर्ये त्रिष्वुक्रपंगवः चंद्रारेज्यागुशिखिनो ते छाहोमाहुतिः स्वल्पे सैकाति
थिर्वारयुताहृता मार्शेषे गुणोग्रे भुवि वह्निवासः सौख्याय होमे शशियुग्मशेषे माणार्थनाशो दिवि भूतले च आग्र
हाणां दानानि अग्नयागारे माणिक्यगोधूमसवत्सधेनुः कौसुंभवस्त्रं गुडहेमताम्रम् आरक्तकं चंदनमंबुजं च वदंति
दानं हि विरोचनाय सद्वंशपात्रस्थिततंदुलाश्च कर्पूरमुक्ताफलशुभ्रवस्त्रम् शृंगोपयुक्तं वृषभं च रौप्यं चंद्राय द
द्याद्घृतपूर्णपात्रम् प्रवालगोधूममसूरिकाश्च वृषोरुणाश्चापि गुडः सुवर्णम् आरक्तवस्त्रं करवीरपुष्पं ता
म्रं हि भौमाय वदंति दानम् नीलं च वस्त्रं कलधौतकांस्यं मुद्गाज्यगारुत्मकसर्वपुष्पम् दासी च दंतो द्विरदस्य नू
नं वदंति दानं विधुनंदनाय शर्करा च रजनी तुरगमः पीतधान्यमपि पीतमंबरम् पुष्परागलवणं च कांचनं प्रीतये
सुरगुरोः प्रदीयताम् चित्रांबरं शुभ्रतरं तुरंगो धेनुश्च वज्रं रजतं सुवर्णम् सुतंदुलानुत्तमगंधयुक्तं वदंति दानं भृ
गुनंदनाय माषाश्च तैलं विमलेंद्रनीलं तिलाः कुलत्थं महिषी च लोहम् कृष्णा च धेनुर्हि वदंति नूनं दुष्टाय दानं र

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

विनंदनाय राहोर्दानं हिरण्यं पंचगोमेदो लोहकं वलौं सुवर्णो नागरुः पंचसलिलं ताम्रभाजनम् वैडूर्यं रत्नं सलिलं च तैलं
सुकं वस्त्रश्चापि मेदो मृगस्य शास्त्रं च केतोः परितोषहेतोरुदीरितं दानमिदं मुनीन्द्रैः इति नवग्रहदानानि इति श्रीम
ज्ज्योतिषरायात्मजेश्वरदासविरचिते गोचरप्रकरणम् अथ चंद्रतारादिबलम् श्रीपतिः जन्माद्यपासंपद्यो विप
च्चक्षेमा च पापा शुभदा च कष्टा मैत्राति मैत्रेति नवैव ताराः स्युर्जन्मभात्रिः परिवर्त्तनेन व॰ जन्मत्रिपंचसप्ताख्या तारा निष्
फलप्रदा॥ सितपक्षे चंद्रबलं कृष्णे ताराबलं सदा सोम्यसुहृत् त्रिजवर्गे चंद्रे तुंगे तृतीयगे वापि क्षौरादि कोपकरणे तारा
दोषो न दोषाय संपूर्णेन्दुर्भयाष्टम्योर्मध्ये न्दुः पूर्णसंज्ञकः विनष्टेन्दुर्भयाष्टम्योर्मध्ये सोक्षीणसंज्ञकः जन्मभं दशमं क
र्म संघातर्क्षं विषोडशम् अष्टादशं सामुदायं त्रयोविंशं विनाशकम् मानसं पंचविंशर्क्षं नाचरेच्छुभमेषु च राज्ञां विशेष
भानि तु देशोद्भव जातिपट्टबंधनानि अत एवाखिलविषयेन्नूनं वज्रोनि सर्वदात्मर्थम् कर्मोपदेशादिह देशभानि
राज्ञोभिषेकेऽहनि चाभिषेकम् पूर्वात्रयं पानत्वमग्रजानां ऐन्द्रं तु मुष्ये णासहोत्तराणि सपोष्णमैत्रं पितृदैवतं च म

मु.र. २९

ज्ञापतेर्भे चेत्कृषीवलानाम् आदित्यहस्ताभिजिदाश्विनाभिर्वणिग्जनानां प्रवदंति भानि मूलत्रिनेत्रानिलवारुणानि
भान्युग्रजातेः प्रभविष्णुतायाः सौम्येंदुचित्रावसुदेवतानि सेवाजनस्याप्युपागतानि सार्पं विशाखाश्रवणो भरण्यश्चां
डालजातेरपि निर्दिशंति क्रूरांबरचरनिहते स्वेष्वप्रभ्रूपीडा स्यात् जन्मनिधिस्येयस्यग्रहोत्पाताभवंति तस्यैव
ग्रहयज्ञैरभिषेकैर्होमैर्दानैः प्रशममनेयांति इह देहार्थहानिः स्याज्जन्मर्क्षे उपतापिते कर्मर्क्षे कर्मणां हानिः पीडा
मनसि मानसे मूर्तिद्रविणावधूतां हानिः सांघातिके हन्ते संतप्ते सामुदयिके मित्रभार्यार्थसंक्षयः वैनाशिके विना
शः स्याद्देहद्रविणसंपदाम् नक्षत्रेष्वथ षट्सु युगपत्संतप्तेष्वाशु नश्यति पीडिते चाभिषेकर्क्षे राज्यभ्रंशं विनिर्दि
शेत् अथ चंद्रस्य द्वादशावस्था लीलावस्थान् विहाय राशिं चंद्रस्य भागाद्द्विघ्नाः शरोद्धृताः लब्धा गता अवस्थाः
स्युर्भोग्यायाः फलमादिशेत् प्रवासः प्रवासोपयोगे रात्रिनाथेऽर्थनाशः हृतनष्टोपयोगे मृत्युभीतिः मृतावस्थिते स्या राम० २९
ज्ज्वरो यायां जयस्तु विलासस्तु हास्योपगे कामिनीभिः इति नामसमानफलम् तथैव [illegible] ः राशौ राशौ द्वादश २९

29

दोरवस्थाः प्रोक्ताः कैश्चित्सूरिभिः प्रोषिताद्या इति वो श्चि: तथा च कैश्चित् मेषराशौ प्रवासास्या वृषराशौ नष्टा ततो
मिथुनराशौ मृता तत स्त्वेवमेवाग्रे पि राशिक्रमेणावस्थाक्रमं गणनीयं इति तन्मूलं मृग्यम् ग्रन्थे निशाकरस्यावस्था
नरसशि समन्विता सूर्यासाल्लवशेषाच्च चंद्रावस्थानुसा स्मृता इति श्रीपतिः चंद्रतारादिबलं प्रकरणान्तरे ग्रन्था
न्तरे [illegible] कल्पादावसृजद्ब्रह्मा भचक्रं ग्रहसंयुतम् मूर्त्तिमत्संनिवद्धं तद्राशिचक्रे तु मूर्त्तिके ज्योतिःशा
स्त्रफलं सर्वं लग्नाधीनं बुधैः स्मृतम् स्फुटं वेदाश्रयं तत्तु तस्मात्साधाम्यमेतयोः राशिस्वरूपं होराम्भकरन्दे तु
रंगजंघः सधर्नुर्धनुर्नीति मिद्वयं मीनमुशंतिनद्गाः वीणागदाभृन्मिथुनं हि जित्मः सरित्कं कुंभो मनुजश्च कुं
भः कन्याल्पवह्निर्मसहस्तयासस्या कन्या तुलावो नु पुरुषास्तु लास्यात् कुरंगवक्त्रो मकरस्तथान्ये स्वनामरू
पाः स्वचरश्च सर्वे क्रियस्तथाता वुरिसंज्ञितश्च जित्मः कुलीरस्तु यत्नेयसज्ञः पार्थोनतनाम्ना क्रमशोथ जूकः
कौर्पिस्तथातो क्षिकसंज्ञितोन्यः आकोकेरश्च स्याद्व हृद्रोगसंज्ञः प्रोक्तस्तथान्त्यश्च त्ससंज्ञो मुनीन्द्रैः [illegible] तिथिरे

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

कगुणास्वारोह्विगुणास्त्रिगुणांचसम् योगश्चतुर्गुणाः पंचगुणं तिथ्यर्द्धसंज्ञकम् ततोप्यु द्वतो बलवांस्ततो लग्नं बलाधि
कम् लग्नं कोटिगुणं विद्याद्ग्रहवीर्यसमन्वितम् तस्मात्सर्वेषु कार्येषु लग्नवीर्यं विलोकयेत् यथा निर्वाणतां याति दी
पस्नेहक्षयात्तथा लग्नवीर्यक्षयादेव तिथ्यादेः सदसत्फलम् लग्नं सर्वगुणोपेतं दिनैः स्वल्पैर्न लभ्यते ततो गुणा
धिकं ज्ञेयं दोषाल्पं बहुसंमतम् स्वपलभादिसाधनं ग्रहलाघवे गतगम्यदिनाहतेषु भुक्तैः खरसांशाविषुस्तु
तो ग्रहः स्यात् तत्कालभवस्तथा घटीघ्नाः खरसैर्लब्धकलोनयुक्तः स्यात् मेषादिगे सायनभागसूर्ये दिनार्द्धजा
भापलभा भवेत्सा त्रिष्ठाहतास्युर्दशभिर्भुजंगैर्दिग्भिश्चराह्वानि गुणोद्धृतांत्या स्यात्सायनोष्णांशुभुजर्क्षसंख्य
चरार्द्धयोगो लववोग्यघातात् खाग्न्याप्तियुक्तत्कवरं पलाद्यं स्वर्णं तिथौ १५ गोलवशाद्दिनार्द्धम् स्वर्णं भुजः स्या
त्त्र्यधिके न हीनभार्द्धं च भार्द्धादधिकं विभार्द्धम् नवाधिकेनोनितमर्कभं च भवेच्च कोटिस्त्रिगृहं भुजोनम् स्व
द्क्षांशयं २९८ कगोपक्षा २९९ स्त्रिरदा ३२३ ध्वक्रमोत्क्रमात् चरखंडोनितायुक्ता विनाड्यो ज्ञादिकोदयाः शंकुसुतेष्ट

30

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

छायामध्यछायोनिताभूवेद्वारः स्वहोर्द्धं शंकुहतं हारविभक्तं भवेत्कालः परेष्टदिनमितसौर्यदंतरं गजशंकुभा साद्र्धा
भाशंगशाहीनासादिनार्द्धे रविशंकुभा तत्कालसायनरवेरुदयोग्निमांशोर्ध्वगुणः स्वरामहत इष्टघटीपलेभ्यः संशोध्य
चाग्रिमतनूः स्वगुणाग्रशेषम् लभ्यं त्वशुद्धहतमूतमथोयतांशैः मेषादिसुद्ध भवनयुतं ज्ञेयम् भोग्यतोल्पेष्टका
लात्खरामाहतात्स्वोदयाप्तांशयुक् भास्करस्यात्तनुः अर्कभोग्यस्तनोर्भुक्तकालान्वितो युक्तमध्योदयोभीष्टकालो
भवेत् यदितनुदिननाथावेकराशौ तदंशांतरहतउदयः स्यात्खाग्निहृत्त्विष्टकालः इनतनुदयकनष्ठे तत्र शोध्योघुरा
त्रान्निशितनुसरसभार्कात्स्यात्तनूरिष्टकाले चरस्थिरद्विस्वभावा मेषाद्याराशयः क्रमात् क्रूरकर्मणि सक्रूराः शुभे
ट्याह्याः शुभान्विताः गोयुग्मकर्किकन्यान्त्यतुलाचापधराः शुभाः शुभग्रहस्योदयत्वादन्येसुः पापराशयः
सूर्यभौमशनिराहुकेतवः क्रूरसंज्ञखचराः क्षयेन्दुना स्पृहिता इतिशेषः पूर्णचंद्रगुरुशुक्रसोमजाः सर्वकर्मसुहि
सौम्यखेचराः सौम्यायतेषां शशिनं प्रकृत्यानभवेत्पसौ योगेचसौम्यपापानां रवेचराणांचवीक्षणात् सौम्याश्रितन्व

मु.र.
३१

क्रूरोपि सराशिः शोभनः स्यात् सौम्योपि राशिः क्रूरः स्यात् क्रूरग्रहयुतेक्षणात् तथाच [illegible]तिः ग्रहाः समापलो
काभ्यां राशेर्भानुवर्त्तते — ग्रहो वस्तद्विहीनो सौ स्वभावमेनुसर्पति अनेन चरादिराशिस्वभावोप्यनुवर्त्तते स्वभा
वपद — प्रयोगात् [illegible] संपूर्णफलदमादौ त्वन्तं मध्ये तु मध्यफलम् अंतेऽतितुच्छफलं सर्वत्रैवं विचिंतयेत्तात्
[illegible] षड्वर्गो भवति सदा शुभखेचरभस्ततोऽशुभदः पापस्य शुभस्त्वशुभस्तस्मात्क्रूराग्रस्तसौम्यषड्वर्गः
[illegible]हः गृहहोराद्रेक्काणनवांशद्वादशांशत्रिंशांशाः वर्गः प्रत्येतव्यो योपस्य सतस्यां विनिर्दिष्टः [illegible] कुज
शुक्रेन्दुबुधर्क्षेशुक्रकुजजीवसौरियमगुरवः मेषाद्यानवांशकानां मध्यमकरतुलाकुलीराद्याः स्युः स्वगृह
द्वादशभागाद्रेक्काणाः प्रथमपंचनवपानां होरे विषमेऽर्केन्द्वोः समराशौ चंद्रतीक्ष्णांश्वोः कुजयमजीवज्ञसि
ताः पंचेन्द्रियवसुमुनीन्द्रियांशानाम् विषमेषु समर्क्षेषु क्रमशस्त्रिंशांशकाः कल्प्याः अजवृषमृगांगनाकु
ली मीनवणिगंशकेष्विनाद्युच्चाः दशशिख्यष्टाविंशतिथींद्रियत्रिघनविंशेषु उच्चान्नीचे सप्तममर्कादीनां

१० ३ २८ १५ ५ २७ २०

राम०
३१

यात्कन्यागृहं अक्रयानी विपक्षौ ॥
[illegible] विविन:३ पराधा:॥ ॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

त्रिकोणसंज्ञाश्च सिंहवृषाजप्रमदाकार्मुकतौलिकुंभधराः ॥ दोषनिरूपणाध्याये सूर्यस्यराशिर्ज्वलितोभस्म
संज्ञंतुपृष्ठभम् अग्रभंधूमसंज्ञंतुतस्माद्वर्जितयत्पजेत् यत्तद्राशिकृतंतत्तुशुभंसर्वंविनश्यति भस्मधूमाह्वयं
राशिद्वयंश्रेष्ठंशुभेपुतम् ॥ जीवराशीद्वितीयायांचतुर्थ्यांघटतावुरी षष्ठ्यांचमेषकर्कौख्यांवष्टम्यांवुधसप्तमी द
शम्यांसिंहकीटाख्यौद्वादश्यांमृगजूकभे एतेमृत्युप्रदायोगाःशोभनेषुतिगर्हिताः मृगसिंहौतृतीयायांप्रथ
मायांतुलामृगौ पंचम्यांबुधराशीद्वौसप्तम्यांचापचंद्रभे नवम्यांसिंहकीटाख्योवेकादश्यांगुरोर्गृहे वृषभी
नोत्रयोदश्यांदग्धसंज्ञास्त्वमीगृहाः दग्धसंज्ञतियत्कर्मकृतंसर्वंविनश्यति तस्माद्दग्धगृहास्त्याज्याःशोभ
नेष्वखिलेष्वपि ऋक्षसंधिगताःखेटाराशिसंधिगतास्तथा एष्यराशेःफलंदद्युर्विपरीतेतुवक्रगाः रूपाद्विबल
संपूर्णाग्रहेन्द्राबलिनःसदा वीर्यग्रस्तास्तथाभानोरश्मिभिर्वलवत्तराः एष्यतोरश्मिहीनाःस्युर्यत्स्यात्त्वंदवारि
गाः शशिनोबलवान्सूर्यःसर्वकार्येषुसर्वदा औत्पातिकाःसवितृलुप्तकराविरुक्षानीचंगतारिपुगृहेचनभेश्च

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

मु०र०
३२
रेन्द्राः युद्धे जिताः शुभफलानि विनाशयंति पापानि चाशु नितरां परिवर्द्धयंति पंचादिभिः सफलदं विलग्नं पुष्टं भ
वेन्मध्यफलं चतुर्भिः द्वाभ्यां त्रिभिर्वाप्यतिदानमेव न क्वापि देयं विदुषा कदाचित् गुणाधिकं दोषविहीनकालं सं
त्याविलग्ने शनवांशकस्य बलाबलं खेचरिणां सुसम्यग् विचार्य लग्नं प्रवदेदभिज्ञः शशिबलमा
दौ कल्प्य पश्चादितरग्रहबलं कर्तुः बलयुक्ते हिमकिरणे बलिनो भवंति निखिलखगाः चेदिन्दुः शुभदः सर्वेग्र
हाः शुभफलप्रदाः अशुभश्चेदशुभदा वर्जयित्वा दिनाधिपम् स्वामियुक्तोपीक्षितो वा बुधजीवेक्षितस्त
था बलवान्स भवेद्राशिर्युक्तो दृष्टोपि नापरैः सप्तमं मूर्द्धमूर्द्धा हे यात्रायामष्टमं गृहम् अष्टमं च गृहारंभे चतु
र्थं च प्रवेशने लग्ने शीर्षगते रोगो रंध्रे मृत्युर्व्यये व्ययः शत्रौ शत्रुभयं घोरं नीचे भंगो रिपौ भयम् प्रायो व्ययाष्टगाः सौ
म्यास्तेष्टा वृद्धिं विनाशखलाः लग्नपोष्टारिगः क्षुब्धश्चंद्रेष्टारिविलग्नगः लग्नात्सप्ताष्टसंस्थे शशिनि सुरगुरौ वा
पि मदे सुतस्थे भौमे रंध्रस्थिते केंब्ययभवनगते मृत्युगे चंद्रसूनौ द्यूतस्थे दैत्यपूज्ये सति निखिलनृणां मृत्यु राम०
३२
32

त्फयोगा भवंति साऽप्याद्यावाप्तिरूपाः सततमवितथं मृत्युदा मंगलेषु जीवस्थानाच्चशीतांशुनिधनांत्यारिसंस्थि
तः योगोयं संकटो नाम शोभनेनिधनप्रदः लग्नस्त्वनाथशुभमित्रनवांशगं वेत्तस्याधिमित्रशुभखेटनवांश
गं वा तत्तुंगसंज्ञितनवांशकगं यदा वा हंती वदोषनिचयं कुलिशं नगौघम् लग्नाधिपो यदाकेंद्रे लग्नाद्युपच
येपिवा शुभो वाप्यथवा क्रूरस्तदा दोषाल्पयंपयुः लग्ने शशी सौम्यखचरोत्तरहं विहाय केंद्रस्थितो यदि बली किल
दोषवृंदम् एकोपि हंत्युपचयोपगतस्त्रिकोणसंस्थोपि यद्वदमिलोम्लचयं समस्तम् ॥५०॥ पापो विलग्नाधिपतिस्त्रि
षष्ठलाभस्थितः स्यान बली धिकश्च लग्नोत्थदोषान्निखिलान्निहंति पापानि यद्वत्परमाक्षरज्ञः वर्गोत्तमस्थशुभखे
चरसंयुतंवा लग्नं चतेन खचरेण निरीक्षितं यत् तत्सर्वदोषनिचयं विनिहंति सद्यस्तार्क्ष्यः समस्तमहिसंघमिवप्र
तापात् केंद्रत्रिकोणगो जीवः शुक्रो वा यदि वा बुधः दोषान् विनाशमायांति पापानीव हरिस्मृतौ परमोच्चगतस्त्रिकोणे जी
वो वाज्ञः सितोपि वा ब्रह्मदंडो महायोगः सर्वदोषविनाशकृत् शुभग्रहः स्वोच्चसंस्थो लग्नंपश्यति चेत्तथा तदा दोषा

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

लग्नंयांति श्रीष्वेकुसरितोपपत्ता स्वमृगांशास्थिताः सौम्यायेषु केंद्रेषु वराशिषु कामधेनुरयंयोगस्त्वंद्रोवावृषभांशगाः
चंद्रः शुभांशगोयत्रभवेत्स्वभतिरीक्षितः रुद्रदंडोमहायोगोदोषवृंदप्रभंजनः सर्वेनिमानतिबलः स्फुरद्दंसुधालील
लग्नोपगः प्रशमयेत्सुरराजमंत्री एकोबहूनिदुरितानिसुदुस्तराणि भक्त्याप्रयुक्तइवशूलधरेप्रणामः धर्मकर्मद्विति
संस्थः शशीयत्रभवेद्यदि सुदर्शनोमहायोगोदोषासुरविमर्दनः स्ववर्गस्थः शशीयत्रलग्नात्पंचमगोयदि पुराय
योगः सविज्ञेयोगुरुर्वायदिवाबुधः लाभस्थितोयदासूर्यस्त्वंद्रोवाप्येकएवसः गुणसागरयोगोयंतदाभवतिचे
दृली ६० [illegible] दोषाणांहिशतंहंतिबलवान्केंद्रगोबुधः स्वपहायपुनस्तुक्रो द्विगुणंक्षपत्तमेगिराः [illegible]गुणा
पं[illegible]यता[illegible] लग्नंसर्वगुणोपेतंदोषेणैकेनदूषितम् यजेत्तद्गुरुष्टमिवभुजगाक्ष्ननदूषितम्
निहंतिसिद्धान्नंतथोगजातान्यंचांगजातानपित्रमजातान् शुभग्रहोस्थानविलग्नगोयान्केवोपिदोषोहियथ
याहेकोऽज्ञान् दोषोऽप्येकोगुणान्हंतिनद्विरोधीगुणोतवेत पंचगाष्टेनसंपूर्णकिंमध्यबलवोयथा [illegible]

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

हेमकरश्मेव: ज्ञग्रांशसौम्यग्रहवर्गजाथेगुणाःसमर्थानचरक्षितुंतत् लग्नंमहादोषविदूषितंयद्वद्राथेपत्ता
इवपापपङ्क्तम् लग्नस्यजीवज्ञसितप्रजातागुणाःपरित्रातुमशेकुरेव लग्नंमहादोषविदूषितंयद्वृष्टं द्विजं
वेधुजनायथैव लग्नंमहादोषविदूषितंयदवाप्यसौम्यग्रहकेंद्रजाताः समर्थागुणाःपूर्णसुधाकरस्यकराजना
नंदकराइवांधम् अवाप्यवंध्याःसुगुणास्तदंधंलाभस्यविटस्वग्रहोच्चजाताः लग्नंमहादोषविदूषितंयत्क
टाक्षपाताइवसुंदरीणाम् धनत्रिकोणास्यसुभग्रहोत्थगुणानिरर्थास्तदवाप्यसर्वे लग्नंमहादोषविदूषि
तंयद्विवीक्षितापद्रुदपत्यपोगाः ववर्गोत्तमांशोद्भवचंद्रजातागुणास्तद्धुर्हर्तुमिवासमर्थाः लग्नंमहादोष
विदूषितंयद्गुणायथानिर्गुणिनंचसर्वे ७० अथायनभेदेभावाः भरद्वाजः सीमंतजन्मचौलोपनीतिप्राशन
वेशने अभिषेके विवाहेचशस्तंभावफलंविदुः ति-सार्वभौमे लग्नस्थानात्क्रांतिवृत्तस्यभागास्तत्कल्पाःसूर्यैः हस
मितास्तत्रखंतु मेषादेर्यत्संख्ययातेहिभावाआर्षाःस्यानातात्मकाःस्युःफलार्थम् २ लग्नेभागाश्चोदिता

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

स्तेषु। निष्ठन्त्वलग्नस्थः सप्तानतीतो द्वितीयः खेटस्त्वेवंशेषराशीषु शेषाभावाः सम्यक्कल्पनीयाः क्रमेण ७३ इति श्री
ज्योति० मुहूर्त्तरत्ने लग्नप्रकरणम् अथसंस्कारप्रकरणम् १ मासप्रोक्ताः क्रियाः प्रयुक्ताः सर्वाः सावनमा
सतः शुभमासेषु सर्वे शुभमास्ते वाजीवशुक्रयोः मूढभावेन दोषः स्यादधिमासादिकेपि वा अपरार्के आद्यगर्भस्य
संस्कारात्सर्वे गर्भाः सुसंस्कृताः नवमे तु पुनः कुर्यादिति शंखवचनो यथा राजमार्तण्डे स्त्रीणां सर्वक्रियारंभे भर्तुर्गो
चरतः फलम् स्वशुद्ध्या स्वामिशुद्ध्या च गर्भाधानादिकं पुनः विवाहकार्यं कुसुमप्रतिष्ठा गर्भप्रतिष्ठा वनिता विशुद्धे
अन्यानि कार्याणि धवस्य शुद्धौ पत्यौ विहीने प्रमदा विशुद्ध्या तथाच पाणिपीडनविधेरनंतरं भर्तुरेव बलमेदवा
दिकम् चिंतनीयमिह योषितां क्वचित्राष्टमंगलमृते मनीषिभिः २ अतीतकार्याण्यखिलानि तानि कार्याणि सो
म्यायनगे दिनेशे सिते गुरौ वाप्युदयं प्रयाते तदुक्तं पंचांगदिने प्रखंडे अखंडतिथेलक्षणं तिथिप्रकरणे निरूपि एम०
तम् अथ पादौरजोदर्शनम् प्रथमार्त्तवफलं मुहूर्त्ततत्वे आद्यर्तौ पौषशुक्रोर्जमधुशुचिनभस्याः कुपुत्रपापवा ३४

34

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

रारिक्तामारार्कोष्टषष्ठ्यः पस्टहकुपदे रात्रिसंध्याः पराह्णाः मिश्रोग्रामूलतीक्ष्णं विवर्जमनन्तरगाल्पाम्बिकाश्रीगण
ष्टोत्पातः पापस्पलग्नं न सद्ग्रहाक्रान्तनीलचित्रांबरंच विस्तरभयान्नविस्तरतो नात्र लिखितम् ना॰ रजोदर्शनतोऽस्पृश्या
नार्योदिनचतुष्टयम् ततः शुद्धाः क्रियायोग्याः सर्ववर्णेष्वयं विधिः व्यवहारप्रदीपे सुतसोभाग्यविवृद्धौ एलाव
नवंदन्तोशिरैः नवपुष्पवती युवती चोद्वर्त्य तिशान्तये स्नायात् रजोदर्शनदिनात् चतुर्थे क्ष पाससानत्स्मर्थः नारदसु
धृतानाम् पूर्वेपक्षेपहृत्तु स्नातायाहृशं तरमगंता तादृशं जनयेत्सुतं भर्तारं दर्शयेत्ततः कालातिक्रमेण मु॰ चिं॰
हस्तानिलाश्विमृगमैत्रवसुध्रुवाख्यैः शक्रान्वितैः शुभतिथौ शुभवासरे च स्नातां यादृशार्त्तववती मृगपौष्णवायुह
स्ताश्विधातृभिरलंलभते च गर्भम् अथ गर्भाधानम् मु॰ चिं॰ भद्राषष्ठीपर्वरिक्तास्त्रसंध्याभौमार्कार्कीनाद्यरा
त्रीश्चतस्रः गर्भाधानं त्सुत्तरेंदर्कमैत्रब्रह्मस्वातीविष्णुवस्वंबुपे सत् ग्रंथान्तरे पौष्णान्तके मूलमघोत्तराणि संध्यां
दिनं श्राद्धदिनं च पित्रोः गंडांतमुत्पातदिनं जनुर्भं विधाम्सिधं भंतनतोथराशेः त्यक्त्वाष्टमं यत्सलेयुक्तयोर्द्वचित्रादितो

मु.र. अस्मिन्नंचमध्यम पुत्रार्थिनोयांतुसमक्षपायामृतोर्दिनात्षोडशवासरेषु [illegible]ः ओजराश्यंशगेचंद्रे लग्नेपुं
३५ यहवीक्षिते शुचिर्भूत्वायुग्मतिथावनघः कामयेत्स्त्रियम् पुत्रार्थी पुरुषस्त्वेकापोस्यमूल्लाहिपित्हमम्
युग्मभेशेशशांकेचलग्नेस्त्रीमहवी क्षिते अयुग्मदिवसेभार्यांकान्यार्थी कामयेत्पतिः विवीजिनामिमेयोगाः उ
वंदान्तिःफलमदाः आधानलग्नेविषमांशराशौजीवेन्दुजाभ्यांयुतवीक्षितेवा नान्यैःसुपुत्रस्तथपापखेटैःपापी
चमिश्रैर्वलिभिर्विमिश्राः युग्मांशलग्नेवलयुक्तनिशाकराभ्यांयुतवीक्षितेवा नान्यैःसुकन्यात्वथपापरूपापापैस्त
शेषंसुविचिंत्यवाच्यम् चंद्रार्कशुक्रक्षितिजैःस्ववर्गेर्वृहस्पतौमध्यमवित्तसपुत्रे योगेह्यपत्यंभवतीहनिस्त्वपाद
मीचयोगाविफलाविवीजिनाम् इति गर्भाधानम् अथ पुंसवनम् वसिष्ठः कुर्यात्पुंसवनंप्रसिद्धविषयेगर्भेद्वि
तीयेथवामासिस्फीततनौनुपारकिरणेपुष्येथवावैष्णवे हित्वाकर्कटकंनृयुग्ममवलालग्नेशुभैरीक्षिते निधोशु राम०
द्धे नैधनधाम्निशुक्रेशशभ्रद्दिनं त्रिणां वासरे [illegible]कः व्यक्तेगर्भेद्वितीयेतुमासेपुंसवनंभवेत् गर्भोऽव्य ३५

35

कस्तृतीयेवेच्चतुर्थेमासिवाभवेत् नारदकार्णवः द्वितीयेवातृतीयेवामासिपुंसवनंभवेत् व्यक्तेगर्भेभवेत्का
र्येसीमंतेनसहाथवेति च चन्द्रेलग्नेऽतिसंपन्नाद्गुरुवीक्षितसंयुते सीमंतस्यापिसंपत्स्यादिष्टःपुंसवनस्यच
अथसीमंतः वसिष्ठः कृतसवनस्सतीनाम्नायद्गर्भेप्रसन्नेविहितमथवचतुर्थेमासिषष्ठेऽष्टमेवा उडुनिशशि
निवार्येमासपेवीर्ययुक्तेबृहुगुरुणायुतयद्वेप्येवसीमंतकर्म ऋक्षेषुसाधारणादारुणोग्रवर्जेषुसूर्येज्यमहीसुतानाम्
वारेषुरिक्ताक्षयपंचपर्वदिनेषुपुंलग्ननवांशकेषु केंद्रत्रिकोणत्रिधनायसौम्येर्दुश्चिकपलाभारिगतैश्चपापैः षड
ष्टलग्नांत्यविवर्जितेन्दौसीमंतकार्यंशुभदंसदेव व्ययेष्टमेवास्त तमेविलग्नेचैकोपिपापोयतनभस्त्रणाम् सीमं
तिनीनाशकरस्त्ववश्यंकरोतिगर्भंत्वथवाविनष्टम् गुरुस्तु पूर्वपक्षःशुभःप्रोक्तःकृष्णश्चांत्यत्रिकंविना पूर्वाह्णएव
तत्रापिनापराह्णेकथंचन मासेमासेमासपानांग्रहोत्थांशांतिंकुर्याच्छांतिवाक्यैर्जपैश्च होमैर्दानैःसज्जनानांचवाक्यै
र्गर्भंसम्यग्रक्षयेत्पुत्रकामी गर्गः कललंप्रथमेमासितस्यमासाधिपोभृगुः द्वितीयेमासिगर्भेशोभौमःपिंगाक्षवीज

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

मु.र.
३६

वत् गर्भाङ्कुरस्तृतीयेस्यात्तस्यमासाधिपोगिराः मज्जास्थिसंभवोमासिचतुर्थेभास्करोधिपः पंचमेमासिसोमेशास्त्व
चस्तत्रैवसंभवः सर्वांगसंभवः षष्ठेतस्यमासाधिपः शनिः ज्ञानेन्द्रियप्रसुतः पश्चात्सप्तमस्येश्वरोबुधः भवन्तेशो
ष्टमेमासिक्षुत्तृष्णासंभवोभवेत् उद्वेगीगर्भसंस्थश्चमासेशोनवमेशशीप्रसूतिर्दशमेमासिमासेशोभास्करोम
तः यस्यमासाधिपोरिक्तोनीचोवास्तंगतोपिवा तस्मिन्मासेक्षयंयातिप्रसवोवाभविष्यति [illegible]
श्वाश्वलायनः गर्भबाधानिवृत्त्यर्थंसुतवस्त्यर्थमेवच महादोषापनुत्यर्थंबलिःकार्योयथाविधि [illegible] मास्य
ष्टमेचगर्भस्यकुर्याद्विष्णोर्बलिक्रियाम् श्रवणेचैवरोहिण्यांपुष्येचैवप्रशस्यते [illegible] रोहिण्यांवाथवैस्वेप्र
र्वपक्षेद्वादश्यांवासप्तमेमवातिथौच मध्येवाह्नः पूर्वभागेऽनुकूलेविष्णोः पूजांकारयेद्गर्भतुष्ट्यै [illegible]
[illegible]. तस्मिन्जन्ममुहूर्तेचसूतकान्तेप्यवाशिशोः जातिकर्मैवकर्तव्यंपितृपूजनपूर्वकम् [illegible]ः प्रथ
मेदिवसेषष्ठेदशमेचैवसर्वदा त्रिष्वेतेषुनकुर्वीतसूतकंपुत्रजन्मनि तत्रसर्वंप्रतिग्राह्यंतदन्नेनैवभक्षयेत्

राम०
३६

36

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

भक्षयित्वा तु तन्मोहाद्द्विजश्चांद्रायणं चरेत् अथ स्तन्यपानम् मु॰चू॰ रिक्तां भौमं परित्यज्य विष्टिं पातं च वैधृ
तिम् मृदु मृदु ध्रुव क्षिप्रभेषु स्तन्यपानं हितं शिशोः एकत्रिंशे तद्द्वितीये दिने वा जन्मर्क्षे वा शुद्धलग्ने अनुकूले शंखे
क्षीरं संनिदध्याद्धि सूतां वक्त्रे धात्री पूज्यपूजां विधाय लोकाचारस्तु तृतीयदिने एव स्तन्यस्य अथ षष्ठे दिवसे रा
त्रौ षष्ठिकापूजनं तत्रायं मंत्रः मं॰म॰ गौरीपुत्रो यथा स्कंदः शिशुत्वे रक्षितस्त्वया तथा ममाप्ययं बालः षष्ठिके र
क्ष्यतां नमः अथ सूतीस्नानम् मु॰चिं॰ पौष्णध्रुवेन्दुकरवातहयेषु सूतीस्नानं समित्रभरवीज्यकुजेषु शस्तम्
नार्द्रात्रये श्रुतिमघांतकमिश्रमूलत्वाष्ट्रेज्ञसौरिदिवसेषु षष्ठविरिक्ततिथ्याम् अथ नामकरणम् नारदः सूतकां
ते नामकर्म विधेयं स्वकुलोचितम् नामपूर्वं तु शस्तस्य मंगलैः सुसमाक्षरैः अपरार्के एकादशे द्वादशे वा जन्म
तो द्वित्रयोदशे षोडशैकोनविंशके द्वाविंशे वर्णतः क्रमात् मतांतरे शूद्रस्य मासांते नामकर्मोक्तम् तथा च वसु॰
चू॰ एकादशेऽह्नि विप्राणां क्षत्रियाणां त्रयोदशे वैश्यानां षोडशे नाम मासांते शूद्रजन्मनः गृह्यपरिशिष्टे जनना

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मु॰ र॰ ३७ दशरात्रेष्वष्टेशतरात्रे संवत्सरे वा नामकरणमिति ॥ देशकालोपघाताद्यैः कालातिक्रमणं यदि अनस्तगेऽसेच
क्षिते तत्कार्यं चोत्तरायणे तदा ॥ नक्षत्रादीनां विचारः ॥ मैत्रध्रुवक्षिप्रचरेषु भेषु विरिक्तपर्वास्यदिनेषु कार्यम्
शुभग्रहाणां दिनलग्नवर्गे तज्जातकर्माथ च नामधेयम् ॥ लग्ने तने धने चैव त्वष्टमे शुद्धिसंयुते अनूस्थे सदेहे लग्ने द्व
ष्टस्तोच्चे पववायदा चंद्रताराबलोपेते दिवसे च शिशोः पिता नामसंकीर्त्तनं कुर्यात्स नाम्ना कीर्त्तितो भवेत् ॥ अन्यमो॰
मुहः भास्करार्कजभौमानां वर्ज्येद्दशाकोदयौ धनकर्मसुतभ्रातृनवमस्थः शशी शुभः शुद्धमपाष्टमे लग्ने
पापास्त्र्यस्त्रारिलाभगाः शुभेषु शेषसंस्थेषु नामकर्म शुभावहम् ॥ पूर्वाह्णः श्रेष्ठ इत्युक्तो मध्याह्नो मध्यमः स्मृतः
अपराह्णं त्वरात्रिं च वर्जयेन्नामकर्मणि ॥ र्केच चैत्रादिमासनामानि वैकुण्ठोऽथ जनार्दनः उपेन्द्रो यज्ञपुरु
षो वासुदेवस्त्रिविक्रमः योगीशः पुण्डरीकाक्षः कृष्णोऽनन्तोऽच्युतस्तथा चक्रधारीति नामानि क्रमादाहुर्मनीषिणः राम॰
तथा च शिशोर्दक्षिणकर्णे तु मासनामप्रपूर्वकम् नक्षत्रसंभवं नाम पिता वै श्रावयेत्तदा स्वावाराकुल ३७

37

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

षष्ठो वा शर्मान्तं ब्राह्मणस्योक्तं वर्मान्तं क्षत्रियस्य तु गुप्तदासान्तकं नाम प्रशस्तं वैश्यशूद्रयोः ६० अथ निष्क्रमणम्
अपरार्के भविष्ये द्वादशेहनि राजेंद्र शिशोर्निष्क्रमणं गृहात् चतुर्थे मासि कर्त्तव्यं तथान्येषां मतं विभो ततस्तृती
ये कर्त्तव्यं मासि सूर्यस्य दर्शनम् चतुर्थे मासि कर्त्तव्यं शिशोश्चंद्रस्य दर्शनम् व्यवहारप्रकाशे मित्रे पुष्य पुनर्वसौ म
ध्यमे पौष्णे नुकूले विधौ हस्ते चैव सुरेश्वरे च स्वाभे ताराशुक्लासु च कुर्यान्निष्क्रमणं शिशोर्बुधगुरौ शुक्रेप्यरि
क्ते तिथौ कन्याकुंभतुलामृगालिभवने सौम्यग्रहालोकिते नवांश लग्ने शुभे शुभयुते शुभदृष्टियुक्ते केंद्रे शुभे शु
भ नवांशकसंयुते च आच्छाद्य वाससैनं गृहान्निष्क्राम्य सूर्यशशिनौ च निरीक्षयेच्च तदा सूर्यायार्घ्यदान
मंत्रः एहि सूर्य सहस्रांशो तेजोराशे जगत्पते अनुकंपय मां भक्त्या गृहाणार्घ्यं दिवाकर अथ चंद्रायार्घ्यदानमंत्रः अत्रि
नेत्रसमुद्भूत क्षीरोदार्णवसंभव गृहाणार्घ्यं शशांकेमं रोहिण्या सहितो मम अथान्नप्रमादिमासे दंतजननात्प्राक्
गुरुः दंतैर्युक्तश्चेत्प्रथमेर्भकः स्यात्स्वयं विनश्येदनुजं द्वितीये हंति तृतीये भगिनीं चतुर्थे स्वमातरं वा रामितेऽग्रजं च

मु॰र॰ ३८ षष्ठादिमासेषु शुभं फलं स्यात्साकं यदा जन्म भवेत्तु दंतैः यस्योर्द्ध्वपंक्तौ प्रथमं द्विजाः स्युः स मातरं स्वं च निहंति तातम्
अथ जलपूजा मु॰ चूडामणौ मासपूर्त्तौ जलं सूतिका नार्चयेच्छुक्रईज्येस्तगे पौषचैत्राधिके सौम्यवारे विरिक्ते
तिथौ पूजयेत्पुष्यमूलादितीद्वके मैत्रास्तुतैः मासान्तरे पूजयेदिति अथ दोलारूढिः मु॰ चिं॰ दोलारोहेऽर्कभात्संच
शरपंचेषु सप्तभैः नैरुज्यं मरणं कार्श्यं व्याधिः सौख्यं क्रमाच्छिशोः दंतार्कभूपधृतिदिङ्नतवासरे स्याद्वारे शु
भे मृदुध्रुवलघुक्षिप्रवभैः शिशूनाम् दोलाधिरूढिरथ निष्क्रमणं चतुर्थमासे गमोक्तसमयेऽर्कमिते ह्निवा सत अथ भू
म्युपवेशनम् मु॰ चिं॰ पृथ्वीवराहमभिपूज्य कुजे विशुद्धे रिक्ते तिथौ व्रजति पंचममासि बालम् वध्वा शुभेह्नि कटिसू
त्रमथ प्रकुर्वेन्नुसौम्यऋक्षमैत्रलघुभैरुपवेशयेत्क्वौ तस्मिन्काले स्थापयेत्तत्पुरस्ताद्वस्त्रं शस्त्रं पुस्तकं लेखनीं च स्व
र्णं रौप्यं यच्च गृह्णाति बालस्तैराजीवैस्तस्य वृत्तिः प्रदिष्टा अथान्नप्राशनम् व॰ युग्मेषु मासेषु च षष्ठमासात्संवत्स राम॰
रे वा नियतं शिशूनाम् अयुग्ममासेषु च पंचमासेषु च पंचमासान्नवात्र भुक्तिः खलु कन्यकानाम् अथ जन्मदिवस ३८

38

फरस्य पः नवान्न प्राशने दीक्षे व्रतवंधे मिषेवने शुभदं जन्मनक्षत्रमिष्टं तन्यकर्मणि· एकादश्यां च सप्तम्यां द्वादश्यां वृषपर्वसु

देवमासोत्राग्रः रिक्तां दिनक्षयं नंदां द्वादशीमष्टमीममाम् त्यक्त्वान्यतिथयः शस्ताः प्राशने शुभवासराः मृ
दुध्रुवक्षिप्रचरेषु भेषु वारेषु सुक्रजन्मकराचिंतानाम् शुभग्रहोशांभवने विलग्नेत्तदशके पूर्वदले दिनस्य पूर्णेन्दु
वारे प्रथम वा विलग्ने नवांशके वाप्यथवा तनुस्य नैनैवनेकर्मविशुद्धियुक्ते दोषैर्विहीने शुभदृष्टियुक्ते नोस्यात्तपापग्र
हदूषितक्षेवैनाशिकाद्यक्षविवर्जितेच बालान्नभुक्तौव्रतबंधनेचराज्याभिषेके खलु जन्मधिष्ण्यम् शुभं त्वनिष्टं सततं
विवाहसीमंतयात्रादिषु मंगलेषु शुभाशुभेषु त्रिधनायकेंद्रत्रिकोणगेव्यायरिपुत्रिगेषु नषष्ठरिष्फाष्टगतेहिमां
शो बालान्नभुक्तिः शुभदावतेषाम् गुरुः चंद्रं लग्नाष्टषष्ठस्थितमशुभकरं सप्तमस्थं च शुक्रं धर्मस्थं चंद्रपुत्रं ग्र
हसहितनभो १० गर्गमुख्या वदंति व· कुष्ठीलग्नगते सूर्ये क्षीणचंद्रे च भिक्षुकः सत्रकृत्पूर्णचंद्रे च कुजे पित्तरुजार्दि
तः बुधे ज्ञानी गुरौ भोगी दीर्घायुर्भोगवान्सिते वातरोगी शनौ राहौ केतौ चात्र विवर्जितः अत्रापि पुस्तकाद्यं बालकस्या
ग्रे स्थापनीयम् फलं तु पूर्वोक्तवद्ज्ञेयम् इत्यन्नप्राशनम् अथ कर्णवेधः जगन्मोहने जन्मतो दशमे वाह्नि द्वादशे

वसिष्ठः। द्वितीया दशमी षष्ठी सप्तमी त्रयोदशी॥ द्वादशी पंचमी शस्ता तृतीया कर्णवेधने।

मु.र. वा षष्ठोऽष्टमे सप्तमे मासि वा कुर्याद्दशमे मासि वा पुनः यथाकुलधर्मं वा ज्यो.प्र.व. मासे षष्ठे सप्तमे चाष्टमे वापि वेध्यौ कर्णौ
३९ द्वादशे षोडशेऽह्नि मध्ये चाह्नः पूर्वभागे न रात्रौ नक्षत्रे द्वे द्वे तिथी वर्जनीये [illegible] पुष्ये धनिष्ठा श्रवदित्यो हरीन्द्वोस्त्वाष्ट्रे कर्ण
पतिस्तु पूतरास्तु दास्रे समैत्रे पि चक्रवेधः शुभप्रदो व्यर्कं ज्ञवारेषु [illegible] नो जन्मेन्द्र भ्रमास्त सूर्ये रविज्ञक्ष्मा
जाहस्कमाच्युते शस्तार्केलघुविष्णुयुग्ममृदुभस्वात्युत्तरादित्यभैः सौम्यैः स्वायसु कोणकंटकगतैः पापैस्त्रिलाभा
रिगैः रोञ्ज्ञो शोभ्य तिवेधई ज्य सितयोः शौर्याद्यघमावे शुभः चैत्रपौषौ च निषिद्धौ तथा च मु.[illegible]. न जन्ममासे न च चैत्रपौ
षे न जन्मतारासु हरौ प्रसुप्ते तिथावरिक्ते न च विष्टिदुष्टे कर्णस्य वेधो न समेऽपि वर्षे [illegible] शातकुंभमयी सूची
वेधने शोभना मता राजती वायसी वापि यथाविभवतः शुभा तत्रैव गुरुः सौवर्णी राजपुत्रस्य राजती विप्रविश
योः शूद्रस्य वायसी सूची मध्यमाष्टांगुलात्मिका [illegible] तृतीये वृश्चिकोः कार्यं जन्मतो वा विशेषतः रत्ना०
सप्तमे पंचमे वापि स्त्रियः पुंसोऽथवा समे [illegible] षष्ठे वा द्वादशे मासि द्वितीये दशमेऽपि वा चतुर्थे वाष्टमे क्षौ ३९

रंनकुर्यात्प्रथमंशिशोः नारदः तृतीयेपंचमेव्देवास्वकुलाचारतोपिवा बालानांजन्मतः कार्यंचौलमावत्सरान्तरा
त् [illegible] नजन्ममासेनचचैत्रेपौषेक्षौरंविवाहोत्तचकराविधः विवाहवर्जंनचजन्ममासे यात्रापिनेहेष्टफले
तिमत्पः मु०चू० मार्गमासितथाज्येष्ठेविवाहंचौलमेवच ज्येष्ठपुत्रदुहित्रोश्चनकुर्वीतव्रतंतथा तथाच [illegible]
कृत्तिकांहि रविमुक्ताज्येष्ठेज्येष्ठस्यकारयेत् उत्सवानितुसर्वाणिदिनानिदशवर्जयेत् सौम्यायनेगुरौशुक्रे दृश्यमा
नेशुभेदिने नपर्वरिक्तातिथिषुरविषट्प्रतिपत्तथा चंद्रताराबलोपेतेप्यष्टमेशुद्धिसंयुते शुभलग्नेशुभांशेचचौल
मायुःसमृद्धये नजन्मस्येचशीतांशौनेषष्ठांत्यगतेतथा जन्मत्रिकोणकेंद्रस्थैःशुभैस्त्र्यायारिगैःपरैः [illegible] धृ
नव्ययत्रिकोणगेरसढ्ढहेर्नृतावपि क्षुरक्रियातःशोभनाशुभेक्तपुष्टिदान्हणाम् १०० पराशरः पंचमीसप्तमीचै
वदशम्येकादशीतथा त्रयोदशीतृतीयाचचौलकर्मशुभावहाः [illegible] हस्तत्रयेपुष्यपुनर्वसौचशशांकविष्णुत्रितये
श्विनीषु पौष्णेचशाक्रेक्षुरकर्मशस्तंव्यकोरपान्त्यंशकवारलग्ने तत्रैव चौलंशिशूनांयत्नेनस्वगृह्योक्तविधानतः

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

कृत्वाभ्युदयिकं कर्म पश्चात्सर्वं समाचरेत् ॥ ना० पट्टबंधनचौलान्नप्राशने चोपनायने शुभदं जन्मनक्षत्रमशुभं त्व
न्यकर्मणि ॥ राजमा० चंद्रे चसमोपचयाख्यसंस्थे तिथावरिक्ते शशिवृद्धिपक्षे प्राचीमुखः सौम्यमुखोपि भूत्वा कुर्यात्क्षु
क्षौरमनुत्कटस्थः ॥ व० सिंधुस्नानं तथा चौलं सूनोः प्रेतस्य वाहनं तीर्थयात्रां न रवश्मश्रु न कुर्याद्गर्भिणीपतिः ॥ पुत्रचू
डाकृतौ माता गर्भिणी यदि वा भवेत् विपद्यते गुरुश्चैव दंपती शिशुरेव तु ॥ गर्भेषु मातुः कुमारस्य न कुर्याच्चौलकर्म
च पंचमासादधः कुर्यादत ऊर्ध्वं न कारयेत् ॥ मु० चू० पंचवर्षाल्पके बाले पंचमासाधिके शिशोः मातुर्गर्भे न सच्चौलं
पंचवर्षाधिके शुभम् ॥ व० गर्भिण्यां मातरि शिशोश्चूडाकर्म न कारयेत् राज्याभिषेके प्येवं स्यात्कालवेदव्रतेष्वपि
मु० माम० चौलं माघादिपंचस्वमधुषुगदितं द्वित्रिपंचाब्दिके तेद्वृद्धाचाराद्वा गर्भाद्यदि भवति जनन्यत्र नो कार्यमेत
त् साकं पञ्चोपनीत्या क्रियत इह तदा यं निरोधो न हि स्याज्ज्ञाहादेवानवेदे व्रतमुपयमनं चाविशुद्धेः शुभार्थी श्राव
णे केशांतिकृत्वेति त्रिस्रो गाश्चः दक्षिणा तस्य डाव शिष्टं न समुभयतो त्रिकं शपपानाम् मुंडा भृगवः पंचचूडा अंगिर

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सोवा त्रिमेके मंगलार्थं शिखिनो ऽप्ये यथाकुलधर्मं वा वाजिकेशपंक्तिम् अथ चौलसंस्कारः अथ मंत्रिकातुका
र्यं यं स्त्रीणामाह दशेषतः संस्कारार्थं शरीरस्य यथाकालं यथाक्रमम् एवमेतः शमयाति बीजगर्भसमुद्भवम्
तूष्णीमेताः क्रियाः कुर्याद्द्विजाह स्त्वसमंत्रकः अथ सामान्यतः क्षौरम् त्रि· क्षौरे चतुर्दशीत्यक्त्वा मृगः प्रान्त्य भग
द्वयम् हस्तः श्रुतित्रयं ज्येष्ठा तारा शास्ते हि शस्यते ना· त्रीण्युत्तराणि वायव्यरोहिणीवारुणां तथा क्षौरे षण्म
ध्यमाः प्रोक्ताः शेषा द्वादश वर्जिताः ज्यो॰ षट्कृत्तिकः पंचमघास्त्विमैत्रे ब्राह्माष्टकिर्यस्त्वनुहत्तरस्य क्षौरी समवर्षं च
तुराननोपि न प्राणिती तिप्रकटः प्रवादः भानुर्मासं क्षपयति तथा सप्तमासान्तें स्सूनुर्भौमस्त्वाष्टौ वितरति सुरेज्योऽधनः
पंचमासान् समेवेंदुर्दश सुरगुरुः शुक्र एकादशैव प्राहुर्गर्गप्रभृतिमुनयः क्षौरकार्येषु नूनम् अ· न· चंद्रशुद्धिर्य
दा नास्ति तारा चैव विशेषतः अक्षौरभे पि कर्तव्यं वारे राबुधसोमयोः अ· प्र· पु· ना· भुक्ताभुक्तोपवासी स्वरज्ञ नृप व
प्राग्वयस्काश्च योगी यात्रायुद्धान्तु स्नायो। कृतदिनविधयो ऽस्तं बकास्तेन मुंड्याः सीमंतोद्वहनप्रसूते स्वकचलवन्दू

...University, Balmeeki Campus, Kathmandu...

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

रदेशप्रयाणां वृक्षच्छेदः समुद्रान्तुतिमन्तिहरणोप्याहृते वपकार्यात् यात्राहवेप्युत्कटभूषिते चमुत्कोत्तरं रात्रि
मु॰र॰ ४१ षुसंध्ययोश्च क्षौरं न कुर्यात्खलु चात्मनश्च स्त्रियोभिलाषी नवमेन चाह्नि ॰श्रभ्यंगात्सांप्रेरे॰ चांतर्वत्नीभर्तुर्न
पाहवे उत्कटे भूषिते चैव याने तो नवमेहनि उत्कटआस्तरणारहितः प्रोटपादो वा दुर्गादिस्थे क्षितिसुतदिने
जन्मर्क्षे च प्रयाणासमघते समरसमये स्नाते भ्यक्ते न पाकृतभोजने कृतवृत्तिपितुः कार्ये संध्याह्वयेपि निरास
ने निशि च न विधातव्यं क्षौरं कृते च विभूषणे राज्ञो प्रवेशे प्रस्थाने संध्यायां च विवर्जयेत विवाहे पंच
माहे चूदशाहे मृतसूतके व्रतांते निष्कृते यज्ञे सीमंते राजदर्शने सद्यः क्षौरं प्रकुर्वीत न नटरंगोपजीविनाम् दशे
च पौर्णमास्यां च द्वादश्यां सोमपः सुमम् अत्रैव राज्ञो कर्तव्यमन्यत्र तु विवर्जयेत् राजकार्य नियुक्तानां नराणामुपजी
विनाम् श्मश्रुकर्म न त्वच्छेदे नास्ति कालविधिर्नृणाम् नृपविप्राज्ञया यज्ञे मरणे बंधमोक्षणे उद्वाहे खिलवा राम॰
रर्क्षतिथिषु क्षौरमिष्टदम् महीभृता पंचमेह्नि पंचमक्षौरं विधेयं हितमुक्तमेषु न लभ्यते चेत्तु तदुक्तकाधि संपत्तद्दो ४१

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

द्येवाखिलं विधेयम् श्री॰ येषु भेषु प्रशंसंति क्षौरकर्म महर्षयः शस्यन्ते भेषु तेष्वेव नखदंतविलेखनम्
कालविधाने अशुभेऽर्क्षे कृते क्षौरे क्षौरं कुर्यात्पुनः शुभे आहिताग्नेर्द्वयं पर्व द्वादशं पाचमं शस्यते ३७ इति क्षौ
रकर्मसमाप्तम् अथाक्षरस्वीकरणम् मु॰चिं॰ गणेशविष्णुवाग्रमाः प्रपूज्य पंचमाब्दके तिथौ शिवार्कदिग्द्वि
षट्शरत्रिके रवावुदक् लघुश्रवोनिलांत्यभादितीशतक्षमित्रभे चरोनसत्तनौ शिशोर्लिपिग्रहः सतां दिने
इति मुहूर्तरत्नेऽक्षरारंभकरणम् अथ समयशुद्धिप्रकरणम् मु॰चिं॰ वाप्यारामतडागकूपभवनारंभ
प्रतिष्ठे व्रतारंभोत्सर्गवधूप्रवेशनमहादानानि सोमाष्टके गोदानाग्रयणप्रपाप्रथमकोपाकर्मवेदव्रतं नीलो
द्वाहमथातिपन्नशिशुसंस्कारान्सुरस्थापनम् दीक्षामौंजिविवाहमुंडनमपूर्वं देवतीर्थेक्षणं संन्यासाग्निपरि
ग्रहौ नृपतिसंदर्शाभिषेकौ गमनम् चातुर्मास्यसमावृती श्रवणयोर्वेधं परीक्षां त्यजेद्वृद्धत्वास्तशिशुत्व इज्यसित
योर्न्यूनाधिमासे तथा प॰प्र॰ शौनकः गुर्वादित्ये गुरौ नक्रे वक्रातिचारगे तथा नष्टे शशिनि शुक्रे च बाल्ये वृद्धे च

मु·र·
४२

गेगुरौ पौषे चैत्रे च वर्षासु हीनेप्यधिकमासके केन्द्रकुंभे निरंशेऽर्के सिंहस्थे सुरमंत्रिणि विवाहव्रतदीक्षादिपुरहर्म्येगमा
दिकम् क्षौरं विद्याप्रतिष्ठां च सन्यासं परिवर्जयेत् ह[illegible]ः गुर्वादित्ये गुरौ सिंहे शुक्रे चास्तमुपागते स्फुटेऽघातं महादानं
व्रतं देवविलोकनम् [illegible]· अस्ते वक्रे सिंहनक्रस्थे जीवे वक्रे च विद्धके गते चातिचारे गुर्वादित्ये विम्बघस्ते पि पक्षे प्राच्
स्त्वहं हं तरलादिमृषाम् सिंहे गुरौ सिंहलग्ने वै विवाहो नेष्टो यमोदोत्तरतस्तु याक्त भागीरथ्या याम्यतटं च दोषो नान्यत्र देशेत
पने पि मेषे [illegible] गोदाभागीरथीमध्ये नोद्वाहः सिंहगे गुरौ मघास्थे सर्वदेशेषु तथा मीनगते रवौ मृगेंद्रसंस्थिते जी
वे मध्यदेशे करग्रहः मृत्युयोगो मृत्युदः स्याद्दंपत्योः पंचवर्षतः मृगेंद्रमध्यमांशस्थे जीवे योगो शान्तिस्त्वयम्
गौतमी याम्यभागे तु दंपत्योर्निधनप्रदः योगत्रयं वर्जनीयं प्रोक्तदेशेषु सर्वदा उद्वाहे चान्यदेशेषु चात्यर्थं मंगल
प्रदम् [illegible]· देवीपुराणे देवारामतडागेषु प्रपोद्यानगृहेषु च सिंहस्थे मकरस्थे च गुरौ यत्नेन वर्जयेत् ग्र[illegible] राम०
मा· पात्रां चूडां विवाहं क्रातिक्ष्वरविधिं शस्त्रसद्मप्रवेशं प्रासादोद्यानहर्म्यसुरवरभवनारंभविद्याविधानम् मौञ्जी ४२

42

बंधं प्रतिष्ठां मशिरदकनकाधारणां कुर्वते ये मृत्युः सिंहस्थितेऽप्येगुरुदिनकरयोरेकराशिस्थयोश्च गुर्विं रेवा
पूर्वे गंडकी पश्चिमे च शोणस्योदग्दक्षिणे नीच ईज्यः वेऽस्मीनायं कोऽकरोमागधे च गोदे सिंधौ वर्जनीयः शुभेषु क
र्म· नीचराशिगतो जीवः प्रशस्तः सर्वकर्मसु नीचांशकगतस्तस्माज्योयस्मादंशेषु नीचगा कालपुरा· सिंहस्थिते
गुरौ राज्ञन्न विवाहादि न कारयेत् मकरस्थेऽपि कर्त्तव्यं यदीच्छेदात्मनो हितम् वामनपु· वापीकूपतडागादिनिषिद्धं
सिंहगे गुरौ मकरस्थेऽपि तत्कार्यं न दोषः काललोपतः ज्योत्स्ना: वक्रातिचारगे जीवे वर्जयेत्तदनन्तरम् व्रतोद्वाहादि चूडा
यामष्टाविंशतिवासरान् मुक्त्वान्यं अतिचारे सुरपूज्यो भवनाद्भवनान्तरं यदा याति सप्तविंशत्यंशं भवति फलं पू ६।५
र्वे भवनस्य कुत्रापि कातिचारे सुरराजपूज्यो यद्येकराशिस्थित एव कुर्यात् विवाहचौलव्रतबंधनानि शुभानि कर्मा
ण्यखिलानि कुर्यात् नारद अत्र वक्ष्यमाणदेयकन्याविषये प्रतिषिद्धो नोद्वाहो वक्रिणि जीवे तथातिचारगते गोचरब
लं प्रधानं लग्ने च पराशरः प्राह दीपिका· त्रिकोणजायाधनलाभराशौ वक्रातिचारेण गुरुः प्रयाति यदा तदा प्राह

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मु॰ र॰
४३

शुभं विलग्नं हितायपाणिग्रहणोवसिष्ठः [illegible]· यदाप्यनुपचयस्थोजीवः कन्यातिकालमावहति शुणावहरे
पल्लवोक्तयापिपाणिग्रहः कार्यः अतीचारगतोजीवस्तंराशिंनैतिचेत्पुनः लुप्तसंवत्सरोज्ञेयोगर्हितः सर्वकर्म
सु· [illegible]· षरामासम्पंतरिचेवगुरुर्यातिगृहांतरम् तत्रैवकाललोपः स्यादित्याहभगवान्भृगुः [illegible]· गोज
प्यकुंभेतरमेतिचारगोनोपूर्वराशिंगुरुरेतिवक्रितः तदाविलुप्ताब्द इहातिनिंदितः शुभेषुरेवासुरनिम्नगांतरे
[illegible]· अतीचारगतेजीवेधनुःकर्कटमीनगे लुप्तसंवत्सरोज्ञेयः सर्वकर्मणिकारयेत् तत्रैव मेषवृषभ
षिकुंभेयघतीचारगोगुरुः नतत्रकाललोपः स्यादित्याहभगवान्भृगुः यदातिचारंसुरराजमंत्रीकरोतिगोवृ
श्चिकमीनसंस्थः नयात्यसौयद्यपिपूर्वराशिंहितायपाणिग्रहणंवसिष्ठः स्वक्षेमान्वागीशोभवनाद्भवतंग
तः नतत्रकाललोपः स्यादित्याहभगवान्भृगुः [illegible]:गर्गः रविक्षेत्रगतेजीवेजीवक्षेत्रगतेरवौ रुद्वा वैध
व्यमाप्नोतिशक्रस्यदुहितायदि गुरुक्षेत्रगतेभानुर्भानुक्षेत्रगतोगुरुः गुर्वादित्यः सविज्ञेयः सर्वकर्मसुगर्हितः

एम॰
४३

43

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

तः एकराशिगतौ सूर्यजीवौ स्यातां यदा पुनः व्रतबंधविवाहादिशुभकर्माखिलं त्यजेत् ज्यो॰ ज्योतिस्तत्त्वे ऋ
क्षैकमंदिरगतौ यदि जीवभानू शुक्रेस्तगे च मरराजगुरौ च सिंहे नारभ्यते व्रतविवाहगृहं च यात्रा वेदार्थनिर्णा
यकथा न च मंत्रसिद्धिः व॰ मलिने जन्ममासे च मौढ्ये च गुरुशुक्रयोः तीर्थयात्रां न कुर्वीत गयां गोदावरीं वि
ना मु॰चू॰ उपप्लवे शीतमयूखभान्वोरह्नोदये वा कपिलाश्रमषष्ठ्याम् सुरासुरेज्यास्तमयेपि तीर्थयात्राविधिः
संक्रमणेपि शस्तः वा॰म॰मु॰ गयायां सर्वकालेषु पिंडं दद्याद्विचक्षणः अधिमासे जन्मदिने मौढ्ये च गुरुशु
क्रयोः न त्यक्तव्यं गयाश्राद्धं सिंहस्थेपि बृहस्पतौ व॰ श्रीमद्बुद्धे हृषीकेशे यात्रां वर्जत्र मंगलम् उत्सवे वासुदे
वस्य दिवसे नान्यमंगलम् आर्द्रादिकस्वातिविरामकाले नक्षत्रवृंदे दशकेन तथैव विवाहचौलव्रतबंधनाद्यं सुरप्र
तिष्ठा च न कार्यमेव यदा गुरुसितौ वक्रौ परस्परनिरीक्षितौ समसप्तस्थौ तदा दोषो मृत्युत्वादतिरिच्यते अर्कारसि
तसौम्यार्यमंदाय द्येकराशिगाः कंटकाख्यो महान् दोषः सर्वकर्मविनाशकृत् ज्यो॰ जीवस्थिते सुरगुरावधिमास

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

केचन्मोष्टेतथाघ्रतनयस्यचकन्यकायाः कुर्वं ततोत्तगततीचगपोर्विलग्नजन्मेशयोश्च निखिलान्यपिमंगला
नि[illegible] स्त्वात्तविविधाजीवसोरचंद्राह्वयाःसदा तेषामादौतथांतेत्रिदिनंवर्जयेच्च मेवपंक्तेवर्जयेत्सक्षंमा
सांतेतुदिनत्रयम् घटिकाद्वयमृक्षांतेग्रहणाद्दिनसप्तकम् नाड्यश्चतस्रस्तिथिक्षये क्षयोगसंधिर्द्विमानंक्र
रराश्यसंधिः पक्षोवृसंधिस्त्रिदिनंचमाससंधिस्त्रिनाड्य उभयपूर्वसंध्ययोश्च सर्वेह्यतिर्विहिर्याहमेदुःसया
तयोगःपरिघार्द्धमाद्यम् तिस्रोष्टकाश्चोक्तनिसर्गदोषाःसर्वेत्रवर्ज्याःखलुमंगलेषु न्टपसत्यामिविहांसायस्तम
द्वैद्विजोत्तमः एतेषांमरणोत्पात्संत्रिदिनंशोभनेषुच [illegible] प्रसूतौहस्त्रितयं शिशुःस्याहद्वेदशाहेदिशि
तत्रसुकः पश्चाद्दशाहेशिशुरत्रहेडः पंचाहमार्योभयतस्त्वपक्षः दृढत्वमिन्द्रोस्त्रिदिनंदिनार्द्धं बालत्वमस्त
त्वमहर्द्वयंच एतोत्तमेकादिवसःशिशुत्वेमित्येतदिदोस्तदयुक्तमेव [illegible] गुरुभृगोर्दशाहंतेसप्तांहकेचिदूचि राम०
रे अहमत्येत्वगत्सैतद्दाहंच अहंविधोः [illegible] भृगोःपचैवदिवसाएकइन्दोर्गुरोर्दश बालवृद्धाःपरिस्य ४४

44

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

स्तास्तथासूर्यवंशास्तगाः यमः बालेवृद्धेचसंध्यायांचतुःपंचत्रिवासरान् जीवेचभार्गवेचैवविवाहादिषुवर्जे
येत् मिहिरः बहवोदर्शिताःकालायेबाल्येवार्द्धकेपिवा ग्राह्यास्तत्राधिकाःस्वल्पादेशभेदाद्बुतापदि गर्गः
मुक्तोगुरुःप्राकपरतश्चबालोवृद्धोदशावंतिषुसप्तरात्रम् वंगेषुहूणेषुचपंचरात्रंशेषेषुदेशेषुदिनत्रयंच
तथाचोक्तंज्योः दीर्घव्यापीविवाहादौयोऽसौमध्योगमादिषु आशुकार्येपराधीनेलघुपक्षोपिशोभनः गु
रुभार्गवयोरस्तदोषोजातिचतुष्टये नैवसंकरजातीनांशिशुत्वेवार्द्धकेतथा इतिश्रीमुहूर्त्त[illegible]
[illegible] अथैकविंशतिमहादोषनिरूपणंसापवादंवसिष्ठसंहितायांविवाहप्रकरणे पंचांगदोषो
रविसंक्रमश्चससग्रहःकर्त्तरिःकोशदोषो चंद्रारिरिःफाष्टगपापवर्गौकुजोष्टमस्थोभृगुषट्कदोषः गंडांतसाज्ञ
रिकवारदोषविषास्यनाड्योष्टमलग्नराशी अकालवृष्टिःकुयुद्धजंदोषोमहापातव्यतीपातजवेधनोत्थः लग्नास्त
जातायहराक्षर्जाताःपापस्थचंद्रक्षसमुद्भवाये उत्पातभौत्याप्रहिदारणदोषाः सर्वेषुदेशेषुसदाविवर्ज्याः

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मु०र०
४५

एकविंशन्महादोषास्त्वेते ब्रह्ममुखोदिताः कदाचिन्नैव सीदन्ति गुणानां कोटिकोटिभिः अथाल्पदोषास्तत्रैव
उपग्रहोल्लत्तितपातितर्क्षेषु भग्रहे विद्धविदूषितं यत्र विरुद्धयोगेषु विरुद्धनाड्यां घुराशयस्थग्रहजन्मधिष्ण्यम्
येमासदग्धास्तिथयो विलग्नात्यंधानि मूर्त्यास्तिच वाधिराशि घुदग्धलग्नानि सपंगुकाणज्वालामुखानीत्यथ तम
सतिथ्योः सत्यर्कनीहारमहेन्द्रचापविद्युल्लतासूक्ष्मगणाभ्रदोषाः मरुत्सु वारः परिवेषकंपमृतीनु वेवरार्यमथो
स्तभानोः ध्रुवारवारर्क्षजमृत्युघातहोलाहलोत्पातमहाउल्काः एतेल्पदोषाः क्रमपालथेषां देशाश्रवस्कानि
यत्तेसुसम्यक् उपग्रहर्क्षं कुरुबाह्लिकेषु कलिंगवंगेषु च पातितं भम् सौराष्ट्रशाल्वेषु च लत्तितं भं मत्स्ये च विद्धं सर्वत्र
सर्वे च मृक्षम् येमासदग्धादिदशैव दोषा विवर्जनीयाः खलु मध्यदेशे प्रत्येकं पूर्वादिदिशो व दोषाः तस्मात्स्वाः सदा
[illegible]गधगोउयास्व नानाविधानां तिथिवारजाता नक्षत्रवारप्रभवाश्च दोषाः तेहूणाबर्गागरवशेषु वर्ज्याः शे
षेषु देशेषु न ते निषिद्धाः निषिद्धयोगाघु निराशिजाता निषिद्धनाड्यां ग्रहजन्मधिष्ण्यम् निशासु वारप्रभवा

45
राम०
४५

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

त्तिदोषास्त्याज्याः सदार्कोकराग्रामागधेषु तथादोषाध्यायेवर्ति गारानर्कादितस्त्रिस्त्रावशोषयेक्ष्वक्रधिक्ष्मप
तः ततोभवार्कषट्ताराःक्रमात्कारणाधवाधिराः [illegible] त्रयोदशात्तवेर्युक्तः सूर्योराशिचतुष्टयः तदाधूम
द्भवोदोषः सर्वमंगलनाशदः धूमेमंडलतः १२ मुद्देव्यतीपातः परोविषः व्यतीपातेचषड्राशियुक्ते सौ
परिवेषकः परिवेषेवक्रहानेविषदोषोधनुर्हरेः अत्यष्टिभारायुक्तेस्मिन्केतुसंज्ञः परोविषः एवंपंचा
र्कदोषाश्चचतुर्मुखसुखोदिताः पंचदोषेषुसंयुक्तेष्विनेन्दूदपराशिषु विवाहेविधवानारीप्रतिष्ठायां
कुलक्षयः द्वितीयन्तन्मतिव्रात्यंसीमंतेगर्भनाशनम् नवोन्नभोजनेमृत्युःस्थालेव्याधिर्भवेत्तदा तस्मा
त्पंचार्कदोषास्तेवर्जनीयाश्चमंगले दोषनिरूपणाध्यायेपिमहादोषानाहवसिष्ठः सून्याधिमासद्वि
तयंगंडांतेत्रिविधंसदामहापातद्वयंदुष्टंमसंधित्रितयंन्दृश्यम् सग्रहःकर्त्तरीसूर्यसंक्रांतिविपन्तादिकाः
ग्रहणोभयतोदोषादुःक्षणःकुनवांशकः पापाधिष्ठितविष्ठंभंखार्जूरिकसमांघ्रिभम् कुजाष्टमः सितोरिस

मु०२० ४६ अंद्रः षष्ठाष्टरिःफगः पंचांगस्थ छित्तस्त्रोत्पाताकालवृष्टिजाः एकविंशन्महादोषास्त्वेते ब्रह्ममुखोदिताः क
दाचित्रैव सीदंति गुणानां कोटिकोटिभिः तस्मादेतेषु दोषेषु कदाचिन्नाचरेत् शुभम् विवाहे विधवा नारी मरणं
व्रतबंधने ग्रामनाशः प्रतिष्ठायां सीमंते गर्भनाशनम् नवान्नभोजने मृत्युः कर्षणे तु फलनाशनम् कर्णे
नाशो गृहारंभे प्रवेशे पतिनाशनम् लभ्यते सुमहापुण्यमेषु श्राद्धादिकर्मणि यात्रायां कर्तृनाशः स्यात् सुवि
याने विशेषतः [illegible] महादोषाणां लक्षणाप[illegible] क्रमशस्तिथिवारर्क्षयोगतिथ्यर्द्ध संज्ञकम्
तत्पंचांगमिति प्रोक्तं पुण्यमर्केन्दुसंभवम् तिथिनक्षत्रवाराद्यैव कार्योक्तं भवेन्न हि तदा तन्निंद्यमित्याहु
स्तत्र कार्यं न कारयेत् यस्मिन् पंचांगदोषोस्ति तस्मिंल्लग्नं निरर्थकम् त्यजेत्पंचेष्टिकं वापि विषसंयुक्तदुग्ध ४८
वत् [illegible]कांति[illegible]ः [illegible] विषुवतोऽयनतोपि दिनत्रयं हरिपदे षडशीतिमुखेषु च पूर्वतोपि परतोपि संक्र राम०
न्नाडिकास्तत्स्वखुषोडशात्यजेत् [illegible] अयने विषुवे पूर्वपरं मध्ये दिनं त्यजेत् अन्यसंक्रमणे पूर्वाः पराः षोड ४६

श्वानादिकाः ॥ यदापनप्रवेशः स्यात्तदा तद्राशिसंक्रमः तस्मिन्नपि तदात्याज्या नाड्यः षोडश षोडश
स्याज्यप्रकरणो दिनमेकं सदात्याज्यमयनेन विषुवद्द्वये संक्रांतिवत्तदयनं ज्ञातव्यं मंगलेष्वपि दिनमेकं त्या
वश्यकविषये विवाहादौ त्रेयम् [illegible] रव्यादित्यभूमिपुत्राद्यैः संयुक्तश्चन्द्रमा यदा सग्रहाख्यो महा
दोषो हालाहलविषोपमः दारिद्र्यं रविणा कुजेन मरणं सौम्येन नस्सुः प्रज्ञा दौर्भाग्यं गुरुणा सितेन सहिते चन्द्रे च सा
पत्नकम् प्रव्रज्यार्कसुतेन सैंहुजगुरोर्वांछतिके चिह्नु मंद्याघैर्भन्फरसङ्ग्रहैर्बहुविधादीक्षाप्रवासः शुभैः
॥ स्वक्षेत्रगो स्वोच्चगो वा मित्रक्षेत्रगतो यदि पापग्रहयुतश्चन्द्रः करोति मरणं तयोः ॥ पापद्वयमध्यगतः
पापग्रामित्रसंस्थितः पापग्रहेणासंयुक्तः शुभो वाप्यशुभः शशी स्यात्पृथक्चन्द्रलग्नयोः कर्त्तरी दोषः ॥ क्रू
रग्रहमध्यगते लग्ने चन्द्रेथवा करग्रहणम् तेयमसद्ना भिमुखगमनं चेष्ठ जिकन्यायाः लग्नस्य द्वादशगोग्र
गयोरसाध्वीः सा कर्त्तरी स्यात् ऋजुवा मगात्योः तावच्छशी प्रोयदि वक्रचारो न कर्त्तरी वेति पितामहोक्तिः ॥ युतु॥

मु.र. लग्नं द्विरिःफगौ क्रूरौ त्वयमेतत्समांशकम् तदा कर्त्तरिजो दोषो नान्यथाभावजं फलम् नहि कर्त्तरिजो दोषः
४७ सौम्ययोर्यदि जायते शुभग्रहयुते लग्ने क्रूरयोर्नास्ति कर्त्तरी पापयोः कर्त्तरीकर्त्रोः शत्रुनीचगृहस्थयोः यु
दावास्तगयोर्वापि कर्त्तरी नैव दोषदा [illegible] कर्त्तरी दुष्टदोषयल्लग्नं तत्परिवर्जयेत् अपि सौम्यग्रहैर्युक्तं गुरोः सर्वैः
समन्वितम् [illegible] वशिष्ठ न्वाणकः शुक्रबुधेक्षयोश्च वापाघभागः शुभदो न चान्ये छिन्वा
न वोर्गत्न मम तिमांशे द्याद्व्रांशं न चरे स्थिरलग्ने [illegible] लग्नादि सर्वे खलु राशयस्तु शुभेक्षिता वाथ युताः शुभाः
स्युः अथ षष्ठाष्टमद्वादशचंद्रस्य दोषः [illegible] विधोस्तु षष्ठाष्टमारिःफदोषः करोति नष्टं विविधं गुणौघम् लग्नांश
सौम्यग्रहजं च तद्वत्सुराल वः पावनपंचगव्यम् [illegible] नीचराशिगते चंद्रे नीचांशकगते थवा चंद्रे षष्ठाष्टरिःफ ४७
स्थे नास्ति दोषो न संशयः [illegible] कवौ गुरौ वाबलिनि स्थिते तनौ शुभेन दृष्टः शुभवर्गगः शशी विवर्द्धमानः शु राम०
भकृच्च नाशुभं करोति तिष्ठन्नपि षष्ठरिःफयोः [illegible] पः पापषड्वर्गमहाहि दोषः पंचांगसं ४७

स्पग्रहलग्नजातम् गुणौघमंभोधिममोघवाराः सुष्यत्यशेषं खलुराघवस्य ५० शुभवर्गैः शुभंलग्नं नेत्तरैश्चा
पितत्रतु स्वमित्रजः शुभः प्रोक्तो वर्गः शत्रुभवो नसन् षड्वर्गं पंचवर्गं वा चतुर्वर्गं शुभावहम् त्रिवर्गं वापि सद्योगे
ह्येकवर्गं तनुं त्यजेत् लग्नदोषांश्च नाशदोषान्दोषान्षड्वर्गजादिकान् हंति तान्लग्नगो जीवः कर्त्तरीदोषजानपि
पि अथ भृगुषट्कदोषः व॰ विलग्नराशेर्भृगुषट्कदोषः करोति नष्टान्विविधान्गुणौघान् आधिः क्रमाषड्दशेष
वाधात् मित्राधिमित्रग्रहजानशेषान् तमेव जीवराशिगते शुक्रे शत्रुक्षेत्रगतेपिवा भृगुषट्काह्वयो दोषो नाश
यत्यखिलान्गुणान् अथ कुजाष्टमदोषः लग्नात्कुजाष्टमो दोषो नाशयत्यखिलान्गुणान् यथाल्पव्यंशसंभूतं
रकलुषं धर्मसंचयम् अस्तंगनीचगे भौमे शत्रुक्षेत्रगतेपि वा कुजाष्टमोद्भवो दोषो न किंचिदपि विद्यते अथ गंडांत
भसंध्योर्दोषः ना॰ पूर्णानंदाख्ययोस्तिथ्योः संधिर्नाडीद्वयं तथा गंडांतं मृत्युदं जन्मयात्रोद्वाहव्रतादिषु लग्नांतरा
लंघटिकार्द्धमेतत्कुलीरहर्योरलिचापयोश्च मीनाजयोः सर्वगुणान्निहंति लोभो यथा वर्णगुणान्नरस्य ना॰ साप्ये

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मु.र. ४८ न्त्यपौष्णधिष्ण्यांत्यघोडशांशो भसंधयः तदग्रभेष्वाद्यपादाः पादगंडांतसंज्ञिताः गार्गीः ॥ मघामारांल्लक्षणां चाश्विनि
षु ॥ अहिवासवपौष्णानामंते यामार्द्धमृक्षसंधिः स्यात् पित्र्यमूलाश्विनीभानामादौ यामार्द्धमृक्षगंडांतम् ए
वमत्र नक्षत्रांते नक्षत्रांते नक्षत्रादौ वदेद्दोषबहुपस्पष्टमुक्तम् ॥ कश्यपोपि उग्रं भसंधित्रितयं गंडांतत्रितयं महत्
मृत्युदं जननेयानविवाहस्थापनादिषु ॥ नक्षत्रदोषं कुनवांशदोषं गंडांतदोषं कुमुहूर्तदोषम् विरुद्धपंचां
गविलग्नदोषं निशाकरोलाभगतो निहंति ॥ गर्गः ॥ गंडांतदोषमखिलं मुहूर्तोऽभिजिदाह्वयः हंति यद्वन्नगा
बाधः पक्षिसंघमिवाखिलम् ॥ मुहूर्त ॥ तथैव तिथिगंडांतं नास्तीन्दोर्बलशालिनि तथैव लग्नगंडांते नास्ति 48
जीवे बलाधिके ॥ [illegible] ग्रहपाति गंडपरिघव्यतिपातपूर्वव्याघातगंडवरशूलमहाशनीषु
चित्रानुराधपितृपन्नगदस्रभेषु सादित्यमूलशशिसूरिसुमूलभेषु रेखाभेकामदृग्गांपदकसमतिर्यक्कलाप्य राम०
त्ररवार्जूरचक्रे तिर्यग्रेखासंस्थयोश्चंद्रभान्वोर्दृष्टिकपातो पदोषएकार्गलाख्यः ॥ तत्र खार्जूरचक्रे तिर्यग्रेखायां ४८

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

विधउक्तस्तस्माद्दूर्द्ध्वरेखायांवेधाभावः सिद्ध एवोपपन्नात्पूर्द्ध्वरेखायांवेधाभावश्च सिद्ध्यति साभिन्नक्षत्रन्या
सेनोर्द्ध्वरेखायामुभयतोपिनक्षत्रसंबंधिनोयोगस्योत्पत्तिर्व्योमिवरत्नतोऽभिजिद्रहितंचक्रेलेख्यमितियुक्तम्
तथानारदश्च लिखेदूर्द्ध्वगतोमकांतिर्यग्गाश्चत्रयोदश तत्रखार्जूरिकेचक्रेकथितंमूर्द्ध्निभंन्यसेत् भान्येक
रेखागतयोः सूर्याचंद्रमसोर्मिथः एकार्गलोदृष्टिजातोद्याभिजिद्वर्जितानिवै तस्माद्दूर्द्ध्वरेखायाः अधःस्थ
लेनक्षत्रन्यासाभावश्च मूलस्यभूम्यंतर्गतत्वेननक्षत्रावस्थानासंभवात् यत्तुत्रिविक्रमाद्यैः साभिजित्खार्जूरिक
मुक्तंतदयुक्तम् युक्त्यनोपपत्तिश्च तुल्यांघ्रिधिष्ण्यगतयोर्विधुचंद्रभान्वोस्तिर्यक्स्थयोर्युतिकलाः खखनाग ८००
भक्ताः शेषभवंतिकमशस्तुविलग्नयोगामूर्द्ध्निस्थितेकथितभेत्वभिजिद्धृतेत्र चाखार्जूरचक्रस्यसमांघ्रिदोषो
पिलग्नसंभूतयुगानशेषान् शुभग्रहोत्थानपिताग्निहंतिदारिद्र्यमेकंयुगसंहृतिंयत् तथाचनारदः एकार्ग
लसमांघ्रिस्थंतत्रलग्नंनकारयेत् स्वल्पमपिमुक्तेऽन्यसंयुक्तंविषसंयुक्तदुग्धवत् स्वत्रसमांघ्रिपदेनयथासंख्यंचरणास

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मतान्तरे पादकिंतु गतेष्वसमत्वेन वक्ष्यमाणात्पद्योक्तक्रमेणापादवेधो विचार्यः तथाच वसिष्ठः पादेन पादं विनि
हंति तस्य राशेर्नवांशं हि नवांशकेन ग्रहोपि पादेन न कृत्स्नधिष्ण्यं नवांशकेनापि न कृत्स्नराशिम् अतोस्य
पादमादिगो द्वितीयगस्तृतीयकम् तृतीयगो द्वितीयकं चतुर्थगस्त्वादिमम् भिनत्ति वेधकृद्ग्रहो नचान्य
पदमादरात् असंभवात्कुशीनयोर्द्वयोः समत्वमत्रवै अपवादस्तत्रैव एकार्गलोपग्रहपातलत्ताजामि
त्रकर्त्तर्युदयास्तदोषाः ॥ नश्यंति चंद्रार्कबलोपपन्ने लग्ने यथाकौभ्युदये च दोषाः ॥ अत्र लत्तादिदोषसंख्यान्यो
र्बलं ----- ग्राह्यम् [illegible] यामार्द्धयमघंटकस्य कुलिकस्य त्वेव वाराद्भवा दोषा लग्नतदंशसौ
स्थ्यरवचरस्वपोद्भवतस्सर्वगुणात् निघ्नंत्येव यथाशरीरमखिलं दोषत्रयं प्रोत्कटाश्वात्सोन्यान् नगरासंचयानपि म
हायामार्द्धतुल्यौः पृथक् [illegible] निंदिता वारदोषोपेस्तु सवाराद्बुक्रमात् अपि सर्वगुणोपेतास्ते वर्ज्याः सर्वमं
गले व· निधनं महाराहुरिति स्तुतिः स्वत्वयमघंटके कुलिके सर्वनाशः स्यादासावेतेन दोषदाः [illegible] अर्द्धयामे

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

द्वितीयादिदिवात्याज्याः सदा बुधैः भौमभार्गवभानुज्ञशनीन्दुगुरुवासरे श्रीः मन्वर्कदिग्वसुर्तुवेदपक्षै
रर्काल्मुहूर्तैः कुलिका भवंति दिवानिरेकैरथयामिनीषु तेगर्हिताः कर्मसु शोभनेषु दिवा द्वितीयः कुलिको
र्कजाते रात्रौ प्रदिष्टः प्रथमः स एव रात्रेस्ततः पंचदशो विभागे एवं विवर्ज्य कुलिकत्रयं च परं तु वसिष्ठवाक्या
देतेष्वदोषदाः मु०चू० आदिः कल्लांशेन १६ दिनांश १५ केन निवृत्तिरेवं कुलिकाख्यदोषे समुच्चयं त्यायसहंत
तीमोनत्वेकपक्षाश्रयणात्स्वबाधम् अथ वाराद्विगुणिते मंदे भौमे ह्नेसुरपूजिते कुलिकः कंटकः कालवेलास्या
घमघंटकः अर्द्धप्रहरमादौ तु मध्ये तु यमघंटः कुलिकां त्यघटी त्वत्काशेष्वेषु शुभमाचरेत् मत्स्यकाश्मीरल
कास्तु कंटकं कुलिकं क्रमात् प्रहरार्द्धं परित्याज्यं नान्यदेशे कदाचन मु०चू० विंध्यस्योत्तरकूले तु यावदानुहिमा
चलम् यमकंटकदोषोस्ति नान्यदेशेषु विद्यते मत्स्यांगमगधांध्रेषु यमघंटस्य दोषकृत् काश्मीरे कुलिकं दु
ष्टमर्द्धयामस्तु सर्वतः इत्यपवादः अथ तिथिवारयोर्विषघटाः तिथीषु नागाद्रिगिरीशवारिधिगजाद्रिदिक्पावक

मु०९०
५०

विश्ववासवाः मुनीभसंख्याविषमंतिथेः क्रमात्परं विषाख्यघटिकाचतुष्टयम् ९० विंशाब्धवत्वद्वीदशदिक्कशैला
वाराश्चतत्वानियथाक्रमेण सूर्यादिवारेषु भवंत्यनंतरंत्वाभ्यो विषाख्या घटिकाचतुष्टम् अथ नक्षत्राणां विष
घट्यः ॥ व० स्वाक्षाजिनाश्चोमगुणाः स्ववेदाइंद्राः कुदस्ताः खगुणानगाश्च दस्ताः खरामाः खयमाः पुराणाः क्ष्मा
वाहवोविंशतिरब्धिवेदाः रुद्राःसुकाष्टामनवः षडक्षावेदाब्धिनेत्राश्चोमसुज्ञादशाश्वाः नगेंदवोभूपतयोब्धिद
स्राश्चोमाग्नयोदस्रमुखर्क्षकाणाम् स्यात्पः परस्ताद्विषनाडिकाख्यास्तास्ताश्चतस्रः खलुशोभनेषु ऋक्ष
भोगघटीमानंविषमानेनताडितम् षष्ट्याभिश्च हृतेलब्धंस्फुटंतद्विषमानकम् गर्गेण चंद्रोविषघटीदो
षं हंति केंद्रत्रिकोणगः लग्नंविनाशुभैर्दृष्टः केंद्रेवालग्नपस्तथा अथाष्टमलग्नराश्योर्दोषः ॥ व० लग्नस्यत्रि
वृषेत्साऽष्टमंशुभकर्मसु तत्राप्येकेशतांस्येव ततोवास्ततदोषकृत् द्वादशंभवतिजन्मलग्नतोलग्नमर्थह
रमत्रयोषिताम् अष्टमंपुनरतोपिमृत्युवैराशितोपिफलमेवतदेव ॥ व० सराशिः शुभयुक्तोपिलग्नंचशुभसं

50
राम०
५०

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

शुभम् तल्लग्नं वर्जयेद्यत्नात्तदंशाश्च तदीश्वरान् जन्मराश्युदयं नैव जन्मलग्नोदयं शुभम् तयोरुपचय
स्थानं यदि लग्नमतः शुभम् व॰ जन्मेशाष्टमराशीशौ मिथो मित्रे यदा तदा जन्मराश्यष्टमर्क्षोत्थदोषो न श्य
तीति त्वतः अथाकालवृष्टौ दोषः व॰ अकालवृष्टिसम्भवः स दोषः करोति मृत्युं अशुभकार्यकर्त्तुः ऋ॰ तु
यथा सर्वगुणास्तत्र शक्तास्ते बध्नुवर्गविषवह्निदग्धम् ब॰म॰ चातुर्मास्ये निवृत्ते तु चक्रपाणौ समुत्थिते अ
कालवृष्टिं जानीयाद्यावत्स्वपिति हरिः पौषादिकचतुष्के तु प्रोक्ता वृष्टिरकालजा व्रतं यात्रादिकं चैव न
कुर्यात् सप्त वासरान् विशेषदोषसूचकमिदं वचनम् ना॰ अकालजा भवंत्येते न दोषायैव कालजाः सं॰ पौषे
सप्त दिनं वर्ज्यं माघे चैव दिनत्रयम् फाल्गुने दिनमेकं च चैत्रे तु घटिकाद्वयम् वृष्टेरकालवर्षे तु वाताद्दोषो न जा
यते यावत्प्रातःसमये नर पादांकिता मही व॰ अकालवृष्टिजं दोषं गुरुरेको महाबली हंति तद्वन्महामेघं
तारकामंडलं यथा व॰ करोति निःस्वकं मुहूर्ते दोषः कुमारमुद्वाहितमाशु नूनम् समागमराज्योद्धृतहाररते

मु.र.
५१

नलंयथाघृतमिवात्मकर्म भास्करादिषु वारेषु येषु दृश्तोष्ठ्व निंदिताः विवाहादिषु तेवर्ज्या अपिलक्ष्ययु
रोर्युताः मुहूर्त्तविचारस्तत्प्रकरणेद्रष्टव्यः महाव्यतीपातवैधृतौ अयमेवक्रांतिसाम्यसंज्ञः
शास्त्रात्समानीतमहान्हिपातः सर्वेधृतौ हंतिवधूं वरंच त्रिःसप्तवारादिवजोमृदस्यकोधोविराज क्षत्रकु
लंसमस्तम् महापातोवैधृतिश्चयुपरागसमःसदा तस्माद्दिनत्रयंत्याज्यंतस्मपूर्वापरंदिनम् १० एतयोः
संभवोयथा त्रिघ्नायनांशान्स्वभाक्रांतास्तद्वीनाश्चसार्द्धत्रिभुवो१३।३०द्विपक्षाः२७ ततुल्यपुष्योगतयोर्वि
लोक्यः पातोव्यतीपातजवैधृतोत्यः तथाप्रकारांतरेण पंचास्याजौगोमृगौतौलिकुंभौकन्यामीनौ
कर्कोलीचापयुग्मे तत्रान्योन्यंचंद्रभान्वोर्निरुक्तंक्रांतेःसाम्यंनोशुभंमंगलेषु अत्रयदेतेषुवराशिषुक्रांति
साम्यमुक्तंतदेवेतिनकिंत्वराशिद्वयपिषड्वाद्वादशराशियोगेतस्यसंभवः सायनेन्द्वर्कसंयोगेचक्रे 51
चक्रार्द्धे १२।६ इतिमिते आसन्नेपत्स्फुटाक्रांतिसाम्यंतदातिनिंदितम् त्रिविक्रमस्तुपातस्यितिज्ञानमाह याव

राम०
५१

तत्क्रांत्यंतरं न्यूनं मानैक्यार्द्धात्समापमे तावत्पातस्थितिर्ज्ञेया गणितादघटिकादिका तस्यान्यानयनम् सू
र्यचंद्रबिंबयोर्मानैक्यार्द्धं तथासायनार्कस्य क्रांतिश्चंद्रस्य शरसंस्कृता क्रांतिरनयोरंतरं तत्क्रांत्यंतरमिति शरां
गुलानि त्रिभिर्गुणितानि कला भवंति मानैक्यार्द्धसमक्रांत्यंतरे गामहापातस्यारंभो ज्ञेयः न्यूने वर्त्तमा
न इति योदयास्तदोषः तत्रादृष्टिविचरः त्रिखे ३१० कोणोपपर्द चतुष्कोणो ४।८ मंदे ज्यक्ष्मा भुवां
दृशः पूर्णाः परेषां पादहीनाः सर्वे बाः सममेखिलाः लग्नांशो नितनाथदृष्टिसहितः पत्फः सुभार्थभवेत्त दृग्वा
शकसमम यदि निजस्वामीक्षितं वा युतम् माहुल्येग्गह हेनवांशपतिना दृष्टं युतं वा परत्वसंत्वचनवांशस
मगृहस्वामीक्षितं चेच्छुभम् तत्तु तत्तूपोलवपोलवं च पश्यैन्मिथो वा तिसुभं वरस्य अस्तांशपअस्तपति
र्घुनेशो घुनं मिथो वा शुभसंगया ४ तत्तुल्यवांशपसौम्यमित्रै पश्यैन्न दानीच शुभं वरस्य लवास्तसंगास्तमगां
शनाथयन्मित्रहष्टं शुभसंगताः ता० इष्टोदयांशो निजेपन दृष्टे वरस्य मृत्फत्त दसंयुते वा अस्तांशके घ्वेवमहष्ट

मु.र. युक्तेः स्वस्वामिनानाशमुपैति कन्या लग्नात्तशुद्धिरहितस्तु महान्सदोषः करोति मृत्युं वरकन्ययोश्च त्रांशुय
५२ थाल्लग्नगुणांश्च शत्रून् स्तेवं धुवर्गा इव सर्पदष्टम् [illegible] चन्द्रसूर्योपरागे तु त्र्यहं पूर्वं शुभं त्यजेत् सप्ता
हमशुभं पश्चात्स्मृतं ग्रहणाशूलकम् एतत्सर्वग्रासविषयम् तथा च [illegible] सर्वग्रासे सप्तरात्रं नदहं खंडेऽस्मा
ऽप्यं वा द्युते सप्तरात्रम् अस्तोदये पूर्वमतिष्ठमादौ ग्रस्तेऽस्तमाने षुटु मासषट्कम् तथा च [illegible] यथोत्तरं पादश्च
येति वेदषट्सप्तघस्रान्ग्रहतो हि मादौ सर्वार्द्धपादग्रहणेऽशराम भूसंख्यमासान्ग्रहभं च जह्यात् तथा च [illegible]
ग्रस्तास्ते त्रिदिनं पूर्वं पश्चादस्तोदयेन तथा संध्यायां त्रिदिनं नेष्टं निःशेषे सप्त सप्त च [illegible] ग्रहणं यदि तिशोर्मध्ये
पातो — भवेद्यदि उभयत्रापि दोषः स्यात्पश्चादेव न तत्र तु पक्षान्तरेण ग्रहणाद्वयं स्याद्यदा तदा दोषग्रहणो 52
पगमम् पक्षाद्वि स्वत्वं भवति द्वितीयग्रहोपगं स्पृशति भोगमद्वा त्रिदिनान्तरिक्षभौमास्व्याश्चोत्पातास्त्रिवि रत्न०
धाः स्मृताः षण्मासं तदुत्पाऽप्यमसाहं च नदाहितः [illegible] प्रसंगात्त्रिविधोत्पातानां लक्षणं फलतारतम्यं ५२

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

संक्षेपेणावलिख्यते व ग्रहर्क्षजाः केतवश्च उत्पाता दिव्यसंज्ञकाः निर्घातपरिवेषोल्कापुरंदरधनुर्ध्वजाः लो
हितेरावतो ष्टाम्बकबंधपरिवादयः एवमाद्यामहोत्पातास्त्वंतरिक्षाद्भवा अमी उत्पद्यंतेक्षितौयच्च स्थावरंवा
प्यजंगमम् तदेकदेशिकोभौमउत्पातः परिकीर्तितः भौमाः स्युस्तुच्छफलदास्त्वंतरिक्षास्तुमध्यमाः सं
पूर्णफलदादिव्यावर्षाद्दृष्टात्तदर्द्धतः भौमाः शांत्याशमंयांतिमार्दवंत्वंतरिक्षजाः दिव्याहेमान्नगोभूमिदाते
स्तत्कोटिहोमतइति राजमार्तंडे दिवसत्रयमध्येमृदुपानीयंपदापतति उत्पातदोषशमनंभवतितदानीतस
देहः ग्रहपापविद्धमधिष्ठितनक्षत्रदोषः व खाराकार्कीहिकेतुभिराक्रांतंचविद्धंभंतत्सर्वम् मंगलकार्येसन्त
त्याज्येचोत्पातदूषितंधिष्ण्यम् व मंगलेषुत्यजेत्क्रूरविद्धंभंक्रूरसंयुतम् श्वाखिलर्क्षेपंचगव्यंसुराविंदुयत
तथा दोषापवादोध्याये व ग्रहक्षर्क्षजोदोषस्तथोत्पातर्क्षसंभवः पापविद्धर्क्षजः पापसंस्थभाद्दोषसंभवः
एते दोषाश्चचत्वारोमहाबलतरास्त्वमी सर्वदानैवसीदंतिगुणानांकोटिकोटिभिः तत्रैवगंतव्यमस्तिदृश्यंखलु

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

मु॰र॰ ५३

मुक्तमंपक्रूरैर्ग्रहोत्पातविदूषितंयत्चंद्रोपभोगादमलंतदानींशुभेषुकार्येषुशुभप्रदंतत् मु॰च॰ राहुस्तुक्रांति
मिभोगैःशुद्धंषड्भिर्ग्रहोपगमं चतुर्भिःशनिभोगेनदुष्टंद्वाभ्यांकुजेनच पंचशलाकाचक्रेपाणिग्रहणेभवे
धविधिरुक्तः शास्त्रैः शुभमित्युक्तः सप्तशलाकाजइतरत्र ॰ ऊर्ध्वारेखाःपंचतिर्यक्स्थितास्त्वद्वेद्वेरेखे
कोणयोरत्रचक्रे अग्नेर्धिष्ण्यंशंभुकोणाद्वितीयनाड्यान्यसेद्गण्यतःसाभिजिति श्लेषः पादोवेधादेवाभि
धस्यविक्षाधिष्ण्यस्याचनाड्यामृताःस्मृताः प्रोक्तामुक्तिःसाभिजित्संज्ञकस्यतत्स्थैरेवखेटैर्हिराणीनांचवेधः चक्रे
तस्मिन्नेकरेखास्थितेतत्रेपंचिंद्वंदंनभृक्षंग्रहेण केचित्तत्रप्रोच्यतेपादवेधोभानांचिंत्यस्त्वत्रतल्लक्षणानिपातः
आद्यपादस्थितेखेटेचतुर्थःसंप्रदुष्यति द्वितीयस्थेतृतीयश्चविपरीतमतोन्यथा सप्तसप्तविनिपात्यरेखिकास्ति 53
र्यगूर्ध्वमथकृत्तिकादिकम् कोपियदभिजितासमन्वितंचैकरेखगमनेतनविध्यते ॰ पादएवनशुभःशुभप्रदैर्वि राम॰
द्धस्यखिलशास्त्रमतंहि क्रूरविद्धमशुभंनशोभनंशोभनेशुभकलंनपादतः मु॰चि॰ एकस्मिन्नपिधिष्ण्येभिन्नेराशौ ५३

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

स्वलग्ने हे शशिनि तच्चंद्रर्क्षे कुर्याद्विवाहयात्रादिकं सर्वम् दीपिकायाम् यस्याः शशी सप्तशलाकविद्धः पापैरपापै
रथवा विवाहे उद्वाहवस्त्रेण तु संवृता गोश्मशानभूमौ रुदती प्रयाति इति विवाहे सप्तशलाकावेधो विचार्यः
गर्गः समस्तगुणदोषाणां विकल्पा ये प्रकीर्तिताः प्रमाणमेव ते सर्वे नोपेक्ष्या हेतुभिर्बुधैः विकल्पोक्तगुणो ग्राह्यो दो
षः स्याज्यः प्रयत्नतः युगपद्गुणदोषौ चेत्तदा मिश्रफलं भवेत् ज्योतिर्विवरणे दीर्घव्यापिनि काले तु स्वल्पकालं प्र
यत्नतः सर्वोत्कृष्टफलदो ज्ञेयो नैवात्र बाधकः ज्योतिःप्रकाशे बहुव्यापकमाचार्यैः सामान्यं तत्र संश्रयेत् दे
षापवादाध्याये च नामनिर्देशनाद्यत्र चैष दोषस्त्वदूषणम् हन्ति तत्रैव नान्यहैन्यतेन हि लुप्यते नास्ति यत्र विशेषस्
(तु सामान्यं तत्र संश्रयेत्) त्र प्रशंसापरमत्रैव अपवादैः समं यांति दोषाश्चैवं तथा गुणाः न यांति ते महादोषाः कदाचि
द्गुणकोटिभिः तत्रैव लग्नं महादोषविदूषितं यत्तन्न हि गुणत्राणविधौ समर्थाः राज्ञाश्रितं तं पुरुषं च यद्वद्दन्ये जनानां विभुज
नाश्च सर्वे ५० ना° परित्यज्य महादोषान्तु शेषयोर्गुणदोषयोः गुणाधिकः स्वल्पदोषः सकालो मंगलप्रदः इति श्रीप

मु.टि. ज्योतिषरायात्मजेश्वरदासतो विरचिते॥ सामवादं महोपनिषद्धारसंस्कारप्रकरणम् अथोपनयनं व्रतबंधप्रकरणमाह ॥ व ॥ क्षितिस्थ्यो
५४ नांपदमुत्तमं हि जस्तदुत्तमत्वं व्रतबंधलग्नतः तस्माद्द्विजानां तदवाप्तिकारणं तल्लग्नशुद्धिं कथयामि शास्त्रतः ॥ ना ॥ श्रा
धानादष्टमे वर्षे जन्मतो वाग्रजन्मनाम् राज्ञामेकादशे मौंजीबंधनं द्वादशे विशाम् जन्मतः पंचमे वर्षे वेदशास्त्रविशा
रदः उपनीतो यतः श्रीमान्कार्यं तत्रोपनायनम् ॥ ॥ कालश्चापरो गौणोपनयनिकः कालः परः षोडशवार्षिकः
द्वाविंशतिः परो न्यस्य स्याच्चतुर्विंशतिः परः ब्राह्मणक्षत्रियविशां कालश्चैदस्य गादयम् सावित्रीपतिता व्रात्येते भ
वंत्यार्यविगर्हिताः ॥ व ॥ ऋग्यजुः सामशाखेशा गुरुसूर्यधरात्मजाः अथर्वणस्य वेदस्य शाखेशश्चंद्रनंदनः ॥ वा
॥ जीवसितौ विप्राणां क्षत्रस्यारोऽरुणो विशां चंद्रः शूद्राधिपः शशिसुतः शनैश्चरः संकरभवानाम् ॥ व ॥ शाखेशगु
रुसुकाणां मौढ्ये बाल्ये च वार्द्धके नैवोपनयनं कार्यं वर्णेशे दुर्बलेपि च नीचर्क्षे नीचांशके संस्थितेपि शाखेश्वरे वाऽऽसु राम०
जितेन्द्रपूज्ये व्रती शिशुर्हीनकुलः प्रसक्तः शस्त्रोपजीवी स्वकुलं विसृज्य शत्रुराशौ तदशस्थे चैकस्मिन्नखचरे व्रती ५४

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

शाखेशगुरुशुक्राणामहापातककृद्भवेत् १० स्वनीचेस्थारिषड्वर्गेसंस्थेजीवेथवासिते शाखेशेवातदाबालोमहा
पातककृद्व्रती ना॰ दृश्यमानेगुरौशुक्रेशाखेशेचोत्तरायणे स्वोच्चसंस्थेतदंशेवास्वराशौवापिमूलगे उपनीतोयतःश्री
मान्विद्यावान्धनवान्भवेत् शाखाधीश्वरवर्णेशगुरूणांबलपूर्वकम् ततोप्येषांगुरुबलंमुख्यमाचार्यशिष्ययोः
गु॰ पितुःसूर्यबलंप्रोक्तंशाखावर्णेशयोर्विदोः सर्वेषांगुरुचंद्राभ्यांबलंश्रेष्ठंव्रतादिषु व॰ उक्तेपिवर्षेनबली
गुरुश्चेदुक्तात्सप्रशस्तंव्रतबंधकर्म अनुक्तवर्षेचबलप्रदेपिनैवैतयोरब्दबलंबलीयः ना॰ बालस्यबलहीनोपिशं
स्थाजीवोबलप्रदः यथोक्तवत्सरेकार्यमनुक्तेनोपनायनम् ज्यो॰ व्रतेजन्मत्रिखारिस्थो १।३।१०।६ जीवोपीष्टोर्चनात्स
कृत् शुभोतिकालेतुर्याष्टव्ययस्थो ४।८।१२ द्विगुणार्चनात् गु॰ वर्गोत्तमेस्वभोच्चेवास्वराशौजन्मवेगुरुः अनिष्टस्था
नगोपीष्टःशुभोऽसन्त्रीवशत्रुभे मौंजीबंधेविवाहेचप्रतिष्ठायांविशेषतः गोचरेरौवकर्त्तव्यंवेधादिकमकारणम् ना॰ श
रद्ग्रीष्मवसंतेषुशुक्रमासेद्विजन्मनाम् मुख्यंसाधारणंतेषांतथामाघादिपंचसु ज्यो॰ मृगकुंभगतेसूर्येमध्यमेमीनमे

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मु॰ १॰ षियोः उत्तमं गोयमस्थेर्के हयधमं चोपनायनम् ॥ माघादिपंचमासेषु मौंजीबंधविधिः स्मृतः विशेषेणाशुभः प्रोक्तश्चै
५५ त्रे मीनगते रवौ गोचराष्टकवर्गाभ्यां यदि शुद्धिर्न लभ्यते तदोपनयनं कार्यं चैत्रे मीनगते रवौ विनर्तुनावसंतेन कृष्ण
पक्षे गलग्रहे अनध्यायोपनीतस्तु पुनः संस्कारमर्हति एतद्वचनं वसंतस्य प्राशस्त्यपरम् जन्मोदये जन्मसुतारका
सु मासेथवा जन्मदिने यथेवा मासे न विप्रो न बहुश्रुतो पि प्रज्ञाविशेषैः प्रथितः पृथिव्याम् गुरुः विप्राजनु
मासि विलग्न भादो प्रज्ञाविशेषैः प्रथितो व्रतेन अनाद्यगर्भो द्विजराज वैश्यो श्री शौनकोक्तेरितितत्वतोर्थः मं: चैह
स्पशि मलेमासि मूढत्वमधिगच्छति पुनर्वसौ कृतो विप्रः पुनः संस्कारमर्हति पुनर्वसुनिषेधस्तत्राह्लरास्येव वि
षपदोपादानात् मा: शुक्लपक्षे द्वितीया च तृतीया पंचमी तथा त्रयोदशी च दशमी सप्तमी व्रतबंधने श्रेष्ठा 55
त्वेकादशी षष्ठी द्वादश्यस्तु मध्यमाः एकाचतुर्थीर सप्तस्य कृष्णपक्षे पि मध्यमाः आपंचम्यस्तु तिथयः पराः स्यु राम॰
रतिनिंदिताः व: पाचैत्रवैशाखसितात्तृतीया माघस्य सप्तम्यपि फाल्गुनस्य कृष्णात्तृतीयोपनये प्रशस्ताः प्रोक्ता ५५

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

भरद्वाजमुनींद्रमुख्यैः एतद्वचनं पुनरुपनयनविषयम् प्रायश्चित्तादिविति निर्णयामृते व्यवस्था अन्यमासे
शुसम्ममीत्रयोदश्यपौगल्यग्रहदोषदुष्टत्वात्साज्ये ॥ अ॰ ॥ आचार्यसौम्यकाव्यानां वाराः शस्ताः शशीनयोः वारो मध्य
फलो प्रोक्ता वितरे निंदितो व्रते ॥ ९ ॥ शाखाधिपतिवारश्च शाखाधिपबलं शिशोः शाखाधिपतिलग्नं चत्रितं
यं दुर्लभं व्रते साम्नगानां भौमवारः प्रशस्तः शाखेशत्वात् अत एव त्रिविक्रमः मौंजीबंधनमोक्षौ च जीवे शुक्रे
कुजे बुधे विनाशतभिषस्येष्वक्षौरर्क्षेषु विधीयते अत्र शततारानिषेधः संहिताविरुद्धः गुरुः पापग्रहाभ्यां
वाराश्च न स्युर्भृश्चंद्रवासरः शुक्ले पक्षे प्रशस्तः स्यात्कृष्णे वारो विधीयते नहि शुभो बुधो नात्र मतः पापग्रहयुतो नव
अथ नक्षत्राणि ॥ व॰ ॥ हस्तत्रये च श्रवणात्त्रये च धातृद्वये स्युत्तरमैत्रभेषु पौष्णद्वये चादितिभद्वये च शस्तो द्विजानां
लु मौंजिकर्म ॥ कश्यपः ॥ मैत्रे विष्णुत्रये हस्तत्रयर्क्षे पूर्वत्रये धातृद्वयादितीज्यापात्पदस्त्वृक्षे पूर्वं नं व्रतम् ॥ मु॰ चू॰ ॥
रुद्राहिमूलहरिपूर्वकरत्रिकेषु ब्रह्मादितीज्यकरमित्रमृगान्त्यभेषु अश्विन्युत्त्वात्लघुहरीशवसूत्तराख्ये कुर्यु व्रत

...University, Balmeeki Campus, ...

मु॰१॰
५६

लघुमृगांत्यपुनर्वसुधनेषु मु॰ चित्ताभरणोक्तसर्वशास्त्रिनां साधारणोनोक्तम् क्षिप्रध्रुवाहिचरमूलमृदुत्रिपूर्वारौद्रेर्कविधु
तुसितेंदुदिने व्रतंसत् द्वित्रीषुरुद्ररविदिक्प्रमिते तिथौ च कृष्णादिमत्रिलवकेपि नचापराह्ने ॥ वा॰ जन्मभंद
शमं कर्मसंघातनक्षत्रं तु षोडशम् मानसं पंचविंशर्क्षं नाचरेच्छुभमेषु च ॥ अत्र जन्मर्क्षं शुभं तत्पूर्वमेवोक्तम्
वा॰ लग्नाद्यसौम्यग्रहराशयो येष्वाह्वानपापग्रहराशयो ये ग्राह्यास्तु तेपि प्रबलेषु सौम्येरधिष्ठितास्यापि नि
रीक्षिता वा ॥ नैधनं नैधनमुड्डलग्नं ततैधनर्क्षं न च तत्र वांशम् नैधनेशोन तदंशकेशो लग्नप्रशस्तो नव
रात्रिनाथः कुलीरकांशपरिदृष्टसौम्यत्वं वा शकां मीनोऽजिविधौ प्रशस्ताः ते निंदिताः क्रूरनभश्चराणां चेदष्टमां
शाश्रपि मानवस्य वा॰ सोच्चसंस्थोपि शीतांशुर्व्रतिनो यदि लग्नगः तं करोति शिशुं नित्यं समनंतक्षयरोगि
णम् मु॰टी॰ सर्वशास्त्राधिपो भानुर्लग्नेगस्तु शुभस्ततः केचिद्गुरुस्तनौ पूर्णाः ग्रोक्तकर्क्षस्थः शशी शुभः ब्रवि
ष्यत्र प्राग्लग्नेपरस्मोपादिश्रसंस्थवेलक्षणदरोगी व्रतीच सौम्यग्रहवर्गगोपि खलो निनिःस्वः श्रुतिकर्महीं

ल२

56
रम
५६

पुनः स्थानादिबलसंपन्नैश्चतुर्भिर्वा बलान्वितैः वीक्षिते ऽकैविंशाख्यमहादोषविवर्जितैः त्रिषष्ठायगतैः
पापैः षष्ठाष्टान्त्यविवर्जितैः शुभैः षष्ठाष्टलग्नांशविवर्जिते नहिंसांशुना [illegible] एवं तत्समयं वीक्ष्य वंवीक्ष्य चंद्रतारा
बलान्विते मंगले दिवसे तस्मिन् शोभनं च समाचरेत् सर्वदेशेषु पूर्वाह्णे मुख्यं स्याच्चोपनायनम् मध्याह्ने मध्य
मं प्रोक्तमपराह्णे तु गर्हितम् तथा त्रिधा विभज्य दिवसं तत्रादौ कर्म दैविकम् द्वितीये मानुषं कार्यं तृतीयेंऽशे तु पै
त्रकम् [illegible] भूतान्तिस्वोष्टमीसंक्रममध्युगलप्राक्तृतीयाद्वितीयाऽस्येषष्ठे माघे चतुर्तोस्या १२ सितकतिथिर
नध्यायओस्तातिकश्च गुर्विरायं वार्कि रिके मदनरविति थौ सप्तदोषं च नेष्टाऽन्येन ध्यायाद्भुभेषष्ठपष्टगथरूपगोकी
त्रचैत्रेतिशास्तः [illegible] कस्लेसदोषेन ध्यायेशनौ निश्चयपराह्णके साकृसंध्यागर्जिते नेष्टो व्रतबंधो गलग्रहे [illegible]
चतुर्दशीद्वयं चैव प्रतिपच्चाष्टमी तथा पक्षयोरुभयोरेवमनध्यायाष्टकं विदुः अष्टमी सप्तमी विद्धा त्रयोदश्या चतुर्द
शी द्वितीया च प्रतिपदा गलग्रहउदीरितः त्रयोदश्यास्चतुष्कं च सप्तम्यादि दिनत्रयम् चतुर्थ्यासेकमेवोत्र ह्यष्टव

ष्टमेस्थिताः कुर्वंतिनियतं रोगं द्वारिद्र्यं नियतंत्ववरोः पंचमस्थानगाः सौम्यास्तुपपूजार्थसिद्धिदाः तत्रपापग्रहाः सर्वे
सदासत्फलनाशकाः ऽ चंद्रात्स्मरारिरंध्रेषुयद्येकस्मिन्शुभग्रहे स्थितेऽधियोगसंज्ञः स्याच्छुभयोगोद्विजन्म
नाम् केंद्रत्रिकोणगेजीवेभानुःशुक्रोथवाव्यये द्वितीयेतेशुभोयोगोद्विजानामोपनायने सकोपिकेंद्रगःसो
म्यःसकलदोषसंचयम् विनाशयतिघर्मांशुर्हदितस्तिमिरंयथा शुभग्रहःसोच्चसंस्थोलग्नंपश्यतिवेषदा
तदादोषाल्लयंयान्तिसाग्नीष्मेकुसरितोयथायेपापखेटप्रभवाश्चदोषाविलमलग्नाशकसंभवाये केंद्रेगुरुस्तां
न्विमलीकरोतिकृत्स्नंयथांभःकृतकेद्रुमस्य बुधोलग्नगतोजीवःशुक्रोवाप्यथशास्वयः करोतिव्रतिनं नूनं ह
तविद्याविशारदम् उक्ताःपंचग्रहायस्यराशेस्तत्त्वमसंज्ञकम् रविचंद्रार्यसुख्याहिचत्वारोपिबलान्विताः नीचस्थि
ताःशत्रुगृहस्थितास्त्वपराजितास्त्वास्तमिताग्रहेंद्राः लग्नेग्रहास्तेस्वफलंप्रदातुंक्षमानकिंचिद्विपुदेहहृष्टाः दो
षैस्तद्दुष्टःसजतेहिकालस्तस्मोपिमार्हैगुरुरप्यशक्तः दोषैर्नचाक्रांतः सगुणैर्गुणाढ्यस्तस्मात्सकालःशुभदःशुभे

पुनः स्यान्नादिबलसंपन्ने श्चतुर्भिर्बोधबलान्विते: वीक्षितेरेकविंशाख्यमहादोषविवर्जिते: त्रिषष्ठायगते:
पापै:षष्ठाष्टान्त्यविवर्जितै: शुभै: षष्ठाष्टलग्नांत्यवर्जितैर्न हिमांशुना एवं तत्समयं वीक्ष्य वंशी क्ष्यचंद्रतारा
बलान्विते मंगले दिवसे तस्मिन्शोभनं च समाचरेत् सर्वदेशेषु पूर्वाह्णे मुख्यं स्याच्चोपनायनम् मध्याह्ने मध्य
मं प्रोक्तमपराह्णे तु गर्हितम् त्रिधा विभज्य दिवसं तत्रादौ कर्म दैविकम् द्वितीये मानुषं कार्यं तृतीये शेन्तु पै
त्र्कम् भूतान्तितोष्टमी संक्रमं मधुयुगलप्राक्तृतीयाद्वितीयाऽस्ये षु माघे च्युतोन्त्या १२ सितकतिथिर
नध्यायओ मासिकश्च गुर्विशायं वार्किरिके मदनरविति थी सप्रदोषश्च नेष्टा ऽन्येन ध्यायादुभेषष्टपष्टगथरूषगोकौ
ञ्चैवेति शस्तः कृत्स्नप्रदोषेन ध्यायेशनौ निश्यपराह्णके प्राक्संध्यागर्जिते नेष्टो व्रतबंधो गलग्रहे
चतुर्दशीद्वयं चैव प्रतिपच्चाष्टमी तथा पक्षयोरुभयोरेवमनध्यायाष्टकं विदुः अष्टमी सप्तमी विद्वान्त्रयोदश्यां चतुर्द
शी द्वितीया च प्रतिपदा गलग्रहहृता दीरितः त्रयोदश्याश्चतुष्कं च सप्तम्यादि दिनत्रयम् चतुर्थ्यामेकमेवात्र हयष्टक

मु० र०
५८

नेगलग्रहः आरंभानंतरं यत्र मत्यारंभो न सिद्ध्यति गर्गादिमुनयः सर्वे तमेवाहुर्गलग्रहम् मुनिभिः अर्कतर्कत्रिरश्
द्रा इति यिषु मदोषः स्यात्तद्ग्रिमेः एकार्द्धसार्द्धप्रहरयाममध्ये स्थिते : क्रमात् कुर्यान्नाकोल्लवर्षे तु व्रतोपनयनं बुधः
नानध्याये न भूकंपे न निर्घाते गलग्रहे अष्टकासु च सर्वासु युगमन्वंतरादिषु अनध्यायप्रकुर्वीत तत्र या सोपपदादि
षु [illegible]र्थसारे सिताज्येष्ठे द्वितीया च आश्विने दशमी सिता चतुर्थी द्वादशी माघे चैताः सोपपदाः स्मृताः दाहे
दिशां चैव धरामकंपे माग्ववज्रपातेऽवनिदारणे च धूमे तथोत्रांशुकलाप्रपतिग्रहे न कुर्याद्व्रतमंगलादि दिग्दाहे
दिनमेकं च ग्रहे पंच दिनानि च धराकंपे दिनमोक्तं वज्रपाते दिनत्रयम् उल्कायां त्रिदिनं प्रोक्तं धूमे पंच दिनानि च [illegible]
[illegible] एकरात्रं परित्यज्य कुर्यात्सर्वाणि ग्रहे यहे ग्रयाणे पंचरात्रं तु त्रिरात्रं व्रतबंधने [illegible] व्रते हि पूर्वसंध्यायां वारिदो यदि
गर्जति तद्दिने स्यादनध्यायो व्रतं तत्र विवर्जयेत [illegible]ः बहुवर्षे त्रिरात्रं स्यादल्पवर्षे तु वासरम् यदि वर्षेदनध्याये
तेनैव सहगच्छति इदमकाले विस्तरस्तद्दोषप्रकरणे च· [illegible]मित्तिकमनध्यायं कृत्स्नमप्रतिपद्दिनम् मेखलाबंध

राम०
५८
58

नेशस्तंचौलेवेदव्रतेष्वपि प्राग्ब्रह्मौदनपाकाद्व्रतबंधानानंतरंपद्धिचेत् उत्पाताद्यनध्यायोत्पत्तावपिशांतिपूर्वकंतत्स्या
त् आश्वलायनशाखीयानांव्रतबंधानंतरंसप्तोत्तरंजलौदनपाकोस्तितत्परमिदंवचनम् मु०चिं० नांदीश्राद्धेकृतेचे
त्स्यादनध्यायस्त्वकालिकः तदोपनयनंकार्यंविद्वद्भिरंभंविवर्जयेत् नांदीश्राद्धोत्तरंमातुःपुष्पेलग्नांतरेनहि शांत्याचौ
लंव्रतंपाणिग्रहःकार्योन्यथात्वसत् अपरार्के मूकांधाश्रुतमोक्षांतैःसंस्कारैःस्म्यथोदितैः संस्कार्यास्तत्रमंत्रो
क्तिःकर्त्तव्यागुरुणासकृत् इतिश्री०व्रतबंधप्रकरणम् अथसमावर्त्तनप्रकरणम् अधीत्यवेदांस्तदर्थंज्ञा
त्वाशय्यप्सुपल्लवास्तगुरोरनुज्ञाम् कुर्यात्समावर्त्तनकर्मपश्चाद्गोदानतःपाणिनिपीडनात्प्राक् सौम्यायनेनि
र्मलयोःसुरेज्यदैत्यपूज्ययोश्चैवबलक्षपक्षे संत्यज्यरिक्तामवमाष्टमीचवेनाशिकारव्यास्थिलधिष्ण्यवृंदम् ना
चित्रोत्तरादितीज्यपौष्णहरिमित्रविधातृषु भेष्वर्केंदुजेज्यशुक्राणांवारलग्नांशकेष्वपि मौंजीविमोक्षोव्रतवन्नुपार६
रेकेशांतकर्मापिचचौलवत्स्यात् गुरोर्बलंनात्रनृपात्मजानेक्षुरीनिबंधःकरपीडनात्प्राक् इतिसमावर्त्तनप्र०

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

रणम् अथछुरिकाबंधनप्र ना० छुरिकाबंधनंवक्ष्येनृपाणांप्राक्करग्रहात् विवाहोक्तेषुमासेषुशुक्लपक्षेप्यनस्तगे
जीवेशुक्रेभूमिपुत्रेचंद्रताराबलान्विते मौंजीबंधर्क्षतिथिषुकुजवर्जितवासरे शुद्धेऽष्टमेविधौलग्नषष्ठान्त्यषष्ठादिवर्जि
ते लग्नत्रिकोणकेंद्रस्थैः शुभैः स्वायारिगैःपरैः छुरिकाबंधनंकार्यमर्चयित्वासुरान्पितॄन् इतिना० छुरिकाबंधनप्रक
रणम् अथविवाहप्रकरणम् व० कश्चिद्गृहाश्रमसमोनपरोस्तिधर्मः सोपिस्थितः सुगणवृत्तयुतांगनासु उद्वाह
लग्नवशतोगुणवृत्तलब्धिस्तासांतथाविधसुलग्नमतः प्रवक्ष्मि १ याज्ञवल्क्यः अविप्लुतब्रह्मचर्योलक्षण्यांस्त्रिय
मुद्वहेत् अनन्यपूर्विकांकांतामसपिंडांयवीयसीम् अरोगिणींभ्रातृमतीमसमानार्षगोत्रजाम् पंचमात्सप्तमादू
र्द्धं मातृतःपितृतस्तथा दशपौरुषविख्याताच्छ्रोत्रियाणांमहाकुलात् स्फीतादपिनसंचारिरोगदोषदोषसन्वितात्
अथभारते आदिपर्वणिशकुंतलोपाख्यानेदुःष्यंतवचनम् ब्राह्मोदैवस्तथैवार्षःप्राजापत्यस्तथासुरः गांधर्वोरा
क्षसश्चैवपैशाचश्चाष्टमःस्मृतः एषांधर्म्यान्यथापूर्वंमनुःस्वायंभुवोब्रवीत् प्रशस्तांश्चतुरःपूर्वान्ब्राह्मणस्योपधारय

गं२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

षडानुपूर्व्योक्षत्रस्यविद्धिधर्म्यानर्निदिते राज्ञस्तुराक्षसोप्युक्तोविट्शूद्रेष्वासुरःस्मृतः गांधर्वोराक्षसोक्षत्रेधर्म्यौतौमा
विशंकिथाः पृथग्वायदिवामिश्रौकर्तव्यौनात्रसंशयः वसिष्ठसंहितायाम् प्राजापत्यब्राह्मदैवार्षसंज्ञाः कालेषूक्ते
ष्वेवकार्याविवाहाः गांधर्वाख्यश्चासुरोराक्षसश्चपैशाचोवासर्वकालंविधेयः एषांलक्षणानि ब्राह्मोविवाहआहूय
दीयतेशक्त्यलंकृता यज्ञस्थऋत्विजेदैवआदायार्षस्तुगोद्वयम् चरतामनयाधर्ममित्युक्त्वादीयतेर्थिने सकायःपा
वपेत्तऽजः षट्षट्वंश्यान्महात्मना आसुरोद्रविणादानाद्गांधर्वःसमयान्मिथः राक्षसोयुद्धहरणात्पैशाचःकन्यका
छलात् संप्राप्तेद्वादशेवर्षेकन्यांयोनप्रयच्छति मासिमासिरजस्तस्याःपितापिबतिशोणितम् यस्तांविवाहयेत्कन्यां
ब्राह्मणोमदमोहितः असंभाष्योह्यपांक्तेयोब्राह्मणोवृषलीपतिः एतच्चनब्राह्मणपरंनतुक्षत्रियादिपरम् ब्राह्मण
पदोपादानात् विशेषश्च राजन्यस्त्वथवाद्वंद्वेपितॄणांप्राणसंशये आत्मोद्वाचयाक[illegible]तानुकूल्यंप्रतीक्षते आनुकूल्यं
महाराणाम् राजन्यादीनामतिप्रौढापिप्राचेष्टितोत्तरंगांधर्वविवाहेषुचनमिषिद्धा वचनंधर्मशास्त्रेदृष्टव्यम् ॥ बलेन

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

मु.र.
६०

नार्योरिन्दुजीवयोश्च तारेंदुवीर्ये सुदिने सुलग्ने पंचेष्टकेकेंद्रसुरेज्यमुख्ये जामित्रशुद्धौ हिमदीधितेश्च गुरुशुद्धिवशेनक
न्या कान्तां समवर्षेषु षडब्दकोपरिष्टात् रविशुद्धिवशाच्छुभेत्वरायां विषमेब्देचन्द्रपावृत्तः परस्तात् ·राज्ञमाः प्रारभ्य ज
न्मतस्समपंचयुवती विवाहशोनाब्दकेषु मुनयः शुभमादिशंति॥ आधानतः प्रभृति चेत्समवत्सरेषु प्रोक्तस्तयोर्न शुभदस्त्व वि
लोमवर्षे॥ ॥ स्त्रीयुग्मे विधवा नारी युग्मेषु विधवा मता॥ तस्मादयुग्मके वर्षे विवाहे सा पतिव्रता॥ १७॥ मासत्रयादूर्ध्वमयु
ग्मवर्षे युग्मेपि मासत्रयमेव यावत्॥ विवाहशुद्धिं प्रवदंति सर्वे प्रस्पुत्रमो योषिति जन्ममासात्॥ १८॥ आदौ मासत्रयं येन ष्टं यु
ग्मसंवत्सरस्य तु॥ पुरतो वर्षशुद्धिश्च गर्भमासान्विता शुभा॥ १९॥ चंद्रताराबलं मुख्यं दंपत्योः परिशीलने मुख्यं गुरुब
लं वध्वा वरस्येष्टं रवेर्बलम् विवाहे बलमावश्यं दंपत्योर्गुरुसूर्ययोः चेत्पूज्यातातः कार्यो दुर्बलनमदयोस्तयोः य
त्रार्कगुर्वोरपि नेष्टनां तपज्जन्मादि दुःस्थानगयोर्द्वयोर्वा एकस्य पूजामपि तत्र कृत्वा पाणिग्रहः कार्य इतः सुसम्यक् मु·न· राम०
राशेः षट्त्र्याय दशस्थो गुरुरिह शुभदः पूजया स्यात्तथापि प्रांबुस्थोष्टमो नो यदि नि· जन्मगृहगतके गगोत्रापि शास्तः ६०

60

एवंकन्यर्क्षतः स्यादितिनरगुरिणोल्लंघ्येवातिकाल्लेनिष्टोपीहद्विरच्योष्टमभवनगतः शोभनः स्यात्त्रिरर्च्यैः मुच्चू॰ व
गौत्तमेस्वभोच्चेष्टराशौवातल्लवेगुरुः अनिष्टस्थानगोपीष्टे ४ शुभोसन्नीचशत्रुभे नैव पूजाभिलाषंप्रतिनिस्पृहेपिकुर्या
द्गुरोशुद्धिविवर्जितेपि वराप्यलाभेशुभदंविवाहंवदंतिगर्गच्यवनादिमुख्याः एकजन्मेतुकन्येद्वेपुत्रयोर्नैककन्ययोः
नपुत्रीद्वयमेकस्मैप्रदद्यात्तुकथंचन पुत्रीविवाहान्परतः सदैवशुभप्रदंपुत्रविवाहकर्म पुत्रद्वयंनैवकृतंत्रयेपिपु
त्रीद्वयंचापिकदाचिदेव पुत्रोद्वाहान्नैवपुत्र्याः कदाचित्षण्मासांद्वैकार्यमुद्वाहकर्म ऊर्द्ध्वंतद्वन्मंडनान्मुंडनंचप्रसूद्वाहे
नैवपुत्रीद्वयस्य मुच्चू॰ मुंडनंचौलमेवोक्तंव्रतोद्वाहौतुमंगलम् मौंजीचोभयतः कार्यायतोमौंजीनमुंडनम् विवाह
श्चैकजन्मोत्तांभवेन्नैवकृतत्रये सोपिहंतिनयोरेकपक्षमध्यत्रयाद्दृशम् एकमातृजयोरेकवत्सरेपुरुषस्त्रियोः एका
क्रियानकर्तव्याक्रियाभेदेविधीयते एकोदरप्रसूतानामेकस्मिन्वासरेयदि पाणिग्रहोभवेन्नूनंतत्रैकाविधवाभवेत्
मुचिं॰ चूडाव्रतंचापिविवाहतोव्रतात्चूडाचनेष्टापुरुषत्रयांतरे वधूप्रवेशाच्चसुताविनिर्गमः षण्मासतश्चाद्दविभे

मु॰र॰
६१

दत्तःशुभः वध्वावरस्यापिकुलेत्रिपूरुषेनाशंत्र्रुत्कश्चननिश्चयोत्तरम् मासोत्तरंतत्रविवाहइष्यतेशांत्याथवासूतक
निर्गमेपरैः अ॰प्र॰ स्वसोभ्रोः स्वभ्रात्रोःसोदर्योश्चविशेषतः विवाहंनैवकुर्वीततनैकाहेनैकमण्डपे मु॰चू॰ एकाहेपित्र
नाम्रयांतरइतीदत्तारतस्माद्बुधैर्योऽस्पनोयमूर्धोनिषिद्धमनयोरेकत्रकार्यजगुः नैकस्मैदुहितृद्वयंसहजयोर्नैकोद्व
वेकन्यकेदद्याद्द्वहनंमिथोनतत्कुर्यादसंपद्यदः [illegible] वसिष्ठेनाष्टादशप्रकारेणोक्तम् वर्गोदिनंगण
महेंद्रवधूविदूरंयोन्याख्यराशितदधीशविवश्यनाड्यः वेधारत्यमूलत्रकुलिंगविजातिगोत्रपक्षोपयोगिनिसुधांश्रुयुजो
दशाष्टौ एषत्रेएकादशप्रकारेणघटितंविचार्यतेऽन्यत्तुविस्तरभयान्नलिखितम् तद्विचारस्तत्रैवद्रष्टव्यः वरोवृश्य
तथातारायोनिश्चग्रहमैत्रकम् गणमैत्रीभकूटंचनाडीचैतेगुणाधिकाः [illegible] वनिताविदूरंनवमंवर्गश्चदशमो
गोत्रवर्णत्विकादशइति तथाचव॰ मुख्योभतारोनांग्रहमित्रवर्गः क्रमाधिपानांगणसंज्ञकश्च विंशप्रधानंवनिताविं ६४
दूरंयोन्याख्यवर्णःसततंपरेषाम् तत्रैव स्वज्ञातजन्मतान्हणानामभंपरिकल्पयेत् तेनैवचिंतयेत्सर्वराशिकूटादि

राम॰
६१

विवाहे सर्वसंस्कारे यात्रायां ग्रहगोचरे: जन्मराशिर्भवेच्छ्रेष्ठो नामराशिं न चिंतयेत्

पूर्ववत् जन्मभं जन्मधिष्ण्ये न नामधिष्ण्ये न नामभम् व्यत्ययेन यदा योज्यं दंपत्योर्निधनप्रदम् [illegible] राशिकूटं तद्धी
शर्मैत्र नाडी स्त्रीविदूरगणा योनिनाडिका: देवयोगवशात्तोत्र समेता: पाणिपीडनविधौ परिचिंत्या: अथ वर्णा: द्विजा
झषालिकर्कटास्ततो नृपा विशोंघ्रिजा: वरस्य वर्णतोधिका वधूर्न शस्यते बुधैः वश्यम् हित्वा मृगेंद्रं नरराशिवश्या:
सर्वे तथैषां जलजाश्च भक्ष्या: सर्वेपि सिंहस्य वशे विनालिं ज्ञेयं नराणां व्यवहारतोन्यत् योनिर्भि: एकयोनिषु कल
होगजयो: सिंहयो: शुनो: महद्वैरेपि समेता क्वचिन्महिषवाजिनो: तारा कन्यर्क्षाद्वरभं यावत्कन्याभं वरभादपि
गणयेन्नवभि: शेषे त्रीष्वद्रिभमसत्स्मृतम् योनिस्फ नक्षत्रप्रकरणे द्रष्टव्या ग्रहमैत्री वदाम्यहं: शत्रू मंदसितौ
समश्च शशिजो मित्राणि शेषा रवेस्तीक्ष्णांशुर्हिमरश्मिजश्च सुहृदौ शेषा: समा: शीतगो: जीवेंदूष्णकरा: कुजस्य
सुहृदो ज्ञोरि: सितार्की समौ मित्रे सूर्यसितौ बुधस्य हिमगु: शत्रु: समाश्चापरे सूरे: सौम्यसितावरी रविसुतो मध्योप
रस्त्वन्यथा सौम्यार्की सुहृदौ समौ कुजगुरू शुक्रस्य शेषावरी शुक्रज्ञौ सुहृदौ सम: स्वरगुरु: सौरस्य चान्येरयस्तका

मु.र.
६२

लेच्चदशायवंधुसहज्जस्वांत्येषुमित्रंस्थिताः [illegible] त्रिःयुग्मत्रयंभरण्याद्रोरोहिणीमानुषंत्यजेत्र आसुरैर्ध्रुवस्यु
ग्मर्क्षे३ अ३ष्टौ१६ दे:१४ परतःसुराः ध्रुवमितित्रिपुग्मतःप्राङ्.नक्षत्रद्वयंद्वयंगणाहम् [illegible] श्रेष्ठाप्रीतिःस्वकुलयं
गयोर्मध्यमादेवपुंसामन्यैर्दिविणीवसुमहद्रक्षसांवैरमाहुः [illegible] षष्ठाष्टकेमृत्युरपत्यहानिःपाणिग्रहेस्यान्नवपं
चमेच नेःसंधेनद्वादशकेपरेषुप्रेमातिरेकोहिवधूवरस्य एकाधिपत्येप्यपमित्रभावेस्त्रीपुंसराश्योर्नचरज्जुदोषः
षष्ठाष्टकादिषुयुशर्मदंस्याद्विवाहकर्मण्वरतांतयोश्च नाडीत्र्यावृत्तिभिर्भैस्त्रिभिरश्विभाद्यंक्रमोत्क्रमात्संगणयेद्व
भानि अथैकपर्वणुभयोश्चाधिष्ण्यायाःसतोर्दंपत्योर्मृत्युमेकनाडी सामध्यनाडीपुरुषंनिहंतितत्पूर्वनाडीखलुक
न्यकांच आसन्नपर्यायसमागताचेद्वर्षेणसाप्यंतरिताविवर्षैः [illegible] स्त्रीधिष्ण्यतोभेनवकेवरस्यबाधेतयो
वैरमथद्वितीये सामान्यमेतद्वनिताविदूरंश्रेष्ठंतृतीयेनवकेविवाहे अथवर्गाःअकचटतपयशावर्गाःस्वोशमार्ज्जा
रसिंहश्वुनाम् सर्पाखुमृगावीनांनिजपंचमवैरिणामष्टौ अथगोत्र [illegible] स्युःसमगोत्राभवतुष्टयेतगज्ञाश्विरसंख्या

ष्विमुखानिभानिमरीचिर्वाशिष्ठमहंगिरोत्रिपुलस्त्यसंज्ञाः पुलहः क्रतुश्च यदेकंगोत्रैकजहस्तजस्त्रंसंप्रीतिर्द्वयोर्यदिभि
न्नगोत्रे एषः प्रधानः खलुगोत्रवर्गः संचिंतनीयः सततंनृनार्योः अथगणवादः मुः नृः राशीशयोःसुहृद्भा[redacted]वेमित्र
त्वेवांशनाथयोः गणादिदोषेप्युद्वाहः पुत्रपौत्रविवर्द्धनः करग्रहेष्टतायौनानिंघेइतियद्दवः ततक्षात्रियादिविष
यंगोत्रमप्यायाम्यतस्त भवेदेकराश्योर्द्वयोर्भिन्नमृक्षंयदाभिन्नमृक्षंयदाभिन्नराश्योर्द्वयोश्चैकमृक्षं॥तदानेकनाडीयरा
नांचदोषोभवेत् पादभेदेकेभेस्याद्विवाहः अथमासाः नारदः माघफाल्गुनवैशाखज्येष्ठमासाः शुभप्रदाः मध्य
मः कार्तिकोमार्गशीर्षोवैनिंदिताः परे [illegible] दिनाधिपेमेषवृषालिकुंभनृयुक् मृगास्थेषुगेहेषुसंस्थे माघद्वयेमाध
वशुक्रयोस्तुमुख्योथवाकार्तिकसौम्ययोश्च कार्तिकसौम्योवृश्चिकार्केसमाश्रितौज्ञेयौकस्तुविष्णुप्रबोधदिवसे
नस्मादुः श्रीनाथाष्टमन्वतिचतुष्टयेविवाहोनोपौषेनचमधुसंज्ञकेविधेयः नैवास्तंगतवतिभार्गवेनजीवेह्रस्वत्वेन
लुनयोर्नबालभावे इदंशुक्लादिमासाभिप्रायेणोक्तम् त्रिविक्रमस्तु सौम्यायनेरवौमाघफाल्गुनज्येष्ठमाधवाः विव

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मु॰र॰
६३

हादौस्तत्रःकेष्विदिष्टस्त्वंशः६श्रुचेरपि इदमपिमुख्यादिमासाभिप्रायेणैव मु॰चू॰ विहितेन्दवसौरमासयोःसमवाप्ये
सुभदःकरकग्रहः उभयान्यतरबलंवचनेनतुमध्यंनिगदंतिसूरयः आवश्यकेत्वेकतराश्रयेसौर एवग्राह्यः अथज्येष्ठ
पुत्रीपुत्रयोर्विवाहेजन्ममासादिनिषेधस्तत्राह नार॰ नजन्ममासेजन्मर्क्षेनजन्मदिवसेपिच नाद्यगर्भसुतस्याद्यदुहितुर्वा
करग्रहः मु॰चि॰ आद्यगर्भसुतकन्ययोर्द्वयोर्जन्ममासभदिनेकरग्रहः नोचितोथसबुधैःप्रशस्यतेचेद्वितीयजनुषोः
सुतप्रदः व॰ दंपत्योर्जन्मभेवैकेयराशौचनिधनंतयोः एकस्यचतयोद्वाहेकिंचिद्दिदेपिवानवा अथाद्यगर्भजयोःपर
स्परविवाहनिषेधःसर्वकाले वसिष्ठः स्वजन्ममासर्क्षतिथिक्षणेषुदैवेनाशिकाद्यर्क्षगणेषुभेषु नोद्वाहमात्माभ्युदया
भिलाषीनैवाद्यगर्भद्वितयंकदाचित् पराशरश्च ज्येष्ठायाःकन्यकायाश्चज्येष्ठपुत्रस्यतत्रसर्वदा विवाहोनैवकर्त्तव्योय
दिस्यान्निधनंतयोः परस्परमित्यध्याहारः अथज्येष्ठमासेज्येष्ठपुत्रीपुत्रयोरेकतरस्यापिविवाहनिषेधः श्री॰ जन्ममा राम॰
सिनचजन्मभेतथानैवजन्मदिवसेपिकारयेत् आद्यगर्भदुहितुःसुतस्यवाज्येष्ठमासिनचजातुमंगलम् कुन्नापि॰ ६३

63

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मुंडनं चौलमेवोक्तं व्रतोद्वाहौ तु मंगलम् ज्यु॰चू॰ चूडाकेशांतसीमंतविवाहोपनयं तं बुधाः गुरुमंगलमित्याहुस्तदन्य
ल्लघुमंगलम् व॰ ज्येष्ठं ज्येष्ठस्य गर्भस्य मासं चांद्रं परित्यजेत् दर्शावसानं संकल्प्य सर्वमंगलकर्मसु ग्रंथांतरे च ज्ये
ष्ठे मासि तपोमार्गे क्षौरं परिणयं व्रतम् ज्येष्ठपुत्रदुहित्रोश्च यत्नतः परिवर्जयेत् अयं ज्येष्ठमासो विवाहादिविषये
मध्यमोत्तमनिषिद्धपक्षैस्त्रिधा ज्ञेयः [illegible] द्वौ ज्येष्ठौ मध्यमौ प्रोक्तौ ज्येष्ठमेकं शुभावहम् त्रिज्येष्ठं नैव यु
क्तं स्यादूचुर्मुनिवरा इदम् अत्र द्वौ ज्येष्ठाविस्येको ज्येष्ठमासः परो ज्येष्ठपुत्री पुत्रयोरेकतरमिति ना॰ नैवोद्वाहो ज्येष्ठपु
त्रीपुत्रयोश्च परस्परम् ज्येष्ठमासे तयोरेको ज्येष्ठः श्रेष्ठश्च नान्यथा अन्यथेति त्रिज्येष्ठमुक्तम् तदधिकदोषसूचक
म् मु॰चिं॰ ज्येष्ठद्वंद्वं मध्यमं संप्रदिष्टं त्रिज्येष्ठं चेन्नैव युक्तं कदापि केचित्सूर्यं वह्निगं प्रोज्झ्य चाहुर्नैवान्योन्यं ज्येष्ठयोः स्या
द्विवाहः ज्योति॰ केचिच्चांद्रं वर्जयंति जन्ममासं महर्षयः मंगले सावनं केचित्सौरं मासं तु केचन अत्र व्यवस्था तप
ती कृष्णयोर्मध्ये मासश्चांद्रः प्रकीर्तितः कृष्णाया दक्षिणे कूले जन्मतो जन्ममासकः अन्येषु सर्वदेशेषु सौरं व्रतविवा

Balmeeki Campus

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मु॰र॰ ह्योः जन्ममासि विपरीतपक्षके वा सरे दिननिशोर्विपर्ययेण जन्मभे दलविपर्ययेण तदपि वा मंगलेषु सकलेषु कारयेत् ॥ अ
६४ थ विवाहे तिथयः ॥ शुक्ले द्वितीयादितः एवं कृष्णे पक्षे दशम्यंतगताः शुभाः स्युः ॥ नाष्टमी स्कंदगरोशदुर्गाश्च
तुर्दशी चापि तिथिर्विवर्ज्या ॥ वाराः ॥ प्रशस्ताः शुभखेचराणां सूर्यार्किवारौ खलु मध्यमौ तौ ॥ त्याज्यः सदा भूमिसुतस्य
वारः कामार्कतिथ्योरपि तौ प्रदोषौ ॥ अथ ॥ मूलमैत्रमृगरोहिणीकरैः पौष्णमारुतमघोत्तरान्वितैः ॥ निर्विधाभिरुडु
भिर्मृगीदृशां पाणिपीडनविधिर्विधीयते ॥ अथैकविंशन्महादोषाः ॥ पूर्वोक्तास्त्याज्याः केचित् द्विवाहे दशैव दोषास्त्यज्यन्ते
ते यथा ॥ वेधश्च लत्ता च तथा च पातः खार्जूरवेधो दशयोगचक्रम् ॥ युतिश्च जामित्र उपग्रहाश्च बाणाख्यवज्रौ च दशैव
दोषाः ॥ एषु ये महादोषास्ते महादोषप्रकरणाद्वेद्यास्ते ऽप्यतिरिक्ताश्चात्र लिख्यन्ते ॥ अथ दशयोगचक्रम् ॥ शून्यवेदर्तु 64
रूपाशादिग्रुद्रतिथयो धृतिः ॥ ऊनविंशन्नखाश्चैव दशयोगाः प्रकीर्तिताः ॥ ०।४।६।१।१०।११।१५।१८।१९।२०॥ यस्मि राम॰
न्नृक्षे रविस्तिष्ठेद्यस्मिन्नृक्षे शशी तयोः ऐक्ये योगमहति ऋक्षैः २७ शेषः स्याद्यदि ते दश ॥ गुरोर्लग्नाधिपे शुक्रे सबले ये ल ६४

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

अकेंद्रगे दशयोगाविनश्यंति यथाग्नौ तूलराशयः अथ जामित्रम् चतुर्दशं तु नक्षत्रं जामित्रं तत्र भातस्त्वजम
शुभयुक्तं तदिष्टं ति पापयुक्तं च वर्जयेत् पापात्सप्तमगः शशी यदि भवेत्पापेन युक्तो यथा यत्नेनापि विवर्जयेत्तु निव
रे दोषो महान्कथ्यते मु॰चू॰ शशिलग्नतवांशकात्खलो यादि खेटः शरसायकांश५५ शके अयमस्य गुरोर्न हन्यते निखि
लेऽप्युपसर्गदुर्बरः सप्तमेशाः सकलखगाः सप्तभिरदृष्टे४ सप्तम मासेऽथ देवपत्नीः सहमररांयमरक्षितयोऽथ कुर्वंति
गुरुः स्वं ह्यथ जामित्रेति ष्ठेयदि बलान्वितः धनसौभाग्यपुत्रांश्च लभते नात्र संशयः सोऽपि च थवा खभवने स्फुरदंशुजा
लः सौम्यालये हितगृहे शुभवर्गयोगे जामित्रकादिपरिसंचितदोषराशिं हत्वा ददाति बहुशः सुखमेव चंद्रः अथ
बाणपंचकम् मु॰चू॰ याताः संक्रमतोंशकाः सुगराके स्याप्याश्च ते पंच धा युक्तास्तर्कयुगेंदुनागनिगमेः २।३।
९।८।४ भक्ताः खगैः शेषके पंचसु क्रमशस्तदुग्र अनलक्ष्मापालचौराह्वया बाणाः शेषयुतिद्युगामिविहृते चेत्पंच
शल्यान्विताः जा॰ गततिथ्यायुतं लग्नं नि[illegible] तन वहृतं क्रमात् वह्नि ॰ क्षि र युग ४ षट् द्वंद्वे रोगाग्निनृपचौरमृत्

मु॰र॰
६५

पातेचौरंश्रुतेरोगंगृहगोपेग्निपंचकम् नृपाख्यंनृपसेवायांत्यजेन्मृत्युंकरग्रहे अग्निबाणपंचकम् अथवज्रम् ति
थिवारभसंयुतिर्नवाद्यानगभक्तात्तुभवेज्ज्ञस्तत्त्रिशेषे यदिपंचतदाग्रभजनाख्यो नगशेषेकिलवज्रयोगउक्तः
व॰ एतत्समस्तंसंचिंत्यचंद्रताराबलान्विते पंचांगशुद्धदिवसेमहादोषविवर्जिते अकालवृष्टिनीहारमेघध्वनिवि
वर्जिते स्वल्पदोषंगुणाधिक्यंलग्नंतच्छुभदंस्मृतम् लग्नाद्येराशयःसर्वेशुभेक्षितयुताःशुभाः जामित्रंशुद्धिसंयुक्तं
कुर्यात्पाणिग्रहंसदा व॰ सर्वेजामित्रसंस्थाविदधतिमरणंसौरिसूर्यौप्रशस्तौषष्ठाष्टआयसंस्थौभवतिरिपुस
हजस्थोपिभौमःशशांकःलग्नांष्टांत्यारिवर्ज्जैःपरिणयनविधौज्ञोंत्यमृत्यौविवर्ज्यःशुक्रेऽप्येवास्तनाथास्पदनव
मगतोभ्रातृसुक्षोपिनेष्टः वि॰ यःसिद्धियोगोविनिहंतिदोषान्पापेक्षितोपग्रहलत्तपातान् लग्नेन्दुजामित्रग्र 65
नभचारनीहारविकल्परिवेषजांश्च त्रि॰ त्याज्यालग्नेऽब्धयोमंदात्षष्ठेशुक्रेन्दुलग्नपाः रंध्रेचंद्रादयःपंचसर्वेस्तं राम॰
ब्जगुरूसमौ मु॰मा॰ लग्नेचंद्रखनारिपोशशिसितौसर्वेधुनेखेबुधोज्ञांत्येऽगुःसुखेगोष्टमाःकुजस्शुभाःशुक्रस्त्र्यरी ६५

पः शुचेलाभेसर्वखगाः शुभाअखिलगाःस्त्रछारिगाः स्फः खलाश्चंद्रस्तंबुधनेश्चिपेंशभहकेदस्यात्स्मृत्सवेछारि
गाः ७· तुंगत्रिकोणभवनेभवनेमित्रेवासौम्याधिमित्रगृहगोपितदीक्षितोवा ऽमित्रदोषजनितानेपहृत्सदोषान्दोष
करः सुखमनेकविधंविधत्ते अथलग्नभावास्तत्रयोजनंच श्री· जन्मप्रयाणव्रतबंधचोलराज्याभिषेकादि
कलग्नेषु एवंहिभावाश्चपरिकल्पनीयास्तेरवुधैर्गोत्यफलानियस्मात् अत्रार्षभावानयनंलग्नप्रकरणोद्दिष्ट
मस् अथग्रहाणांभावफलानि ८· मृत्स्फनेः खंबहुविधधनंभ्रातृहानिः प्रजानांव्याधिः शत्रोरतिशयितसु
खंभर्तृहानिश्चिरायुः श्रेयोहानिर्भवतिहृदयेव्याधिरर्थागमत्वंभानोस्त्रीणामतिशयरुजोलग्नभावादिसंस्थे ·
नाशः संपद्बहुविधयशोबंधुवृद्धिः प्रजाप्तिः शस्त्रान्मृत्स्फभवतिनचिराद्दीर्घसापत्नबाधा प्रव्रज्यात्वंबहुविधक्षनं
भौमभात्वंचराश्यनेः खंस्त्रीणांतुहितकिरणोलग्नभावादिसंस्थे २ मृत्स्फः शोकोबहुविधधनंभ्रातृवैरंकुबुद्धिर्लक्ष्मी
प्राप्तिर्भवतिमरणंचोभयोर्वंशनाशः स्त्रीणांद्वेष्यंव्यसननिरतिः पुत्रपौत्रार्थसिद्धिर्भीतिर्भूमेरवनितनयेलग्नभावादिसं

मु०१० ६६ स्थे ३ प्रीतिर्बुद्धिः सुपुराणानिरतिर्बंधुपूजाकृतामिनिर्वैपक्षंपतनयरहितंत्वंनतुप्पागचिंता धर्मेबुद्धिर्भवतिधररा
लाभमत्पतद्वृद्धिर्हतिः स्त्रीणांहिमकारकृतेलग्नभावादिसंस्थे ४ लक्ष्मीप्राप्तिर्भवतिसुयशः प्रीतिरन्योन्यवृद्धि
रिष्टावाप्तिर्बहुविधभयंवाः श्रमाणांविरक्तिः पापासक्तिः सुकृतनिरतिर्भूरिलाभः सुरेज्येस्त्रीणांसौख्यंसुकृत
भयंलग्नभावादिसंस्थे ५ भोगप्राप्तिर्विविधविभवः स्वैरवृत्तिर्महत्वंद्व्याधिकंपभवतितिधनंसर्वनाशोव्यसकत्वम्
तप्येप्रीतिर्वृहद्विधरागाः सर्वसंपत्समृद्धिर्नैः स्वंस्त्रीणांसुशनसितथालग्नभावादिसंस्थे स्वच्छंदत्वंकदशनर
तिर्विह्वलत्वंविशालंव्याधिः सुश्रीर्मतिरपसकृत्वंगर्भपातप्रवृत्तिः घृतासक्तिर्भवतिरविजेवैभवंवृक्षरोगः स्वभो
तेवाप्यपशिखिनिचालग्नभावादिसंस्थे शास्त्रोक्तमार्गेणासुलग्नकालेस्फुटस्पमानीयजलादियंत्रैः संलभ्यतन्मं 66
गलसद्क्षणकालंसंवीक्ष्यपेनत्रमिथोहृदृष्ट्या अर्हेदयंवात्मिनस्पवीक्ष्यपंत्रंप्रदद्याज्जलपूर्णपात्रे कूपप्रम राम०
गाज्जलेयत्रप्रमाणाज्ञ ४० घंगुलोत्सेधसमंसुवृत्तैकेनमुखंयद्धिरसांगुलंयत् पलैस्कनाम्नेप्रदशाभिर्जलस्य ६६

पूर्णोपलैः षष्टिभिरंबुयंत्रम् सत्र्यंशमाषत्रयपेयवृत्तशलाकया मध्यमभागविद्धम् समुद्गसंस्थां गुलदीर्घयोप
देशान्मयूरं नरवानराघम् इदं जलघटिकापात्रं गुर्वक्षरैः खेंदुमितैरसुस्तैः षड्भिः पलंतैर्घटिकाखषड्भिः स्फु
टं नाक्षत्रघटीमानस्यमापकम् अथ विवाहे हस्तावलंबनं प्रधानं तत्र लग्ननवांशवेलासाधनम् तथा च स्वाद
र्व्यादिकं कृत्वा मापनं च यथोदितम् हस्तावलंबनं कार्यं स्वामिदृष्टे नवांशके नवांशविचारस्तु महादोषमक
रणो लिखितोऽस्ति अथ गोधूलिकविचारः मु॰ चू॰ घटीलग्नं यदा नास्ति तदा गोधूलिकं शुभम् शूद्रादीनां बुधाः प्राहु
र्न द्विजानां कदाचन घटीशुद्धिर्यदा नास्ति कन्यायौवनशालिनी तदा वै सर्ववर्णानां लग्नं गोधूलिकं शुभम् महादो
षात् परित्यज्य मोक्षविप्लवादिकेषु च कारयेद्गोरजो यावत्तावल्लग्नं शुभावहम् अत्रोभयत्र घटिकादलमिष्टमाहुर्गो
हस्तदबर मतोऽपि नार्द्धबिंबः कालार्गला निपतये तु पुनार्द्धबिंबवेलाव्यवस्थितिरियं च रयाब भूवे षष्ठाष्टमे चंद्रजवंद्र
जीवे लग्नांशपे वाऽष्टरिपुं नंदने वार्क कुजेऽष्टमे मूर्तिगते यावास्तैर्द्वयोस्तु नाशं प्रवदंति तज्ज्ञाः कुलिकं क्रांतिसाम्यं

मु॰र॰ ६७ वमूर्त्तिषष्ठाष्टगः शशी त्रिष्टिवेधं परिहृत्य पतति गोधूलिकं शुभम् व॰ सूर्यो चतुर्थभवनम् अभिजित्सु सन्ध्यकम्
गोधूलिकं सममम् अंविवाहे चोभयं शुभम् लग्नं यदा नास्ति विशुद्धमन्यद्गोधूलिकं साधु तदा वदन्ति लग्ने विशुद्धे सति वी
र्ययुक्ते गोधूलिकं नैव फलं विधत्ते मु॰नू॰ मार्गादिमासेषु चतुर्षु पूर्णा विम्बेत्तमूर्त्ते परतश्चतुर्षु सूर्येऽर्द्धदृश्ये परतश्चतु
र्षु सन्ध्ये रजो स्तंगत पूर्णविम्बे प्राच्यानां च कलिङ्गानां मुख्यं गोधूलिकं स्मृतम् अभिजित्सर्वदेशेषु मुख्यं दोषविनाशकृ
त् सर्वदेशेष्विदं मुख्यं सर्ववर्णेषु सर्वदा सर्वदोषहरं पद्धहारिरित्यक्षरद्वयम् गोधूलिकं योगलग्नं भावलग्नं च कलि
तम् गान्धर्वादिविवाहेषु वैश्योद्वाहेषु योजयेत् चित्राविशाखाशततारकाश्विनीज्येष्ठाभरण्यो शिवभाच्चतुष्टयम् हि
त्वामेशस्तफलं तैलवेदिकामृदानकं मण्डनमंडपादिकम् मु॰मा॰ वेदीमाक्षप्रवणा चतुरस्रकरा हस्तोच्छ्रिता मम्यमदो
जादेर्द्वित्रियुगांगुलैरपक्विताभो ताव हिर्विभतः मु॰नू॰ विवाहकार्यं गमिदं विवाहभे विलोकयेन्नात्र बलं हिमद्युतेः स्म॰
नवत्रिषष्टे हि विवाहपूर्वतो नवर्णको मंडपतैलमंगलम् ज्यो॰ स्तंभः स्यात्प्राग्विवाहो सिंहभात्त्रिभे रवौ शैक्वा ६७

योचनिर्ऋतौवह्निकोणेक्रमाद्बुधैः पंचकं हित्वा ॥ महर्षिभिः शास्त्रवित्तर्कबुद्ध्यानद्वेषणीयाः कुलदेशधर्माः
तन्मूलमेज्ञातसमस्तवेदास्तस्मात्प्रमुख्याः प्रथमं हितेपि देशकुले ग्रामवचनं चकुर्युरिति स्वकुलवृद्धाः स्त्रि
यः पूर्वम् पुरुषानुष्ठीयमानंपरंपरायातं सदाचारंस्मरंति न्यायमीमांसायां भट्टाचार्यैरुक्तम् लोकविद्विष्टमस्व
र्ग्यंधर्ममप्याचरेन्नतु शिष्टाचारविरुद्धत्वादातिथ्येगोवधोयथा मु॰मा॰ उद्वाहव्रतचूडकेषु १२ दलद्वतंत्रवं ३ अति
लैस्तर्पणंश्राद्धपिंडयुतं महालयगयापित्र्यंविनानाचरेत् पूर्वं सप्तपदीविधेरधिगते दोषेवरे वा मृते देयान्यत्रवि
वाहितापिचबलाद्याविद्धयोनिर्नचेत् अस्त्रीकेःकुशहेमरौप्यरचितानाम्नीचविप्रादिभिर्भार्यावानिखिलैःसु
वर्णारचिताधर्मार्थधार्याबुधैः मंदारार्कदिनेंबुपाग्निफणिभं भद्रातिथिश्चेद्दिहो दूतास्याविषकन्यकाथतनुगोसौम्यो
रिपुक्षेत्रगो विवाहवर्णने पतिरस्तपतिर्विरोचनः श्वशुरस्तत्रमदा मदस्यहेः अवलाबलिनो दिशंत्यमी सुहृशा
त्तिश्वश्रुभंश्वशुभं क्रमात् मु॰चू॰ सूर्यात्पतिस्त्रीचविधोक्तयाराद्धितं सुतेज्ञाच्चसुखंयुरोश्च धर्मं सितादर्कसुताच्चवेश्म

मु.र. ब्रूयात्समुद्वाहविधौ स्वयुक्त्या एतेनश्च स्थितैः शत्रुगतैर्वैवाहिकं न सत् स्वगेहोच्चत्रिकोणस्थैः सुखमेषां यथोदि-
६८ तम् इति श्रीमज्ज्योतिषपरायणात्मजेश्वरदासविरचिते मुहूर्तरत्ने विवाहप्रकरणम् स्वगेहोच्चत्रिकोणस्थैः सुख-
मेषां यथोदितम् ३) अथ चतुर्थीकर्म सुज्ञामित्रोदये लग्ने शुभैः कार्या चतुर्थिका स्ववर्गासहृच्छासोम्यैस्त्र्याद्यैरे-
कर्क्षसंस्थितैः वैवाहिके भे दिवसे शुभस्याप्यतिथौ शुभज्ञामित्रराशौ कन्याया लग्ने शुभसमन्विते चतुर्थिकां प्रकुर्वी-
त विधिदृष्टेन कर्मणा इति चतुर्थीकाकर्म अथ वधूप्रवेशः षष्ठाष्टमे वा दशमे दिने वा विवाहमारभ्य वधूप्रवेशः
पंचांगसंशुद्धिदिनं विनापि विधाव समाये चरजेपि कार्यः मु.ः आरम्भोद्वाहदिवसात्षष्ठे वाप्यष्टमे दिने संत्यज्य
शुक्रं च यात्रा वैवाहिकी शुभा मु.ः उद्वाहतोऽसरसाभित १६ वासरांतर्युग्मादिपंचनवमे स्ववधूप्रवेशः ऊर्ध्वं त्व- 68
युग्मदिनमाससमासु पंचवर्षात्परं न नियमोपि तु शोभनाहे मु.मा. उद्वाहात्प्रथमे चतुर्थदिवसेष्वर्त्तुर्गृहे कन्यका एम०
न्यका हन्यात्तज्जननी क्षये निजतनुं ज्येष्ठे पतिं ज्येष्ठकम् पौषे च श्वशुरं पतिं च मलमासे चैत्रे स्वपित्रालये तिष्ठंती पित- ६८

रंनि हंति न भयं तेषाम भावे भवेत् ॥ अस्तंगते गुरौ शुक्रे सिंहस्थे वा बृहस्पतौ दीपोत्सव बलेनैव कन्या भर्तुर्गृहं विशे
त् ॥ अथ द्विरागमनम् ॥ मध्यदेशव्यवहारात्सौराष्ट्रेषु वाक्यानि लिख्यंते वधूप्रवेशः प्रथमे हृत्तीये शुभप्रदः पंच
मके पि वर्षे अयुग्मवर्षे शुभदो युवत्या युग्मे पुनार्यो विधवा भवंति गुरुभास्करयोः शुद्धौ केवलस्यैव वा रवेः द्विरागनमि
छंति पतिशुद्धौ तु नान्यथा भर्तुर्गोचरशोभने दिनपतौ नास्तंगते भार्गवे सूर्ये कीटघटाजगे शुभदिने पक्षे च कृष्णेतरे द्वि
त्वादिक् प्रतिलोमगे बुधसितौ लालाटगं दिक्पतिं यानीता गुणशालिनो नववधूर्नित्योत्सवैर्मोदते ॥ बालादि ॥ पूषापु
ष्यपुनर्वसूत्तरमृगो मैत्राश्विहस्तत्रयं रोहिण्या श्रवणो द्विरागमविधौ मूलं धनिष्ठा तथा कुंभाजालिरविश्व वर्षमं सस्का
कुजार्की दिनकन्या मन्मथमीनचापमकरालग्नानि यात्रा तिथिः ॥ गुर्वि ॥ दैत्येज्ये ह्यभिमुखे दक्षिणाय दिस्याद्दृष्टे पु
नैहि शिशुगर्भिणी नवोढाः बालस्त्व हृत्तिविपद्यते नवोढा वंध्या भवति गर्भिणी त्वगर्भा वेश्यावेसु भगाप्रभृतयो नि
नी भागेच पुत्रान्विता फाल्गुन्ये पतिवल्लभा प्रियजनेनित्यप्रिया पुत्रिणी वंध्या दुर्भगनिर्धना विरहिणी सोद्वेगिनी नित्यशो

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मु.र.
६९

नूनंदेवकृतापितुः स्वमखिलंप्राप्नोतिमासांतरे वाक्यरत्ना: प्रिंहेश्मनुषिमीनेचस्थितेसमतुंगमे यात्रोद्वाहदहस्वरंभ
क्षौरकर्माणिवर्जयेत् अत्रयात्रादिरागमनयात्रावोद्ध्येति हारप्रदीपे उपचयगतेजीवेभृगौकेंद्रमुपागते सु
द्धेलग्नेशुभाक्रांतेगंतव्यंपतिमंदिरम् मु० नीहारांशुधनोत्तरादितिगुरुश्रवस्तानुराधाश्विनीज्येष्ठाभास्करवायुवारु
णाहरिताक्ष्येषुशस्तेतिथौकुंभाजालिगतेरवौशुभकरेमासोदयेभार्गवेजीवज्ञास्फुजितांदिनेनववधूसद्मप्रवेशः
शुभः मु०चिं० ध्रुवक्षिप्रमृदुश्रोत्रवसुमूलमघानिले वधूप्रवेशः सन्नेष्टोरिक्तारार्केबुधेपरैः बुधवासरस्तपत्नीकस्य
विन्मतेनिषिद्धस्तत्तुपौरुषेयेवाप्यऽप्रमाणंवचनंयतोबुधवारस्यपात्राप्रवेशयोर्विषयेनिषेधवाक्याभावआर्षग्रंथे
षु पौरुषेयेष्वपिबुधवारग्रहणंबहुसंमतंपूर्वोक्तवाक्यैः लोकास्तुयात्रायांबुधवारंनिंदंतिनतुप्रवेशे चैत्रेपौषेहरौ
कुंभेगुरौरस्तेमलिम्लुचे नवोढागमनंनैवशुक्रास्तेपितथैवहि शुक्रस्तुविचारस्तुस्मर्यतेयत्सुहोयात्राप्रकरणोचलि
खितोस्तिस्मतत्रैवद्रष्टव्यः एकग्रामेपुरेवापिदुर्भिक्षेराष्ट्रविप्लवे विवाहेतीर्थयात्रायांप्रतिशुक्रंनदुष्यति भौमपरा

69
राम०
६९

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

कामे एकग्रामेचतुःशालेदुर्भिक्षेराष्ट्रविप्लवे स्वामिनानीयमानायाप्रतिशुक्रंनदुष्यति पित्रागारेकुचकुसुम
योःसंभवोवायदिस्याच्छुद्धिःपत्न्यर्नभवतिरवेःसंमुखोवाथशुक्रः शस्तेलग्नेशुभावतितिथौचेद्दताराविशुद्धौस्त्री
णांयात्राभवतिसफलासेवितुंस्वामिसद्म पुरप्रवेशेदेशानांविभ्रमेतथोद्वाहे नववध्वागमनेप्रतिशुक्रविचारणाना
स्ति इतिमुहूर्त्तरत्नेवधूप्रवेशाद्विरागमनप्रकरणम् अथप्रथमाभिगमः मु॰प्रदीपे विवाहकथितेऋ
क्षेलग्नेशेप्यथवाक्षणे प्रथमाभिगमःशस्तोलग्नेपापविवर्जिते अथद्विरागः कुत्रचिद्व्यवहारेपितुर्मूलवाक्या
देव जातेद्विरागमेपत्न्याःपुनःपतिगृहेगमः पितृगेहस्थितयास्त्र्यासद्विरागइतिकीर्तितः यात्रोक्तनक्षत्रलग्ना
दौराहौदक्षिणपृष्ठगे विवाहात्तुदिनेमासेयायात्पतिनिकेतनम् शुक्रः पूर्वादिकाष्ठास्वमासेमार्गादिभिस्त्रिभिः
यात्मयंदक्षिणावृत्यानेष्टःसंमुखेवामगः इतिद्विरागः अथगर्भाधानम् मु॰चू॰ गर्भाधानंदारकालेविधेयं
केचित्प्रोक्तंनतत्संप्रदायात्काले शाक्राप्योमूर्शाक्रमेकृत्तिकायांसौम्येत्राह्येपुष्यपौष्णान्तराक्ष चंद्रेनैधनगोम्नियेतस्तु

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मु०१०
७०

वतिभौमेपुमानष्टमेशुभेषेर्मन्देफगतेरुजाचसहितोऽस्याधानकर्त्ताभवेत् इदमस्याधानमात्रस्यविषयंमासकालेएव
दक्षिणायनेपिकर्त्तव्यम् मु०चिं० स्याद्दमिहोत्रविधिरुत्तरगेदिनेशेमित्रेक्षवांसगशिरस्युकसुरेज्यधिष्ण्ये रिक्तासु
नोकुजशशीज्यभृगोस्तनीचेनास्तंगतेनविजितेनचशत्रुगेहे नोकर्कनक्रझषकुंभनवांशलग्नेनोज्ञेतनौरविशशी
ज्यकुजेत्रिकोणे केन्द्रक्षषट्त्रिभवगेचपरैस्त्रिलाभषट्खवस्थितेनिधनशुद्धियुतेविलग्ने पापेज्ञीवेतनुस्थेवामे
षिभौमेम्बरेघुने ॥ षट्त्र्यायेजेरवौवास्याज्जातोग्निर्यजतिक्रतुम् अथाग्न्याधानम् अथराज्याभिषेकप्रकरणम् मु०
चिं० सौम्यायनेस्याक्षितिपाभिषेकःसूर्येन्दुशुक्रैःस्फुरदंशुजालैः नचाधिकोनेनचचैत्रमासेनभौमवारेनतिथि २०
प्रशस्तः व० विलग्नजन्मेंशदशाधिनाथमार्त्तण्डधात्रीतनयैर्बलिष्ठैः गुर्विन्दुशुक्रैःस्फुरदंशुजालैर्महीपतीनामभिषे
कइष्टः एकविंशन्महादोषास्त्याज्याएवतथाना० नाभिषेकोऽन्तपक्षेत्रेनाधिमासेनभूस्कृते नमस्कृतेहरीकेशेनरिक्ता राम०
यानेरात्रिषु व० मूलत्रिकोणस्वगृहोच्चमित्रस्थैर्हितास्ताथनदंशसंस्थैः शुभैर्विलग्नोपगतैस्त्वहेद्रादिशेतिलक्ष्मीं वि ७०

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

पुत्रांश्चकीर्त्तिम् स्वनीचवैरिगृहगैस्तदंशैरस्तंगतैर्वक्रमुपागतैर्वा पापोदयेशोकभयंचकीर्त्तिंदिशंतिराज्ञांभृशमं
बराटा: रिक्तास्वमायांबुधभौमवारेवर्ज्येषुवारेष्वदिनेषुनेष्टेब्दे दिनेशर्क्षनिशीशयो:सन्नेनेष्टेनेमेत्रभिषेकइष्ट:
श्री· मैत्रशाक्राकरपुष्यरोहिणीवैष्णवेषुतिसृषूत्तरासुच रेवतीमृगशिरोश्विनीषुचक्ष्माभृतांसमभिषेकइष्यते
व· शीर्षोदयेचोपचयेगृहेवास्वजन्मलग्नादथलग्नगेपि शुभग्रहैर्युक्तनिरीक्षितेवापदंस्थिरस्यात्सततंचराज्ञाम्
मु·वृ· लग्नेस्थिरेचोपचयस्थितेचशीर्षोदयेचक्षितिपाभिषेक: श्रेष्ठस्त्रिषष्ठायगतैश्चपापै: सौम्यै:षडंत्याष्टमव
र्जितैश्च व· पापग्रहै:स्वांत्यगतैश्च्युति:स्याद्रोगीविलग्नोपगतैर्भवेत्स: पदच्युत:सप्तचतुर्थसंस्थै:पुत्रस्थितै:सर्वसु
खैर्विहीन: भ्रष्टोष्टम:कर्मगतैरनायुरंत्यस्थितैर्वीर्ययुतैश्चपापै: लग्नव्ययाष्टारिगत:शशांक:क्षितीश्वरंहंतितदा
बलीचेत् केंद्रत्रिकोणत्रिधनायसौम्यास्त्रिषष्ठलाभोपगतैश्चपापै: षष्ठाष्टलग्नव्ययवर्जितेनचंद्रेणराज्ञांशुभदोभिषेक:
लग्नम· व· इंद्रयगतपूर्वोदितोज्ञोरवेवाभास्करेचदशमगते अभिषेकोनृपतीनांसुत्सवकार्याणिसिद्धिदस्ये यस्याभि

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

षेकेसुरराजमंत्रीलग्नेत्रिकोणोगयदिवाभवेत्सः षष्ठेकुजःकर्मगतश्चसूर्यःसमोदतेविक्रमराज्यलक्ष्म्या दुश्चिक्यलाभो
मु०र० पगताविनार्कौखषष्ठेमरेज्येयदिवेंदुगेहे यस्यात्रयोगेक्रियतेभिषेकश्चिरायुषस्तस्यपदंस्थिरंस्यात् शुभेषुचंद्रयोगे
७१ शुभयोगेषुशुभेषुचराजयोगेषुयोराजात्वभिषिक्तःक्षितीश्वरः त्रिलाभसंस्थाशनितिग्मरश्मीमेषूरणेविधुगेहेमही
जः यस्यात्रयोगेक्रियतेभिषेकःसपत्नस्थिरातस्यचिरायुषस्स्यात् कुंभस्यभंगेमरणंप्रदिष्टंछत्रस्यपातस्यचनो
रणातम् अन्येरशस्तैःशकुनैर्विरुद्धैर्दिव्यांतरिक्षक्षितिजैश्चदोषैः शुभशकुननिमित्तैःप्रेक्ष्यपौरैश्चहृष्टैर्नरप
तिरभिषिक्तःशान्तितिःकंटकाणाम् स्वगृह्योक्तविधानेनकुर्यात्राज्याभिषेचनम् पौराणिकैर्वाकर्तव्यमेकछत्रम्
मभीप्सिता अथाभिषेकविधिर्वशिष्ठसंहितायां प्रागभागेमंदिरस्याथगोमयेनतुकारयेत् मंडलंचतुरस्रंतद्वर्णकैः
समलंकृतम् तत्रभद्रासनंसम्यग्विन्यसेत्सुमनोहरं गंधातोयसुसंपूर्णैस्स्वर्णकुंभोदकैःसह दिग्विदिक्षुस्थितैःकुंभैः राम०
मुक्तमाल्याम्बरार्चितैः शतौषधीमूलहेमरत्नसद्बीजपल्लवैः मृत्तिकावृषशृंगेभगजदंतस्त्रैरोचनम् उत्पलपद्म ७१

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

कंपद्मं सुरारे राकुकुंकुमम् राजसर्षपमुस्तं च देवदारुसमन्वितम् देवस्यत्वेति मंत्रेण आयुःपुष्टियशस्करैः अ
वलिप्तैः वेदमंत्रैश्च सुभमसेमुभान्विते भद्रासने स्थितिरभिषेकं तु कारयेत् नीराजनं च कर्तव्यं शंखवादित्रनिःस्व
नैः आशिषो वाचनं कृत्वा पूजयेच्च सुरान् पितॄन् आयुधानि च पट्टं च विद्वान् गंधादिनार्चयेत् शुक्लमाल्यांबरधरः
प्राङ्मुखस्य महीपतेः पट्टं शिरसि बध्नीयात् सिंहासनगतस्य च विप्रेभ्यो दक्षिणां दद्यान्मानये मंत्रपूर्वकम् नृप
स्त्वं प्राङ्मुखो राजा नमामि त्वां धरे तिच प्राच्यां मामभिषिंचंतु वसवस्तेजसे श्रिये याम्यायामभिषिंचंतु मारुद्रा विजया
य च आदित्यास्त्वभिषिंचंतु प्रतीच्यां दिशि बुद्धये विश्वेदेवास्ततः सौम्यामभिषिंचंतु पुष्टये दिग्गीशास्त्वभिषिंचंतु
मांसदा विजयाय च साम्राज्यमिति मंत्रेण राजानं सम्यगर्चयेत् व्याघ्रचर्मण्यथासीनं नवालंकारभूषितम् छत्र
चामरसंयुक्तं राजचिह्नसमन्वितम् पुरोहितश्च सुहुयात् साविज्ञो प्रयत्नतः उदुंबरसमिद्भिश्च आज्येनाष्टोत्तरं श
तम् विद्वत्पुरोहितामात्यदैवैः सुसमन्वितः तदा संचिंत्य समं प्रजा धर्मेण पालयेत् एवं यः कुरुते सम्यक् स

मु॰र॰ राज्ञा वर्द्धते चिरम् भद्रासनलक्षणं देवीपुराणे हैमं च राजतं ताम्रं क्षिरीवृक्षमयं च वा भद्रासनं च कर्त्तव्यं सार्द्धहस्त
७२ समुच्छ्रितम् सपादहस्तमात्रं च राज्ञो मांडलिकांतराट् अत्र पट्टस्यापि लक्षणं ज्ञेयम् इति मुहूर्त्तरत्ने राज्ञाभिषेक
प्रकरणम् अथ यात्राप्रकरणम् वराहः वक्ष्यामि भूपमधिकृत्य गुणोपपन्नं विज्ञातजन्मसमयं प्रविभक्तभाग्यम्
अज्ञातसूतिमथवा विदितैष्यभागं सामुद्रयात्रिकनिमित्तशतैः ४ पूर्वोक्तैः १ गुणान्वितस्यैव गुणान् करोति यात्रा
शुभर्क्षग्रहलग्नयोगात् अथासदोषस्य गुणान्वितापि वीणो वशान्त्या क्षयवर्जितस्य २ अज्ञातजातकानामपि या
त्राप्रवदेन्निमित्तशकुनाद्यैः शुभशकुनैः शुभदा स्यादशुभैरेतैस्तदन्यथा भवति श्री॰ मनोरमा भूर्यदि दृष्टवतः स्व
मांगल्यवस्तुस्फातिदर्शनैस्तैः यथादराऽस्तम्भतिचयस्महत्तं तदा दिशेदस्तिजयस्तवेति ४ न देशकालस्य वसापवर्ज्जं
भवेत्फलाप्तिः सति चापि दैवे तथा फले सत्यपि जातकस्य फलाप्तिरुक्ता गुणवर्णनानुल्पा ५ तथा च टो॰ न दैव राम॰
याहेकेन च चक्रेण न रथस्य गतिर्भवेत् तथा पुरुषकारेण विना दैवं न सिद्ध्यति ६ तस्माद्देवात्सुरुषकारसहायेन फ ७२

72

त्नसिद्धिरितिनीतिविदःसंख्याः वराहः सामंतकालवसुधोद्यमसंत्रमृत्यैर्दैवेनचेतिकृषिवन्नृपतेः फलाप्तिः स्या
च्छिद्रमेकमपिचेन्नतएवसर्वनाशंप्रयातिहिहतेष्वरसादिवांभः ७ अथैव विदितेहोराराशोसंख्यानादिबलेप्रश्न
राच आयुषिचपरिज्ञातेशुभाशुभंयातुरिहैवाप्यम् आयुर्वृद्धिःसिद्धिः प्रयाणांकपुरबलस्पर्शाच विनिवृत्तिश्च
षडेतान्ज्ञात्वायात्राप्रदातव्या एतेषांप्रत्येकेविचारोहोराउरार्नदेहृष्टव्यपु जन्मलग्नादिसंस्थित्यातन्निश्चित्यायुःप्रय
त्नतः प्रत्यागमनपर्यंतंप्रयाणांकारयेद्बुधः ८ यात्राफलंचतुर्थिजामित्रेशात्रवःप्रमदाः शुभपापग्रहयोगाच्छुभा
शुभंनिर्दिशेदेषाम् सापात्राद्विविधा येपरविषयंविजयार्थंतुयात्रासमरयात्राख्या निखिलापरस्यात्रासामान्येवंभ
वेद्द्विविधा कथितातिथिवासरक्षेषुअभिमतफलदाभवेत्सामान्या समराद्ययात्रपात्रायोग्यविलग्नक्षितीशयोगेषु अ
थवरीपरत्वेनविशेषवसरवाह फलसिद्धिर्धिष्ण्यगुणोरप्यज्ञातांभवेत्सदा योगलग्नेक्षितीशतावोराराशकुनैर्मु श
म मुहूर्तेशक्तिनोन्येषांनिमित्तैश्चफलोदयः तत्रदुक्तप्रकारेणतस्माद्यात्राकरिष्यम्य अत्रप्रवक्ष्या समरयात्रायां

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मु॰१॰
७३

तुसर्वेषांयोगलग्नमेवमुख्यंपंचांगशुद्धिर्गौणा तत्रापिविशेषः रायेयोगलग्नबलेनैवपंचांगशुद्धिर्विजयप्रदा अज्ञाना
पंचांगशुद्धौनतत्रबलपूर्वकयोगलग्नेनजयः वैश्यादीनांपंचांगशुद्धौनिमित्तादिबलपूर्वयोगलग्नेनजयः चौर्यया
चौर्ययात्राविषयेशकुनबलेनैवफलसिद्धिरिति सामान्ययात्रायांतुराज्ञांयोगलग्नबलपूर्विकैवपंचांगशुद्धिःशुभा
वहा अज्ञानांनक्षत्रबलपूर्विकापंचांगशुद्धिःशुभफलदा वैश्यादीनांनिमित्तादिमुहूर्त्तबलपूर्विकापंचांगशुद्धिर्व
नप्रदा योगलग्नमत्रक्षितीशस्यतिरिक्तानामनावश्यकमिति ॥ विविधानिनिमित्तानिबहूनिशकुनानिच एतेषाम
धिकायातुर्मनःशुद्धिर्जयप्रदा ॥ जन्मलग्नदशेशेषुबलीदुःस्थितेषुच गुरुभौमादिजीवेषुमस्फुरत्किरणेषुस्वासु
कूलेषुकुर्वीतयात्रांराज्ञास्वबुद्धिमान् तत्फलंशाप्यकेनपुनरायात्यहंस्मति दशाधिपाबलीवत्स्याद्यात्राकालेचज ७३
न्मनि यातुरिष्टार्थदायात्रादेशाधिपादिशंसति ॥ मु॰चू॰ सत्फलदशाविपाकेस्वरामध्याष्टकवर्गसंशुद्धौ न्यूनफला रा॰म॰
तात्कालिकविलग्नतिथिकरणादिवसाद्यैः ॥ अथशुभोदीनामलग्नादिविचारः ॥ शुक्रेचास्तंगतेतत्रचंद्रेवास्तमु ७३

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

पागते तयोर्बाल्येचवार्द्धेचसायात्राभयरोगदा जीवःशशांकःशुक्रोवामार्गमध्येस्तंगोयदि तत्रैवनिवसेद्राजाया
वदस्युदयोभवेत् प्रतिशुक्रंप्रतिबुधंप्रतिभौमंगतोनृपः बलेनशक्रतुल्योपिहतसैन्योनिवर्तते यात्रायांयस्यवा
शुक्रःसन्मुखोदक्षिणोप्यतः करोतिबहुधानाशंबुधश्चनिधनप्रदः मु०चू० प्रतिशुक्रादिदोषोयंनूतनेगमनेनृ
णाम् राज्ञांविजययात्रायांनान्यदादोषमावहेत् तत्रैवच स्वल्पोपिनार्थःप्रतिशुक्रयानेपियासतांसिद्धिमुपैतिनूत
म् कामंव्रजेद्वाप्रतिशुक्रमस्तंगतेतुयायान्नजिगीषुरत्र श्री० एवंविधेप्यास्फुजितिप्रयायाद्बुधोयदिस्यादकुलवर्ती
प्रतीदुर्गंभूमिपतेर्गतस्यनान्येग्रहास्त्राणविधौसमर्थाः व० संमुखेचंद्रजेयत्रमार्गमध्येदिनेयदि यावदस्तमितेतस्मिं
स्तावत्तत्रैवसंवसेत् श्री० उदयतिदिशियस्यांयातितत्रास्त्रमाद्वाविचरतिचभचक्रेयेषुदिग्द्वारभेषु त्रिविधमिहसितस्य
प्रोच्यतेसंमुखत्वंमुनिभिरुदयएवत्युज्यतेतत्रयत्नात् व० पश्चादस्युदितेशुक्रेयायात्प्राचींतथोत्तराम् प्राच्यामस्युदितेत
स्मिन्प्रतीचींदक्षिणांदिशम् नीकोरिगृहस्थोवावक्रितोवापराजितः यातुर्भंगप्रदःशुक्रःस्वोच्चस्थस्वेद्रूधनप्रदः

मु·र·
७४

भारद्वाजः त्रिवर्गेविजितेनीचेशत्रुक्षेत्रेस्मिनसंगे ज्ञनुग्रहयुतेवापितदंशेनवीक्षिते भौमांशेभौमसंयुक्ते मंदांशेमंद
संयुते यात्रांनैवप्रकुर्वीत लक्ष्म्यापूर्वंलहातिवाम् अन्यत्र· प्रवेशेस्त्रगृहेग्रामेविवाहेदेशविप्लवे प्रतिशुक्रोद्भवोदोषोनै
वभौमज्ञयोरपि पौष्णादिवह्निभागंघ्रियावच्चंद्रोस्थितिष्ठति तावच्छुक्रोभवेदंधः संमुखेगमनंहितम् काश्यपेकुत्सवसिष्ठे
षुभृग्वंगिरसेषुच भारद्वाजेषुवत्सेषुप्रतिशुक्रंनविद्यते इममर्थमनुक्त्वाच्छास्त्रेपैतामहेक्वचित् तस्मात्संमुखदोषोस्ति
प्रतिशुक्रस्यसर्वदा तद्दोषशमनार्थायशांतिंकुर्यात्समासतः कृत्वाशांतिंप्रयत्नेनपश्चात्सर्वंसमाचरेत् अनेनवाक्ये
नशांतौत्वावश्यकत्वमुक्तम् ग्रं· उद्वाहेस्त्रीप्रवेशेचएकग्रामेपुराधिहिते तीर्थयात्राधियोतेषांप्रतिशुक्रंनविद्यते मु·
चू· उपप्लवेशीतमयूखभान्वोरुद्वेदयेवाकपिलाख्यषष्ठ्यां सुरासुरैःसात्तमयेपितीर्थयात्राविधिःसंक्रमणेचशस्तः अ
थायनवशेनयात्रायांशुभाशुभम् वं· यात्रेष्टसिद्धिर्दार्केन्द्वोरेकायनगयोस्तयोः भिन्नायनगयोर्हिनिशिचेदन्यथावधः
अस्यार्थः यदाचंद्रार्कावेकायनगौतदातदयनसंबंधिनीदिशाप्रस्थेरात्रेयायात् यदाभिन्नायनगौतदाक्रमेणसूर्यसंबंध्य

रा·म०
७४

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

यनदिशंदिवसेयायात् चंद्रसंबंधयनदिशंतुरात्रौयायात् विपरीतदिक्कालगमनेहानिः उत्तरायणसंबंधिदिशो
पूर्वोत्तरे तथादक्षिणायनसंबंधिदिशोपश्चिमदक्षिणेचेति अथयात्राविचारः बादरायणः यात्राजसिंहगुरुगेह
गतेवरिष्ठामध्याशनेश्चरवुधोशनसांग्रहेषु भानौकुलीरवृषवृश्चिकगेतिदीर्घाशस्तस्कंदेवलमतेध्वनिष्टषुतोके:
अथसाधारणयात्रा तत्रयात्रायांचंद्रविचारः ग्रंथांतरे अष्टवर्गपरिशोधितःशशीश्रेष्ठतांसमनुवर्ततेयदा जन्म
गोपिहितदामशस्यतेयोष्टवर्गशुभदःसशोभनः अथतिथयः व॰ षष्ठ्यष्टमीद्वादशीषुरिक्तामापूर्णिमाश्च यात्रा
शुक्लप्रतिपदिनिधनायाधनायच एतद्व्यतिरिक्ताःशुभाः तत्रैव॰ बलदपक्षेदशमीचाश्विनेविजयाभिधा विजय
स्तत्रयातॄणांसर्वेषांनोपराजयः मु॰चं॰ आश्विनेदशमीशुक्लाविजयासिद्धिदाशुभा श्रवणेनयुतासैतंनृपाणांजय
दागमे व॰ नवमदिनंनिर्गमनःप्रवेशान्नवमीतिथिवर्ज्या नवमदिनंप्रवेशाद्यत्प्रयाणान्नवमीचनवमदिनम् सततंनव
मींतिथयंयात्रायांप्राणहानिर्दयातु: अथवारः सुरेज्यदैत्येज्यशशीनुजानांवाराश्चवर्गाःशुभदाःप्रयाणे आदि

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

त्यम्भूस्तुपञ्चनेश्वराणां वाराश्च वर्गा न शुभाः प्रयाणे ॥ अथ वारादिक्शूलानि न मंदेन्दुदिने प्राचीं न व्रजेद्दक्षिणां गुरौ
सितार्कयोर्न प्रतीचीं नोदीचीं ज्ञारयोरपि ॥ दीपिकायाम् ॥ संत्यजेद्द्विवसेषा त्रां सूर्यार्कीन्दुवक्रिणां ॥ अष्टवर्गदशापकेष्वनि
ष्टफलदस्य च ॥ ग्रं॰ ॥ जीवेंद्वस्नो बुधार्कीशे वा योमाराहरः कुजः ॥ नैर्ऋत्यामर्कशुक्रौ च नो विदिग्गमनं शुभम् ॥ ज्यो॰ ॥ जलया
त्रा शुभा सोमे शुक्रे यात्राशुभा रवौ ॥ पशोर्यानं बुधे त्याज्यं सोमे लोमं न चालयेत् ॥ व॰ ॥ बलप्रदस्य खेटस्य वारवर्गः शुभप्रदः
इत्तरस्य हवारादि यात्रायामशुभप्रदम् ॥ अथ नक्षत्राणि ॥ व॰ ॥ पौष्णाद्द्यादित्यकरेज्यमित्रविष्णुद्वयवस्वाश्रयभानि यानि
श्रेष्ठानि यात्रासु न चैतानि मुक्ता त्रिपंचादिमसप्ततारा: ॥ तिस्रोत्तरा वारुणानैर्ऋतेन्द्रपूर्वत्रयपत्रालदथैव भांति मध्यानि
निंद्यान्यनिलानलेशहिदैवचित्राहिमघान्तकानि ॥ मा॰ ॥ वसुभस्योत्तरार्द्धात्पंचकधिष्ण्येषु सर्वदा ॥ याम्यादिग्यायिनां यात्रा
दुःखदा भंगदापि वा ॥ पुरुहूतदिशं पुरंदरक्षेनेयाम्यां दिशमेत्वजाग्निधिष्ण्ये ॥ जलनाथदिशं पितामहर्क्षेण्युत्तरां पुष्य
सौम्यमर्यमर्क्षे ॥ पूर्वाग्निकाष्ठयोर्व्ह्रिधिष्ण्यात्सप्तपरास्तुव ॥ सप्तसप्तकमेरौ वदिग्द्वाराख्यानि भानि वै ॥ नलंघ्यः पारिघो

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

दं ३ स्त्वग्निवायुदिगाश्रितः श्री॰ याथात्पूर्वद्वारभैरग्निकाग्नांमादक्षिणापनैवमाशाविपूर्वौ पुष्योहस्तोमैत्रमप्याश्वि
नीचचत्वार्यंकुः सर्वदिग्द्वारकाणि प्रयोजनेष्वात्ययिकेषुभूपतिर्विलंघ्यरेखामपिपारिघीव्रजेत् विहायदिक्शू
लसमाहूयात् उग्रादिस्वदिग्लग्नविशुद्धिरिष्यते पूर्वाह्णे क्रवंमिश्रभैर्नगमनंतीक्ष्णोर्नमध्यंदिनेत्र्यष्टंनापरवा
सरेचलघुभिर्मैत्रैर्नरात्रेर्मुखे उग्रास्येर्नचमध्यरात्रसमयेनेष्टंत्रिशांतेचरैः सर्वेष्वेवकरेन्द्वेज्यहरिभिः कालेषु
यात्राशुभा मु॰चू॰ पूर्वाह्णे सूत्तरांगच्छेन्मध्याह्ने पूर्वतोव्रजेत् अपराह्णे व्रजेद्याम्यां मध्यरात्रेतुपश्चिमाम् सूर्योद
क्षिणाकर्तव्यङ्यापाशयः पूर्वाविनोषःसमयःशुभःस्यात् गोधूलिकालश्च विनापराशाम् निशीथकालश्च विनोत्त
राशांयानेभिन्निद्याम्यदिशं विनासत् मु॰चू॰ गुणावतिति याम्बृक्षेनिष्टिदिवागमनंहितम् निशिवभगणेयानंशस्त
तिथेगुणावर्जिते भतिथिकथितान्दोषान्प्राप्नोत्यतः प्रतिलोमग॰ ४ गुणामयितयोभ्रयोरांसम्पग्यातुर्लगादभूगुमुखि
देहरा॰ यवनः योगेषुभृरिसुभदेष्वपियद निष्टेयोगाभवंतिनतदानृपतेःप्रयाणम् इच्छंतिपूर्वमुनयःष्टथागि

मु.१०
७६

न्यतस्तान्विस्पष्टमेवमधुनापरिकीर्त्तयामः ॥ पंचांगदुष्टदिवसेलग्नेवादोषदूषिते सापायात्राभंगदायातुश्चोर
भीतिप्रदाथवा तत्रैव यात्रालग्नेर्कसंक्रांतिदूषितेप्ययनेनवा यातुर्मासत्रयादेवशत्रुरोगभयप्रदा महाग्रहाणतम
र्गेणात्वानीतोपातवैधृती येयात्यत्रागमस्तस्यसवृक्षःपुष्पितोयथा एकार्गलहतंधिष्ण्यंक्रूराक्रांतंचविद्धमस्
उत्पातदूषितंधिष्ण्यंयात्रायांभंगदंसदा वैनाशिकादिऋक्षेषु विषनाडीषुसर्वदा यातुर्मृत्युप्रदायात्राकालकूट
विषोपमा यस्मिन्वारेदुर्मुहूर्त्तौलग्नंभंगप्रदंनृणाम् रुक्प्रदवारदोषश्च तस्मात्तद्वितयंत्यजेत् कर्त्तरीदूषितेल
ग्नेचंद्रेवापिषडष्टगे यातुर्भंगप्रदायात्रालग्नेबहुगुणान्विते तिथिनक्षत्रलग्नानामंतरालेवरुक्प्रदम् गंडांतंत्रिवि
धंतेषांयात्रायांनिधनप्रदम् तथैव ह्यशुभान्निमित्तानि उत्पाताःशकुनानिच यात्राकालेनृणांतेषांनिधनायाधना
यच ॥ अथजीवपक्षमृतपक्षयोर्विचारः ॥ राहुस्थितऋक्षंतस्यास्यंपुच्छंपंचदशंततः तदेवकेतुभंज्ञेयंसदाराहुःप्र
तीपगः राहुभुक्तानिऋक्षाणिजीवपक्षस्त्रयोदश त्रयोदशैवभोग्यानिमृतपक्षःप्रकीर्त्तितः ॥ रविःस्कन्धाश्रयीशशी

२६
राम०
७६

यायीतद्वशाज्जयपराजयौ जीवपक्षस्थितेसूर्ये मृतपक्षगतेविधौ स्थायिनांविजयस्तत्र यायिनांचपराजयः जीव
पक्षगतेभानौ जीवपक्षगतेविधौ यायिनांविजयस्तत्र स्थायिनांचपराजयः जीवपक्षगयोः सूर्यचंद्रयोः संधिमादि
शेत् उभौपराजितौ ज्ञेयौ मृतपक्षस्थयोस्तयोः चंद्रेपृष्ठेमुखेसूर्येजयः स्वल्पोपियायिनाम् व्यत्ययेव्यत्ययफलंयु
द्धेष्वेवंविचिंतयेत् यात्रायामपिसर्वत्रचिंतनीयंप्रयत्नतः अथसंहितोक्तकुलाकुलादिभगणाः तत्रसमरसारे मूला
र्द्राभिजिदंबुपोडुदशमीषष्ठीद्वितीयाबुधवारास्तोस्संधिकरःकुलाकुलगणाः स्थासोज्ञेयार्थंकुलः मासास्यास्थि
तभानिशेषतिथयोयुग्माः कुजोभार्गवःसंघोन्योकुलसंज्ञकोविज्ञेयेयस्मिन्प्रयातोक्रवम् अथयोगिनीविचा
रःस्वरोदये पूर्वआग्नेयदक्षवायुर्दिक्षुप्रतिपदादितः योगिनीसंमुखेत्याज्या द्यूतेवादेरणेगमे अत्रदशीतिथिःषोड
शस्थाने अथयामार्द्धयोगिनी यत्रोदयगतादेवीततोयामार्द्धमुक्तितः भ्रमंतीतेनमार्गेणाभवेत्तात्कालयोगिनी
इंद्रनैरृत्यसोम्याग्नेयरुद्रांतकानिले घटीद्वयप्रमाणेनयोगिनीभ्रमणंक्रमात् स्वमेवापराह्णेपिचंडीभ्रम

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मु॰ र॰
७७

तिसर्वदा जपदादक्षपृष्ठस्याद्दक्षपदावामसंमुखी अथयोगिन्यः इंद्रचंद्राग्नितैर्ऋत्येयमतोयानिलेह
रे सूर्यादिषुचवारेषुवर्ज्यद्वारयोगिनीम् अथघातचंद्रविचारःस्वरोदये अजाज्ञत्मधीधर्मविज्ञारिखत्रिस्मरा
व्यष्टलाभांत्यगोघातचंद्रः नृपद्वारयात्राविरोधामयादौविचिंत्यो विवाहादिकेनैवचिंत्यः अथपंथाराहुचक्रम् सु॰
चिं॰ स्युर्द्दस्रेदस्तपुष्पाः रगवसुजलपद्वीशमैत्राः रायपार्थेयाम्यांजाघ्रीद्रकेणादितिपित्र्य
वेनेउन्त्ययोमानिकामे वृश्लाद्दर्बुध्न्याचित्रानिर्ऋतिविधिमाः स्वातिमोक्षेयरोहिण्यर्य
मणार्थेदुविश्वांतिमभरविधिष्ण्यानियथ्यादिराहो धर्मगेभास्करेवित्तमोक्षेपाशीवित्त
गेवित्तमोक्षस्थितःशस्यते कामगेधर्ममोक्षार्थगः ध अ का मोशोभनोमोक्ष
गेकेवलंधर्मगःप्रोच्यते अथसर्वांकस्तत्रैव तिथ्यृक्षवारयुतिरद्रिगजाग्नितष्टास्थान
त्रयेत्रवियतिप्रथमेतिदुःखी मध्येधनक्षतिरथोचरमेमृतिःस्यात्स्थानत्रयेंकयुजि

77
राम॰
७७

... Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu ...

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सोऽस्यजयोनिरुक्तोऽस्त्रथाउलस्तत्रैवस्वेभर्तोबुधोऽस्मितिर्नवावशेषितत्ताद्युगा महाउलोनशस्यतेत्रिषराशिमिताश्र
मोभवेत् अथव॰ मेषादिमीनपर्यंतंपश्चिमादिप्रदक्षिणाम् चंद्रकंटकमित्याहुर्गमनेकार्यनाशनम् तत्रैव पू
र्वादिदिक्षुमेषाद्याः क्रमाद्विस्वाराशयः द्विस्वाराशयःसर्वतद्दिग्यातुर्जयप्रदाः तद्वर्गास्तु तदंशाश्च तदीशाश्च
तथाभिधाः प्रतिकूलदिशिस्युश्चेत्तदातेगमनेऽशुभाः चरराशौलग्नगतेहिबुके वासौम्यवीक्षिते यातुरिष्टार्थ
दायात्राद्विःस्वभावेत्वनिष्टदा शीर्षोदयेलग्नगतेतदीशेवाथलग्नगे अत्यंतफलदायात्रातदीशस्य शुभग्रहः
शीर्षोदयेलग्नगतेदिग्लग्नेवापिलग्नगे संपूर्णफलदायात्रात्वथवाविजयप्रदा श्री॰ वक्रः पंथामीनलग्नेशके
वाकार्यसिद्धिःस्यान्नहृतिस्तत्र नेष्टः कुंभोप्युडुमेशस्थितोवालग्नेचाप्यंशेचनौयानमिष्टम् मु॰ चू॰ रुषवृश्चिके
कर्कटेनृणामनुकूलैरपिलग्नमाश्रितेः गमनंप्रवदंत्यशोभनंमुनयोन्यक्षसमाश्रितेरपि यामित्रमोहः स्त्र
वर्गोरविस्तज्जातोविशाखासुसितस्तुषुष्ये पौष्माघभाग्योरगाकृत्तिकास्कसंदारवागीशशिखीनुजन्म त्रिविधे

मु॰ १॰ न्यातामिहतंबलवद्धृहपीडितंचयस्यपक्षम् यात्रायांलग्नगतःसवर्ज्जनीयोनुकूलोपि व॰ शुभग्रहेलग्नगतेतद्वर्गेवा
७८ पिलग्नगे धनधान्यप्रदायात्रात्वथवाविजयप्रदा श्री॰ जन्मराशिस्तजन्मविलग्नंतत्पतीउदयगौयदिवास्तःआय
कर्मरिपुभान्यथताभ्यांशत्रुसंक्षयमवेहितदानीम् येचजन्मनिशुभग्रहाःस्थितायस्वराशिरिहवेशिसंज्ञकः यश्च
शत्रुभवनाद्भवनेधनेलग्नगःसगमनेशुभावहः जननसमयलग्नात्रैधनेजन्मभाद्वानिजरिपुभवनाद्वाशत्रुभेल
ग्नयाते पतिभिरुततदीयेर्लग्नगैःपार्थिवानांगमनमथविपक्षंवाभक्षितंतुल्यमेव मु॰चू॰ जन्मोदयर्क्षंहिबुकास्त
संस्थंयस्याशुभैर्दृष्टयुतंनसौम्यैः सशांरिलीप्राप्यपथ्यागरुत्मान्दैत्यंगतोप्येतिहतस्वपक्षः जन्मलग्नेलग्नगतेत
दीशेवायलग्नगे स्वर्थलाभप्रदायात्रालग्नेशस्येक्रूरग्रहः स्वशत्रुलग्नेराशौवापदालग्नगतेतदा यातुर्भंगप्रदाया 78
त्रोतदीशेवाथलग्नगे जन्मराशौलग्नगतेतदीशेवाथलग्नगे स्वभीष्टफलदायात्राराशीशास्त्रेचक्रूरग्रहः शत्रोरष्टमल मु॰
मेवाराशौवायदिलग्नगे तदीशास्थितलग्नेवायातुःशत्रुक्षयस्तदा तत्रैव द्विस्विराभास्करशुक्रभौमराह्वार्किचंद्रस्त ७८

सुरार्चिताः स्युः ॥ दिगीश्वरे यत्र ललाटसंस्थे यात्रा न कार्या न संचनिवेशः श्री॰ दिशामधीशा रविशुक्रभौमतमो
यमेंदुविदुज्ञसूरयः स्युः ललाटगे न प्रवसेद्दिगीशे गंतव्यमस्मिन्खलु कंटकस्थे पूर्वादितो दक्षिणगा क्रमान्यासः ल
लाटस्थकेंद्रं विहायान्यस्मिन्केंद्रे दिगीशः शुभः व॰ एकोपि वक्रगः खेटो लग्नस्थो वारिराशिगः नीचस्थो वा तदंश
स्थो यात्राफलविनाशदः श्री॰ नेष्टस्त्वनुष्टुपेव क्रीतद्वर्गोप्यविलग्नगः करोति बहुधा नाशं तद्वारोपि पियियासतः व॰
त्रिकोणे द्वित्रिराशौ वा शून्यं यस्य शुभग्रहैः निःफला तस्य यात्रा स्यामिथ्यावादस्य वाग्यथा यात्रालग्नस्य केंद्रेषु
शून्येषु शुभखेचरैः निःफलं गमनं तस्य जारजातस्य पिंडवत् केंद्रत्रिकोणगैः सौम्यैस्त्रिभवारिगतैः परैः स्वलग्न
रिःफचंद्रे स्याद्यात्राभीष्टफलप्रदा वर्गोत्तमांशगे लग्ने त्वथवापि सुधाकरे यात्राकामदुघा यातुर्माता पुत्रस्य वै यथा
स्वराशिगे बुधे लग्ने सिते वा सुरवंदिते नंद्यावर्ता हयो योगो यातुरिष्टार्थसिद्धिदः लक्षदोषान्बुधो हंति सितो लक्षद्वयं
बली कोटिदोषान्गुरुर्हंति चेत्केंद्रे वा केन्द्रगो यदि एतस्याशयस्त्रक् बुधात्सितो बहुदोषघ्नस्तस्मादपि गुरुरिति श्री॰

मु·ए·
७९

अस्तंगताग्रहजितारिपुखेटदृष्टानीचस्थितारविरुचयोरिपुगेहसंप्रयाताः रुक्षाश्चयेश्चकिमपिस्वफलंविलंविलग्नेदातुंक्ष
मानहिभवंतिहिखेचरेन्द्राः विलग्नइत्थफलक्षणासर्वेषुभावेष्वेवमेवह्येयंतथाप्यशुभफलदास्तत्रभवंत्येवतत्क्रोचरस्य
क्रूरराोस्पष्टमुक्तम् तथाच· लग्नाधिपेसूर्यगतेयतोनीचेपराजितेनैधनशत्रुगेवा एवंनृपोयात्यपिराज्ययोगे४माप्नो
तिमृत्युफंयवनावदंति मु-चू· लग्नेद्दांमेत्यारिमृतौशनिःखेशुक्रोऽस्तइंदुर्मृतिषट्व्ययांगे नेष्टोरिविलस्थानगताः
शुभाःस्युयोनेशुभास्त्र्यायस्वषट्खपापाः मं· लग्नेपापालग्नपःपरामदस्थोरंध्रेभोमःपरामदस्थःकविश्च चंद्रेल
ग्नाष्टारिरिष्फेषुमंदःकर्मस्थानेमंगदाःस्युःप्रयाणोलग्नस्थितोरविश्चंद्रःषष्ठद्वादशसंस्थितः शुक्रःशत्रुस्थितोया
नेसंकटेशोभनामताः श्री· मूर्त्तिकोशोधन्विनोवाहनानिमंत्रःशत्रुर्मार्गआयुर्मनश्च व्यापारश्चप्राप्तिरप्राप्तिरेवं
लग्नाद्भावाद्वादशैतेविचिंत्याः अत्रार्थभावाविचारणीयास्तेलग्नशंकरणोलिखिताएव तत्रैव प्रतिक्रूरास्त्र्याप्तिवर्जं
हिभावेनव्यापारंनिघ्नतः सूर्यभौमौ सौम्याःपुस्संत्येवहित्वारिभावंनास्तशुक्रोमृत्युमत्तीतयेन्दुः तथाचवसिष्ठः

79
७९

ग्नंतिक्रूराख्रिषष्ठायभावान्हित्वापरान्सदा पुष्णंतिसौम्यखचराः षष्ठाष्टांत्यविनापरान् लग्नषष्ठाष्टमं हंतिचंद्रः शुक्रो
स्तगोष्णुनम् मृत्युलग्नस्थितश्चंद्रोपातुर्मृत्युःप्रदःसदा इतिसाधारणयात्रा उक्तासाधारणीयात्रायुद्धयात्रांब्रवीम्य
तः व्रजंतियेन्त्रयाःसूक्ष्मलग्नेनेजयिनःसदा तिथिवासरनक्षत्रयोगेषुकरणेषुच यात्रासुक्तेषुयैतेषुचंद्रताराब
लेपिच योगलग्नैर्युतायात्राराज्ञांचविजयप्रदा विचित्रायोगलग्नास्तान्सम्यग्वक्ष्येसमासतः श्री॰ यथाहियोगादमृ
तायतेविषंविषायतेमक्ष्वपिसर्पिषासमम् तथाविहायस्वफलानिखेचराःफलंप्रयच्छंतिहियोगसंभवम् अथयोग
यात्रायांवराहः साम्रोज्जीवःसप्तगुन्तनयोदंडनाथौकुजार्कौदानस्येंदुर्यमशिखिबुधाःसासुराभेदनाथाःवीर्योपेतैरुप
चयकरैर्लग्नगैःपार्थिवानांतत्रस्थिद्धिंव्रजतितदहःस्वांशकेर्वाविलग्ने अथयोगाः श्री॰ एकेनापिज्ञास्फुजिद्वाक्पती
नांयोगःप्रोक्तःकेंद्रधर्मात्मजेषु द्वाभ्यामेषांचाधियोगाभिधानोनूनंसर्वैर्वयोगाधियोगः योगेनयोनृपतयोरिपुरंव्रज
तिक्षेमेणातेगमनमागमनंचकुर्युः क्षेमंयशोरिपुविनाशमथाधियोगेयोगाधियोगगमनेनजयेद्धरित्रीम् एकःशुक्रोग

मु०१०
२०

मनसमयेलग्नसंस्थोयदिस्यात्क्षोणीपुत्रेरिपुसहजगोलाभगेवार्कपुत्रे संप्राप्नोतिप्रचुरविभवंदेशलाभंचकीर्त्तिंयंत्री:
सैन्यंजयतिनियतंगांगमंभोयथाघम ७ स्वोच्चगेलग्नगेसौम्येशुक्रेवादेवपूजिते अमृतोनामयोगोयंविजयाखि
लभूप्रदः गुरुर्लग्नेरविःषष्ठेरंध्रेचेन्दुस्त्रगःक्षतः यस्यतस्यारिसेनाग्रेस्वल्पमैत्रीवनस्थिरा त्रिषष्ठलाभगेष्वपुर
विमंदकुजेषुवापूर्णचंद्रोमहायोगः पूर्णसंपत्प्रदःसदा षष्ठाष्टगेषुसौम्येषुलाभेष्वन्येषुतत्रतु गतस्यारिपुसैनेव
नश्युपैत्यभिसारिका लग्नेगुरौविधौस्वर्क्षेशनौषष्ठेथवारवौ पद्मयोगःशत्रुपक्षक्षयकारीसदारणे सहजैका
दशेपापेकेंद्रेगेषुपरेषुच कुंभयोगस्त्वरिव्रातनाशकासुखप्रासुखः भौमेस्वराशिगेलग्नेसौम्येलग्नत्रिकोणगे
पुष्पयोगोरिविपिनकुठारःसमरांगणे आरेवास्तपंजेवापिलग्नगेदशमेरवौ कर्मण्यपायेसितेहेवायोगोयंयातुरु ४०
ग्मः अंतरांतरितेसौम्येपापेवाहिमदीधितौ लाभगेवाप्ययोगोयंशत्रुभोगिभुजंगभुक् ८ लाभगेहेशुभेके राम०
द्रेविद्धस्येचोपकुलेगतः नृपःपुष्पमयोरीनग्नीर्लोहदानीवार्करश्मयः दिग्बलराशिलग्नस्थेदिगीशेवाभवस्थिते ८०

गतोराजारिपून्हंतिपापंयपद्वद्वरिस्मृतिः सुभद्वयांतरगतेचंद्रेलग्नेयवागुरौ लग्नेचवक्रयोगोयंशत्रुसंघविनाशकृत ल
ग्नेसौम्यष्टमेचंद्रेलाभगेषुपरेषुच गतस्याग्रेवैरिचमूःखलमैत्रीवनास्थिरा यमेत्तृतीयेलाभेनुकुजेचंद्रेशुभस्थि
ते गतस्यशत्रुधरणीकरस्थानिखिलातदा द्विमाशिलग्नगेजीवेशुक्रेवाप्यथवाबुधे दहत्यरीनातोराजाकृत्स्न
वर्त्मायथेन्धनम् एकस्मिन्नेवशुक्रेवास्वोच्चगेलग्नगेगुरौ गतोराजारिपून्हंतिपापंभागीरथीयथा सौम्येलग्नगतेचं
द्रेलाभगेमृत्युगेशनौ अन्यस्थानेषुशेषेषुशत्रुपक्षाशनिस्त्वयम् चंद्रेप्येकादशेसंस्थेचेषुभेषुपरेषुच मुशलोना
मयोगोयंशत्रुदेशौघराघवः वृषराशिगतेचंद्रेलाभस्थेकेंद्रगेगुरौ कामधेनुरयंयोगःकामदोयायिनांरणेइंद्रोस्वक्षे
त्रेलाभेस्वोच्चगेलग्नगेबुधे रणेराजारिपून्हंतिपापंपद्वद्वरिस्मृतिः पत्रैकादशगेभानौकुजेवासबलेशुभे अम
योनामयोगोयंभवत्यरिविनाशकृत् मु॰ चू॰ स्वोच्चोपगेजीवेवकुजार्कजार्केरभिस्त्रिभिर्वाकथितेकलग्नेराज्ञःश्रमणाश
समुपैतिशत्रुःसौम्यद्विभार्यस्ययथाधनस्य गुरौविलग्नेभृगुजेरसंस्थेचंद्रेष्टमेहंतिगतोरिसेनाम् वृष्टिंयथादक्षिणामा

मु॰र॰ गेचारी रुक्षोथ वाक्पतिस्त्वन्तुंगस्थशुक्रः सिंहाजतौलिमिथुनामृगकर्कटोच्चस्थेशान्विता यदि भवंति शनिश्च लग्ने तत्सैनिकाः
८१ परबलं क्षपयंति याद्वर्मर्दस्य चित्रमिव चारणचाटुवाचः लग्ने सितोर्थे सौरिश्च चतुर्थे चंद्रवाक्पती भौमे लाभे कुंभयोगो
थय पूर्वपश्चाः प्रष्टुः श्री॰ प्रयाति यो विलग्नगे गुरौ मृतिस्थिते विधौ सिते स्तगे स शत्रुपरीन्दिवस्पतिर्यथा सुरान् केंद्र
त्रिकोणेषु भवंति सौम्याद्दुश्चिक्यलाभारिगृहेषु पापाः यस्य प्रस्थाणे स सुयैति रथ्याद्विपक्षलक्ष्मीरभिसारिकेव व॰ चर
राशिषु संस्थेषु निखिलेषु ग्रहेषु च लग्ने चरे च योगोयं शत्रूणामशनिस्त्वपम् स्थिरराशिषु संस्थेषु खेचरेषु खिलेष्वपि ल
ग्ने वा नलयोगोयं प्रतिपक्षकुलांतकः लग्नात्केंद्रगते चंद्रे लग्नस्थे देवपूजिते महाशंखाह्वयो योगः शत्रुसंघं निहंत्यल
म् केंद्रत्रिकोणगे जीवे लाभगे स्वोच्चगे यमे कोस्तुभो नाम योगोयं रणे शत्रुनिवर्हणः मेषगे भास्करे षष्ठे लाभगे स्वोच्चगेय ४।
मे नक्षत्रपदसंज्ञोयं शत्रुमेघानिलो रणे चतुष्टयगते सौम्ये स्वतुंगे वा स्ववर्गगे रत्नयोगः शत्रुवनमहादावानलस्त्वयम् रम॰
टो॰ व॰ आपोक्लिमगते चंद्रे केंद्रस्थे सुरपूजिते यदा तदा प्रयातस्य कार्यसिद्धिर्विनिर्दिशेत् लग्नात्पापफरे चंद्रे केंद्रस्थे ८१

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सुरपूजिते योगः केंद्र इति ख्यातो यातुरिष्टार्थसिद्धिदः त्रिषडायनवांत्यगे चंद्रे लग्ने च सबले बुधे गुरौ केंद्रे तदा यातारा
ज्यलक्ष्मीं लभेन्नृपः श्री० ये जातकोक्तक्षितिपालयोगे महीभृतो यांति रिपून्विजेतुम् तेषां प्रकोपाग्निरुपैति शांति
विद्वेषिणो बाष्पजलप्रवाहैः मु० चू० रिपुदिवसे यस्य भवेत्सौम्योपि विलग्नगो न शुभदाता पापोपीष्टं जनयति वि
त्रस्य दिने विलग्नस्थः सौम्योप्यतीतविरभाविफलो नयोऽयं पापोप्यसांप्रतफलो रिपुनिर्जितश्च पाकाधिपासुहृदत्त
ष्टकवर्गशुद्धः स्वल्पोफलश्च दिनभांशादिषिस्तथास्यात् रक्षकावर्द्धकाश्चैव ये स्युर्जन्मनि नायकाः तान्यापानपि तिः
शंको यात्राकालेषु योजयेत् भवेन्नयः कारकतानसंस्थः स्वजन्मभलाधिपयोः शुभोपि करोति लग्नोपगतः सया
तुर्भयं विनाशं च बहुप्रकारम् पापो विलग्नोपगतोन्नराणां शुभप्रदः कारकतानसंस्थः तस्मात्प्रयत्नादिदमेव चिंत्य
यियासतः कारकतानयानम् जन्मसमये शशांकाद्युपचयसंस्थितास्ग्रहाः केचित् सर्वे तितानाख्याः क्रूराः सौम्येः ष
माश्विन्याः यो यस्य दशमसंस्थः स तस्य वश्योपगतस्तु नियमेन यश्चाथपराफरस्थः स भवति रक्षो पोषस्तस्य परस्य

University, Balmeeki Campus, Kat

मु·द·
८२

रोपस्त्वयसंस्थास्तानसप्ताः संप्रकीर्त्तिता आदौ प्रकीर्णकाख्यापि चोदिताः कारकाख्याश्च लग्नेश्वरजन्मपयोर्यः शत्रुर्लग्नगः स
सौम्योपि कुरुते देहविपत्तिं क्रूरोपि प्रभुर्भंतयोर्मित्रम् योसौ यात्फदयंवादाक्षिराभागस्थितः सहस्रांशोः कुरुते ग्रहः स्वलग्ने
यो धधनांगक्षयं यातुः नियतगतिद्युतिवर्णप्रमाणावैलक्ष्यमुच्यते विकृतिम् विकृतिस्थोस्तगातोन शुभः शुभदः स्वभा
वस्थः ॥ व· सप्तमेयदि प्रभुः स्यात्रैधनेभूमिनंदनः ज्वालामुखाख्यो योगोयं चिंतामरण्यादिनाशकः अन्योन्यक्षेत्रभावेकक्षे
त्रैवाकविभास्करौ मृत्युयोगः समाख्यातो यातुर्मृत्युप्रदायकः भार्येशोस्तपगोनीचः पुत्रस्थानेशनैश्चरः विदारकसमाख्यो
यं यातुः पत्नीतिहंतिवै भार्येशान्सप्तमे भानुः पंचमे क्रूरखचराः विदारकाख्य एवासौ भार्यामरिवर्शनयत मु·चू· लग्ना
स्याच्चतुर्थेविबलेशशांकेयोगान्विना चंद्रबलेन याताः लब्ध्वापिलक्ष्मीं बहुरत्नपूर्णां क्षिप्रं क्षयं यांति यथाशशांकः अथ 87
निमित्तेयात्रानिषेधः श्री· उद्वाहमंगलोत्सवकल्याणाभ्युदयस्तु नकाशौचेस्वमात्रेपिन यात्रां कुर्वीत जीगिषुः पुरु राम०
षः सौदामिनीवर्षणगर्जितेषु नाकालजेषु प्रवसेन्नरेंद्रः आसप्तरात्राद्भुतदर्शनेषु दिगांतरिक्षक्षितिजेषु चैव ग्रं·श्वका ८२

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

कुनकुलव्यालशिखिमार्जारमूषकैः स्वं दृष्ट्वा नेष्यते किं विघायितां पूर्वनिर्गमे अथ यात्रादौ नियमाः क्रोधं क्षौरं रतिं चू
तं तैलाभ्यंगाश्रुमोचनम् वपनं वमनं मद्यं तैलं च परिवर्जयेत् मु॰चिं॰ भुक्त्वा गच्छति यदि वेत्तैलगुडक्षीरपक्वमांसानि
विनिवर्तते स रुग्णः स्त्रीद्विजमवमान्य गच्छतो मरणम् तथान्यं त्रिरात्रं वर्जयेत् क्षीरं पंचाहं क्षौरमेव च तद्दहस्त्वावशे
षाणि सप्ताहं मैथुनं त्यजेत् ॥ व॰ कृत्वा तु मैथुनं रात्रौ प्रभाते यो धिगच्छति नासौ फलमवाप्नोति कृच्छ्रेण विनिवर्त्तते आ
त्ययिककार्ये पाते पुष्पस्नानं समागं मकृत्वा मुदितो गच्छन् लभते मनोरथान् चिरकालेन अथ यात्रायां पापारिष्टलंघ
नदुष्टताराादिकमूलानुकूपंचांगादिदोषनिरासार्थं गुणवत्फलातिशयार्थं दोहदानि यात्रादौ तत्र दिशां दोहदम् श्री॰
आज्यतिलौदनमत्स्यपयोभिः प्राक्प्रभृति क्रमशः स्वनुभुक्त्वा हस्तिरथाश्वनरैर्यदि राजा याति तदा प्रजयत्यरिवर्गम्
व॰ घृतान्नं कृशरान्नं च मत्स्यान्नं घृतपायसम् पूर्वादिषु क्रमाद्भुक्त्वा यात्रासिद्धिमवाप्नुयात् अथ तिथिदोहदानि
दैवज्ञमनोहरे अर्कदलतंडुलोदकसर्पिःपिहविष्यदधिसुवर्णपयः तिलवारिबीजकर्पूरमध्वाज्यसूपषष्टिकाश्वा

...versity, Balmeeki Campus, Ka...

पि तिलपिष्टकंदमूलानिशाकमथाश्वत्थवृक्षपत्राणि प्रतिपत्प्रभृतिषुभुक्त्वा प्रस्थानात्सिद्धिभाग्भवति अथवा
पु.र. दोहदानि मज्जिकापायसंसाज्यकांजिकंचपयोदधि क्षीरंतिलोदनंभुक्त्वारविवारादिषुव्रजेत् तथाच तांबूलं
८३ चंदनंमत्स्यपुष्पंदधिघृतंतिलाः वारमूलहराण्यर्कात्प्रदानादाहरणात्तोऽदनात् अन्यच्च सूर्यवारेघृतंप्राश्यसो
मवारेपयस्तथाप्युअंगारकेवारेबुधवारेतिलानपि गुरुवारेदधिप्राश्यभृगुवारेयवानपि माषान्भुक्त्वाशनेर्वा
रेगच्छन्नमूलेनदोषभाक् अथनक्षत्रदोहदानि व० कुल्माषांश्चतिलान्साज्यंतंदुलान् दधिगोघृतम् मृग
मांसंचतत्सारमयूवैघृतपायसम् वाणकानमृगिणीमांसंशशमांसंचपैष्टिकम् प्रियंगुकमपूपंचमंडकोन्के
दलीफलम् कूर्मश्वावित्ततोगोधाशल्लकीगारकौदनम् कृशरान्नंचमुद्गान्नंपक्वान्नंमत्स्यभोजनम् चित्रान्नं 83
चसदध्यन्नमश्विभाद्येषुयथाक्रमम् भुक्त्वासम्यग्व्रजेद्राजायात्राफलमवाप्नुयात् अभक्ष्यालभ्यभक्ष्याणांवास्प रा०
ष्ट्वास्मृत्वाथवातान्व्रजेत् दत्त्वावासिद्धिमाप्नोतिदुष्टभादिषुभूपतिः अथकस्मात्स्थानात्प्रस्थेयमिति व० स्वनिके ८३

ततो देवगृहात्प्रधानद्वाराच्च यायाद्गुरुगृहाद्वा यायात्कृताग्निकार्यः प्राश्य हविष्यं द्विजानुमतः वामे वा दक्षिणे
वापि नासा वायुः प्रवर्तते आदौ तत्पदमुद्धृत्य गच्छेद्ध्यायन्दिगीश्वरम् देवान्पितॄन्गुरून्नत्वा विप्रान्स्वस्ति
वाचनपूर्वकम् नत्वा तुष्टः प्रीतमना व्रजेन्मंगलनिःस्वनैः अथ तस्मिन्काले वक्ष्यमाणनिमित्तेषु यात्रानि
षेधमाह क्षुते मार्जारसमरे गृहदाहे कृते स्त्रियाः दुरुक्ते माहिषयुद्धे कुवट्टकलहादिके स्खलिते वांबरा
दीनां प्रस्थाने च मैथुने वृषाश्वकुक्कुटादीनां युद्धे यात्रा त्वनिष्टदा अथ परे मार्कण्डेयपुराणे निर्गच्छतो हि द्वा
रादौ शिरसो हननं भवेत् शस्त्रध्वजादिवस्त्राणां पतनं चाशुभं भवेत् क्रूराः क्रूरस्वनाश्चैव ये क्रव्यादाश्च विगर्हिताः
वायुश्च कर्कशो रूक्षः सर्वदिग्भ्यः समुत्थितः प्रतिलोमस्तथा नीचो विज्ञेयो भयकृद्द्विज एहीति पुरतः शब्दः
शस्यते न तु पृष्ठतः गच्छेति पश्चाद्धर्मज्ञ पुरस्तात्तु विगर्हितम् क्व यासि तिष्ठ मा गच्छ किं ते तत्र गतस्य च अन्ये श
ब्दाश्च ये नेष्टास्ते विपत्तिकरा भृशम् ना· सर्वदिक्षु स्तुतं तेन गोक्षुतं मरणप्रदम् अफलं स्याद्बालवृद्धरोगिणी

मु·र·
८४

नस्तकैः कृतम् केचनरात्रौपश्यतां दिवसे मनुष्याणामशुभमिति वदंति मु·चू· श्रोपृष्ठेवाहनारोहेविवादेशयनोत्थ
नेविघारंभेबीजवापेक्षुतं समस्तशोभनम् अथाशकुनानि श्री· तृणाहुषफणिचर्मांगारकर्पासपंकेलवणयुव
साक्षिक्रीवतैलौषधेश्च रिपुवि उसितधान्यव्याधिताभ्यक्तनग्नैः पतितजटिलमुंडोन्मत्तवांतेनसिद्धिः विमु
क्तकेशकाषायैर्नष्टेन्धनक्षुत्क्षुधितैः कुब्जांधबधिरत्रकैर्यात्रासिद्धिर्विनिर्दिष्टोत्र व· विडालसर्पशशाकगो
धासूकरकीर्तनम् शुभमालोकनंनेष्टं तद्रुतं वाशुभप्रदम् श्री· ऋक्षोभासर्पिक्रूरोवानरश्चयानेदृष्टः कृकला
सोपिनेष्टः जाहकाहिशशसूकरगोधाकीर्तनंशुभमुदाहृतमाद्यैः नोरुतंनचविलोकनमेषामन्यथागादितस्मृक्ष
कपीनाम् मु·चू· पातोयानपलायनस्वकलहः षंढः क्षुतम्योर्ध्वचलद्देशमेतिप्रतिवंकाः कुशकुनाश्छिक्कादिकास्त
स्फुटाः जाहोन्मत्तमहिषः स्वरोष्ट्रमहिषारूढश्चारिक्तोघटः स्वाश्मागारोशिरोगकपर्पदर्वीवधाः कुवाग्गाहवो मत्तोवांत
बुभुक्षितानेकखलाः मुंडोधटीष्याषितः खंजव्यंगद्विजवरायतिरिः काषायिमुक्तालकौ चोराभ्यक्तमलाविलाश्च

४९
राम०
८४

पतितः पाशुपर्गोल्लीगुर्विणीवंध्याकृष्णमुखाहिमेकृसरटागोधावराहःशशः ॥ अपरार्के ॥ चांडालश्वपचावाध्य
त्राबंधनपालकाः वधकर्मापकर्मा रोगाभिर्णीस्त्रीतथातुरः तथैवोद्भूतसाराशिपिण्याकादीनियानिच रिक्त
भांडानिभांडानिमृतं साक्रंदमेवच शुष्कंतृणंचकर्पासंशुष्कगोमयमेवच एवमादीनिचान्यान्यप्रशस्तान्यभिदर्शने
ध्वजादिषुतथास्त्राणांक्रयादानांविगर्हितम् स्खलनंवाहनानांचवस्त्राणांतुतथैवच ॥ अशुभानिनिमित्तानि
उत्पाताशकुनानिच यात्राकालेतुगांतेषांनिधनायाधनायच वक्तृणामशुभानांचपूर्वोक्तानांचवीक्षणाः प्र
याणसमयेयस्यतस्यभंगोभवेत्तदा ॥ श्री ॥ आद्येविरुद्धेशकुनेप्रतीत्यप्राणान्नृपः पंचचषट्चयायात् आद्येद्विती
येत्रिगुणान्स्ततीयेप्यावृत्यनूनंगृहमभ्युपेयात् अथापरार्केमार्कंडेयः दृष्टेनिमित्तेप्रथमममंगल्यस्यविनाशनम्
शंकरंसंस्तुयाद्विद्वांस्तथैवमधुसूदनम् द्वितीयेतुततोदृष्टेप्रतीपंप्रविशेद्गृहम् ॥ अथेष्टशकुनानि ॥ अपरार्के ॥ मा॰
यः ॥ अथेष्टानिप्रवक्ष्यामिमांगल्यानितवानघ श्वेताःसुमनसःश्रेष्ठाः पूर्णकुंभोम्बुजस्तथा जलजानिचपुष्पाणि

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मु.१.
८५

मांसंमत्स्याश्चभार्गेव गावश्चत्करंगमातंगौवद्धस्त्वेकपशुस्त्वजः त्रिदशाःसुहृदोविप्राज्वलितश्चहुताशनः ग
णिकाश्चमहाभागदूर्वाचार्द्रंचगोमयम् रुक्मंहूप्यंतथाताम्रंसर्वरत्नानिचानघ ओषध्योपिचधर्मज्ञवचासि
द्धार्थकस्तथा नृवाह्यमानयानंचभद्रपीठंतथैवच खड्गंचक्रंपताकांचमृदमायुधमेवच राजलिंगानिसर्वाणि
शवंरुदितवर्जितम् घृतंदधिपयश्चैवः फलानिविविधानिच स्वस्तिकंवर्द्धमानंचनंद्यावर्त्तसकौस्तुभम् न
घश्चवित्रविन्यस्तामंगल्यानिपराणिच अक्षतास्चतथसुख्यास्तथादर्पणमेवच अंजनंरोचनाचैवभृंगारंमा
क्षिकंतथा शंखद्रक्षकस्तथाभक्ष्यावाचश्चैवतथाशुभाः वादित्राणांतथाशब्दोगंभीरश्चमनोहरः गांधारषड्ज
ऋषभाद्येचशब्दास्तथास्वराः मेघाःशान्ताःशुभाःस्निग्धागर्जेत्कुंजरसन्निभाः अनुलोमाश्चतिष्ठन्तुस्तशकचापे
तथैवच शस्तान्येतानिधर्मज्ञपश्चस्यान्मनसःप्रियम् उत्क्षिप्ताचैवपृथ्वीनरपतिवृषभःसिद्धमन्त्रेचिरायुर्वेश्या राम०
स्त्रीचार्द्रमांसंहितमपिवचनंप्रस्थितानांशुभंव तन्वैवविष्णुः वीणाचदन्ताद्दशाकोस्त्रीपालंकारकुमारीस्त्वभि ८५

85

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नंदेत् वसिष्ठमते मघभांउंघटः पूर्णास्तथाजलचरद्वयम् गोमयुक्तंतुयानंसद्विकः स्वानुगतोघटः स्वर्चिताःस
मुखंयातिछत्रचामरदीपकैः नृत्यमंगलघोषाद्यैः सहिताःराज्यलाभदाः श्री· भेरीमृदंगमृदुमर्दलशंखवी
णावेदध्वनिर्मधुरमंगलगीतघोषाः पुत्रान्विताचयुवतीसुरभिःसवत्सोधौतांबरस्त्रजकोभिमुखश्वशस्ताः
ग्रं· सर्वोरिक्तसत्यान्यतिनिंदितानिकस्तूरिरक्तंगजवाजिवर्ज्जम् सर्वाणिशुक्लान्यतिशोभनानिकर्णासमस्मा
स्थिचतक्रवर्ज्जम् ना· यात्रासिद्धिर्भवेद्दृष्टेशवेरोदनवर्ज्जिते प्रवेशोरोदनयुतःशवस्तुशिवदस्तथा नया चाषव
भ्रुवभरद्वाजाश्चगोवर्हीनथैवच एतेषांदर्शनात्सिद्धिर्विजयश्चप्रदक्षिणात् श्री· छुछुकाभवनगोधिकारलापिंग
लाःपिकवधूस्त्वपोतकौ सूकरीपुरुषसंज्ञितोधिवावामतःखलुपियासतांशुभाः मु·१८ चिं· छिक्कुरःपिप्पकोभासः
श्रीकंठोवामतोशुभः स्त्रीसंज्ञिकाःकाककर्क्षश्वानःस्युर्दक्षिणाःशुभाः प्रदक्षिणागताःश्रेष्ठायात्रायांमृगपक्षिणः श्री
त्रामृगाव्रजंतीतिधन्यावामेस्वरःस्वनः श्री· मृगाविहंगाश्चगताःप्रदक्षिणांमहीभृतः।कांक्षितकार्यसिद्धये स्त्रगात्रजंतः

...ersity, Balmeeki Campus, Ka...

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मु॰र॰ परमोऽत्र संख्यया नृपावल्लोके शकुनं प्रयाणावत् ४८ मु॰ चूमृगाल्लुघूपठक्कुकाश्च नखिनः स्त्रीसंज्ञका वामतः काली कुक्कु
८६ टपुंप्रयाश्च सुरभिर्दक्षे मनोभीष्टदाः भारद्वाजशिखंडिचाषनकुलाहंसोऽत्र एते दृष्टं यात्रा इष्टफलाश्च करासभरवो वामेत्र
तीर्थप्रदः नकुलस्य मृगस्य पक्षिणां वामाद्दक्षिणाभागसेवनम् शुभदं श्वसृगालयोरिदं व्यत्यासेन फलं प्रशस्यते चा
षो नकुलश्च वामगो दिवसार्द्धात्परतः शुभप्रदो मृगवच्च वनेषु कुक्कुरः शतपत्रोऽत्र मयं च दक्षिणः पूर्णान्नभोयस्य कारो
तिचाषः प्रदक्षिणां स्वस्तिकमेव वा स्वनाभोमहांस्तस्य पराभवाय काकेन भंगो द्विजवायसेयोन्यः ४९ यात्रायां शकुनं यस्य यदि
प्रावेशिकं भवेत् शोकदुःखं भवेत्तस्य मृत्युदो भवति निश्चयात् पूर्वं प्रावेशिकं भूत्वा पश्चात्प्रास्थानिकं भवेत् सुखेन सिद्ध्य
ते कार्यं विपरीतमतोऽन्यथा मु॰ ५० नघुत्तारम्भयप्रवेशस्य रघुतेषु ठानष्टेक्षणोऽपि ध्रौस्युः शुभदा विलोमशकुनानां
ज्याइडायाभेरं श्वाघेदुः शकुने विवृक्ष चतुश्चिर्मृत्वाष्टधाऽस्वायमंकस्येयाद परेष्णिवारमपरेदत्वा स्वगृहं व्रजेत् वसंत राम०
राज्ञः भवेदिडायां परिपूरितायां सर्वोपि वामः शकुनः प्रशस्तः स्यात्पिंगलायां परिपूरितायां सर्वोपि सव्यः शकुनः ८६

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

प्रशस्तः व॰ यानोत्सुकत्वंमनसःप्रहर्षःसुस्वप्नलाभोविजयप्रवादः मांगल्यसिद्धिप्रवणंमनश्चज्ञेयानिनित्यंविजयाव
हानि अथप्रस्थानविधिः व॰ गंतव्यदेशाभिमुखेप्रदेशेप्रस्थानमाहुःशुभदंनराणाम् दशाथवापंचशतंशतद्वयंत
त्कार्मुकाणामथवागृहांतरे श्री॰ गृहाद्गृहांतरंगर्गःसीम्नःसीमांतरंभृगुः शरक्षेपाद्भरद्वाजोवसिष्ठोनगराद्बहिः
वसेत्तत्रचैकत्रदशक्षितीशोदिनानिनोसप्तचमांडलीकः ऽयःप्राकृतःसोपिचपंचरात्रंभद्रेणयात्रापुरतःप्रयोज्या
एकत्राध्युषितस्यजंतुर्यात्रामित्रिणोतमप्यवनाः पंचत्रिसप्तरात्राद्भूयोभद्रेणसंयोज्या मु॰ चू॰ प्राच्यामहानिमुनयः
प्रवदंतिसप्तयाम्यामतीवशुभदानिदिनानिपंचत्रीणपिवपश्चिमदिशितिनायकानांप्रस्थानकेषुदिवसद्वयमुत्त
रस्याम् त्रिरात्रमुषितंविप्रंदशरात्रोषितंनृपम् सप्तरात्रोषितांसेनांपुनर्भद्रेणयोजयेत् श्री॰ अयुक्तमेतत्प्रतिभा
तित्वंहोराविदांयुक्तिमतांबहूनाम् यात्रासमाप्तिःखलुवांछितार्थफलस्यसिद्धौनियतंप्रदिष्टा मु॰ चू॰ तस्मिन्मुहू
र्तेस्वयमप्रयाणेप्रयोजनाद्येक्षितयाचदेवात् तत्रैवतत्क्रिमनंचकार्यंतत्मासमानंचतदुच्यमानम् व॰ शकुन

तिथिमलाभेयानशय्यासनाद्यंपदमपिविजिगीषुश्चालयेत्तन्मुहूर्त्ते मु॰ चू॰ प्रस्थानेब्राह्मणादीनांयत्नस्तूत्तमयायुधम्
मध्वामस्तफलंचैवमशस्त्रंवस्त्रवाहनम् ४ श्वेतातपत्रध्वजचामराणिविभूषणोष्णीषगजांबराणि आंदोलिकारत्नम
याश्वशस्त्रशय्यासनाद्यंमतसत्वभीष्टम् कस्तूरिकागंधफलाक्षतौघकर्पूरतांबूलमुखेक्षणानि विचित्रपारावतपक्षि
संघंप्रचालयेद्ध्वजयंप्रबंधम् चित्राणिरम्याणिगृहाणिहेममयानिरौप्याणिघटादिकानि प्रचालयेद्वाचकगाचक
गायकाख्यभिषग्ग्रहज्ञांश्चपुरोहितंच अथप्रस्थानस्थानानि ग्रामोपांतनदीद्विजामरगृहोद्यानेचवापीतटेस्थानेवा
पिमनोरमेप्रकथितंप्रस्थानयात्रोत्सुभा टोडरानन्दे नागरेभ्यस्तुदोषेभ्यस्तावन्नपरिमुच्यते प्राकारस्यबहिर्यावन्नया
तीत्याहभार्गवः नागरत्वमथोत्सृज्यमनस्यावेश्ययायिनम् यायित्वंप्राप्नुयाद्राजाइतिप्रोवाचगौतमः नृपस्यनगरस्थ
स्यनागरत्वंविधीयते तस्मान्नागरसीमांतात्परंयायित्वमिष्यते यस्मान्नगरसीमांतात्परंनगरदेवताः अनुगच्छंतिराजा
नंसहायार्थंनिमंत्रिताः टोडरा॰ ऋषिपुत्राःकेचिदंतपुरद्वारात्तथापरे अग्रतोनगरद्वाराद्योजनात्तथापरे आद्येदिनेत्रो

ग्रामितंप्रयाणंद्वितीयकेयोजनमात्रमेततः सार्द्धंतथायोजनकंतृतीयेयथेष्टयानंपरतोनृपस्य अयंविधिःसंलग्नदिनक्रम
प्राप्तयात्रायाम् प्रस्थानस्यकुस्पसीतरालदिनप्राप्तयात्रायांतु प्रस्थितेपिनगंतव्यंयादस्याद्दर्शितंदिनमिति॰ मु॰चिं॰ प्र
वेशान्निर्गमतस्तस्मात्प्रवेशंनवमेतिथौ नक्षत्रेवातथावारेनैवकुर्यात्कदाचन अपरार्के मंगल्यानिचसर्वाणियथिकु
र्यात्प्रदक्षिणाम् अमंगल्यानिवामानिकर्तव्यानिविजानता मृदंगांदैवतंविप्रंघृतंदधिचतुष्पथम् प्रदक्षिणंप्रकुर्वी
तप्रज्ञातांश्चवनस्पतीन् मु॰चिं॰ महीपतेरेकदिनेपुरात्पुरेयदाभवेतांगमनप्रवेशकौ भवारशूलप्रतिशुक्रयोगिनीर्विचार
येन्नैवकदापिपंडितः यद्येकस्मिन्दिवसेमहीपतेर्निर्गमप्रवेशौस्तः तर्हिविचार्यःसुधियाप्रवेशकालोनयात्रिकस्तत्र विग
जतुरगभीतास्तु एपलोकाभिलाषीविरथशिथिलवस्त्रान्मुक्तशस्त्रान्त्वकेशान् तृणमुखगतसत्वान्प्रांजलीन्वध्यमाना
न्क्षतपतननतारीन्युद्धभूमौनहन्यात् सपत्नदेशान्नगरंप्रविश्यमहीपतिर्देवगुरुद्विजार्थे कुर्यान्नवांस्त्रींचकुलांगनासु
प्राणाभिलाषीतुकदाचिदेष सापत्नसप्तांगसमस्तवीरलक्ष्मींगृहीत्वानिखिलप्रजानाम् दत्वाभयपूर्ववदेवसर्वंसंस्थाप

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

त्स्त्रे स्वपुरं विशेच्च धर्ममार्गस्थरौ मित्रे ताभ्यां मार्गो निरीक्षितः सुखमपूर्वशकुनः स्यादिष्टार्थप्रसिद्धये अधिमित्रत्वमा
पन्नौ धर्मस्थे श्रेष्ठौ शुभेक्षितौ यदि स्यातां विचित्राणि शकुनानीष्टसिद्धये धर्ममार्गस्थरौ साम्यं प्राप्तौ ग्रहविवर्जितौ न भवं
ति निमित्तानि नाभिमतान्यसंशयम् अथ प्रसंगात्काकरुतफलम् कृत्वा काकरुतं चैव पदच्छेदं च कारयेत् एकं तु पोष
यित्वा दोषवृद्धिर्भयं ते विधीयते लाभो भेदस्तथा सौख्यं भोजनं च समागमः निःशेषमरणं प्रोक्तमेतत्काकस्य लक्षणम्
इति श्रीमज्ज्योतिषरायात्मजेश्वरदासविरचिते मुहूर्तरत्ने यात्राप्रकरणम् अथ वास्तुप्रकरणम् वास्तुशास्त्रे नि
र्मलोपत्तनग्रामगृहादीनां समासतः क्षेत्रमादौ परीक्षेत गंधवर्णरसप्लवैः सोत्तरा पांशुसंमिश्रा वालुका यस्तु निष्फ
ला न श्रियो न मनुष्याश्च वर्द्धंते तत्र न प्रजाः कुशकाशास्तृता काशयुक्ता विप्रादिषु क्रमात् उष्णस्पर्शवती शीतानुष्णा
चैव सुशीतला सुखशब्दवती प्रायाद्वाद्यवधिरं वर्जयेत्क्षितिं घृतक्षतजपक्वान्नमदिरागंधसंयुता द्विजादितः शुभा प्रोक्ता वि एम०
परीता न शोभना श्वेतरक्तौ न द्विजातीनां पीतद्रक्तं महीक्षिताम् विशां पीतं चतुर्थानां कृष्णवर्णा शुभप्रदम् एताश्चैत ८८

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

स्रोविप्रस्यतिस्रोरक्तउभेविशः एकाभूदस्यनियमाक्लिलाभूम्यश्चकीर्त्तिताः मधुराम्लौकटुश्चैवकषायोब्राह्मणादितः
सर्वेषामेववर्णानांकटुकातिविगर्हिता सर्वेषांशस्यतेवाम्लारसभिन्नानयोजयेत् सवोवृद्धिकरः पूर्वेधनदश्चोत्तरस्रव
दक्षिणोचस्रवेमृत्फधर्नहानिश्चपश्चिमे ततोस्वादुतोयपुक्ताभूः प्रदक्षिणाजलानहि विगंधितोयसंयुक्ताकटुतोया
नसिद्धिदा पूर्वभागेयदाचास्यावर्त्ततेपर्वतोधिकः निकटेत्रिंशतायामेधनुषांस्थानमस्यते नातःपरतरोदोषःप्रासादस्यो
पपद्यतेमानंकृत्वारत्निमात्रंखातयेत्तत्समंततः रात्र्यादौतज्जलैःपूर्य्यप्रातःसम्यक्परीक्षयेत् जलयुक्तंवृद्धिकंरपं
कंस्युक्तंतुमध्यमम् तथैवतत्मितंकृत्वातद्गर्त्तंपरिपूरयेत् अधिकेवृद्धिमाप्नोतिसमेसाम्यंक्षयेक्षयः भूमौतुखन्यमा
नायांविवरोयदिदृश्यते मंडलंवाथरेखावातादृग्दोषंतुलक्षयेत् कृष्णेव्याधिंविजानीयाद्रक्तेवरिपुतोभयम्श्वेतेतु
विपुलावृद्धिःपीतेस्याद्व्याध्युपद्रवाः कपोतेविभ्रमंविद्यात्पांडुवर्णेमहाश्रियः सुभ्रू खन्यमानेयदाक्षेत्रेपाषाणाःप्राप्य
तेयदा धनायुश्चिरतास्यस्यादिष्टिकासुखनागमः कपालांगारकेप्रादौव्याधिनापीडितोभवेत् एवंपरीक्ष्यबहुधावाहेय

मु॰र॰ ८९ ल्लांगलेनतान् तिलान्संवापयेत्तत्रयवान्वापिविचक्षणः अथवासर्वधान्यानियान्निद्यानिसमंततः त्रिरात्रेणाप्ररोहंतिय
स्यांतामुत्तमांदिशेत् मध्यमांपंचरात्रेणासप्तरात्रात्कनिष्ठसीम् केशादिकीटभुग्यंर्थपुरुषत्रयमानतः खनित्वापूरयेत्तां
तुपाषाणसिकतांबुभिः सूत्रधारणकालेपिमध्ये निमित्तादेवासिद्धसंहितोक्तैः शल्यज्ञात्वानिष्काशयेदन्यथाऽशुभम्
व॰ प्रश्नेष्वुच्चारितेयत्रन्नन्नकर्मस्यपंचमे नविद्यतेतत्रशल्यंब्रह्मणोक्तस्यात्रसंशयः॥ अथगृहारंभेसमयशुद्धिः
व॰ गीर्वाणपूर्वगीर्वाणमंत्रिणोर्दृश्यमानयोः शुक्लपक्षेदिवाकार्यंनिर्माणंनचरात्रिषु नीचशत्रुगतेजीवेशुक्रेवा
ऽथवाखौ निर्मितंसदनंशश्वद्गतिनिःस्वत्वतांगतम् गृहेशतत्स्त्रीसुतवित्तनाशोर्केंद्वीज्यशुक्रेविबलेस्तनीचे
कर्त्तुःस्थितिर्नोविधुवास्तुनोर्भेपुरस्थितेपृष्ठगतेखनिःस्यात् आरंभंवासमासिवाग्रामाद्वापुरसमन्ततः उस्थितेके
शवेकुर्यात्समशुभेकदाचन [illegible]ः मीनेधनुषिसिंहेचस्थितेसमनुरंगमे क्षौरमन्नंनकुर्वीतविवाहंगृहकर्मच
अथमासाः व॰ मासेतपस्येतपसिमाधवेनभसिसितेषे ऊर्जेचगृहनिर्माणंपुत्रपौत्रप्रवर्द्धनम् ना॰ सौम्यफाल्गु राम॰ ८९

89

नवैशाखमाघश्रावणकार्त्तिकाः मासाः स्युर्गृहनिर्माणे पुत्रारोग्यधनप्रदाः अत्र नारदेन मार्गशीर्षोऽपि गृहीतस्तथा
वसिष्ठेनाश्विनो गृहीतस्तस्मादेतौ मध्यमत्वेन ग्राह्यौ तथा श्रावणकार्त्तिकावपि मध्यमौ विष्णोः स्वापकालग
तत्वात् उक्तं च तत्केशवे तु कार्त्तिकः शुभ एव श्री· शोको धान्यं मृतिपशुहतिर्द्रव्यवृद्धिर्विनाशो युद्धं भृत्यक्षतिरथ
धनं चौरवह्न्योर्भयं च लक्ष्मीप्राप्तिर्भवति भवनारंभकर्तुः क्रमेण चैत्रादूर्ध्वेषु तिरितिफलं वास्तुशास्त्रे प्रदिष्टम्
तेनैव च आषाढचैत्राश्वियुजूर्जमाघज्येष्ठेषु सप्रौष्ठपदेषु नूनम् निकेतनानां घटनं निषिद्धं योगेश्वराचार्यम
तिनिरुक्तम् मुक्तादिमासाभिप्रायेणोक्तम् अथ सौरः व· स्थिरराशिगते सूर्ये चरराशिगते थवा गृहारंभः सदा का
र्योनकार्यो द्विस्वभावगो श्री· कर्किनक्रहरिकुंभगतेर्के पूर्वपश्चिममुखानि गृहाणि तौलिमेषवृषवृश्चिकयातेद
क्षिणोत्तरमुखानि च कुर्यात् अन्यथा यदि करोति दुर्मतिर्व्याधिशोकधननाशमाप्नुयात् मीनचापमिथुनांगनागते
तेकारयेन्न गृहमेव भास्करे अत्र सौरचांद्रयोर्मासयोः शुभत्वे शुभं एकतरस्य मध्यमम्· उभयोर्निषिद्धत्वे निषिद्धमितिसि

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मु॰र॰
९०

द्वांतः अथयत्क्षत्रादिशुद्धिः त्रि॰ गृहारंभोंतिमिषुष्येराधाहस्तोत्तरात्रये धनिष्टारोहिणीद्वन्द्वेप्रवेशस्तत्करोज्झितेष्व
मु॰चिं भौमार्करिक्तामाघूनेचरोनेंगेविपंचके व्यष्टांत्यस्थैः शुभैर्गेहारंभस्त्वायारिगैः खलैः अथारंभस्कदिकसाध
नीयं शंकुसूत्रादिधारणाविषयः तथाचव॰ तस्मिन्परिक्षितेक्षेत्रे कृत्वादिकसाधनंततः सलीलेनसमीकृत
त्वथवापिशिलातलेशंकुमानेनसूत्रेणालिखेद्वृत्तसमेस्थले आद्यादशांगुलंशंकुंवृत्तमध्येसमंन्यसेत् त
च्छायाग्रंयत्रवृत्तेस्पृशेत्पूर्वापरह्वयोः कार्योविंदूतत्रवृत्तेपूर्वापरदिशाभिधौ तयोर्मध्यमत्स्येनरेखास्याद्द
क्षिणोत्तरा दक्षिणोत्तरदिग्मध्यमत्स्येनापरपूर्वकेः दिङ्मध्योद्भवत्स्येभ्यो विदिशस्त्वेवमेव हि मध्याद्विनिर्ग
तैः सूत्रैश्चतुरस्रंलिखेद्बुधः अल्पाधिकंचातुरस्रंकार्यंपूर्वगमुक्तितः चतुरस्रेणमार्गेणमाकारंकल्पयेद्बुवि
चतुरस्राद्विजेशस्ता अष्टमांशोत्तरान्तृपे अष्टभागायतावैश्येशूद्रेपादायताशुभा वृत्ताक्षुद्रयमाधृतेव्याधिचा राम॰
प्पायुषः क्षयम् अत्रषड्वर्गश्चायंविचारणीयस्तथाच॰व॰ विस्तारायामसंगुणातंगृहस्यपदमुच्यते तस्माद्धन ९०

९०

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ऋणायर्क्षवासरास्त्वनवांशकाः एतेषांशुभाशुभविचारः पूर्वोक्तवत् अथगृहस्यनक्षत्रानयनम् मु॰चिं॰
वसिष्ठमते एकोनितेष्टर्क्षहताद्वितिथ्यो १५२ रूपोनितेष्टायहतेंदुनागैः ८१ युक्ताद्घनेत्रैः १७ पिसुताविभक्ताभूपा
श्विभिः २१ शेषमितो हि पिंडः स्वेष्टायनक्षत्रभवोथदेर्ध्यं हृतास्वोद्विस्तृति विस्तृतिहृद्घदीर्घता आपाध्वजोधूम्रह
रिश्वगोखरेभध्वांक्षकाः पिंडदृहाष्टशेषिते ना॰ ध्वजोधूमोथसिंहः श्वासौरभेयोथगर्दभः कुंजरोध्वांक्षइत्यष्टे
पूपादायाः क्रमादमी ज्यो॰ तत्वचिंतामणिः यत्रदेर्घ्यंगृहादीनांद्वाविंशाद्धस्ततोधिकम् नतत्रचिंतयेद्धीमान्गुणा
नायव्ययादिकान् तत्रैव॰ राजमार्तंडः आयव्ययौमासशुद्धिंतृणागारेनचिंतयेत् शिलान्यासादिनेकुर्यात्तथागारे
पुरातने मु॰चिं॰ पिंडेनवांकाः ९।९ गर्दृगजाः ८ भ्नि॰३ नागाः ८ नगाः ८ त्रि४ नागे ८ गुणितेक्रमेण विभाजितेनागर्त्न
गां ७ कु ६ सूर्य १२ नाग ८ र्क्ष २७ तिथ्यु १५ पदा २७ रवभानुभि १२० श्च आयोवारोंशकोद्रव्यमृणमृक्षंतिथिर्युतिः आ
युश्चाथगृहेशर्क्षगृहभैक्यंमृतिप्रदम् अथैषांफलानि व॰ धनाधिकंगृहंहद्धोनिर्द्धनायऋणाधिकम् विषमायः

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मु.२
६१

शुभायैवसमायः शोकदुःखदः सूर्योखाराशंपशाः सदावह्निमयप्रदाः शेषग्रहाणांवांशाः कर्त्तुरिष्टार्थसिद्धिदाः वै
नाशिकादिऋक्षेषुवर्जयेत्सर्वदागृहम् परेषुशुभदंगेहंसंवर्त्तकर्त्तुराशितः विपत्प्रदाविपन्नाराप्रत्यारिःप्रतिकूल
दाः निधनाख्यातारकायर्वदानिधनप्रदानैःस्वंहिर्वीदशोन्तूनंत्रिकोणेत्वनपात्यता षष्ठाष्टकेनैधनंस्याद्यात्ययेमध्य
मंफलम् राशिकूटादिकंसर्वंदंपत्योरिवचिंतयेत् तस्मात्सर्वपरीक्ष्येतद्वदेज्ज्योतिषिकःसदा तेनैव अकारादि
षुवर्गेषुदिक्ष्वष्टसुयथाक्रमम् गृधमार्जारसिंहश्वासर्पासुगजशशकाः दिग्वर्गाणामियंयोनिःस्ववर्गात्पंचमोरि
पुः रिपुवर्गपरित्यज्यशेषवर्गःशुभप्रदः अथसूत्रारंभगतामेव सूत्रशंकुशिलाद्वारतुलाच्छादनपूर्वकम् कार्यास्तं
भप्रतिष्ठाक्षेपिष्णोवारे तिथावपि ईशान्यांसूत्रपातःस्यादाग्नेय्यांस्तंभरोपणम् द्वात्रिंशद्विभागेषुकर्म्यवामात्र
दक्षिणो सूत्रेदिस्तिनितस्मिन्भिन्नेकुंभेपदवायदि आदिशेन्निधनंतत्रदंपत्योःक्रमशस्तदा एकाशीतिपदंकुर्या
त्प्राकाराधिष्ठितक्षितौ मध्येनवपदंब्रह्मस्थानंनिधनप्रदम् द्वात्रिंशद्दंशाःपैशाचाःप्राकारस्यसमीपगाः एतेषु

९१
राम०
६१

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

गृहनिर्माणंशोकरोगभयप्रदम् दिग्विदिक्षुस्थितारेखाशिराः स्युर्वोक्तनः सदा ब्रह्मभागपिशाचांशाः शिरा
णांयत्रसंयुतिः मर्मणांसंभयोज्ञेयावास्तुनस्तत्रतत्रतु मर्मसंधिषुकीलेषुकुड्यपादंनकारयेत् ऐंद्र्यांदिशिस्नान
गृहमाग्नेय्यांपचनालयम् याम्यायांशयनंवेश्मानैर्ऋत्यांशस्त्रमंदिरम् वारुण्यांभोजनगृहंवायव्यांपशुमंदिरम्
उदीच्यांहाटकंसम्यगैशान्यांदेवमंदिरम् समयमपृष्ठे नाग्नेय्यांनववनैर्ऋत्यांनवायव्यांप्रकल्पयेत् शेषावेनिवि
कल्पेत्वादेवागारेनियोजयेत् ४ ऐंद्र्याग्न्योर्मथनंमध्येयाम्याग्न्योरतिमन्दिरम् याम्यराक्षसयोर्मध्येपुरीषत्या
गमंदिरम् राक्षसांबुपयोर्मध्येविद्याभवनमीरितम् तोयेशानिलयोर्मध्येरोदनमंदिरंततः कामोपभोगसदनंवा
युकौबेरमध्यमे कौबेरैशानयोर्मध्येचिकित्सासदनंततः पुरंदरेशयोर्मध्येसर्ववस्तुसमंग्रहम् सदनंकारयेद्देवज्ञ
मातृकानिषोडश गजायेवाध्वजायेवागजानांमंदिरंशुभम् पश्वालयंध्वजायेवाखरायेवावृषेपिवा उष्ट्राणांमंदिरं
कार्यंगजायेवावृषेध्वजेपशुसद्मवृषायेवाध्वयेजोवाशुभप्रदम् शय्यासुवृषभःशस्तःपीठेसिंहःशुभप्रदः पादुका

कोनहे कार्ये सिंहाख्ये प्प यथवा ध्वजे चामरच्छत्रवस्त्राणां वृषभाये ध्वजेऽपि वा उक्तानामप्यनुक्तानां मंदिराणां ध्वजः
शुभः ध्वजः सिंहेतौ च गजे त्वेतेन विशुभप्रदः वृषोनपूजितो त्पन्नध्वजः सर्वत्र पूजितः अथ द्वारस्थापनम् तत्रै
व गृहात्मको वास्तुपुमांस्त्रिनेत्रः स्वेदसंभवः पूर्वादिप्रदिक शिरा वामपार्श्वशायी प्रदक्षिणम् चरवास्तु स्वरस्तैव पू
जनीयो गृहाधिपैः त्रिषु त्रिषु च मासेषु मभमस्यादिषु वक्रमात् वहिस्थ मुखो वास्तुपुमस्तन्मुखं सदनं शुभम् अन्य
दिग्वक्त्रगेहं तु दुःखशोकभयप्रदम् सर्वतोमुखगेहानामेषदोषो न विद्यते द्वारमायामतः कार्यं पुत्रपौत्रधनप्रद
म् विस्तारकोणायेद्द्वारं दुःखशोकभयप्रदम् तस्मात्कृत्वाष्टधा यामं दिक्षु द्वारेषु सत्स्वपि प्रादक्षिण्यात्फलान्य
ष्टौ एकैकस्यां दिशि क्रमात् दुःखं शोको धनप्राप्तिर्नृपपूजा महद्धनम् स्त्रीजन्म पुत्रतद्धानिः प्राच्यां द्वारफलानि वह्नि
धनं वधं तं भीतिः पुत्राप्तिर्धनागमः पशुलाभश्चौरभीतिर्व्याधिर्भीतिश्च दक्षिणे शत्रुवृद्धिः पुत्रहानिर्लक्ष्मीप्राप्ति
र्धनागमः सौभाग्यं धनलाभश्च दुःखं शोकश्च पश्चिमे तेः स्वस्त्रीदूषणं हानिः संपत्प्राप्तिः सुखागमः दुःखागमः शत्रुबाधा

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

चोत्तरस्यांदिशिक्रमात् मु॰चू॰ सूर्यभाद्युगभैः शीर्षेलक्ष्मीः कोणेस्थितैर्युग्मैः वासहीनं गतैः स्थैर्यंशाखासुभवनेस्मृतिः
देहल्यां गमभैर्मध्येसंस्थैः सौख्यंवेदभैः इष्टंचक्रमिदंद्वारंविधेयंसुधियागृहे द्विशारंभक्रपादष्टसुविभागेषुफलं
विचारणीयम् विस्ताराद्द्विगुणोत्सेधंद्वारंतद्विषमायतम् गृहपादागृहस्तंभाः समाः कार्याश्चनासमाः नात्युच्छ्रितं
नातिनीचंकुड्योत्सेधंयथारुचि भित्तिः पक्वेष्टिकाभिर्वादारुणाप्यथवामृदा कार्याचित्रपदैर्वापिष्टकैः पत्रैश्चनन्द्या
वर्त् नानाविधानिहर्म्याणिजालकाचित्रितानिच पश्चिमेदक्षिणेचैवगवाक्षंमंदिरस्यच स्वगृहस्यपश्चिमेभागेपितुःस्था
पनंमंदिरम् एवंसूत्रेणगृहाणिसद्वाराणिनिश्चित्यवक्ष्यमाणमुहूर्तेवास्तुशंकुंस्थापयेत् तथाच निर्माणेमंदिराणांच
प्रवेशेत्रिविधेपिच वास्तुपूजाप्रकर्त्तव्याविधिवच्छास्त्रमार्गतः अथवास्तुपूजानक्षत्राणिराजमार्तंडे चित्राशतभि
षक्स्वातिहस्तःपुष्यःपुनर्वसुः रोहिणीरेवतीमूलश्रवणोत्तरफाल्गुनी धनिष्ठाचोत्तराषाढोत्तराभाद्रपदान्विता अ
श्विनीमृगशीर्षं चअनुराधास्तथैवच वास्तुपूजनमेतेषुनक्षत्रेषुकरोतियः सप्राप्नोतिनरोलक्ष्मीमितिप्राहपरा

...niversity, Balmeeki Campus, Ka...

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

शरः ॥ व॰ प्रधानसद्मनं वीक्ष्य शंकुं तत्रैव विन्यसेत् अनुकूले गृहे वापि वास्त्वं तत्र च विन्यसेत् चतुःशालादिषु त्वेवं स्था
पयेच्छंकुमुत्तमम् रक्तचंदनबिल्वाम्रखादिरार्जुनवैणवम् नीपकारंजकुटजशालनिंबनहद्रुवम् शंकुं त्रिधावि
भज्याथ चतुरस्रं द्वितीयकम् अष्टास्रकं तृतीयांशं लिंगाकारं ततः शुभम् वितस्तिमात्रः शंकुः स्यात्सर्वेषां सर्वदा
शुभः धान्यरत्नस्वर्णयुतां मृण्मयीं घटिकां शुभाम् गृहमध्ये हस्तमात्रे गर्ते न्यासाय विन्यसेत् वास्त्वायामदलं ताम्रि
त्तस्माद्यंगुलत्रयं कुक्षिस्तस्मिन्न्यसेच्छंकुं पुत्रपौत्रधनप्रदम् सायाह्नवर्ज्जं दिवसे रात्रौ त्यक्त्वा महानिशाम् मृदु
ध्रुवक्षिप्रभेषु रिक्तामावर्जितेषु च अर्कारवारलग्नेषु क्रूरे वाष्टमवर्जिते तनौ धनोदये केन्द्रे रष्टमेषु द्विसंयुते स्थिरोदये
स्थिरांशे च ग्रहाद्यर्चनपूर्वकम् शुभवारे शुभांशे च महादोषविवर्जिते पुण्याहघोषैर्वादित्रैर्विप्राशीर्वचनैस्तथा
त्रिकोणकेन्द्रखत्र्यायस्थशुभैः षट्त्र्यायगैः परैः अत्यस्तान्यारिचंद्रेण स्थापयेच्छंकुमुत्तमम् शुभैर्यात्रोक्तशकुनैर्निमि
त्तैर्मंगलस्वनैः षड्वर्गशुद्धलग्नेनास्थिते धरणीतले गंधपुष्पाम्बरस्वर्णधूपदीपैरलंकृतम् ध्रुवदृष्ट्याय वास्तुना

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

कर्त्तव्यं वास्तुकरोपरामम् अथ खातखननशिलादिस्थापनमुहूर्त्तः तत्रैव सूर्य्यारयोर्वा स्वरवर्ग्गकालहोरासु चेत्त्रिभि
तमंदिरं यत् अपि प्रविष्टं नवमंदिरं तद्धम्यदहते पावकतारकोक्त अत्रापि रिक्ताक्षितिपीत्महादोषोस्त्वत्पज्ञेत
विशेषं श्रीपतिराह अधोमुखैर्भैर्विदधीत खातं शिलास्तथैवोर्द्ध्वमुखैश्च पट्टम् तिर्य्यङ्मुखैर्द्वारकपाटकाद्यं शुभ
प्रवेशो मृदुभिर्ध्रुवैश्च ज्योतिर्नि·आवहारसारः शिलान्यासः प्रकर्त्तव्यो गृहाणां श्रवणे मृगे पौष्णे हस्ते च रोहिण्
यां पुष्याश्विमुत्तरात्रये अथ सूतिगृहम् वराहः हस्तादित्यशशांकपुष्यपवनभाज्येज्यमित्रोत्तराचित्राश्विश्रवणेषु
वृश्चिकघटौ हित्वा विरिक्ते तिथौ शुक्राचार्य्यशनैश्चरज्ञशशिनां वारेनुकूले विधौ सद्भिर्वेश्मनि सूतिकागृहविधिः
क्षेमंकरः कीर्त्तितः गर्गः मासेतु नवमे प्राप्ते पूर्वपक्षे शुभे दिने सूतिकां सम्भवे काले सद्य एव प्रवेशयेत् रोहिण्यां
दैवपौष्णेषु स्वातीवारुणयोरपि पुनर्वसौ च हस्ते च धनिष्ठासूत्तरासु च मैत्रे त्वाष्ट्रे तथाश्विन्यां सूतिकागारवेशनं
म् सुत्यागृहारंभविषये तु वसिष्ठ आह इज्योत्तरात्रयाहीन्दुविष्णुधातृजलोडुषु गुरुणासहितेष्वेषु कर्त्तं धान्यमंदिरं

मु॰र॰ ९४ हम् हर्यस्तोमत्वाष्ट्रदस्रचतुरस्येंदुमेषुच बुधेनसहितेष्वेषुधनपुत्रसुखप्रदम् पितृमूलेज्यभाग्यार्कपौष्णभेषुच
यत्कृतम् कुजेनसहितेष्वेषु गृहंतद्दह्यतेऽग्निना अग्निनक्षत्रगे सूर्ये चंद्रे वा संस्थिते यदि निर्मितं मंदिरं नूनमग्निनाद
ह्यते चिरात् अजपाद्दिग्न्ययाम्यमित्रभेंद्रानिलेषु च यत्कृतं शनिसंयुक्तं गृहं तद्यक्षराक्षसैः परवर्गगतस्त्वर्कः स्वस्थो
वाघूनगोग्रहः परहस्तगतं गेहं करोति स्वगृहेनलम् नीचशत्रुगते जीवे शुक्रे वाऽप्यथवा रवौ निर्मितं सदनं शम्पद
तिभिः सत्वतां गतम् स्वतुंगगे गुरौ शुक्रे बुधे वा यदि लग्नगे तद्दोर्वा कृतं गेहं सर्वसंपत्प्रदायकम् शुभे केंद्रत्रिको
णस्थे शत्रुनीचांशवर्जिते सदा लाभप्रदं गेहमुच्चस्थे भूरिलाभदम् यत्रैकादशगे सौम्ये खेटे चंद्रे यवा रवौ अश
त्रुनीचराशौ चेत्तद्गृहं भूरिधान्यदम् मु॰चू॰ लग्ने मृत्युः पुत्रगेहे च जीवः षष्ठे कुजः स्यात् कुरस्तृतीये निवेशने यस्य गृ
हस्य तद्धि शताब्दयं तिष्ठति वत्सराणाम् स्वर्क्षे चंद्रे लग्नगे केंद्रगेज्ये लक्ष्मीवत्स्यात् तद्गृहं भूरिकालम् मित्रस्वोच्चांशस्थि राम॰
तैः खेचरैश्च नीचांशस्थैर्जायते निर्धनं तत् मु॰चि॰ जीवार्कविद्भृगुकशनैश्चरैः खुलग्नारिजामित्रसुखत्रिगेषु स्थितिः श ९४

तंस्याच्छरदां सिताकोरिड्येतनुरंगसुतेशतेद्वे सुमद्वयेत्रयेवपिरहनिर्माणालयगे बहुकालस्थिरं गेहं पुत्रपौत्र
धनप्रदम् अथवास्तुचक्रविचारः वृषचक्रे सूर्यधिष्ण्यात्सप्तेशाशामितानि च असत्सत्शुभभानि स्युर्गृहस्वा
तक्रमेणावै अथ स्तंभनिवेशनेपि वास्तुचक्रं विचारणीयम् यथा सूर्यर्क्षतो मध्यपदक्रमेणापीठं ग्रहाणां युग
तारकाभिः पापस्थले स्तंभनिवेशनं तु विद्वान्न कुर्यादिह वास्तुकाले नवग्रहस्थापनवदत्रापि न्यासः उत्तर
पूर्वकोणे कृत्वा पूजां शिलान्यसेत्प्रथमाम् शेषाः प्रदक्षिणेनैव स्तंभाश्चैवं समुत्थाप्याः पंचकेषु च धिष्ण्येषु
न कुर्यात्स्तंभमुच्छ्रितम् क्षेत्रसूत्रशिलान्यासप्राकारादिसमारभेत् गर्भश्च शिलाविन्यासकाले तु स्तंभानां वा
प्रकल्पते धूपं सुमनसः सर्पिः श्वेतं च मधुरोचना आमिषं चान्नपानं च फलानि विविधानि च क्षीरोदनं पूर्णकुंभा
न्कोणे कोणे प्रकल्पयेत् हुत्वाग्निं विधिवत्काले मुहूर्ते चोपपादिते गृहकोणेषु पूजां कृत्वा प्रयत्नतः ततः पुण्याह
घोषेण शिलान्यासं प्रकल्पयेत् ईशानमादितः कृत्वा प्रादक्षिण्येन विन्यसेत् अनेनैव विधानेन स्तंभद्वारादिरोहणं

मु॰र॰ म्‌ अथशालाभेदाः नामानि च ८ एकद्वित्रिचतुःपंचषट्सप्ताष्टदशाद्वयाः शालाः स्युर्दशभेदास्तैः सहितानव
९५ शालया अलिंदभेदैरेताः स्युः प्रत्येकं दशषड्‌विधाः षष्टिभिः सहितास्तास्तु शतं शालाः प्रकीर्त्तिताः ताश्चापि रूप
दिङ्नामप्रस्तारैर्विविधाः स्मृताः तेषां समस्तभेदानां प्रस्तारोऽत्र विधीयते गुरोरधो लघुः स्थाप्यः पुरस्तात्पूर्द्दव
त्‌ शेषैः गुरुभिः पश्चिमं पूर्ण्यं सर्वलघ्वावधिर्विधिः स्यादलिंदं लघुस्थाने नालिंदं गुरुमाश्रितम्‌ गृहद्वारादलि
देषु भवेयुर्दशषड्विधाः ना॰ कुर्याल्लघुपदेऽलिंदं गृहद्वारात्प्रदक्षिणम्‌ पूर्वादिश्वप्यलिंदेषु गृहद्वाराणि षोडश
अलिंदं नाम चत्वरः ओटा इति लोके तत्स्थाने च प्रघाणाः प्रघणालिंदा बहिर्द्वारप्रकोष्ठक इत्यमरः तथा च॰ प्रघा
णालिंदके तान्नकलशेलो हमुऊरे इति हैम॰ ३॥ तथा च अलिंदस्त्वल्पपिंडके तिसुम्भूतिः तथा च द्वारप्रकोष्ठाद्बहिर्वे
राग्रवर्त्तिचतुष्कस्पतिरामाश्रमकृतटीकायां व्याख्यातम्‌ एवमत्रालिंदभेदैः शालाभेदेष्वप्रत्येकं गृहाणां क्रमादिषोड राम॰
शभेदाः संभवंति तथा च मत्स्यपुराणे चतुःशालं चतुर्द्वारमलिंदैः सर्वतोयुतम्‌ नाम्ना तत्सर्वतोभद्रं शुभं देवनृपाल्ल ९५
95

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

पमइति अथषोडशगृहाणांनामानि ना॰ ध्रुवंधान्यंजयंनंदंखरंकांतंमनोरमम् सुमुखंदुर्मुखंक्रूरंविपक्षंधनदंक्ष
यम् आक्रंदंविपुलंचैवविजयंषोडशंगृहम् एत्येकशालाभेदानिशेषाणामेवमेवहि एतेगृहाःस्वनामसदृशफ
लदाः मु॰चिं॰ अंनागतंसंज्ञपदृरितोसोध्रुवादिनामास्तरसुकसपिंडः तष्टोयुगेग३रिंद्रकतांतभूपा१।२।३हंशाभवे
पुर्नस्मुभोंतकोत्र तिथ्य१पकाः१२ष्टा८प्टि१६गो८रुद्र११शाके५नामास्तरत्रयम् भू१ब्ध२ब्धीधघ्वपगर्द्दिग्१०वह्नि
३विश्वे१३बुद्धे२नोऽवयः४ सपिंडइतिक्षेत्रफलमुक्तः ध्रुवाख्यंद्वित्रिभूम्याकंसोधसंज्ञंधरातले सुवर्णशिख
रःसोपिप्रासादःसर्वभूभुजाम् पुरतोमंडपंवास्यतदेवभुवनेश्वरम् तदूर्द्धविश्वरूपाख्यंसर्वसंपत्प्रदंसदा धान्याख्यंसद
नद्वित्रिचतुःपंचादिभूमिकम् भूरिचंद्रंमहीपानांवित्तवृद्धिकरंपरम् एवंप्रत्येकंषोडशगृहाणांद्व्यादिभूमिकानामभि
धानंफलंचविस्तरभयान्नात्रलिखितम् तद्वसिष्ठसंहितायांद्रष्टव्यम् अथान्यच्च व॰ एकशालेयदालिंदंचतुर्द्वारसमन्वितम्
मनोरथप्रदंगेहंनाम्नातद्धिस्वतोमुखम् तदेवापवरैर्युक्तंकोणेमध्येचतद्गृहम् पुंडरीकंनामभवेत्सर्वकामफलप्रदम्

University, Balmeeki Campus, Kathmandu

मु॰ र॰ ९९ पश्चिमद्वारहीनं तत्त्र्यहं श्रीनिलयाह्वयम् श्रीमदं सर्वदा राज्ञां पुत्रपौत्रप्रवर्द्धनम् उदग्द्वारविहीनं तत्स्वकरस्यपदाह्व
यम् सुकराह्वयं दन्तमथवाभूपतेर्भयम् पूर्वद्वारविहीनं तद्ध्वांक्षस्यपदसंज्ञकम् चतुष्पदभयं गेहमथवा तस्कराद्भयम्
दक्षिणाद्वारहीनं तत्त्र्यहं शेखरसंज्ञकम् सर्ववस्तुप्रदं गेहं सर्वरत्नप्रदं सदा एवमेकशालाभेदानि द्विशालाभेदमुच्यते
याम्यपश्चिमयोर्नूनं द्विशाला कमलाकरा नामतः सर्वदा नॄणां श्रीप्रदा सर्वभोगदा पश्चिमोत्तरयोः शालाः स्वापदे नामतः
हृद्रोगदुःखभयदमथवा चौरभीतिदम् प्राक्सौम्ययोर्द्विशाला सा विपक्षा दुःप्रधर्षिणी शत्रुभ्यो भयदा शस्त्रभयदा अथवा चौ
रभीतिदा पूर्वदक्षिणयोर्नूनं द्विशाला सर्वदंष्ट्रिका स्वाक्षिप्याधिकालचौरविशेषाभयप्रदा सदा याम्यपश्चिमयोरेव द्वि
शालामङ्गलप्रदा प्रासादो वा यथा सौधो वा तस्यामेव तु कारयेत् अन्यदिक्षु द्विशालास्तु नैःस्वशोकलभेत्वरः द्विशालास्त
च सर्वासु द्वित्रिपंचादिभूमिकैः एवं षोडशसद्मानि भवन्ति तत्राप्यनुक्रमात् एतेषां नामानि च खेंद्वेंदु सज्ञकं त्वाद्यं द्विती
यं तु द्विवर्द्धनम् तृतीयं शंखसंज्ञं तु धनायुःश्रीप्रदानि वै चतुर्थपंचमसद्मस्त्री सौभाग्यविनाशनम् षष्ठसप्तमाष्टमं गे राम॰ ९९

96

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

हंलाभायुःश्रीप्रदं सदा नवैकादशमं सम्प्रदुःखशोकभयप्रदम् द्वादशं सदनं तं धनधान्यप्रदं सदा शोकदुःखप्रदं श
श्चत्रयोदश चतुर्दशम् पंचदशं षोडशं चतायुरारोग्यवृद्धिदम् अथ त्रिशालाभेदाः उदङ्मुखा त्रिशाला सा जयंती संज्ञि
ता तथा विपुला कांतिदा राज्ञां पुत्रपौत्रधनप्रदा प्राग्द्वारसहिता सा च नाम्ना हरिपदा तथा नदीप्सितार्थफलदा राज्ञां सुख
तरा सदा दक्षिणद्वारसहिता चोग्रदंष्ट्राह्वया भुवि निःस्वप्रदा क्षितीशानां च शत्रुभीतिदा पश्चिमद्वारसहिता सर्वदा कु
मुदाह्वया मित्रवृद्धिप्रदा नृणां मध्यवाधात्त वृद्धिदा द्वारत्रययुता सा च सा कल्याणाह्वया सदा नाम्ना कल्याणाद्वारा स्वस्तु
त्रपौत्रप्रवर्द्धिनी इति पूर्वोत्तरपश्चिमेषु त्रिशाला शुभा तत्रापि द्वारत्रयेणायुता विशेषेण अथ चतुःशालाभेदाः चतुःशाला
चतुर्भद्रा सर्वतोभद्रसंज्ञिता आयुरारोग्यविपुला कीर्तिसंपत्प्रदा नृणाम् पश्चिमद्वारसहिता नंद्यावर्ताह्वया भृशम् सुगंध
वस्त्र निचयवस्त्ररत्नचयदा उत्तरद्वारसहिता शम्बत्सा रुचकाह्वया अन्नपानादि निखिलभोगसौभाग्यपुत्रदा प्राग्द्वारस
हिता चैव स्वस्तिकेति प्रकीर्तिता गजाश्वपशुलोहादिभूषणाश्रीप्रदां नृणाम् दक्षिणद्वारसहिता वर्द्धमानाह्वया भुवि तत्रस्थ

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सर्वत्र स्तूनिवर्द्धितेवेश्मियासह चतुःशालामध्यभागेकुर्यात्पूर्वमुखंगृहम् गृहराडितिविख्यातंसर्वसंपत्प्रदंसदा नऋद्धंया
म्यवक्त्रंचेन्महेन्द्रपदसंज्ञितम् श्रेष्ठंकुबेरगृहवदालयंसर्वसंपदाम् पंचादिदशपर्यंताःशालास्त्वेवंप्रकल्पयेत् प्रस्तास्ताम
द्विरूपफलैर्यीवास्तुकोविदः एवमन्येभेदावसिष्ठसंहितायांद्रष्टव्याः गृहोपरिगृहादीनामायमात्रंप्रकल्पयेत् नषड्
र्गशंकुमपिस्थापयेदाद्यवेश्मवत् मंदिराणामष्टधैवजलेश्चावंप्रकल्पयेत् पांचालमानंवैदेहंकौरव्यंकौर्यजन्यकम् मा
गधंशूरसेनाख्यंगोधारावंतिसंज्ञकम् एषामष्टविधानांचप्रमाणंसम्प्रयुच्यते सचतुर्भागविस्तारसोत्सेधंयत्तदुच्यते पांचा
लमितरेषांचद्व्यंगुलोत्तरवृद्धितः वैदेहादीनिसर्वाणिमानानिस्युर्यथाक्रमात् पांचालंसर्ववर्णानांवैदेहंशूद्रजातिषु
आवंतिकंचाग्रजानांगोधारंसर्वभूभुजाम् विशांकौरव्यकंमानंजलश्चावंयथोचितम् सामान्यान्यानिमानानिविप्रादी
नांयथाक्रमात् स्वग्रहणीयवृक्षाः वपुन्नागाशोकतिलकशमीबकुलचंपकाः दाडिमीपिप्पलीद्राक्षापिचुमंदजयाम
एः वंधूकपूगपनसप्रसरोजगृहमल्लिकाः मल्लिकापाटलीजातीनारिकेलास्तृणद्रुमाः एते गृहांगणे वृक्षाः सर्वदामंग

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

लप्रदाः उदुंबरप्लक्षनिंबचूतस्तुपिचिविभीतकाः वदरीखदिरंसस्कानिंदिताःकंटक्किद्रुमाः वटाश्वत्थकपित्थास्पतिंति
णीकतकद्रुमाः अगस्तिशिग्रुपालाशाद्यवृक्षाश्चनिंदिताः करंजेरंडनिर्गुंडीगृहशल्याश्चनिंदिताः प्लक्षकर्कंधु
वृक्षौद्वौगृहस्योत्तरतःशुभौ न्यग्रोधोदुंबराश्वत्थाःप्रागादिषुशुभप्रदाः अगस्तिमातुलिंगाख्यहरिद्राकदलीस्नुहाः
स्वयंप्रयाताअप्येतेदुःखशोकभयप्रदाः अथगृहेकूपविचारः व० ऐश्वर्यपुत्रहानिश्चस्त्रीनाशोनिधनंभवेत् संप
च्छत्रुभयंरोगःपुष्टिःप्रागादिषुक्रमात् कूपेकृतेमध्यमेतुधनहानिस्तवास्तुनः तस्मात्सम्यग्विचार्याथकूपंकुर्यात्तु
बुद्धिमान् मु०चिं० देवालयेगेहविधौजलाशयेराहोर्मुखंशंभुदिशंविलोमतः मीनार्कसिंहार्कमृगार्कतस्त्रिभेखातेमुख
स्पृष्टविदिक्शुभाभवेत् इतिश्रीमज्ज्योतिषरायात्मजेश्वरदासविरचितेमुहूर्त्तरत्नेवास्तुप्रकरणम् अथगृहप्रवेशप्रक
रणम् व० अथप्रवेशोनववेश्मनःशुसौम्यायनेजीवसितेबलाढ्ये सितेवयक्षेशुभवासरेचवास्त्वर्चनंभूतबलिंचकृत्वा
अपूर्वसंज्ञःप्रथमःप्रवेशोयात्रावसानेचसुपूर्वसंज्ञः द्वंद्वाश्रयस्त्वग्निभयादिजातस्त्वेवंप्रवेशस्त्रिविधःप्रदिष्टः नव

शु॰ए॰
६८

प्रवेशेप्यथकालशुद्धिर्नद्वंद्वसौपूर्वकयोः कदाचित् प्रवेशापंचांगदिनेसुलग्नेवास्त्वर्चनंपूर्ववदत्रकार्यम् मृगादिषट्
राशिषुसंस्थितेर्केनवप्रवेशः शुभदःसदैव कुंभंविनान्येष्वपिकेचिदूचुर्नसौरमिष्टंखलुसंनिवेशे इतिसौरमासागौरोणाः
चांद्रास्तुमुख्यास्तीनाह व॰ माघेर्थलाभः प्रथमप्रवेशेपुत्रार्थलाभः खलुफाल्गुनेचैत्रेर्थहानिर्धनधान्यलाभोवैशाख
मासेपशुपुत्रलब्धिः ज्येष्ठेपमासेषुपरेषुनूनंहानिप्रदःशत्रुभयप्रदश्च नारदश्च माघफाल्गुनवैशाखज्येष्ठमासेषुशो
भनः प्रवेशोमध्यमोज्ञेयोनभःकार्तिकसौम्ययोः अत्रमध्यमोः पूर्वगृहप्रवेशोज्ञेयः इतरयोस्तुशुभएवकालनियमा
भावात् शुभप्रवेशोदेवेज्यशुक्रयोर्दृश्यमानयोः शुक्रारवारेतिथिषुरिक्ताभावर्जितेषु मु॰चू॰ नवेगृहेमाधवमाघयुग्मेया
त्रानिवृत्तावपिभूमिभर्तुः प्रवेशनंद्वास्थमृदुध्रुवर्क्षैर्लग्नेस्थिरेचोपचयोदयेसत् जीर्णेगृहेग्न्यादिभयान्नवीनेस्याद्वासवे
ज्यानिलभांबुपतिः मासेनभस्यूर्जयुगेपिवेशोनमौढ्यदोषोत्रसितेज्ययोः स्यात् व॰ दिवाप्रवेशः शुभदःसुपुत्रपौत्राभि राम॰
वृद्ध्यैनिशिभास्करेन्द्वोः बलेनमत्स्याब्जघटवासास्परात्रिंविनास्तसतिथेस्त्वगत्रिम् रिक्तामवमांदग्धतिथिंदिनेपामृत्युष ६८

९४

८

दूर्गविलस्मृदुषम् कूर्यद्गृहाधिष्ठितविद्धमंचविवर्जनीयं त्रिविधप्रवेशे चित्रोत्तराधातृशशांकमित्रवसूंत्यवारीश्वरभेषुद्व
नम् आयुर्धनारोग्यसुपुत्रपौत्रसुकीर्त्तिदः स्यात्त्रिविधः प्रवेशः नारदस्तु वारुणमपि शुभमाह तथा च वस्त्रीज्यांत्येन्दुवस
रात्वाष्ट्रमित्रस्थिरोडुषु दिवा वा यदि वा रात्रौ प्रवेशो मंगलप्रदः व॰ चंद्रज्ञार्यसितवारेषु सतु श्रीकरं सुखमहार्थलाभदं कु
सूर्यसूनुदिवसे स्थिरप्रदं किंतु चोरभयमत्र विद्यते दहति प्रविशतां च मंदिरं वह्निना नियतमेव वह्निभे व्रध्नभूमिसुतवासर
योस्त्वशीतरश्मिदिवसे च वह्निदम् अर्कानिलार्यादितिदस्रविष्णुऋक्षे प्रविष्टं नवमन्दिरं यत् अवृत्रयातेन तत्परहस्त
यातं शेषेषु धिष्ण्येषु च मृत्युदं स्यात् इदमपूर्वविषयम् श्रीपतिस्तु शुभप्रवेशो मृदुभिर्ध्रुवारव्यैः क्षिप्रैस्त्वरैः स्या
त्पुनरेव यात्रा उग्रैर्नृपो दस्रुणाभैः कुमारराज्ञीविशाखासु विनाशमेति अनन्तरग्रहाणां तु पूर्वद्वंद्वप्रवेशयोर्नैय
म॰ व॰ यद्दिग्द्वारं मन्दिरं तद्दिगास्यैरुक्तर्क्षैः स्यात्संनिवेशो न सर्वैः पुष्पोमघ्नः संनिवेशेषु उर्णां वाराणां स्यात्सूर्यसूनो
स्त्ववारः भद्रया पश्चिमद्वारं नंदाया दक्षिणो विशेत् जयायां तु उदत्तरद्वारं पूर्णायां पूर्वतो विशेत् पंचांगसंशुद्धदिने निशीथा त

मु.र
६६

रावलेचाष्टकवर्गयुक्ते साम्येपस्थिरेमेशुभदृष्टियुक्तेलग्नेथवाह्यंगगृहेविशेच्च बलयुक्तैःशुभखचरैरन्यैरबलैःस्थिरोदये
ग्राम्ये स्वाष्टमशुद्धियुतेस्मिन्नवसद्मप्रवेशनंकार्यम् ननेधनेभेपिनवाष्टलग्नेपंचेष्टिकेप्यष्टमशुद्धियुक्ते कार्यप्रवेशो
नचराशलग्नेशुभेक्षितेवाप्ययसंयुतेवा ॥ निंदिताअपिशुभांशसमेतास्तौलिमेषमकराःसकुलीराः कर्त्तुरोपच
यगाश्चविलग्नेराशयःशुभफलाश्चभवंति कर्त्तुर्विलग्नादथजन्मराशेर्लग्नस्थितोराशिरितिप्रदिष्टः निर्व्याधिदारिद्र्य
यशस्करश्चसुहृत्सुजघ्नोरिपुनाशदश्चकलत्रहंतानिधनप्रदश्चरोगप्रदः सिद्धिकरोर्थदश्च क्रमाच्चवेरामपदः प्रवे
शः सदैवनूतनंत्रिविधप्रवेशे त्रिकोणकेन्द्रत्रिधनायसंस्थैः शुभैस्त्रिषष्ठायगतैश्चपापैः लग्नान्त्यषष्ठाष्टमवर्जितेनचंद्रे
णलक्ष्मीनिलयप्रवेशः ॥ स्वारातिरंध्रांत्यगतैश्चसौम्यैःषष्ठायसोत्स्येतरगैरसौम्यैः सुखेष्टमेपापयुतेत्वतुर्भेलग्ना
ष्टमर्क्षेचविशेन्नगेहम् प्रवेशलग्नान्निधनस्थितोयः क्रूरग्रहः क्रूरदृष्टेयदिस्यात् प्रवेशकर्त्तारमथत्रिवर्षात्कंत्वष्टवर्षैः
शुभराशिगस्थिर यः क्षीणचंद्रोष्टषडष्टसंस्थःपापेक्षितःपापयुतोथवास्यात् कर्त्तुरस्त्रियंहंतिसवत्सरेणत्रिवर्षतःसो

रा.म.
६६

९९

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

स्यनिरीक्षितश्चेत् एकोग्रहेन्द्रः परमपाववर्तीश्जायाश्चितः कर्मगतोथवास्यात् प्रविश्यपगेहंपरहस्तपातंकरोतिवर्षाद्वि
वलः सखेटः उच्चादिस्थोपिनोहंतिफलंभावकृतंग्रहः अनिष्टंकुरुतेयायोनीचादिस्थस्त्वशोभनम् केंद्राणिसौम्ययु
तानिक्रूरमुक्तानिकारयेत् लग्नंसौम्यान्वितंशस्तंनतुक्रूरैः कदाचन निर्गमात्नवमेमासिप्रवेशोनैवचेष्यतः नवमेदि
वसेचैवप्रवेशंनैवकारयेत् अथकलशाकारवास्तुचक्रंप्रवेशे अथांतरे भूर्वेदपंचकंत्रित्रिःप्रवेशेकलशेर्कभात् मृति
र्गतिर्धनंश्रीःस्याद्वैरंसुकस्थितासुखम् अथधर्मविचार मु·चिं·ध्रासुत्राक्षनादायात्पंचस्वकेंस्थितेर्कभात् पूर्वाशादि
मुखंगेहंविशेद्वामोभवेद्यतः मृ·च· कृत्वाविमान्सजलकलशंचाग्रतोवामतोर्कंस्नातःस्रग्वीविमलवसनोमंगलैर्गीत
घोषैःवस्तेर्यात्राकथितशकुनैर्द्वारमार्गेणराजाहर्म्यंपुष्पप्रकररुचिरंतोरणाढ्यंविशेच्च मु·चिं· ध्रुवंदक्षिणंवापिभृगुं
कृत्वाविशेत्सदा पुरतोवामगंवापिगुरुंकृत्वानचाविशेत् कृत्वाशुक्रंपृष्ठतोवामतोर्कंविप्रान्पूज्यान्यतःपूर्णकुंभम् ह
र्म्यंरम्यंतोरणैःस्रग्वितानैःस्त्रीभिःस्रग्वीगीतवाद्यैर्विशेच्च ना· दर्शनीयंगृहंरम्यंविविधैर्मंगलस्वनैः कृत्वार्कंवामतोविप्रा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मु॰र॰ न्भंगारंचाग्रतोविशेत् राज्ञांयात्रानिवृत्तौवायद्वाद्वंद्वप्रवेशने विधायपूर्वदिवसेवास्तुपूजांबलिक्रियाम् अकृत्वावास्तु
१०० पूजांयः प्रविशेन्नवमंदिरम् रोगान्नानाविधान् क्लेशानश्नुतेसर्वसंकटान् ग्रंथांतरे अकपाटमनाच्छन्नमदत्तबलि
भोजनम् गृहंनप्रविशेद्देवविपदामाकरंहितत् मूढेऽस्तेऽप्ययुजेसर्वःप्रवेशोनैवशोभनः गव्यूतिमात्राद्दर्वाग्वागम
नागमनंशुभम् निजप्यानेगृहेजीर्णप्राशनेपरिधानके वधूप्रवेशेमांगल्येनमौढ्यंगुरुशुक्रयोः व॰ गजाश्वशाला
दिषुसन्निवेशास्त्वेवंपशूनांपशुयोनिदोषो शुभप्रदेर्युक्तनिरीक्षितेचप्रवेशनंशोभनमाननमानमंति इतिश्रीमद्ग्योति
षरायात्मजविरचितेगृहप्रवेशप्रकरणम् अथदेवप्रतिष्ठाप्रकरणम् व॰ अथप्रतिष्ठांकथयामिसम्यक्शिव
स्यविष्णोश्चतथापरेषाम् सौम्यायनेदेवगुरौचशुक्रेसंदृश्यमानेपरिचारकाणाम् ना॰ विचैत्रेष्वपिमासेषुमाघादिषु
चपंचसु यद्दिनंयस्यदेवस्यतद्दिनेतस्यसंस्थितिः व॰ वलक्षपक्षःशुभदःसमस्तःसदैवतत्राद्यदिनंविहाय आपत्रिभा राम॰
गंपरिहृत्यकृष्णपक्षोपिशस्तःखलुपक्षयोश्च रिक्तावमत्यक्तदिनेष्वनिंद्यदिनेषुदैनाशिकवर्जितेषु दिनेमहादोषवि १००

100

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

वर्जिते च शशांकतारावलसंयुते च देवस्य यस्योदुतिथीप्रशस्ते संस्थापने कर्मणि वासरश्च कर्तुर्दिनेशस्य बलं स देवग्रा
मापि पग्राम बलं विचार्यम् हस्तत्रये मित्रहरित्रये च पौष्णद्वयादित्यसुरेज्यभेषु तिस्रोत्तराधातृशशांकभेषु सर्वामरस्था
पनमुत्तमं स्यात् कीर्तिप्रदक्षेमकरं कृशानोर्भयप्रदं वृद्धिकरं द्वितीये लक्ष्मीकरं सुस्थिरदं त्विनाद्विवारेषु संस्थापनमा
मंति पंचांगशुद्धौ दिवसे दिनस्य पूर्वार्द्धभागेषु मुहूर्त्ते शुभग्रहे वीक्षितसंयुते वा नक्षत्रे नैनेधनस्य च लग्ने पंचे
ष्टकेज्जीवशशांकसूर्यमुख्यग्रहैः सौम्यनवांशयुक्ते लग्ने स्थिरे वोभयगे शिलमेन वांशके चोभयभे स्थिरे वा त्रिवि
लग्नमृत्युसुतांत्येषु पापा रव्येषु भास्थिता ग्राः स्यात्स्या देवमृति हापौलमपष्टाष्टगः शशी ना॰ पूर्णोपि रोपि वा चंद्रे षष्ठे स्व
लरिपुक्षयः भंगदाः कर्मगाः पापाः सौम्याश्चात्र प्रकीर्त्तिताः ग्र॰ केंद्रत्रिकोणाभवमूर्त्तिषु सद्ग्रहेषु चंद्रार्कभौमशनिषु
त्रिषडायगेषु संतिष्ठमेति नियतं प्रतिमासु देवः कर्तुः सुखार्थे बहुसंपदरोगता च ना॰ हस्त्यर्थहीने भर्त्तारं मंत्रहीने तु स्व
त्विजम् शिल्पिनं लक्षणोहीने न प्रतिष्ठा समोरिपुः ग्रं॰ मात्स्यैरक्वाराहनरसिंह त्रिविक्रमाः महिषासुरहंस्य स्था

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

मु०१० प्याग्नेदक्षिणायने रोहिणीपुत्रपौष्णवैष्णवकरादित्यानुराधाश्विनीवस्वृक्षैर्देवमेषु गदितं विष्णोः प्रतिष्ठापनम् पुष्यश्रा
१०१ न्याभिजित्सुरेश्वरकयोर्वित्ताधिपस्कन्दयोर्मित्रे तिग्मरुचेः करे निर्ऋतिभे दुर्गादिकानां शुभम् कः ब्रह्मा गणपतिर्हरः क्षेत्रप
क्षेम्भृता सुरगणा मयमनफणिनरस्वन्त्यादिकानां च पौष्णे श्रवसि सुगतनाम्नो वासवे लोकपानां निगदितमखिलानां स्थाप
नं हि स्थिरेषु समर्षयो यत्र वसन्ति धिष्ण्ये कार्या प्रतिष्ठा खलु तत्र तेषाम् श्रीव्यासवाल्मीकघटोद्भवानां तथा स्मृतं च
कपतिभे ग्रहाणाम् सिंहोदये दिनकरो मिथुने महेशो नारायणश्च युवतौ घटभे विधाता देव्यो द्विमूर्त्तिभवनेषु निवेश्यनी
याः क्षुद्राश्चरे स्थिरे हि निखिलाश्च देवाः अथ प्रसंगात्पंचायतनस्थापनक्रमः शंभौ मध्यगते हरीनहरभूदेव्यो
हरौ शंकरेभास्येनगसुता हरौ हरगणेशाजा विरिञ्चाः स्थापिताः देव्यां विष्णुहरैकदन्तरवयो लंबोदरेऽजेश्वरे नार्याः श्रीक
रकोणगतोति शुभदाय स्तालस्तते हानिदाः अथ पंचसूत्रलक्षणं शिवप्रतिमायाम् लिंगमस्तकविस्तारो लिंगोच्छ्रायस्त राम०
थैव च त्रिगुणः परिणाहः स्यात्तद्वत्पिंडीव्यवस्थिता प्रणालिका च तद्वत्स्यात्पंचसूत्रमुदाहृतम् एवं हि षोडशास्त्रा १०१

102

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नेपरिमाणसमानता लिंगाधःपीठयोःकार्यंरेखानांनवकंक्रमात् इतिश्रीमज्ज्योतिषरायात्मजेश्वरदासविरचितेमु
हूर्त्तरत्नेदेवप्रतिष्ठाप्रकरणम् समाप्तम् अथग्रंथनिर्मितसमयमाह पंचाष्टबाणेन्दुमिते१५८५शकाब्देविष्णुप्रबो
धेह्निसूर्यवारे पश्यन्तुसंतःसुमुहूर्त्तरत्नंरत्नाकरादुद्धृतमीश्वरेण अथसार्वभौमजहांगीरादालमगीरवंशानुव
र्णनम् वङ्गीवक्त्रासिचुंबत्सपदिविघटयन्कुंतलानांजरीणांकर्षन्करांटकांताकुचकलशवलक्षारुचेलांचला
नि खेलल्लक्ष्मीरणाम्रमज्जलकरिणांमार्जयन्हेयन्हेलयेत्यंकीर्तींचक्रेसमंतान्मलयमरुद्भिवश्रीजहांगीरवीरः त
स्सूनुर्विषमेषुरित्यवितथंशृंगारवीरात्मकः पृथ्व्यांसाहिजहांमहीपतिवरःकैर्नामनस्तूयते शय्यायांसमरीगणोव्यप
तिताःसीदंतिसंमूर्छिताःकामित्वःपरिपंथिनश्चशतशोयेनामुनाखंडिताः तस्यात्मजश्चालमगीरभूपोधर्म्यैःपृथि
व्याःपतिरेषजातः निर्जित्यचैनास्सकयत्नोस्याःकरग्रहंयाविधिवच्चकार बद्धाःकेचित्सत्त्वोत्तस्वगृहमथगतामोचिताः
केपिकेचित्स्थानात्स्थानांतरेषुद्रुतपराभिताःकेपिनीताविबंधम् हत्वाहत्वानुकेचित्प्रतिदिशमुदयंप्रापिताश्चपथिभा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नं० ४३०२

मु०र० १०२ वात्सष्टथ्वीनाथस्पतस्पोद्धृतभुजपरिघेणारयःसारयश्च अथ स्वस्थानगोत्रादिवर्णनम् कालंजरगिरेरभ्येकान्यकु
ब्जद्विजाग्रणीः वात्स्यःकृष्णशर्मासीद्यजुर्वेदपारगः तस्मात्केशवशर्माभूत्ख्यातस्त्रिस्कंधवित्तमः गङ्गाम्बर
त्तसद्ध्रामेयोर्चितस्तत्तपोत्तमैः सोयंज्योतिषराणात्पांजहांगीराख्यमहीपतेः सुगूढप्रश्नसंवादैर्लेभेप्रश्नविदांवरः
तुलापुरुषसद्दानैर्यस्तत्संख्यमलस्तनिवे विभ्रमसात्कृतवाल्लोकेनारायणपरायणः तज्जईश्वरदासाख्योग्रंथमहा
रश्रूपकुरुव एतन्मुहूर्तरत्नं हिम्नाकरोदीश्वरार्पितम् सोज्ञत्वातोन हि गुणाग्रहणां विधेयमार्यैः कदाचिदपिदोषप
देभवद्भिः कार्यंतदेवपुनरत्रचिरं विभाव्य येनैवसंभवतिचेतसिवः प्रतीतिः अस्त्यपिपरपद्यं संततएवप्रशंसंस्वम
तकरकराणांतापहं ताहिपातः विमलमपिचपद्यं दूष्यते दुष्टचित्तैर्विषधररसनायांकालकूटःसदैव ७ ॥
इति श्रीमज्ज्योतिषरायात्मजेश्वरदासविरचितेमुहूर्तरत्नानिर्वधवहासप्रंथः समाप्तः ॐ रक्षाम्बशोतेंदु रत्न० १०२
मोत कुलीरे मधरैव कूर्मः सिंहे तुला यां मिथुने कृणीव ॥ मेषो धनुर्बंध मेधाविनी धृमालि कुंभे दिक्षपावेंतीनी ॥ २ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

~~नं. २२०~~

~~बलिदान विधि:।~~

पशुघातन विधि:।

खड्गस्थापन विधि:।

नं० ४३७६

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

औषधि संग्रहः

झाडा लाग्या को निको हुन्या औषधी

अनार को बोक्रा खुट् गरी धुलो भाग — १

एक पाउ कु [illegible] माचा आधा — ॥

लाग्न्या सं [illegible] गोलि को आधा

कुठा को धुलो भाग आधा

सिधेनुन भाग आधा

पाया दो [illegible] आप का को या को

को [illegible] नपाया [illegible] को चुरो भाग आ

धा [illegible] गर्दा [illegible]

तातापानि सँग. १

प्रतापलंकेश्वर औ अनुपान

केसर सम भाग

[illegible] सम [illegible] भा० प्रतापलंकेश्वर भा १

उपर्तली [illegible] गर्नि [illegible]

झाडा बान्ता बिन्दु

बन्जे द्वय रसा सिन्दुर आँदा [illegible] अनुपान

भुज पाति मूल औषधी को आधा भाग ॥

लवाङ्ग को सम भाग — १

बंश लोचन मूल औषधी [illegible] — २

पिपला सम भाग — १

कस्तुरि बिंश अंश को अंश — १

केसर को सम भाग — १

प्रदर रोग को औषधी

अभ्रक भाग रति १ रगत न दे बिया को

रगत दे बिया को भस्म अभ्रक भाग रति २

केशर भाग रति १ पनके सर भाग रति २

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

उकुदका ज्याको बिलियाको निको हु
न्या मलम.
साल धुप तोला ——— ८।०
वर्षाकालमा भेडीको घुं तो. ——— ८।०
पारो तोला आधा. ——— ॥.
हिउदमा हिनामा. गाइको घुं मिला
वनु. इति थोक मिलाइ १२ प्रह
र खल गर्नु.

घोडा पहेरमा न्याको निको हुन्या
औषधी.
धुवानु सीलाजीत. ——— पदमूवालनु
तित्यापाति ——— आरिगाको पात
रातोमाटो ——— गाइको गोवर.

काचो हलेदो. मोठ्यानुन. तिमुर.
निमको पात. बोस्मा गेर.
इति थोक मिलाइ पानी प्रसस्त हाली
अग्निपाक गर्नु. आधा पानी घट्या इस
ना तोगरी लगाइ घाममा सुकाउनु.
निको हुन्छ.

घोडा लाइ पेट दुख्या
को रगत पिसाब हु
दा निको हुन्या औष
धी
सखर. सापन. राजवृ
क्ष. नुवान. इति थोक
समभाग गरी खल गरी पानी

सिफर निको हुन्या औषधी
सिल्लिकानको गानु समभाग ——— १
जाइफल केहि हालनु ——— १
निंवकाष्ट समभाग ——— १
कुचिल्ला समभाग ——— १
राजवृक्षका टाढाको गुदी समभा. १
हलेदो समभाग. ——— १

धुवासो. समभाग १
इति थोक पानिमा पि
धि खल गरी शिक्ष
भया पछि आगामा
तताइ चिसो भया
पछि लगाइदिनु
सिफर बसछ निको
हुंछ.

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIBF

पानिलाइ खुवाउनु· निको हुन्छ·
जरो भयादेखि जराङ् कुशाग हुको
विटो मिलाइ खुवाउनु निको हुन्छ·

पिसाप नभया हाओ पिङ्ह पानी हा
लीदबदबाउदो गरी लिङ् माला इ
दिनु पिसाप हुन्छ·

पिसाप नभैर पेट फुल्याको भया
दुदमंतानो गरी विसार मिलाइ खुवा
उनु निको हुन्छ·

बोन्या तनि निको हुन्या धुप·
खाग· बाघको गाँइको घुं· जिम्चु· गोकुलधुप·
एतिथोकले धोति फुका लि धुप गर्न गोठमा
निको हुन्छ·

जाइफल· मासा ।१।
आमला· न्यालो· मुक्याको
मोहुन्छ· मासा ।३।
मिश्रि मासा· ।५।
एति थोक कुकुनी तुल्या
इ नाजो पानीमा खान·
खर्जो रोभइ पिसाप जा
मनेर· वोलानि जस्तो
पिसाप निको हुन्छ·

दिनाइ· लुताको ओखधि:
गंधक भाग १
चिनिभाग १
मलधुप भाग १
फड्गिरि भाग १
त्याग भाग
गोकाइ मासूर्यपाके

दातका मंजनको प्रकार
टीमुरकाजराको अतरछालो
साधनकोजराको अतरछालो
वज्रदंतिकाजराको अतरछालो
कोइरालाको जराको अतरछालो
पाखाराभेदको जराको अतरछालो
यती समभाग गरिनत्रा गात्रा
मा पानि हालि भीजाउनु तेहि
पानिले कुल्ला गर्नु

दातको आर्को प्रकार
कोइरालाका बोक्राको बोटोफि
किस्काइ पिधनु

दातको अर्को प्रकार
दपदामकाबोक्रा पोलि अगार नु
ल्याउ
कथ्याको जरा
फटगीरि सिधोनन

Nepal Sanskrit University, Bela

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

पाचक
पांगानन तो १
लौंचनमुनु तो १
सिंधानमु तो १
नवाखार तो १
साजिखार तो १
वाऊविडंग तो १
मधु तो १
जवानतोला तो १
अजमोद तो १
पिपला तो १
चित्ताकाजरा तो १
हिंग मासा २॥
इति थोक गरि अदुवाको रस
मा खलगरि वरि पार्नु आनस
गखाया पनि तातापानि सग
खाया पनि

पाक
सुठो तो १
अजवायनु तो १
पिप्पली तो १
छोटि माइ तो १
वडि माइ तो १
अश्वगंध तो १
पिपलाजरि तो १
धयरको फुल तो १
मरिच तो १
मोथ तो १
सिमलको वोटो तो १
मानफुल तो १
गोखुर तो १
का फुलको थाको तो १
इति थोकमि सायि घिउ
मासा ४ प्रतो गडमापका
उन्नु पछि वाद
नरियल लवंग जाइफल
इति थोक गालनु

वकायनाको काठ कोअंगार
खरि १
मुखमेल १
अश्वगंध १
वंशलोचन १
काकजंघाको पातकार
समावटि पार्नु वाक्राको
दुदमा घोटि मुखलेपान्नु
मुखरोग जानिकोहुछ

वकाइनाको अंगार
अश्वगंध
काकजंघाको रस मुखरो
गको औषधि

हर्रो
कपूर
रसांजन
मिलाइ लाउनु नेत्ररो
को खटिरा निकोहुछ

जहरवादको
मैं चंपाको गाना
ग हनका दानाको वोक्रा
गालानि घलगरि
वासि राखि लगाइदि
नु केटजास मेजलाइ
निको हुन्छ

कवलकावाल पत्र
जलगारि चिनि मि
लाइ खानु वेकोनि
स्कंदोनि कोहुन्छ

जहरवादको
सुकाकालेड अरिङ
कोविज पानि रस मलि
पकाउनु पाक्यापछि
परेवाको अंडाको सेतो
वाहि पहेलो न पारि हालि
रगोडि लाउँद्या पछि
रिडका पातले वांधी दिनु

Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

आउको औषधी
सुठो तोला — ५
ज्वान तोला — २
सिंधेनुन तोला — १
पिपला तोला — ४
अजमोदा तोला — २
हर्रो तोला — १५

लक्ष्मीविलासको प्रकार
विजया तो — २०
जाइफल तो — १
जवंङ्ग तो — १
मुस्वमेल — १
सनामकै तोला — १
मरिच — १
नरियर — १
हारो — १
निसोथ — १
सुठो — १
सनावाटि — १

श्रीखंड — १
केसर — १
शालीमिश्री — १
सिंगाडा — १
दालचिनी — १
एकाङ्गि — १
कस्तुरि — १
नरंगेरु — १
फुलेल — १
अनार मासा — १
गुलकंद सेर — २
गुलाफ पानि तो — १०
विधारा तो — १
गोखुर तो — १
लालमखाना — १
दाउद्धाका वियाजो ला — १
चिनी धानी — १

अन्तरज्वर निकोलु न्या.
मरिचदाना — १
नागरमोथ्था. दा. — १
तुलसीपत्र — २१
पानि माप कावन. नाने विवन.

पिसाप खुलन्या
जवाखोर तोला — २
चिनी तोला — ४
पिइ पानि मा मिला इन्या न. दिन

मुखरोगको औषधी कुइन्या
गन्या. मनका दाख तोला. — १
त्रिफला तोला. — १
दुरालभ तोला. — १
जाइको पात तोला — १
चमेलिका पात. तोला. — १
चुत्रो तोला. — १
गर्जो तोला — १
कचनारको अनार छाला तो. — १
~~अंबष्ठको जैरा तोला.~~ — १

सीतोपलादि
मिश्री तो. — ४।०
वंसलोचन तो — २।०
पिपलादाना तो — १।०
सुखमेलकादाना — ०।५।
दालचिनी — ०।२।५

मुखरोगको औषधी कुइन्या
गरन्या
कोइरालाको बोक्रा
खयर. चमेलिका पात.
एतियो मिलाइ क्वाथ गरि जीरकाली कन कुइन्या गर्ने.

मुखरोगको औषधी कुइन्यागन्या
हर्रो — १ बर्रो — १
अमला — १ दुरालभ — १
चुत्रो — १ गर्जो — १
मलको दाख — १
एतियो क क्वाथ गरि कुइन्या गर्ने.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

लवंगादि चूर्ण तातो पानि स्रनुमानु
समभाग

लवंग तोला — १
कंकोल मरीच तोला — १
उसीर तोला — १
श्रीखंड तोला — १
तगर खोको तोला — १
नीलोत्पल तोला — १
कृष्णजीर तोला — १
पलासका बोको तो — १
कृष्णागरु तो — १
भृंगराज तो — १
केसर तो — १
पिपला तो — १
सुंठो तो — १
मोथा तो — १
उसीर तो — १
कर्पूर तो — १
जाइफल तो — १
बंसलोचन तो — १

चिनी तोला — १२६

भास्कर लवण समभाग
पांगानुन तोला — १
सौंचनुनु तो — १
सिंधोनुनु तो — १
जवाखार तो — १
जुवानु तो — १
अजमोदा तो — १
पिपला तो — १
चिताको बोको तो — १
अडुसा तो — १
हिङ्गु तो — १
बिर्‌यानुनु तो — १
तोला १ पुसंग पेहागों
समा मंदाग्नि छुटे सु

बिल्व बष्ट तातो पानी माहि
बालाबिल्व तोला — १
मोचरस — १

बादलपान्याकाजरा तो — १
गुजौं तो — १
सुंठो तो — १
मोथा तो — १
उदर रोगको समभाग

बिल्वका अष्ट समभाग
बेल तो — १
मोथा तो — १
इन्द्रजउ तो — १
सिमको बोटो तो — १
धनारकाको फुल तो — १
लोद तो — १
इश्रो बधिप काढ्कन छा
नु एकालीलानु पेटख्याको
सु

चेबाद चूर्ण समभाग
चाभो भाग — १
सुंठो मरीच पीपला त्रीकटु — ३
चिनाकाजरा — १
पीपली मूल — १

जवानु — १
हर्रो — १
पानकाजरा — १
सिंधोनुनु — १

यहलिवरको आगथामन्या
समभाग
बेल १ इंद्रजौ — १
मोथा १ उसीर — १
मोचरस १ धात्रिका दुद
मापका इखानु

पाचकको समभाग
चिनुका पात — १
पिपलामरि — १
जवाखार — १
साजीखार — १
सिंधोनुनु — १
पांगानुनु — १
सोंचनुनु — १
बिर्‌यानुनु — १
सामरनुनु — १
सुंठो — १
मरीच — १

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

गाइत्नाइरोगनलोागन्या

यन्त्रहो
पल्ले
लिखि
नै

पीपला —— १
हिंग —— १
जवान्न —— १
चाभो —— १
चित्रकाजरा —— १
बिमिलकासमभागोलि
बांधन्नु ।

अमलपित्तको औषधी
नाना पानीसंगखान्नु
मरीच —— मासा —— ४
सुठो —— मासा —— ४
पिपला —— मासा —— ४
हर्रो मासा —— ४
वरो —— मासा —— ४
अमला —— मासा —— ४

लालगिन्याहिको अन्तर काला कुटिरस अफेरा खानि बिनुस्मानि सार जोह
तेजपात —— मासा —— ४
लवङ्ग —— तोला —— ४
मिसोध तोला —— १६
चिनि तोला —— २४
वायुविडङ्ग तो —— १६
सुक्ष्मेल —— मासा —— ४
एति चुर्ण गरी तातोपानीसं
ग सांज ब्यान खान्नु ।

माकड नन्नु आतसंग खान्या
समभाग
सामुद्र नून तोला —— १
सौंचल नुने तोला —— १
सिंधे नुन —— तोला —— १
जवाखार —— १
अजमोदा —— १
जङ्गि हर्रो —— १
पिपला —— १
अधुवा —— १
वायुविडंग —— १
हिंग —— १

जिरा —— १
धान्यपंच —— १
धनियां —— १
सुठो —— १
बालबिल्व —— १
सुगंधवाला —— १
मोथा —— १

पाचक
साजिखार —— १
जवाखार —— १
सुठो —— १
मरीच —— १
पिपला —— १
पीपलमूल —— १
चाभो —— १
चित्राकाजरा —— १
पागानून —— १
सौंचनुन —— १
सिंधेनुन —— १

सांवरनुन —— १
बिड्नुन —— १
हिंग —— १
अजमोदा —— १
एति थोक समभाग गरी अ
मिला दाडिमकारसमा ख
ल गर्नु । न पाक्नु । अमला
कारसमा । खल गर्नु । पकामा
सा २ का बटि पार्नु । पाच
क हो ।

उपतलीभयामा पिसाप डुम्याओ
मधी । अमिलिकारोलमा
बोकाजिरा सिधा नुन खल
गरी खानु ।

डिंगाले ज्याको ओरको रोल
खानु । मह । कपूर लिङ्ग का हि
[illegible] लगाउनु पिसाप बन्द हु-

0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

श्रीहनुमते नमः

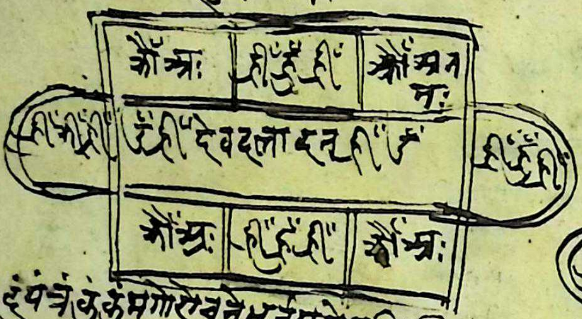

इदं यंत्रं कुंकुमगोरोचनेन भूर्जपत्रेन लिखित्वा
वं ध्या बंधेन गवनी जक्षमन्ते ॥८॥ ५॥ ५॥८॥

श्रीहनुमते नमः

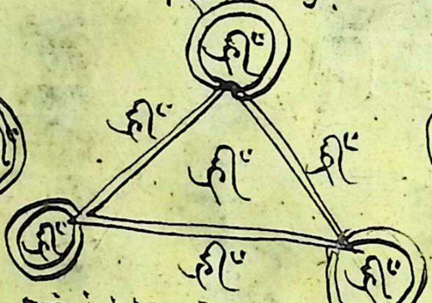

इदं यंत्रं कुंकुमगोरोचना भूर्जपत्रे यस्य नामाभि लिखित्वा कंठे वा हस्ते धारयेत भूतप्रेतपिसाचादि सर्वरोगविनश्यंति ध्रुवं शुभम्

श्रीहनुमते नमः

इदं यंत्रं गर्भला भे कुंकुमगोरोचनेन भूर्जपत्रेन लिखित्वा कंठे धारयेत गर्भलाभे भवति वंध्या वंध्यांज रूपमनोऽपि

श्रीहनुमते नमः

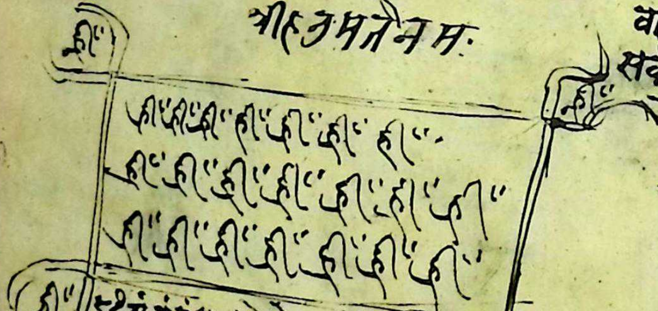

इदं यंत्रं कुंकुमगोरोचनेन भूर्जपत्रे यस्य नाम लिखित्वा कंठे वा वाहुया रयेत तस्य तस्य सर्वदास भूतप्रेतपिशाच भयं न भवति इति निश्चितं शुभम्

श्रीहनुमते नमः

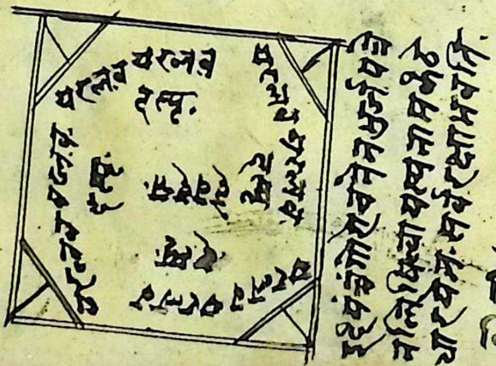

योयंत्र गाईवाछि भैसिवा
का हरुला ईखुरतभयामा
रणा वंदन ले भूर्जपत्रमा ले
खि धूपादि कन पुछमा बांधि
दिनु ति [illegible] गाले यंत्र
वाधनु रविभौमवारे शुभं

ओं ह्रुँ मनेनमः

१४	२८	११२	७४
७	२२	७	[illegible]
४	८	५०	[illegible]

इदं यंत्रं अश्वत्थ पित्वा सर्पदं
लो विषनिर्विषं भवति ॥ ८ ॥

ओं ह्रुँ मनेनमः

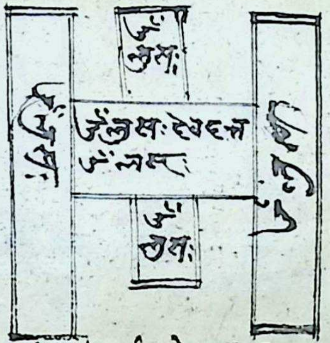

इदं यंत्रं भूर्जपत्रेन लिखित्वा
सिरसि धारयेत् कलगो क्षिरेण
लोकाबंध यंत्र व्याधि मोचयतु ॥

ओं ह्रुँ मनेनमः

इदं यंत्रं गोरोचनाभूर्जप
त्रेन वस्त्रना लिखित्वा
पुनम अश्वा पयेन सपर्दे

॥ आकर्षण ॥

ओं ह्रुँ मनेनमः

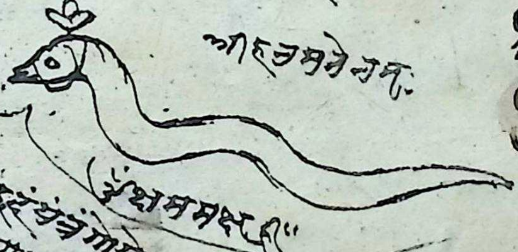

इदं यंत्रं गारोचनाभूर्जपत्रेन लि
खित्वा रोगे बंधे बन्धेछ्यबेट
सर्पविषाकाशितन
सर्पविषमाप्रो
निवरणा ॥

ओं ह्रुँ मनेनमः

पो यंत्रं गाई विद्धि भैमि वा काल
हलाई गुरा तमयामा रक्तचंदन
ले भोजपत्र मा लेखि धूपदी कन
पछमा वाधिदिनु तिनसत तथा
गाले यंत्र वा
धनु —

इदं यंत्रं श्लेष्माधेन
भर्जपत्रे न सस्वाना
न लिखित्वा [illegible]
[illegible]
[illegible] ॥

रवि भोमवारे अभंकर

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ॐ ह्रीं महनेनमः

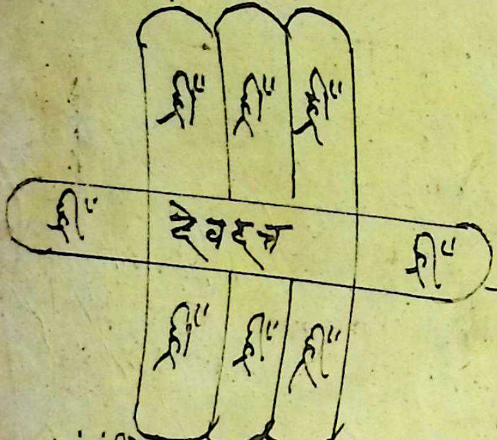

इदं यंत्रं गोरोचनेन कुंकुमकर्पूरं लिखित्वा बालकस्य कंठे वध्नाति रक्षां करोति सर्वविघ्ननाशनं ॥ ६ ॥

ॐ ह्रीं महनेनमः

२	८	२	७
६	३	६	५
८	३	५८	१
४	९	४	७

इदं यंत्रं विसखेनम ... पत्रेन सयोपट्टवनारायेन सस्पर्श क्रि करोति ॥ ६ ॥ ६५७

ॐ ह्रीं महनेनमः

९	२	१०
८	७	४
२	११	६

इदं यंत्रं ... पत्रेजातिरूपनलक्षसंख्य लिषेत् यनजाप्रोति निश्चितं ॥

[illegible]

ॐ ह्रीं महनेनमः

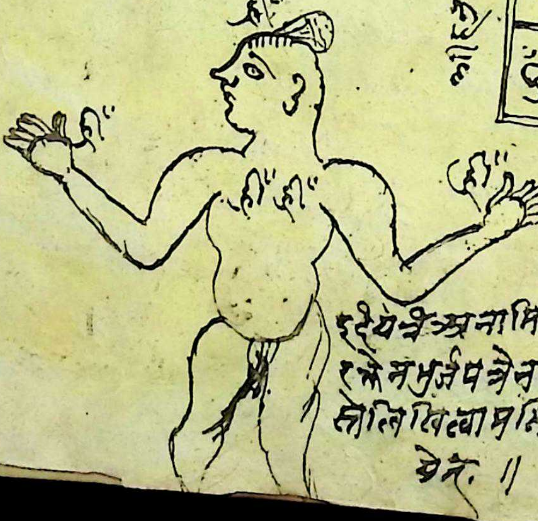

इदं यंत्रं अनामिका रक्तेन भुर्जपत्रेन याप सोति लिखित्वा मस्तिजडानेनोस्त्री ... भेदे ॥

ॐ ह्रीं महनेनमः

ॐ मकमपउखलंभमः लंभपलंभवः

इदं यंत्रं अकपत्रेन हरिताल मिलिखितो ... [illegible] ॥ ६ ॥

ॐ हनुमते नमः

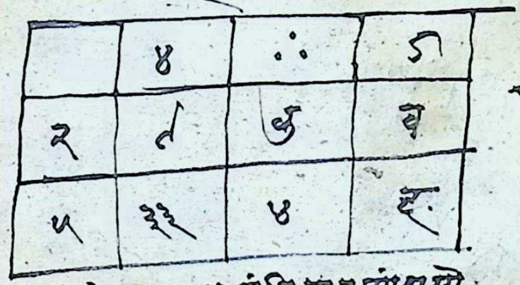

इदं यंत्रं यस्य अक्षात् ..पित्वा न स्वांछ यो
गयोग कि जो सं का न भवन्ति निश्चितं ।

ॐ हनुमते नमः

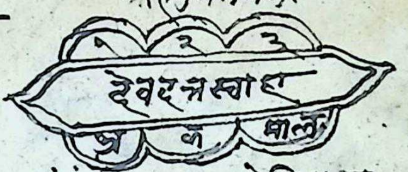

इदं यंत्रं भूर्जपत्रे मिषस्य
नामा मिलि लिखित्वा लगस्य ..
नाशमवति ॥ ॥ ॥

ॐ हनुमते नमः

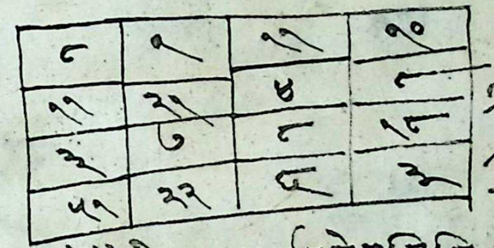

इदं यंत्रं गोरोचनाभूर्जपत्रेन लिखित्वा
लेज्यावीजेन प्रतिगृह लिखितं स्यासनाम
त्रयोदस ह लिखिन्योस्त्री पुरुष वस्यं भवति ।

ॐ हनुमते नमः

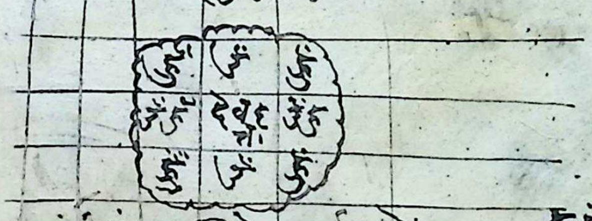

इदं यंत्रं स्वरुधिरेन भूर्ज पत्रे
न लिखित्वा काकपालेन प्राप्ति
यस्य नामा मिन दासि पुं आयाति ।

ॐ हनुमते नमः

इदं यंत्रं गोरोचनाम्ननामिका
रक्तेन भूर्जपत्रे जस्य नामा मिलि
खित्वा मधुमध्ये स्थापये प्रदाना
शानाम वति ॥ ८ ॥

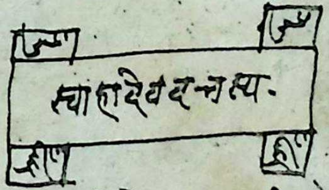

इदं यंत्रं गोरोचनाभूर्जपत्रे
यस्य नामा मिलि लिखित्वा कु
पितप्रसन्नो भवति नान्यथा ।

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ॐ ॐ ह्रीं हि गनवामंमंतु क्लिभंभंभ मेतसंसं
लतंप्रस तिहो ३ ।। मनयामा ।। थाकामा ।। डामा

अथ चोलिको.
निरक्षिरो वित था. एस मंत्र ले
पानि मंत्र नु खान दिनु निको हो

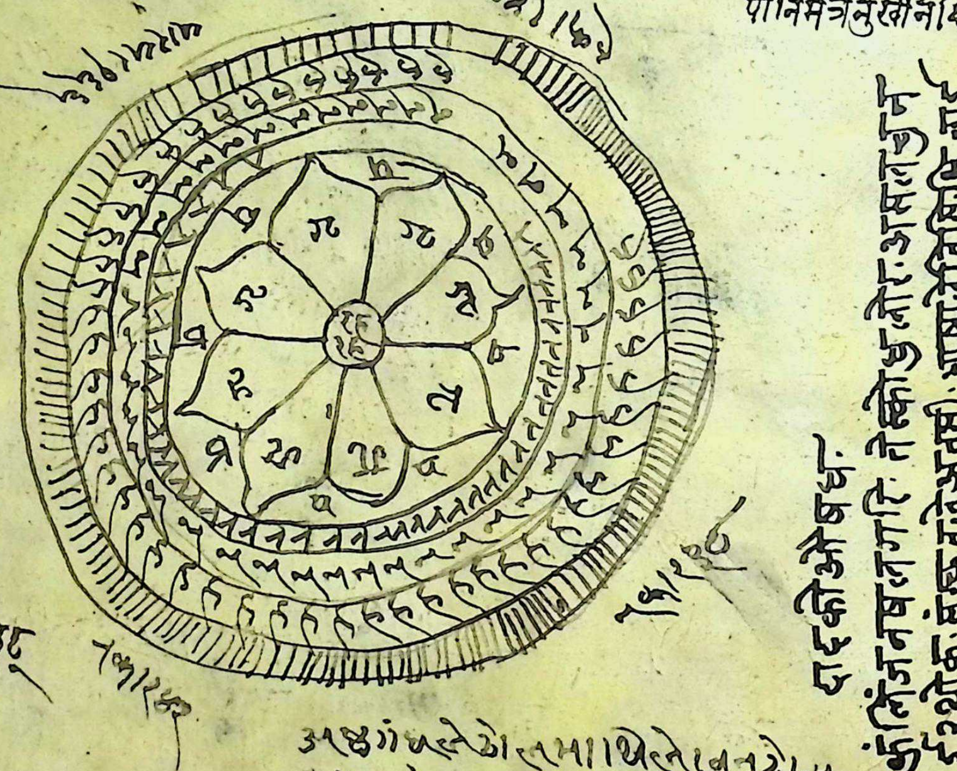

ॐ प्रमलमे देवस्त्रमतसमय हुं फट्
स्वाहा. २१ ८ पटक सेरो को हे.

दादकी औषध.
कुंलिंजन षलगरि. तेस्को धुलो र. असल धुन
ई २ थोक. लंस्कन तले अनसी. भाषा ले तितिमिजाई
तेस्को पानी लेउ तनी बेरैर याली. लगाउनु. दाद
निको हो.

उरष्ठु गं धन्ले को तमा।।थिले।।वतु ठोल
वजा।।वतु दे।।रवमा।।जिजा।।वै दुरवदु र हो।।८ को।
रा।।माजो अधष्ठ सुगं धपुधरनु

रित श्री॥ ॥कोकसार लिष्यते॥ ॥प्रमस्वर्गलुहसुनकवि वर्णत तरुनी चारी वनी
ताके लक्षण प्रथम जो लक्षण ताहि जाने सो केहि विधी वनिता रस पावे जो ल
हीति रस जाती न ? जाने तो लहो कला के लक्षण ने कामी नर नागर जो होइ व
सके जाने पे सो इसु सुख कहा भेद पहो वाने रस कोर सो याप जाने॥१॥ सोरठा लेके
नाम जनेरे को॥ ॥दोहा॥ ॥पदुमिनी· चित्रिनी· संषिनी· अरो हस्तिनी नारी॥ ॥
पदुमिनी लक्षण॥ ॥दीर्घ नी अंत जाकी अरुणोर· मृगनयनी अति रंगीत लाई॥ ॥
मेघमकला वे दसुख माने· तिल के कुसुम नासिका जो· हंस वान गवन अरु वाणी॥
मदुसुद्ध मतनु तासु वषानि॥ सिरिसी कुमते सीत रस अंग॥ अती वो चित्र वालु रस व अंग॥
ग्रिव लिंजर ठरके ठते हीरा जीत दुती दामिनी अधिक विराजीत॥२॥ दोहा॥ कनक रस
म अंग वंपा कलिसो भावये॥ कटी छीनी जनु म्रिग को अंग दुजे नल जीत भये॥२॥
सदा काम स्वामि सी रस रहे दे की पूजा वहुत करे॥ रंच वका ये कपट नाहि हीये कछु मोनी
व कुछ लज्जा लिये॥ निर्मल अंग सदा वो हर रहे॥ वसत रघुरुप से तम नवावे अति अ
चित वो रवात नाहा आवे॥ जानी को वल को सम समजासु॥ कलवास के नुवी हस्तासु॥३॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

दोहा॥ ॥हंसगवमगलोचनीचंदनजोतिचंद॥पदुमीनीरूपविशेषनहीचीतचोरतीअनंद॥३॥चित्रनीलछन॥ ॥लोचनचपलचीतेअनीआरे॥मधुपसमानकुटिलकचकारे॥नतसंगीतअधीकमननभावई॥चीत्रचीतेअपनेचितलाई मधुरिसवदवोलतिकामिनि कुचनितंवभारिवोहभामिनी॥नहिदीर्घनहिलंवुअंगमयावंतवाकेतनुहोई॥क्रीडासुरतीनचाहेसोई॥दोहा॥कटीगंभीरचंचलअधीकअतीसुंदरअभीराम॥केदलीषंभदोउजंघजोमीचतीसुंदरअभिराम॥कुचकमपोलहारिनैनी॰अतोलजीतगलेफासीतीनी॥कुसुमआदिपीरमलजोहिभावनी॥अगरसानीचंदनतंनालावही॥जोनतासुकोमलअतिहोइ एकुपआदीपटतरनहीकोही॥नीहजैसोलंवीनाहीतोहि॥केदर्पइवनतासुजवहोइ॥मधुवतुररूपसमविधिनिचीतचोरतीअनंद॥कुचनितंवकछवयेकमेचलतकुरतगतिमंद॥काकेउरतातेसेनैन-मदानीसेमुषकेरकसवैन॥गीवअरूपगदीर्घतेहिहोइ॥तनुलंवेअरुदीर्घलतसोइ॥सदातप्तवाकोतनुरहै॥ तीपुकारवैनसोकहे॥उदरलंवाकेअतीभारि॥सुछमकुचतामसवहुभारि॥अहूणवस्तरपुकु

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

पअरुनाइ॥लोचनवतचाहतअधीकाइ॥५॥दोहा॥सुरतीसमैंवोरुकामीनीलपटीपुरु
षेचारू॥पीयकेउरलावैनधरुरतीकरतअधाइं॥चलनवेगलंवीहेगनारी॥नीश्चैनाही
जारी॥तेहीप्रक्रीतीमीदीनकीहोइ॥सवकोकुरावीचारैसोइ॥नीश्चैकपटताहुमनजा
ना॥ऐकचीमकोकरैवषाना॥नहीमपाकाकुकोकरै॥नहीप्रीतिकाकुसोधरै॥कंदर्प
औरजोनीवोहीवाकीवकुदुगंधआवतहैवाकी॥॥दोहा॥कामकलाअतीकपटमन
सदातपततेहीअंग॥चाहतनीसुदीनसुदीनसचीनीदीठीकरुकेलअनन्द॥७॥ ॥
हस्तीनीलछन॥लोचनदोउदीर्घअरुका॥कछुकअरुनतालीऐउंडारे॥दोउवोठ
होतपुनीभारि॥केसप्रसंगगोरेअतिभरी॥घटरसघाइलाजनहीकरै॥मनमरुक
छकपटनादीधरै॥चालगपन्दकोतहाअतीआही॥करुअंगुरीवाकपुनिताही
॥तनमोटीगपन्दकोतहाअती आही॥करुअंगुरीवाकेपुनिताही॥तनमोटीलावीन
हिनामीनी॥होतीत्रीपीतसुरतीसोकामीनी॥८॥दोहा॥जोकामिदेसवीससौकरैसु॥
रतीसंगताहाफीककलावीनुताहुकेत्रीपीतनेकुनाहीआही॥ ८ ॥जोनिचीकु
रहोतपुनिताही॥पैजुजंघाप्रनहीआहि॥सुरतीकरवनाहीवोसहारै॥दोउप

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

गपुहूषग्रीवमहदारै॥कवहूहोतजोनीपरताही॥मानोकोऊतपसीआही॥
जौनीछोटीहेरतीहैवाकी॥नखिकेकर्कसगताकी॥होहीकुगंधकंद्रपहीना
स॥मानोसमदमतंगकीवासु॥१॥ ॥दोहा॥तनुमारीवहुमामीडरवीसालदो
उनैना॥चलतमतंगगतीहसतीनीवोलतगदगदुवैन॥२॥ ॥ ॥ऋतीया
हीजौनै॥नौलहीत्री याहित्रीयाहिर्षनाहीमानै॥नाहिवननाकोडावैअंगा॥नह
लासपावैवोहीसंगा॥मरनविनोदचित्तजोजावै॥एतोवनीताकोकंडपडावै
॥अउरसुर्षदेखेनहीपावै॥१॥ ॥दोहा॥कीस्वपरीवाहूतेवहतवामेतही
अंग॥ऐहीसुनजानेहसुकरीडावैवहुरअंगनग॥१०॥कामक्रीडावन॥ ॥ 2
घैरै॥तीजअधरखंडनसोकरै॥चौथेकपोलरवरतीधरै॥पंचमीगलेकंधकु
ठीआवै॥उनैअंगपानीजोहलावै॥हातेकुचमर्दनकोकछीपरै॥नोकामि
नीकोकंडपपरै॥२॥ ॥दोहा॥ममरवीजअष्टमीनाहिलेलेतनेवास॥सोलेल

2

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding...

वै जानीयघुवकुमर्दनताहु॥११॥नौमीनामीदसमीकटीआवै॥जुगलठावमर्दन
करीडावै॥मदनदसनऐकादसीजानु॥वकुवेलीलोक्रीडाठानु॥दुवादसीजघस
मरकोवास गुलूफरीयोदसीकरैनेवास॥वर्नचतुर्दसीतेहीअनुमानि॥पावअ
गष्ठाअमानसजानी॥मदनहस्तगीववोहीलावै॥ऐहीवीधीचारीअंगतेहीपावै
॥१॥दोहा॥अमावसपरीवासतरपगअगुष्ठानेवासंग॥जेहीमारगआऐउठर
तचलततेहीअंग॥१२॥त्रीतीपास्वर्गः॥तीजेस्वर्गफुनकुगुनराइ॥सरतीसमैअ
वकहौवुकाइ॥तीनकोनकोभेदजामको॥रेहीवीधीसुरतीकहौंकामको॥परीवाकु
रूजचैवीअौपाचै॥अतीहर्चासुरतीपदुमीनीसाचै॥छुठीदसमीदोवादोवादसी
परवान॥आठैरतीचीत्रीनीसौंठान॥दुवादसीतीजत्रीयोजत्रीयोदसीसानै॥र
तीसंघीनासोजानदुवानै॥१॥ ॥दोहा॥नौंमीअौरचतुदसीफुनीपुर्नेवान॥अौं
रअमावसहस्तीनीरतीरूचीकरकुलुजान॥१३॥रतीपदुमीनीसे॥दोउपषकोप
रीवाजानकु॥पदुमीनीसोक्रीडाठानकु॥गतुस्थुलअरूवोदरमलीजै॥पीठीप

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus...

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding: MIDF

सुरीपानीपदीजै॥कंठछूइ आलीगनवलाइ॥अमरुषरुचवजकरुवलाइ॥
पुनीमुषसीतकरै॥तौंपदुमीनीकोकंद्रूपपरै॥द्विजदीवसकीडाजोठानै॥तौं
येहीवीधीवनीतासुषमानै॥२॥ ॥चुंबुककपोलनीकुचपगनीनषलावैव
तुरंग॥दसवसनचुंनवनकरैउरजुवैअनंग॥१४॥चौथीमधुरीक्रीडाइ
मीकरै॥उरसोंअलीगनकरै॥अधरदंतकुचमर्दनकीजै॥वोदरलंगहेठ
सुषदीजै॥काछुगलकंठदेइअलीगन॥पावैवकुजुलासअधीकारीगन॥
रैवसपंचमीसुजान॥ऐहीवीधीकेलीकरैजोजान॥दसनप्रसेनप्रसेनघंडपर
वान॥कुवसस्थमस्थमतकंचनजान॥१॥ ॥दोहा॥पुनकर्गहकिचीनसुष
सोहोइ॥छाडुछाउजवहीकततवहीकामडुवहोइ॥१५॥रतीचीत्रीसिजोचीत्री
नीकोकंद्रपडावै॥छठीऐहीवीधीकीडातेहीभावै॥छठीऐहीवीधीक्रीडाते
हीभावै॥चुंबनअरषंडअलीगन औनीतंवनघदेइमउगुन॥देधसअष
मीकोजवहोइ॥ऐहीवीधीकरैकेलीजोकोइ॥भुजउरकंठललीगनदीजै॥
जुगलउरेजमरेजमहमदनकीजैकरलनाभीलाइगुनसागर॥दसन ३

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri Fund

वासनषंडनकहनागरा॥ ८॥ ॥दोहा॥मदन अंकुससौ केलीकरमकरथ्री
जाकेजामजे वगीरीतिजरनाफरैतेउजरी चहुसोकाम॥ ८६॥ दसमीदेवस
चतुरजव आवै॥ इमत्री अ कोंमकरभुजडावै॥जोनीजंघउरजकुटीकान॥
पीडीपरस्वारकरकुतुसवान॥स नमुषकरनैनतुसवारी॥लावकुकर
जुगलोकानीही॥गरीकेपकराचुवनदेमला॥कामीनीकामडवैततकाल॥
देवसदुवादसीजवहोइ॥दीठअंकमउरलावैसोइ॥ ८॥ ॥दोहा॥चुवकुअ
धरकपोलतेहीकटीकटीकर्ननषदेकु॥ अधरपानचीषुचाउकरीसीत
नकारफनलेकु॥ ७॥ रतीसंषीनीमे॥संषिनीसहजअलीगनभरै॥अधर
उदतदीठधरै॥दीठकरीकरजेकाकुमहलावै॥कुचमरदनकरीकामहीडा
वै॥देवससपतमीकोजवआवै॥इमनागरत्रीयाफंदुपडावै॥ उरकपोलअ
वनपर॥नषलावैकामीचीचीत्रनर॥ अधरपानवाकोपुनीकरै॥मेरोवच
नचीतमोधरै॥ ८॥ ॥दोहा॥पुनित्रीयाअपनेपानिसौमलकुमदनको

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus

षाम॥जौं ऐ ही बीधीनी जु करै द्रावै तत्कुन काम॥१८॥ एकादसी दे व सजव
श्रावै॥इम नार क्रीडा चीत लावै॥ ऐह बीधी जो कोइ क्रीडा करै॥ दो कामीनी
को कंदुप परै॥ दीठ कै अलींगन दीजै गही॥ स्पर्स अरु रसमी सो कही षडै
अर का छुन षलावै॥ तौं वन त को कंदुप द्रावै॥ पीव करो जी त्रीयो दसी दीजै॥
सुष करी सीत का रक्रु नी दीजै॥१॥ ॥दोहा॥ चुंवन कर इक पोल पर
कंर कुच गही पानि॥ द्रावत कंद्रुप सषी नी ऐ ही बीधी क्रीडा ठानी॥१९॥
हस्तिनी रती केरै॥ नारी हस्तीनी कौं जो द्रावै॥ इसी नैं सी क्रीडा चीत लावै॥
नाभी हेठ मत को धामा॥ कै मर्दन द्रावै नीज कामा॥ करजे का कु गीर
मनसीज परै॥ अधपान कुच मर्दन करै व नु दसी करजे का कु पुनी ला
वै॥ द्रीग चुवन कुच कर गहा द्रावै॥ पुनी उ औरु अमावस जान॥ वहु
त भाती कै चुंवन ठान॥ ॥दोहा॥ उरज का कु अरु व कुपर कर दे ही
अभी राम॥ कुच कुक रग ही कुच मले कंव ड्रुक मनमथ धाम॥२०॥

॥रतीकोपहर॥सुनहु भेद अवजामजामको कौंनजाम रुची कोन भा
मको॥चौथे होतजामज वजामीनी॥वाहेसुरतीपदुमीनी॥प्रथमजाम
जामीनीजव आवै॥चीत्रीनी अतीउपजावै॥तीजेजामजामीनीजवहोइ॥
अतिरतीरुचीरुचीसंषीनीकेहोइ॥अधरदेवस आनीसुराती॥हस्तीनी
परहर्षउतपाती॥१॥ ॥दोहा॥सभैजानीजौं रतीं आवै काम॥पावत अंग
सुषचउप्रीति चात भाम॥११॥चतुर्थस्वर्ग॥चौंथे स्वर्ग सुनहु गुनधारी॥
जुगलषंडतहाकहौंविचारी॥प्रथमषडपुषकेलछुन॥ससापुरुषअ
स्त्रीयाविचछुन॥दुतीयाषंडगुनलछुननारी॥ते नारी हौंकहौ वीचारी
॥प्रथम आहीते ससगुरंगीनी॥कहावडवैनीकुरंगीनीकोरवचंगीनी॥रु
हैमुषलछुनत्रीयासोसेकैवीस्तारकहौसेकैसे॥१॥ ॥दोहा॥चीत्रीनीव
स्तीजनसंषीनीरुपरंगनी॥वडवैनीअवसकेवरनीउपमाजानी॥ २२
प्रथमलछुनससाको॥प्रथमससालछुनकहौवषानी॥अवरसोभावत

Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

हीकोजानी॥ कचकोमलदोउ नैनवीसाल॥ देषन को अती परसाल
॥तीनीसो भावसीरीसो हाये॥ हरुये वचन है पुनी सोहाये॥ साधु हो
ये नेसुषककु षाइ॥ नेकुसुरती सो रहै अघाइ॥ तनकोमल छोटे
दंतही॥ अती लोचन सुगंध श्रौपनही॥ १॥ ॥दोहा॥ कुचजंघनी
तीम्रकरग्रीव पगुपह होइ॥ सा तौ अंगुला या पुरषके कछुकस्प
मता होइ॥ २३॥ वीषमलछन॥ लछन वीषम पुरषजन सोए॥ ते
तेही कासु भाव क्रीडा सो होऐ॥ अरुनहा व्यवीत अतिचेतु राइ॥ कं ५
छु रुषो सो देषदेषाइ॥ जुगल नैनते ही होत वीसाल॥ कटी अरु
जा कर्कस सो आही॥ छाती पर्मकठोर अती ताही॥ चो रवोदरके ठो
रवषानै॥ कर्कस कमठ कमलवी ठीमानै॥ १॥ ॥दोहा॥ पुष आही
मारीवीष मउरलंवीत पुन होइ॥ मदन अंकुस नौ अंगुलीनी ह्वै जा
नेउ सोइ॥ अस्वलछन॥ अस्वपुरुष लावो डुवल तन॥ कच मोटो

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

अवु चंचलते सीमन॥ द्दीगवी सालनी डावकुताही॥ तन अमरनागर
पै आहि॥ काम अंत मारीतीर अमा वै लाँवडे गवो हीचल लावै॥ वकुत
घाये घोरा जो मीठाइ॥ नष्टप होइं जंघटीनाइ॥ चीतम रुसोच ववनउ
चरै॥ कं ड्रुप अधीताही को परो॥ २॥ ॥दोहा॥ कर अंगुली [illegible] ढकानउ
मुम भुज गत वाइन॥ ये हिरदै तेन्ह जनु षर्ष्ट क अंकुसमदन॥ २७॥ दु
तीयाषंड कुरंगी नील छन॥ प्रथम घंड भाषा अव चाहै॥ तीनी रन कीवर
नक कहै॥ की चीत केस कुरंगीनी जान॥ तन सुछी मम नचपल वषान॥ उर
जउतंग वीस्तल करारी॥ नैन वीसाल कवल छवी हारी॥ नासी का छुड छो
टी छीन वो दर॥ नस नाही दीष्टी परै समतन पर॥ गजगामी नी औं वंव
ल अंग॥ अंग॥ अधर वानी छवी अरुन सुरंग॥ २॥ ॥दोहा॥ तीन अंग
अस्थल उर कपोल मग सुंदरी॥ राग सुन नजन भुल मग प्रमान घ
ट अंगुली॥ २६॥ दुतिया कुलंग लछन॥ अरुन पीन औ कारे नैन न्ही

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Ka

Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

अतीरुषीनारीसोवैनन्ही ॥ पीयरेउदरवदनतहींजानी ॥ कामवंत
नीहैवेपहीचानी ॥ चीकुरनीलछोटतननारी ॥ छीटेवाहुपातुतही
नारी ॥ तीछनदसनकुटीलमनहोइ ॥ औनीलजजानीअकुसोइ ॥
अतिखटीमारिउरताके ॥ लछनसवकुकर्मके ॥ १ ॥ ॥ दोहा ॥ कंठक
घोलजोनासीकाग्रीवनारितिहींदोइ ॥ परपुरषतेप्रीतीवकुनीछे
जानेकुसोइ ॥ २४ ॥ कुचनारीनारीपदनाइ ॥ करकसवचनसदाते
हीआही ॥ वकुतघायेककुसंकोचनकरै ॥ नलेवुरोजोआगेपरै ॥ म
दनअंवुवाकोअतीपरै ॥ औसीवोहकुवासअतीकरै ॥ जैसेदुहुरनत ६
मददावै ॥ तैसीवाहुतोहुकीआवैहुरतीअधकवाहेवोहकामीनी
॥ कामकेलीसवदीनवोहजामीनी ॥ १ ॥ ॥ दोहा ॥ मकरध्वोजग्रीहता
हुकोतीनपुष्टपगंभीर ॥ कनीवनीताकोकचीतुहुषनाहीलहैसरी
र ॥ २८ ॥ तीरतीयालछनकुरंगीन ॥ त्रीयाकुरंगीनीतलरवषान ॥

दीर्घ जलात ताही को जान॥ श्री कुमो ढ्यौ कुच अौ कारे॥ कुचनीतंव सो भीतं
वसो भीत भुज भारे॥ नील कवल नैन दोउ राजीत॥ अंचल पानीप गुत्र
रुनवी राजीत॥ तन कोमल मन ता मस होइ॥ नाभी गभीर ताही को लाइ॥
वंचल चाउ के दरन्नती कीना॥ कटी चौरी नीदुाम हलीना॥ २॥ ॥दोहा॥
भातीसे वती प्रीती रुचीनी र्मलनी को जाव॥ मदन धाम नव अंगुली
अैसो ता हु हु भाव॥ २६॥ पंचमस्वर्ग॥ पंचमस्वर्ग हुन कु गुन नायेक॥
कामी काम भेद के चाहक तीन पुरुष अौ लीनीउ नारी॥ हुरती भेद ते
हीकहै वीचारी तरुनी त्रीयास्वस को रुचा है॥ हरनी संस ही प्रीतनीवा
है॥ करनी वीघम पुरष को ध्यावे॥ तीनौ प्रेम अधीक मन लावै॥ जात
नु चीत प्रीत वढ्यै॥ येह संजोग आइ जौं परे॥ १॥ ॥दोहा॥ वीघ
मतुरंगनी संग अौ तुरंगीनी॥ अहो रसीक चतुरंग अहीउ चतुर त
जनौ आहु॥ ३२॥ ससा पुष अौ त्रीया तुरंगीनी॥ वीघम पुरुष अौ

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Fun...
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, ...

Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

करनीचंगीनी॥ वाकोचतुरतीमानकु॥ देउवनी तामनजानुकु॥ त्रीया
तुरंगीनीपुर्षतुरंगा॥ अती रती दुष्ट आहीसंगा॥ जौंसमहोयपुरुषऔंन
षी॥ रहसहोइतवसेजमस्मारी॥ समापुर्षऔ हत्तीनीनारी॥ अती रतीनीर्व
आहीषौंहारी॥ १॥ ॥ दोहा॥ जेसी जोनीगंभीर तै सोमदन अंकुसवहै॥
तैसुषहोयसरी रकहपुरुषकहा कामीनी॥ ३१॥ षष्टमसर्ग॥ षष्टम
स्वर्गअंगषषरै॥ जामेचारषंडउचरै॥ प्रथमषंडतुहतुनकुसुजा
न॥ कीमीन भेदजो त्रीयामहजान॥ दुजोमदनाकुसपरवान॥ जानैसो
सुजान अतीजान॥ तीजेतरुनीउवनके लछन॥ चौंथेजोनीरुपकतन
तछन॥ चतुरजानीमनमैनीजधोउ॥ सरसभावसुदरवकुसोइ॥
॥१॥ ॥दोहा॥ चतुरमधामअरु त्वैगपुनीसरतीलीयेजान॥ लघुम
मधामवारीयकवाकोकपलापरवान॥ ३२॥ प्रथमषडतुतलुनकु
सुजान॥ कोककलाइह भेदवषान॥ जोनीकदलसाहवनीताके॥

७

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

केतकुतै कामउपजै तन ताके॥ श्रौंकी मतीनी जाती को जान॥ लघु मध्य
म दीर्घ परवायो जै सै क्री म होत है ताके॥ तैसै काम दहत है वाके॥ जे साक्री
म जाही के रहै॥ तै सो पुरुष त्रीया रै सुख रहे॥ १॥ ॥दोहा॥ दो नौ जात पुरु
ष तै चौगुन सम मान॥ षट गुन नी श्रैवत रुनी मन अष्ट म गुन कान॥ ३३॥ दु
तीया षंड सम कौ सुरग्यान॥ जा मै मदन अंकुस सपरवान॥ नौ अंगुली
तै जो घटि होइ॥ वनीता त्री पी त्री पीता होइ न ही सोइ॥ नौं अंगुल सत दी
घी होइ॥ तौ सो हरष पावै त्रीया सोइ॥ म्रीग जो षी न मदन नाली माही॥
तातै त्रीया सुष मानै नाही॥ न अस्थुल न सुक्ष्म अहै॥ न दीर्घ न ही लघु वा
है॥ २॥ ॥दोहा॥ मदनांकुस जो ऐसी होइ सो सुष पावै माम॥ कहै जो वोध
षता सुलगी कवी अनंद जे हो नाम॥ ३४॥ ती जे तरुनी डवै केल कुन॥ स
रवन सुनै सो आहीवीचकु न॥ जव कामीनी कोइ वेतावैन॥ सी घी र अंग
वरसावती नैन॥ नाही सुरती नेकव ही चाहै॥ करम लै एक होरन रहै॥
कामीनी जो नाग र वो रहै होइ॥ ततकुन डवै सो आपु नु न सोइ॥ जतन

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding: MIDF

वहुत स्तुति नेको करै॥ मदन धाम मंजन का जउ जरै॥ १॥ ॥दोहा॥ कामी
नी ओनैक पानी च सहरावैजु गजंध पीया॥ इ वै पुरुष नी जु जानु सुरस सो
करू मी कीय॥ ३०॥ वौं वे षंड सुन कुं गुन रा इ॥ जोनी रूप अवक हो सुजा
इ॥ काहु के मीठु सदन मनापे॥ जनु कोमल लक जल कसरो ये॥ सो तका
हु की गाठी गरी॥ काहु के औती होती फरी री॥ काह की जोनी घ रहती हो
इ॥ त्री षरस ना उ उपमा सोइ॥ चारु जाती जो नी नी जु जान॥ कोकक
ला औसी गती ठान॥ १॥ ॥दोहा॥ तौं पावै जो भेद कौं जौं को इ दे षै जा॥
जौ सरवर महन ही परै तौं कमल है सरोज॥ ३३॥ सप्तमस्त्वर्ग॥ सप्त
मस्त्वर्ग चतुर चीत ला वै॥ वाच भेद वनीता को पावै॥ गौरी वाला तरुनी
वषानै॥ औ प्रौढ़ा वी धी ही जानै॥ द्वादस वर्ष षोडस के तले॥ गौरी वेस
वरी सहै भले॥ जौं को इ कछु क षेल न ल्पावै॥ सो गौरी मन प्रीती वढावै॥
॥जौं को इ कछु क षेल न ल्यावै॥ सो गौं री मन प्रीती वढावै॥ जौं गौरी नेत्र
न मन कौ॥ वनी ता नी ता नी पट ट हेतु ना ही धरै॥ २॥ ॥ जइ पीजा तुकु

८

साधी त्रीसा हाथनी रषमन होत॥ पैमोधीके अंगमहनी पढनकाम उदोत॥
॥३४॥ षोड सके आदी बीस के अंतर॥ सो अवला मामी नी अती सुन्दर॥ सो अव
वला सो प्रीती वढवै॥ परीमल पुहुप माल वोही भवै॥ पीअ रे जान प्रीती
पुनी ताही॥ मनभावन वालाते आही॥ जों वालाते करै समागम॥ होइ
पत्र सपर सुष को अंगम॥ वीसके आदी तीसके अंत॥ सो तेरुनी जोव
नमैमंत॥ १॥ ॥दोहा॥ अभरन वसन अनुप पर तरुनी जो वाचीत॥ जो
ता सौ संगती करै वढै दोउन नहीत॥ ३॥ जाती सकुतै वालीस नीदान॥ सो
नी जुपरपर गट प्रौढ जान॥ तासौ प्रेम अ धीक जो लावै॥ जो कोइ करै सु
रती की हेतु॥ वहुत भाती पुरुषही सुष देतु॥ साठ वरष वृधा त्रीया
होइ॥ जोहीतु करैफ हु कोइ॥ चोरी प्रीती वहुत करी मानै॥ अपनी
वैस आपु सौ जानै॥ अपनी वैस आपु सौ जानै॥ दोहा॥ जो वृध सौ रती
करै होरै होइ कामी अभीराम॥ परइ छीन वल हानेइ घटै कलेवर का
म॥ ३१॥ अष्टमसर्ग॥ अष्टमसव गहुने हु जो कोइ॥ सातषड पावै रवसो

Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

२॥प्रथम षंड मी कहौ सवारी॥जाके घरनी होइ वीचारी॥दुतीया षं
ड मन मो जो नै॥तव तै राग हेतु पहीचानै॥तीजे पुनी वैराग कोल कून॥
चौथे अनुरागी वीच कून॥पंचम षंड हेतु जो लावै॥कामवंत कामीनी
कू वीपावै॥१॥ ॥दोहा॥षष्टम जे से कामीनी तुरीत वेग वस होइ॥स
पतम जे सेतु रुनी को वस रैन कोइ॥४०॥प्रथम षंड जानै सव कोइ॥रीया
ऐ ही वीधी वीचारी होइ॥वीवचारी नी सो वावे कहै॥भार्त्ता सो ना हील
वै प्रीती॥करै नाहि अपनी कुल रीती॥पुरुषन वाहु जहा कर कोइ॥
तहि रहो चाहै नीज सोइ॥वीभीचारी जोवन न नउ चारै॥ताको वचन ९
चीत मेह धरै॥१॥दोहा॥अपने कुल वेवहार सौं प्रीती नीरवै सोइ॥जो ये
होवी धीवनी तार है तौ धीभचारी नी होइ॥४२॥दुतीया षंड जो असो
काइ जानै॥जेही वैराग हेतु पहीचानै॥कोपीनी होइन षाइ षीपा
वै॥सोगवंत सो सदा देषावै॥नर्म अत्ती करै रोग तनु धरै॥रहै मली
नन अंग सवारै॥दुरो वचनी मीष भावै॥रस के वात सर ना नाही

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri Fu...

राषै॥प्रीतीरतीकछुनाहीतामै॥मलावुरोपेमनकैजामै॥१॥दोहा॥ ॥
पीयनागरमुरषत्रीयात्रीयात्रीयात्रीयात्रीयात्रीयानागरीपीयकुर॥
मनक्रमवचनचीतयेककेहोइप्रीतीनीजुदुर॥४४॥त्रीतीपाषंडवैं
तारदेइ॥जोपीयचलैतौ अतीसुषपावै॥पतीनै॥पतीनिनन्हदेघना
हीआवै॥जोपतिसंगसोवैवोहनारी॥सोवैपीठिदेइविमांवारी॥जौंपतिसुषचुंवनते
हिकरै॥डारेपोछिपतिनाहिकरै॥१॥दोहा॥जौंपतिकेप्रीतमकोआवैपतिरहिजानी
॥वोहवनितानीजवैनमेशत्रुभावपहिचानि॥४३॥चोथेषंडभावणाधरिलहाण॥जा
नेअनुरागित्रीयातनहाण॥त्रीयानीलजनीमिजेउदेषे॥अरूपावहुकरिपुहुमिलेषे॥
कछुकछुहसतिदेहदेषावति॥मुषपतिकछुकटाछवनावति॥मारगचलतठाढि
होइरहे॥छिनछिनवातसिकेकहै॥करपलोसोकरपलोंचटकावै॥छिनुछिनु
मुषदेषावै॥२॥दोहा॥कामवंतजोढावैजानिअैछिनुछिनुजोजभुवाइ॥कामके
लासमषोजिकेकहोअनन्दवनाइ॥४६॥षष्टमषंडचतुरचितलावै॥अैसित्रीया
वेगहिवसिआवै॥जोकामिनिजोवनमेमता॥वीछुरोवहुदेवसन्हेसाकंता॥पुर

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, ...

नीपरहुतीवीतियेकमास॥अवनीतनजेहीगर्जनिवास॥पुष्पवंतीवनी
ताजबहोइ॥करमंजबसोइ॥वारीउसमेप्रीतीजोलावै॥१॥दोहा॥ ॥
तरुनीतनुवारीउसमेचौपतीनीजुकरीकाम॥करैप्रीतीजोयेहसमै
तौंवहीआवैनाम॥४७॥सप्तमषंडवातसुनऔसी॥नाहीतीयाआवै
वसतैसी॥जौंकोइसोहेतु॥जानैनीहीक्रीडाऔसेतु॥जानैनाहीक्री
लऔसेतु॥पुत्रवंतीकामीनीजोहोइ॥दर्ववतीताजौंकोइ॥सासु
आदीजाकेसंगरहै॥औनहीलोचदर्वकोवहै॥वहुतवातजोक १०
हैनकामीनी॥अरुहीनछीनक्षीनजेहीहसैनभामीनी॥१॥ ॥दोहा
॥नागरतुहनीरषहुजहाऔभामीनीयेहीलेष॥सोमनवचनही
हीषीचीकहतनहोरेष॥४८॥नौंमप्रवर्ग॥नौंमप्रवर्गसुनीयेगुनइस॥जामे
षंडहोइतेइस॥प्रथमपुष्पचाहतौंमावक॥अंमनहुतीपेड्रावके॥औछे
मदजांकुसजेहीनारी॥पंचमसंकोवनवीधीनारी॥कूठयसुकृता
वीजप्रवान॥सप्तसोमरोगनीजुजान॥अष्टमकलपनोमंकवसान॥

गा॥ वत्तमह रहस्सन कीवात॥१॥ ॥दोहा॥ ऐकादसी कुच कठीन
करु दुआदसी पुस्त वुगाम॥ पुष्ट पहरन कछु तेह यौं दुहगं मनिवा
स॥४॥ षंड पंदरस सुनै गुन नारी॥ करै रंग मंश्रेयन जे नारी॥ षोडस
स्तगामप्रसु ती वषानु॥ वज्रा करै सपा दस जा ना॥ सुष कंठ कउनइस
वषान॥ वीस षंड सुनै जो कोइ॥ तिन सुष महा दुरी तौं होइ॥ सुषम हृ
श्रतीसु वास वो हठानै॥ वीसये कु षंड जौं जानै॥१॥ ॥दोहा॥ स्रवन सुनै
वाइस तौं कुवासन कीहरै॥ पढै षंड तेइस परी मलमंजन सो करै॥२॥
प्रथ॥ मत्तु सहसुन कुसु जान॥ वीर्ज वीर्य तासु परवान॥ नागर अनुवी
लारी कं॥ रस सुरसी पुत्सी पुट देवस ताको पुट दीजै॥ सुषी सुबैर वीकु
वीसो लीजै॥ घ्री तम कुसो पुनी तासु रलावै॥ कामीर सी सात्त दान घावै
॥ दसकामी नीको जौं रती करै॥ पो रुष तासु ने कु न टरै॥५॥ ॥दोहा॥ अ
सगंध गाइ दुध सो जो पीअे दसटक॥ सुरीती करत हारै न हीतो रैत्री
या परवाक॥५॥ महरे टी लै चुरन की जै॥ नागर अवसहत घीतलै

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

जै॥ताहुघातजौंगुनवलहोइ॥मनसंदेहकरैजनीकोइ॥पीछै दुषपाइ
कोपाछै॥रहैसदावोहरामोकाछै॥महरैटीचुरनपरवानु॥वछुरंगीलो
येकाकुतेश्रान॥हरैराश्रौराश्रवरवदेरा॥नागरवचनसुवनुसुनुमे
रा॥१॥ ॥दोहा॥श्रीतमहतरलाइकैजौंकामीवदुषाइ॥वकुतातवक
नौकहादससेज्यालौंजाइ॥५०॥मुहरीश्रौंरश्रौराहीपीससावै॥
प्रीतमघुमेपुनीताहीरलावै॥जौंकामीदीनप्रतीपेदुषाइ॥दीन
प्रतीतहनीवीसपहजाइ पीश्रौदुषसुरतीकेश्रंता तोपुनरहैस
दावलीवंत॥श्रौनीहैातहेजौंकोइ॥श्रतीवलीवंतरहैपुनीसोइ ज ११
वपानीचीन्नाघनगहै॥कछुदकुवलकैरहै॥५१॥ ॥दोहा॥ममत
नवीन्नावीरहकीयपीरहीश्रंगश्रंग॥कोककलाहुधीवुधीगहूर
हीतदुषसंमसंग॥५२॥दुतीयाषंडकामीमनलावै॥श्रसवंजनर
सीकजोपावै॥गगनधुरीपीसेजौकोइ॥समसरीतेलकररंकोहो
इ॥पायेन्हहेठलेपैजौंकोइ॥मनवचमविमलीजरै॥हेतश्राक

११

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

कीजरहीमगावै॥वतुरकागजं घालै आवै॥सेतकवलकिकेसरीजा
ना॥मधुबृतनाचीलाइ रतीठान॥१॥ ॥दोहा॥सीवब्रीजकोमोधीकै
समसरकरैततसार॥नाजीलावैसहतसीवेगीनमुवतास॥५४॥जोअ
नंकोमदनसमोधै॥प्रथमसीजेसीवब्रीजमोधै॥सुनकुसुमतीवकुमे
दीवघान॥अथीकजंजालदीयेघन॥सोवहवीरजमोधैजोंवाहै॥सो
मनवचनधीतनीवाहै॥प्रथमकहतेमाजनलेआवै॥सीवब्रीजतेहीमा
ह अडावै॥समकेपीसीइठीतेहीडारै॥पाहनसौंवानसौंवाकोघसी
मारै॥२॥ ॥दोहा॥येकजामवाकेघसेप्रगटसुधहोइजोइहोइ॥
तेहिपाछेकारजकरै वेघभमाज अडाइ॥५५॥पुष्यनक्षत्रीदीसक
जवआवै॥वकुकोइलाकुवीजोलेआवै॥डोरेसौअपनीकटीवाधै॥व
कुतवारजोक्रीडासाधै॥वीजलजारुकोलेआवै॥पुनीसेकुडकोदुध
मगावै॥गाइदुधसोवसोचतुरपीआवै॥वरनहेठलैनागरलावै॥
सरसजायेफरचतुरचतुरमगावै॥मेगीमधसेदुरिअडावै॥५॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

॥दोहा॥पोसतसातनहीमेलीकै अटासकलसुदाइ॥वकुवीलंवलैरतीक
रैजौघीतसैंतरीघाइ॥चद्ध॥पुस्पानकुत्रसनीचरकदीन॥होइवैरीज
रीआनुतताकुन कन्याकुवारीसेसुतकतावै॥कटीसोवाधीसुतधीसुर्त
मनलावै इवसनीचरकोजवआवै॥तवकुवनकोवीजमगावै॥सु
घमेलसुरतीजौकरै कामीकोकडुपनाहीपरै॥सुघसेकाटीजवही
वहलेइ॥तवहीकामकोमारगदेइ॥१॥दोहा॥ ॥वकुतवातवरनौंकहापो
सतसतजोघाइ॥वकुवीलंवलैरतीकरैसुनकुकामीचीतलइ॥५०॥ ॥ १२
॥कामेश्वर॥ असगधकुटकायेफरकुटजान॥कुटत्रीफलीसवघान॥
पंकजगटककरसीगी॥अष्टमोसली औनारंगी॥ औघनीयाअजमो
दासंतावरी॥वीजैसारगोरकुजरसंतावरी॥गजपीरीसेवरकीछाल
॥पुकुकरमंजआनततकाल॥कलवीजमहरेटीजान॥दारीमगुनसो
कहावेघान॥२॥ ॥दोहा॥जोरीसतवहेतपुनीऔरवीलारीकंद॥
सेगीवेरकुलजरीऔंरकचुरआनंद॥५८॥मोचानघपत्रजवपर

... Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

ॐ ह्रीं अमुकमेवस्य कुरु कुरु स्वाहा ॥ येसमंत्रले मंत्रनु· सर्व औषधी मिलाइ
कै वेर १०८ के शरिरोरो वनाकर्नु गाइ काहु थ महाघोटि लावनु· येक
हजार मंत्रिलावनु· राजावस्य होय ॥१॥ मयेनफल· कपुर मधु येतिस
मगाइ भगलेपगर्नु सैंको नहोइ ॥ भ ॥ रक्त थामनु मंत्र ॥ ॐ छोटो कु
कुर· मोटो वामन· बाट वसिर क्त थामनु गुरा कि शक्ति मेरि भक्ति फुरु मंत्र
ईश्वरो वाच ॥ ॥ सिरवेथाको मंत्र ॥ सित घरा सित फलान् ताव लवै टेवा
कै मान्· सिर कि वेथा नहि जावे तो गोरा पार्वती कि वाचा फुरु मंत्र फटु फ
टु ॥२ ॥ उलटा भेद गर्नु· रक्ष गर्नु पानि मंत्र नु मंत्रो ॥ ॐ श्रीं र क्त जटा
र क्त मुकुट धारिणि देविका मध्या जो मार क्त मार य तस्को छेद गर
भेद कपट जो गर सप लिता कि ज्वाला थ देवी को मरु का मरवा कि
शक्ति मेरि भक्ति फुरु मंत्र ईश्वर महादेव कि वाचा ॥२॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

येकवर्णगाईकोदुधमाहाचावलमंत्रनु वोरभयानुषवाटरक्षाआवेस·
ग्रांहे कालाकलवारसुघादेरनु हुं भसादवाधि चोरपकैरमाथु घोरैकं
ठसुकै जिङ्गाउनेरे· पूर्मंत्र ईश्वर महादेवकि वाचा ॥२॥ पुरुषवस्य॥
कामकालिनिठः ठः येसमंत्रले मंत्रनु· पुरुषवस्यहो॥ ॥इन्द्रिवस्यकोउ
पाय॥ कालोधतुराकोफुल तिष्यनक्षत्रमा ल्याउनु· उस्कोफल लगेर खीला
ल्याउनु· उस्कोहाँगो विसाषानक्षत्रमा ल्याउनु· उस्कोपात हस्तनक्षत्रमा
ल्याउनु· उस्कोजरो मूलनक्षत्रमा ल्याउनु कपूर गोरोचन कुंकुम
समगरि पिसनु तिलक गर्नु· इन्द्रिवस्य होइ॥ ॥प्रथमे दकपटकोउपाय॥
ॐ उलटंति नरसिंह पलटंति कायाभस्मलोकसौं आनंदकरि आयाछेद
करे भेदकरे [illegible] कपटकैरपुतलागोइणा इस्लामेटै जोकैरे सोमरेर पूर्मंत्र ईश्व
र उवाच॥१॥ ॐ चामुंडे कनु कनु छनु छनु वसमानय अमुके स्वरी स्वाहा॥
येसमंत्रले फलफुल मंत्रनु स्त्रिवस्यहोइ॥२॥ ॥जे भ्राता आयावि दाहवरषदाय

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

धीमहि तन्नो जम्बुक चोदयात ॥ १ ॥ इति जंबुगायत्री ॥ ॥ ॐ उतै हो तो गिरि पैरें
परि विनु उड्न जाइ ॥ दात मारे के मंत्र ॥ ॥ ॐ श्री गुरु को पाव ॐ नमो ग्रादेश गु
रु को साम्रु दुवाट थोकि कपाट गुरु कहे दंत तारि जाइ तरी विष्णु मे चारि देवी कालि
का की दोहाइ गुरु कि शक्ति मेरि भक्ती फुरो मंत्र ईश्वरो वाच ॥ मंत्र लो हाके ॥ ॥
ॐ ठः ठः ठः ॥ ॥ ये ह मंत्र ग्रुप्त हो तार रोज जाप करे लडाई मा तर वार तिर गोलि
न लागे लडाइ फत्य होइ ॥ ॥ अथ वशीकरण मंत्र ॥ ॥ ये कपान जो तरतडु जा
पान वीहक माता तीजा पान तरी रै पैरें चोया पान दुवो वीर जोरौ कामख्या
कि शक्ति मेरि भक्ती जो खाइ सो वश्य होइ ॥ सुपारि कथ चुना समेत हात दे उ
तो हात कार सले उ मुख दे उ तो सव रस ले उ कामख्या को दोहाइ ॥ ॥ अथ लु
मरि वंद करै के मंत्र ॥ ॐ काउरु देस कामख्या देवी ताहा वसे इसमाइल जोगि
वाट वाट ईसमाइल जोगी जोर्उ दुइ फुल केनो ता वमाइ ननसे उ देह मारे पास मा
रोउ दै लुमरी वंद ईश्वर महादेव हनोवंत के दोहाइ ॥ उ दै मंत्र के मारे ॥ ॥ पे
स्साउ ङावे के मंत्र ॥ ॥ जे औं ढाल वी मे खापी ल जे छवे तेहि लागे वीर पेस उ डुन

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

८	१	६
३	५	७
४	९	२

ग्रावेहाथ वलेरकतम हीगिरेमवात ईश्वरमहादेवहनिवेताकीदोहाई ।।
येसजंत्रमुमिमालेषनु जंत्रमध्यपेसारा पनु ·छाल लेछ्वापानुपेसाव
उेसाथके ।। ।।इमंत्रसातवेरपढिकेहाथदेवभूतप्रेतनजेरलागलहोयतोनरहे ।। ।।
ॐ काली कंकाली लोहकिकोटी वज्रतारी मेरिममाजेतोरक्षा करोवनमवसेवीसमोरी
ग्रावीहितजायछाउछाउवेगपानेनागोगिनीकेदोहाईमेरिभक्ति गुरुकिशक्ति फु
मेंत्रईश्वरोवाच ।। ।।कालभैरोदोहाई ।। ।।अथजररुरनेकेमंत्र ।। ग्रंगवंगकलिंगेषु
शेराष्ट्रमगधेषु च वरानसांनतम्तेस्मरसेहृजोराजोराम्तु मयपोरंग्रीहेतस्यनजायते ।।
ईश्वरमहादेवकीदोहाई ।।१।।अथसभामोहनमंत्र ।।ॐ हनोहनी वेतावेलीवलीवेतारगा
गारोहनुउजापकरंतउगंतेसुरग्रथतेवारिमरीसभामोहनकरोहाकीवेठारराजामोहन
पीठावेठिरानीमोहनमोहमारिकेकरोविलारीधुरीयारगाधुरीयासगीधुरियामेरीमय
धुरीयालेसीसवठाउसभासीद्यतेकरोसियाजेहनुमानजेहनुमानजेहनुमान ।।१।।
ॐ मोहनकाजोहनमोहनतुनोमाईत्रिजगडीठवोरहा·मोहासगरपहारूमोहोतरुतवडी
ठीमोहोसजरेउवेतोंडीवाधोमुठीवाधोवाधोठगमोहोठाकुरमोहोमोहोसभस
सार·पेकवोला·नरसिंघकीसमवसीहोइहमारे ।।२।।सकटमोहनमंत्र ।। ।।ॐ नमो

केलावर्नकाकेलाछागाकाकेछागाकाकेलापाठाकाकालेजाकाटनुसानाहि ना
पनु ।।ज·काश्यपगोर

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

भगवतेमोमोसदनसनवक्रेदुष्टनिवारयेनीवारयेदुरितंहनहनपापंम
थमथममकष्टंसांतिकुरुकुरुस्वाहा॥ ॥अथमेदकपठकोमंत्र॥ ॥ ॥
उलटंतिनरसिंहपलटंतिकायाब्रह्मलोकसैंआनंदकरीआयाकेदकरैमेद क
रैगरकपटकरेपुतलागाउपाइलामेदैजोकरैसोमरेफुरमंत्रईश्वरउवाच॥२॥ ॥
अथपुरुषवस्यउपाइ॥ॐकाममालिनीठठः येसमंत्रलेमंत्रनु॥वस्यहो॥ ॥
पारासेर१ तावेकेसिसिमेकरै-तवनककिकनोकारस१ परासकासर२ सिंहो
रकारसअंतरछालका३ इतिनकारससेर२ उसइमेडारिवे सिसिकामुहतावे
काठठिदेइके ...कपरोठकेको याममोसुषे-तवएकवडागडाषोदिवे
मनर५घोडाकोलिदिडारै तिसवेउपर-वोहिसिसिकोवेठावे-उपरसौंछो
राकिलिमनर५डारिकेवरिसदिनतांइगुगुलकोधुपदिवषदिनेधुपकती
रहेतववरिसदिनसोनिकालेपाराषाक होय सोराषिधरै॥पितवनावनेको
होय-तोतावातोरा पर औटै तोपावरतिपाराषाक डारिदे-तववस्तुहोइ॥ ॥
ॐ ठानकुअथानकोरामेश्वर पार्वतितेरीआज्ञाफुरमंत्रईश्वरकीवाचा-२१पढनुतनका
ठिकारहैकैवेरखानु ७दिनदोहलोफुटछ गानाको मंत्र

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

सात्त नवाहि ३ा उ टामाए षेमंत्र लेषार २८ वेर मंत्रीतेल कोधूपगरि त्नाउनुव
रूनये ॥ ॐ जन्मथ मन्मथ वाहिलिलंबोदरि मंच मुंचलघुस्वाहा ॥
ॐ मुक्ताः पाशा विपाशाश्च मुक्ता सूर्येणरस्मयः ॥ मुक्ताः सर्वभयाद्गर्भ
एह्येहि माचिरं तिष्ठ स्वाहा वार २२ पठनं शीघ्रं प्रसूत्या प्रसूतयेत्

प्रदर रोगनिको हुन्या औषधि ॥
खसिवोकाकौ कलेजो पोलि ङगाग्गारा
इखलगरिकं पर्छानगरि १ तोलाको
मात्रागरि मर्दिकालमयाना नोपानिमा
रोग नुगर्मिकालमाचिसोपानिमार
मेड मेत्रिषु वावनु निको हुन्छ

ऐ औषधिको अर्को प्रकार
फलिवारु लोपातेको सर्वाइः खल र कांसा मार गेड खवावनुनिको
ऊछ

प्रदर रोगको औषधिअर्को
प्रकार
रक्तचन्दन सम भाग १
लोधकोबोक्रा सम भाग १
काफलकोबोक्रा सम भाग १
खर्लमा गरि तोला १ को मात्रा
गर्भाधिकारि मिलेपानि

को था लो सा ला सा मा तो ला १ को मि श्री ना थो
मिश्वा नादि जनिको हुन्छ

वान॥केसरीनागपउपजवषान॥चतुरकोवरसऔरसींघार॥प
नीकनकीरवाआनुपपीयार॥टकटकयेहसकलमगावैसकल
पीसकेवसनकूनावै॥तजपत्रऔकेसरीनाग॥तीनीउयेकटककूवी
लाग॥लौंगइलाचीऔरकोहरा॥दाषचीरोजीआनुपीयारा॥१॥
॥ ॥दोहा॥जावत्रीऔजायेफरटकटकलैआउ॥आठैवोषषपी
मीकेचुरनअंतऔडाउ॥५२॥पावहेरजौदुषमगावै॥नर्जनजाजन
लेऔंटावै॥वीजयासेरआधपुनीआनै॥लिरसताकुदुघसकानै सगाछ्
घजवनीहारैचतुर॥असगंधआदीचुरनलैडारै॥पैजवलपटीसगाछे
रूजव॥लौंगआदीसव॥लौंगआदीसवदेइडारीतव॥असोदकपुनीके
रै॥ताकोघातवकुतगुनधरै॥८॥ ॥दोहा॥धातुकरनऔंवलवाऔव
जनपवान॥अगनीउपावनसुनुसुषसोवनअवरवकुतगुनजान॥६०॥
॥इस्त्रीद्रवन॥ ॥तीजेघंडसवनजोलावै॥तोभामिनिकोकंद्रावै॥तेहि

तेहीरतीकेसुकुसगतीआही॥पेहकुवीसमुजीपरतनाहीताही॥समु
झनपरतजातीकामीनीही॥पदुमीनीआदीरीतीमामीनीही॥जेहीका
रनकुकुवोघदकहे॥द्रावकभेदसकलनीरवहे॥चुकसहतजोनमह
डरै॥ततछुनत्रीयामदकोझरै॥८॥ ॥दोहा॥सानीसोहागासहतसौंआ
पाराघनसारी॥लीगलगाइजौंरतीकरैद्रवैततकुननारी॥९॥ ॥पारप
घमसोघीकेलीजेवकुरैजावत्रीपत्रसलीजे॥उहैलाइजोयेनमहडारै
॥ततछुनत्रीयामनकोढारै॥अकरकराहाऔंसोठीलवंग॥लेपकर
कुसदामदनांकुसअंग॥तरुनीसोजोसंगमकरै॥रतीकोपतीह्वैगीरप १३
रै॥चुनवीनीदइढाक॥ढाकलौंगलैअवनीसंका॥१॥ ॥दोहा॥येह
दोइऔंघदपीसकैऔसहतकेसंग॥मदआंकुसलेपकरैद्रवैवतुर
अनंग॥६२॥अविलीरसऔसेदुरजानु॥मधुसौंलिंगलाइरतीगनु॥
सहतसोंठीचुरवान॥सुनीरसफूलअवेलीकोआन॥सवैपीसमदनां

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

कुस लावै॥ ततक्षन कौलवीर हीनी काडावै॥ वीजधत्त रामीर्चवषान॥
पीपरी लोधसहतपरवान॥ सुरती समै मदनांकुस लावै॥ तो कामीनी को
कंद्रपदावै॥ १॥ दोहा॥ ॥मधुघृतकुमअग्राती को और सोहागापी॥ मद
नांकुस को लेपकरडावै वेगरतीइस॥ ६३॥ जुसंग॥ जोवा है कामीनी कों
डावै वीनु औषधवहजतन पावै॥ वीरीचुरुरती साग्न नारी मदनांकुस
पुनी लेइनी कारी॥ क्षीनुउपरकुनु हेठवलावै॥ तीन वार उहजनउ
पावै॥ जो कामीनी को कंद्रप जारै॥ क्षीनवीतीत मधे पैठावै॥ मदनधा
म को नही पैठावै॥ १॥ ॥दोहा॥ दुबैनं जौं लहीनारी तौ लहीपैनही॥ ली
जे चतुरवीचारी कहा पुरषका हाकामीनी ही॥ ६४॥ मदनांकुसवठावै के
उपाव॥ चौंचे घंडस्रुन कुंगुनधारी॥ जेहीतै होइ मदनांकुस भारी॥ प्रथम
जात्रीपत्रजरसोजान॥ मुसरीकुटसोहागा आन॥ पीपरीसोठीमर्चलेआ
वै॥ तील केतेल मेलीतेहीलावै॥ लगत होत मदनांकुस भारी॥ तौं वीची
त्रसुषपावै नारी॥ मुसरी औहरताल मनीजै॥ जैतीपत्र औपुकुपमनी

Nepal Sanskrit University, Balmiki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

जै॥८॥ ॥दोहा॥कुच्छहागा,आनीकैताल केतेल मीलाव॥मदनाकूसमर
दनीकू वीदेषाव॥छं५॥सोआकुछमौर्चपरवान॥असगंधऔरवीरैताआ
न॥जौंषार औउरीद मेजै॥सरीसौंपात चतुर जानीजै॥पीपरी औमहरेटी
लैआवै॥तील केतेल मेलीनै हीलावैसहतसही तयेहलावैचारी॥चतुर रहे
रूमदनांकुस मारी नागरंग जपीपरंवान॥पुनी असगंध कछुते आन॥
॥१॥ ॥दोहा॥सेसाकुछनीकी रवावचकनईलकोमुलकोसुल॥सम
मानसौं लाइकै चतुरकरै असथुल॥छं७॥रतीकेसमैरुषीत मतुर॥जौं
लावै तौ होइ असथुल॥सहतषाड औरखीर लायेतीनौंतुहलावकूवार १४
॥मालकांगुनी कछुते मगावैयेहवाराउयेकठावरलावै॥मदनांकुसको
मईनकरै॥मानरसउरुदनीकूवि घरै॥रतजौनिचनारी सौजोनै॥तौये
हीवीध आघरइठानै॥१॥दोहा॥पुरष नारीसम होइजौ तौं औंषधषारहुर॥
जौवीधी रतीजानी औतौरहस जीवनमुल॥छं८॥तनसंकोचीतकरैकै॥पंचम
षंडस्तुनकुगुनषारी॥जातेसंकोचीततन होइनारी॥देवदारऔं हैसक

११

हीजै॥दाडहलदीपुनीकोलजनीजै॥चौरौपीसीजोनीमहलावै॥का
मीसंकोचीसुषपावै॥सेतकोरूलाकुवीजमगावै॥तेजलपीसतेहीमध्य
डावै॥ऐसोसुषपावैगुनधारी॥घादसवर्षमानैवोहनारी॥९॥ ॥दोहा॥
कटुतुंवरीकोवीजलैचतुरलोधपुनीआनु॥उनैअवुसेपीसजोनीलेप
परवान॥दले॥हरैओराओरवहेरा॥आनकुलोधवचनसुनुमेरा॥
पुत्वधावाजामुनीकोफूल॥सहतसहीतपुनीपीसुरीसाल॥जोघीजो
नीमध्यवोहलावै॥कामीकोमनुअतीसचापावै॥कंरजपुहुपकटुते
लैआवै॥जतनजुगतीकैताहीपीसावै॥करगोलोनीमोडालै॥गोरीके
तनलींगनधरै॥९॥ ॥दोहा॥औरंककुजोहोरूनीहीनकामीकरसो
व॥कामीनीसावैपेहजायफरजोनीहोनाँहिदूसंकोच॥१०॥कुमदाडीम
कोफूलमंगावै॥पुनीमाटीकोभाजनलेआवै॥ताकेहेठआगीनपर
जारै॥तासैफूलअवरजलडारै॥वस्तरआनीडारैतेहीमाही॥नैतनहे
रपुरानाही॥जववोहवसनताहीमहभीजे॥ताकोतवहीकाटीकेली

जै॥ अहलुषाइताहीलेषवै॥ रंचकफारीमोनीडारै॥ ८॥ ॥दोहा॥ जव
बहजीजैजोनीकाढे॥ ताकामीमीनीसोरतीकरैजान ऊआहीकुट॥ ७१॥
धातुवंजन॥ षष्टमषडहुनकुमनरोच॥ न॥ जेहीकीजनवीर्जसंकोवन॥
कीऊकीतुधातुजाततेहीहोइ॥ नीमीषहुरीतीमोठरपेसोइ॥ सोकामीव
हऔषधकरै स्त्रवैनवेगिधातुनाहिपरै मारेउलोहठाकदूलआगि ओरसोठद
सठाको [illegible]नि मिश्रिउ होसमान लै आवैः शकलपिसव हवशानछ्जावै १
॥ ॥दोहा॥ प्रातमैजौंसातदीनकैवासरयेकरइस॥ उहैटाकमकूनकरैरहै
धातुकमकूनकरैरहैधातुरमइस॥ ७२॥ अजासुत्रजोआनीजीजावै॥ पुवी
वीत्रलैअहलुषावै॥ नरनागरपुनीताहीडावै॥ आकतुमसोअनीमीलावै॥ अ
हलुषाइमाजूलैताहु॥ तीलअरहतेतसमकीजीनाह॥ प्रातसमकैवासरयेक
इस॥ पावटाकमकूनआगुनइस॥ मनवचधातुपीरहै॥ सरवातकोकूर
मकहै॥ १॥ ॥दोहा॥ तीलसेतरांधकनौंप्रतीदीनजोषाइ॥ रतीमहवैतौ
विलंवकरीधातुजातनहीजाइ॥ ७३॥ सपमषंउहुनकुगुनमूरी॥ सोमं

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

रोगजे हीते होयै दुरी॥ जव जव करै सुरती को कामीनी॥ कैंचीना जे
हीयापै जामीनीज होइ॥ नीहचै भेदक हो भै होइ॥ सूवतन कोपीनी को लेइ॥ श्र
वतन रूजोनी मो देइ॥ सुरती करत पती हाथन आवै॥ न दूला षका मीनी मन
पावै॥१॥ ॥दोहा॥ सीरघरी सुघत अधरसु छीन रहै अरसाइ॥ सोमरोग
जेही उपजै औसो होइ सो माइ॥१४॥ ताकरखो षद अवहीं कहौ॥ नीहचै सो
मव कुसं को फल केद अवहौ॥ नीहचै सोमसव कुसं क्रोच है॥ पाको फल के
लके दली को आनी॥ मसहत षाउ आनै सुरग्यान॥ रस औं राले रूचारोपे
कठौर रलाइ॥ परात समै सानदीन कामीनीजो षामै॥ सोमरोग वो रूकोपु
नजाऐ॥ मदसोपी अपनजपीस॥ सोमरोग जाइ नीजु नीवीस॥१॥ ॥दोहा॥
उरीदव नाम कुआस सहत षाइ वीलारी कंद॥ गौ दुध सो पी औत रूनी सुष
पाव आनन्द॥१५॥ फलष जुरी फुल केदली आन॥ रूअ हवीवीउ भे टाक
परवान॥ टाक चारी पुनी आनी मषाना॥ तीनो पीस पेकठ जाना॥ गोपै सो
पी औ दीन साता॥ नीजु करै है सोमरोग जाता॥ फलषजु रओंस सहत कही

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

जै॥ येषटपोसयेकठाकीजै॥ मधु औरवीलारीकद॥ घाडमघानाआ
नुआनन्द॥१॥ दोहा॥ सातदेवसजोप्रातउठीकामीनीपीयेरे॥ रहैसोमज
लजातकोककलारूसकहै भवनकरै॥७६॥ केसमवारैकेउपाइ॥ अ
षमषंडस्तनकूगुडनंमाला॥ अलीकुलवरनहोइतुआकपोर॥ त्रीफलाआं
नुकवीडाहुऔर॥ तीलकेसीज अवलावै॥ दीप्रतीउठीचीकुरसीलावै॥
येकोनीलावै॥ येकोनीलतेलतेहीनाम॥ लागतमदालहोइकवसाम॥
गुजफलसहीतजोलावै॥ तौंकामीनीकारेकचपावै॥ ॥ दोहा॥ वरुनकेदु
मजजारीकैधतुरतेलकेसंग॥ बारन्हकीसोभावनेजेउवारनीकेरंग॥ १६
॥७७॥ औंराजोषदातीवनलावै॥ चीकुरपरलावैजौंकोइ॥ कचकार
लैंकोइ॥ कचकारलैसोभाहाइ॥ भाजुफरपीपरीलीलैआवै॥ का
जीमेलीघीउतेपीयावै॥ जो चाहै सुंदरकचकारे॥ सोसमुझैयेहुवचन
हमारे॥ अजआदुधमगरैलजनीजै॥ सीरसीपारापुनीअगरकहो
जै॥ २॥ दोहा॥ कांसेभाजनआनीकै कामीनीपीसैनासु॥ अलीकुलस

मञ्जलकावलीचतुरकरतपरगासु॥१८॥तीलकोकुसुमगोषुरीलेश्रावे
॥नीककेपुनीताहीपीलावै॥कारेकेसकरैदूहलावै॥गारोवनतीलसुमसगावे
॥कामीरसीकसंतावरीलेश्रावै॥नागीनीजोहैवाचाषान॥सुसकरीचीरूकुर
लेपपरवान॥लागनतकेसडजैकैसाजहि॥सरलस्यामचीकुरकुजेही॥८॥
॥दोहा॥वानुनीकेकुचजारीकैमहीषीमठाकेसंग॥कुचलोकाचुरन॥पु
नीघनीयासमलेकुसपरन॥सजलपीसचीकुरमहलावै॥नीस्वैसजलकेसकुवी
पावै॥चतुरंपेकीजरीमगावै॥वीजधतुराकोसमलेश्रावै॥सजलपीसकैलावै
॥सजलपीसकैलावैकेसा॥चीहरहोरश्रलीकुलकेसेसा॥रसनेतुश्रौरमगावै॥
दीनयेकदूसकेसपरलावै॥१॥दोहा॥ ॥सुंदरसबलकेसस्यमकरतेहीलाये
सोहोइ॥गयेवारफीरफीरउगैतेहीजोलावैकोइ॥८०॥वारटुटैकेउपाइ॥
नैमघडनागरसनधरै॥जेवीधीकचटुटनेत्रीयाकरै॥पावटकश्रानेहरता
ल॥पोसतचीरीटंकयकछार॥येकटकजौंघारमगावै॥करीचुरनपानीले
लावै॥मनवचकरमहोंसपतकरमी॥करनहोइजौहोंतरमी॥वीवलतेल

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmbakhu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding: MIDF

कजुमचक्रडावै॥चतुमहजकोकुरनलाव॥१॥दोहा॥घामसुघासातदीनदी
नवकुरीलगावै तावैताही॥वकुरकुनकमहषसीपरैसतवंचनयहीआही
॥८॥चतुरआनुकेदलीकेपानी॥संघजराइमेलीतेहीआनी॥वीमलतेलते
हीमधुअडावै॥सातदेवसवारकूपरलावै॥चुनाऔंहराताल समगावै॥उजैपीस
काजीसौलावैचीकुरदरीहोइजाइ॥कक्कुकसंदेहनदुरहोयजाइ॥कररतेल
लावैजौंहाले॥तौकवहीनउपजैवाल॥१॥दोहा॥नागरप्रथमउपाइकर्जकुची
नीरलगाउ॥वकुरवारउपजैनहीकहआउसतभाउ॥८२॥चुनाऔंआनैहरी
ताल॥सीरकापीसलगवैवाल॥ततकुनवारकुटीजौंजाही॥रूकुमैजुठकह
नहैनाही॥कोइकामीनीवीसीजलगावै॥तौपुनीकेसनीकरकसआवै॥जौंकोइ
ममवोषधनाहीकरै॥सोकामीनीदीनदीनदुषहरै॥जोवनीताउपाइहकरै॥
दीनदिनदुषकुतेकुटीपरै॥९॥दोहा॥भीगनैनीजैसीत्रीयादीनदीनदुष
पावती॥कचदुटतासुघनहरषसोतनपुनीनआनती॥८३॥धगसुरसवारै
पुष्टहोइ॥ ॥दसघंडनागरमनलावै॥खरसीनताकीनजौंगावै॥वंचवकु १७

Campus: Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

वीबुज औ अदरक॥ माघन हरदी जानु पुनी मरक॥ चौंदसी माघ पडूअ धीपा
री॥ पीयै पीसी व रुवचवारी॥ मीर्च कलीजन क्षमदोउ॥ वरघये कजौघा वै कोउ॥
मधु अधीली कुछ पाऊन होइ॥ पीकस मकंठ ताही को होइ॥१॥ ॥दोहा॥ वर्मी
मुडी वच सोंठी पीपरी मधु सजूत॥ सप्त राती प्रजो मुने मकरी अरुची सहगी अंते॥
॥८४॥ कुच कठोर रहै कहा॥ षंडये कादस नागरमन लावै॥ जाते अधीक हो
इ कुच मावै॥ असगंध औ से मी सपुमान॥ पीपरी कुठ वी वीन्ह वषान॥ छाल
कनैल लवंग ले आवै॥ गो माघन सों कुच हील गावै॥ लावत उरज होय अती
भारी॥ तो सो भापावत अती नारी॥ जाते सहज होत कुच छोटा॥ ये ही उपाइ
कै कीजीय मोटा॥१॥ दोहा॥ दारी मन क तेल मे कवलावै औंटाइ॥ कुच हो ही
अतही कठीन जेव श्रीफल की नाइ॥८५॥ सम मसोंठी मीर्च परबान॥ पिपर दु
ध आक को आन॥ बीजलजा तु कोले आवै॥ मधुर तेल सो प्रीत मगावै॥ ते
ही ते चौगुन धातु होइ॥ जल सौं पीसी लगावै सोइ॥ मधुर तेल लो नु मगावै
पुनी औंटाइ कुच पर लावै॥ मे गीवै री औ चरवी न्हवाली॥ पुनी आनै कन

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

रूलकोक्षालीा।२।। ।।दोहा।।येरुनौंसमअानीकेपीसवयेकंग।।मासदेव
सकेलेपसैहैरुजोउदउतग।।८६।।नरुनीहोनकद्धा।।षंडदुवादसरुन
नकूनधारी।।पुत्रवंतीकीजीतीहमारी।।मालकागुनीपत्रमगावै।।पुनीवीव
दैघामरुषावै।।वनटीगकेपरपरसैानीलावै।।जलसीतलसौंपीसीपी
सीपीआवै।।येहीवीधीपुत्रवंतीत्रीयाहोइ।।स्रवनरुनकूनागरसवकोइ
।।देवदारुलाडलैआवै।।पुनीसमसरीकैदुवीपीसावै।।१।।दोहा।।सम
जकैपीआइतरुनीपुत्रवंतनवहोइ।।नहीयैतकलवीचारीकेकहत
भेदसवकोइ।।८७।।रागुहरनकरैरुह।।त्रीयोदसदरुनीदुवनकेल
छून।।दुवनरुनैसोआहीवीचछून।।जबकामीनीकोरवतमैनु।।सीथ
रअंगअभावतीनैन।।नाहीरुरतीकवहचाहै।।करमलेयकठोंननर
है।।कैतपत्रीऔवासकेपात।।समफैजौउठीपीअइप्रति।।ताकोपु
त्रनेवाननहोइ।।नीहैकैजानेडसवकोइ।।१।। ।।दोहा।।जोकोइ ९८

वा हैत रुनी रस सोइ ही मव करंची॥ रसवी हन मुष मुगु व वा दो सघ रची
॥८८॥ गर्भ रहै को उपाये॥ षंड चतुरद स जो मन लावै॥ गर्भ औषधा नजत
न सो पावै॥ नागरी कसरी चुरन करै॥ पुनी ममव वन चीतसे धरै॥ गोपै सोपी औ
दीन तीनी॥ धरै गर्भ जो संतत हीनी॥ सलगीलो इ अस गंध मगावै॥ ये तीनो
जल माहल माह औंटावै॥ पुष्पवती कामीनी जव होइ॥ मन वीचारि पीऔ
वति लोइ॥१॥ ॥दोहा॥ घरी चारी वीतीत मय सुरती करै पीया संग॥ तेह
छु न तुवै अनंग॥८९॥ म हर स्ती चुरन कै लीजे॥ पुनी चुलछा कै लीजे॥ ये
कव रनी गो दुग्ध मगावै॥ रैन तीनी कामीनी को स्यावै॥ घरी ये कवीन रती क
रै॥ तरुनी गर्भ तत छुन धरै॥ प्रात भये गोदुग्ध मगावै॥ तइल री धीजो ता
ही धी औवै॥ चतुर वी जौरा को जरी स्यावै॥ गोपै मधसे ली औंटावै॥२॥ ॥
दोहा॥ प्रीत सो ताहि रलाइ कै जो पीअ दीन तीन॥ सो दे वै संतती वदन जो सं
तती सुष हीन॥९०॥ षंड पाचट कामीनी वा है॥ उवत गर्भ नीर स्वैर है॥ कुसम
गुलाल हाथ सो तोरै॥ सहत सहीत गोपै सो वोरै॥ जो को इ गर्भ अस चं मन चाहै॥

पीयत गर्भ औरहा रहै ॥ अरुन कवल की जरी औंटावै ॥ दुधघ्रीव औस हत
र लावै ॥ मम औषध यकरै जौं कोइ ॥ १ ॥ ॥ दोहा ॥ गीरत गर्भ तन छुन रहै ये
ह औषध जो षाए ॥ कामी मन रुची तनन ही कामीनी ही कामीनी ही मोह ये ॥ २ ॥
॥ अथ सौंती होने का कहे ॥ षोडस षंड सुनहू गुन धारी ॥ सुगम प्रसूती होइ जे हो:
नारी ॥ सहश्र औरवी जो राल्यावै ॥ कैतु रंनम घुघुरा तसो षाजै ॥ जे हा छुनये क
पीऔ जो नारी ॥ सुगम प्रसुती होती जे हामामीनी ॥ १ ॥ बांझ करै कहा ॥ षंडस
प्तइसन हु कामी जन ॥ जेहा वोषध सो बंझा होत बहुन ॥ चीता औषधा न तुल
साल्या वै ॥ संमक रकै जल ल म्हा औटावै ॥ पुस बंनी बनी ता जब होइ ॥ तीनी दे
वस पीऔ जल सोइ ॥ पीप तवंझ होवै नारी ॥ मन कामी षेलै सुषसारी ॥ चतु
र और येक जतन नउ पावै ॥ पुसबतीन गुगुरलै आवै ॥ १ ॥ दोहा ॥ प्रातं समे:
जो टकदस दीन पद्रह जौ षाये ॥ बांझ होइ तब कामी नियेही वोषध के ड
पाये ॥ ३ ॥ कइमग्गा छु को फल लै आव ॥ गगरमकुली पीत वोधम गाव
॥ सातदेव सजलसौ पीऔ ॥ बांझ होइ जौं लगी जगी जग जीऔ ॥ वनीतासो

संगती जो करै॥ नीहैवती जो करै॥ नीगर्भ नही रहै वजुरइंव रक्षो औटावै
॥ घीउ मधु सो जो नीमठवावै॥ सेंधा औ कटु तेल मगावै॥ पानी पीसी जोनी मे
लावै॥१॥ ॥दोहा॥ कामीनी सो संगती करै गर्भ रहैनही आही॥ ९३॥ सीसुको
दस नक्षत्र मजो परै॥ रवीवासर कव नमे करै॥ वाधुत्ता हीत सुनीको वाह॥
वाधै काम वत्त जो नाही॥ तौं कामीनी व्राझ हो॥ सरस वात साह मुनी कहे॥
गजवीष्टा कामीले आवै॥ पुनी सुषकु हत्ताही सुघावै॥ सातावारीत सुरीत
सुनी जो पाइ॥ नी है व नारी व्राझ होइ जाइ॥१॥ दोहा॥ वाझ करइ जनी धरनी
कहसु नकुरसीक ममवैन॥ दासीकोनीजुकी जुकी जायकु तौं पावै सुषचैन
॥ ९४॥ क्षाही जाने कह॥ षंड अष्ट दस सुन कुगुन सागर॥ क्षाही जाइ जत
न जेही नागुरू॥ महरेटी वारालाह जेही जान॥ नागर पुकुप कनइूलको
आन॥ येती नौ येक संगपी सावै॥ जल वाही सो वदन लगावै॥ सात देवस ला
वै जौं ताही॥ वदन उठौ यारी जजी मआही॥ औ रोये कजातन उपावै॥ सेव
न सुनीचै॥ १॥ दोहा॥ तीलपरसौं नीजो मुषसलै वदनक वलसमहा॥ कै
क्षाही के आदी हार कतक ठावै सोइ॥ ९५॥ मुषकंटकेदुरवे कह॥ ॥

षंडनमदसनकुहीऔंकुरी॥मुषकंटकजेहीतेहोइदुरीवचधनीयाऔरलो
धपीसावै॥पुनीनागरआननउपरलावै॥जोकोइमुषकंटकनाहीचाहै
॥सोममववनचीतनीवाहै॥सेयारसीकलेआवै॥वचसरीसौपुनीरसीक
मगावै॥जासैपीसीलेपजौंकरै॥सोवीचीअमुषकंटकहरै॥१॥ ॥दोहा॥से
वरकाटकरकाढअरुहदीअजदुधजदुधपुनीआही॥येहपीसीजौमुष
मलैतौषावैनीनीजुताही॥२६॥ मसादुरवेकेउपाव॥ वीतषंडहुनेजोकोइ
॥तनमुषमसादुरीतौहोइ॥सोचरलोनअगनीमहडारै॥सेतहोइतव २०
तेहीनीकारै॥चुनाकरीधसरसमजान॥जलसौपीसीसवपरवान॥जव
हीमसेपरराषैकोइ॥दुरजाइऔफीरनहोइ॥प्रथमहीमहीमसाकाट
अडावै॥सवनकुतौसवनहुनावै॥१॥दोहा॥प्रथमहीमसाकाटीअडारै
रकततनीकासी॥चुनासजीपीसीकैलेपकरैतवताही॥२७॥वीसयेक
षंडजोजानै॥मुषमोअतीसुवासवोहतजानै॥सीवबीजऔकुटमगावै॥
मोथाऔमहरेटीस्याचै॥धनीयाऔरइलाइचीजान॥मजलपीसीमु

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

षमेलै आन ॥ मुषमाहु आरै जब कोइ ॥ मुषवास दुरी तब होइ ॥ पत्रज
औ रइलाइची जान ॥ नागरतेज पत्र वाला बषान ॥१॥ ॥दोहा॥ पावै पीस
रहीकन रवा घैवरी वनाइ ॥ मुषसु वासपावै सरस जव पानी सो षाइ ॥१८॥
अंग वासहरै ॥ षंड वीस दुइ परमान ॥ आ अंग की हरै कुवास ॥ मधुर तेल
नागर लै आवै ॥ तहुन हुनी तै तपत कराबै ॥ जाकी जोनी गंध अती आवै ॥
तहुन तहुनी तेत पतकरा वै ॥ जाकी जोनी गंध अती आवै ॥ सो अपने म
दनां लैल गावै ॥ लागत तेल कुवास वहीजाइ ॥ हुन कुच तुरकामा चीत ला
इ ॥ दारी मछाल कछुतै आन ॥ नागर छातु तपर वान ॥१॥ ॥दोहा॥ नी
र्जल छुनी लीजी औ इछा न लागा होइ ॥ गंधीन आवै काछु मोपी सी लगा वै से
इ ॥ **मंजंन करै कउ पाय** ॥ वीसोती नीषंड हु नी ली जे ॥ अती सुन्दर मंजन कीजे
॥ केतु की पुहुब बेल इइस जान कुसम औ सोगनी व दल आ न ॥ मधुर तेल मे
हकल अडावै ॥ ये नागर सब धाम सु षावै ॥ तेल छानी पुनी के सलगावै ॥ प्री
मल महा नाम हाना मतै ही पावै ॥ तो था औ रइलाइची जान ॥ नषबु रपत्र

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

C-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

जपरबान॥९॥ ॥दोहा॥इस वासी रमोडारी के चुरी करै अस्नान॥अ
तीसुवास मुलै मकरहीसथ्रान॥१००॥ चंदनहर रैउसीरसंगावै॥ अति छ
लअोलोधपीसावै॥पीसअंगलावैदीनतीनातनको वासजाइनव छीन॥नी
वपत्रअो हर रैवषान॥दारीमछाल लोधपरवान॥पुनीपत्र जतके
संगधरै॥पीसअंगमैमरदनकरै॥नीजअावैतेही अंगसंगधरै॥पीस
अंगमैमरदनकरै॥नीजअावैतेही अंगसुवास॥मुलीन मव रजतनाही
वास॥१॥ ॥दोहा॥जौसुवासअंगअंगवडेसुवनधरै वोहमाउ॥पढत
सुनतआनन्दपढीसुनतउठैचीतचाउ॥१०२॥दसमोस्वर्ग॥इसमस्वर्ग
अपनचीतलावै॥सोजनइहवां छीतफलपावै॥जवपेनैनदीठीदोउनारी
॥सीगनैहरषीतवरनारी॥लैरसतपअापुअरषाइ॥मनपछीलैहाथप
राइ॥वनततसकलतासुतासुमतेमये॥वुधीगुनग्यानवीसरीसवगये॥
चीतउदासलागैचटपटी॥वीरहरुपउठहीलटपटी॥१॥ ॥दोहा॥जगत
सोअतमगुचलतवतं मालतनैन॥तासुध्यानमनमोवसैकहारैन॥१०३॥
येसजीवंजानसोचमन मैउ॥वीरहीजनकहाकहाकरीदैउ॥ताकनी २१

la Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDE

र्नकी कुकी न्हडफंद ॥ म्रीगनैनी जे ही जे दै अंद ॥ रचीपचीषंड त्रोंदसठपेड ॥
येकयेकते अरद मुत नये डा प्रथमषंड तील कहन ॥ दुजे कहै अंजनवीधी
जो हन ॥ दुजे कहैं अंजनवीधी जो हन ॥ तीजे चुरनवीधी जामे ॥ चौं थे पुनी
मकूनवीधी तामे ॥ १ ॥ दोहा ॥ पंचमलेपव घानषष्टम मोहनधुपवीधी ॥ स
प्तमहतुडहरु जानये हका मे सुरमंत्र कही ॥ १०३ ॥ अष्टम षंड चतुर चीत लावै ॥
चामुडा के मत्र ही पावै ॥ नौमषंड पदुमीनी वसी करै ॥ दसमो हची ॥ त्रीन सोध
करै ॥ येका दसम संषीनी वसी आवै ॥ घा दसी सोध करै ॥ येकादसम संषीनी वसी
आवै ॥ घादसी मोहतीनी को पावै ॥ अैसे जे दत्री योदसी माही ॥ कहै जारू को
इ देषै चतुर पढत सकुचाइ ॥ लेडपत ग्या जो ना ही पती आइ ॥ २ ॥ दोहा ॥ ॥
येकसव येकते कहै पट वीस्तार ॥ चतुर होइ सो इपैसमुजै कस्य गवार ॥
॥ १०४ ॥ तील त्री यामो है के उपाय ॥ कवलकुल महरेटी जान ॥ नागर पंत्र ल
जारू जान ॥ आपु कुडपसौंपी सुरी साल ॥ नागर तीलक आपु दे माल ॥ सर
वात सा टरषी कहे ॥ नीरषती नारी सेज नीरवाहे ॥ सेत आक की जरी मोथा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

आन॥ पंचम जीठ पुनी कूठ वषान॥ जो वनीता नैन न्हीम हृ भावै॥ ताको जो
नीर षतत वआवै॥ १॥ दोहा॥ पाचौ पी सै रकत मरुकरै तील कते ही मा
ल॥ वनीता जौ दे षेट्टीग नी प्रीती करै तत काल॥ ८०५॥ तील कउपाय प्र
कारी क्षार पपरी वषान॥ मेढासीगी तगर रगर व षान॥ अपने अंग
मै रूपुनी लीजै॥ पाचो पी मी क्षार सी कीजै॥ सहतम हीतको इदे इ माल
॥ नीर षतत्री यामो है तत काल॥ जाती वीत नाही वाको जो है। अव सो
क हौ त्रीया जो मो है॥ जाको रवन प्रीती नाही करै॥ सोका मी नी ढो
नाये हृकरै॥ १॥ गोरोचन अरु जो नी री कत कत काढे तील काढे तील क
लीलीर॥ जव ही तील कनीर षेडीग तव ही मा है जतार॥ ८०६॥ अंजन
कैउपाय॥ वितीया षंड जनवी धी कहो॥ मोहन रूप सकल नीर वहो
॥ कुआर अषमी कै उजीयारी॥ तवहु हअंजन करहु सवारी॥ संध्या
कै मंसान मह जैऔ॥ मानुषोरीत हातेले आवै॥ तापर अंजन वहुरसे

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

वारै॥ अंजन होइ बीरतन जारै॥ पनेद्री गम षपरे दे रे षा॥ १॥ ॥दोहा॥
मलहीनी जरै कुमारी इल गौ लोचन अंजी राम॥ द्रीगनी अंजन न्हीकै
नीरषी न मो है श्याम॥ १०७॥ तगर कुठ तालीस व षान॥ येतीनो नागर सों अं
नानी केकै पीस गुन सागर॥ प्रीती वा मल पट वै नागर॥ सरी सो ते लदी
पहडारै बोह वाती बो ही सो जारै॥ नागर मानुस बोपरी फारै॥ ताउप
र अंजन नव टारै॥ नैन न्हमो अंजन जव करै॥ नीरषती नारी पीती व कुक
रै॥१॥ ॥दोहा॥ रहै अंजन घर मोर चैना हीमसान सो जाय॥ लेही प्रतम्प
व कुरनजौ नाही पती आये॥ १०८॥ ती जेषडहुनडुलु हकुसन॥ चेटकर
समो रो टा म्कुरन॥ पंष सहीत मधुकर को आन॥ तगर कुठ औ जुकव षा
ना॥ युनी स रोज को मालम गावे॥ चकुर का गजं घाले आवै॥ इहस वपी
सी रस कगनु राडू॥ अरंड पत्र मो धरै दुराडू॥ रवीवा स र रसी क जव आवे
॥मीतकव वनक हउते स्यावै॥ १॥ दोहा॥ आनी करही सव चुरन सकल

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

वसलेपेताहु॥जाउपरडारै चतुरकरैप्रीतीप्रगाहु॥१०९॥चौथेषंडसु
वनहुनुदकुन॥जेहीवीस्तारकस्तवीचक्षन॥वारसनीवसनीमोवोहीषी
आवैषातहीसरसप्रीतीसोधरै॥वोहपुनीत्रीयासेजनीरवाहै॥चतु
रअंगरैकीजरीआनपद्मावतीजपीसैपरवान॥जौकाहुमोमेलषीआ
वै॥ताकामीनीवेणीवसीआवै॥१॥दोहा॥चंदनसोवरणुहसमकरीवी
रआप॥अमावसनीजेहीजीअेघातहीहरैवीलाप॥१०॥पंचमषंड
सुनकुंउनगाहक॥कामीरसकलेपवीवाहक॥सुरतीअंतलेअ
नेवीरज॥लावैवामनगवदनीरज॥पेत्रीजदेदीमहलावै॥त्रीया २३
जंमजैप्रेमवढावै॥सुरतीसमैकामापगुवाम॥पुरुषलेकुंजोलावैसा
मा॥जौलगीपुरुषजगतमोजीअे॥तावीनु॥अधानाहीपैअे॥होरीओं
रषलुराजानीअे॥चंदनघनसारकातजुते आनीअे॥पीसलावैसुर
तीलंकजवजोरीअे॥पैहाजवलगीवहोपनेहनहीतोरीअे॥१॥
॥कुपकर्ननृपरचितरतीसार॥षष्टमषंडसुनकुंउनस्थानजामैसरसभु

पवीषीजान॥चेदन औकेसरपरवान॥नघ औमीसमंद कोआन॥कुसुम
कुसुमसीकआवैदेवदारुपुनीरसीकमगावै॥सहतसहीतपीसैगुनसार॥धाम
हीधुपदेहीगुनगाकार॥सहतसहीतपीसैगुनसार॥धामहीधुपदेहीगुन
गाकार॥सहतसहीतपीसैगुनसार॥धामहीधुपदेहीगुनगाकार॥जवही
बासवनीतावहपावै॥प्रेमप्रीतवहअधीकवढावै॥१॥दोहा॥नीकटजोनस्री
गलावनीधामहीवसीकरैजदीपवनतनुप॥१०५॥मंत्रस्त्रीवसीकरन॥
सप्तमषंडसुवनसुनीलीजै॥जेहीकमेस्वरमंत्रपढीजै॥कदमप्रसोनीक
रुनेलेआवै॥दससहस्रमंत्रहीजोध्यावै॥सहसपुरुपजोवतुरमगावै
॥दससहस्रमंत्रहीजोध्यावै॥वरुरैवतुरहोमजोकरै॥जेहीवीस्तारकर
तवीचक्रन॥वारसनीवरषंजनलेआवै॥वोदरफारेकेअंतरुडावै॥वीर्ज
आपनेतासुमोडारै॥नागरववचीरैताडारै॥आनैउजेसरवाकोरा॥जेही
नहीआपुनेकुपैवोरा॥सुनीषंजनवोहीमहडारै॥आटवननेहानीसुदीस
वारै॥२॥ ॥दोहा॥सप्तमवाररषुअनलतेजहालागैनहीवार॥जवआ

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

वैमनसावतोसहसनीचरवाःसहसवारस्वाहाकरै॥सातफुलपटीराषैसोरूजे
सीदेषैअपनेवसीहोइ॥मंत्र॥०॥ॐ कं कामेस्वोरमंत्रअमुकामानोनेहकी
जकेस्वाहा॥ १ ॥पदुमीनीवसीकरन॥अष्टमषंडचतुरचीतालावै॥मनचके
मंत्रहीपावै॥चामुंडाकेमंत्रहीपावै॥टेसुकैपरसौनीलेआवै॥मनववसकु
वारचीतलावै॥कुसमसेजतहाराषैन्यारै॥सुनऊचतुरजोववनहमारे
॥जाकोपुस्वदेइजोकोइ॥सेकामीनीताकोवसीहोइ॥मनभावतीयेही
वीधीवसीकीजै॥जोजसामंत्रसवनसुनीलीजै॥१॥ॐ चामुंडामोहनीचा
मुंडीस्वाहा॥पदुमीनीवसीकरन॥नौमषंडस्रवनसुनीलजे॥येहीवीधीके
पदुमीनीवसीकीजै॥येकंकैपरसौंनीकरगहे॥ताकोनामजाहीकेव
है॥मधुसोलीषैपानपरनाम॥औयेहमंत्रठैअजीराम॥षातेहपानप्रेम
वऊतवरै॥टरैसुमेरूपत्रीनहीटरै॥१॥ॐ कामेस्वरमोहनस्वहीॐ का
मेस्वरमोहमोरपतीॐ कामेस्वरमोहनपतीअमुवीस्वा॥२॥चीत्रीनीवसी
करन॥दसमषंडस्रवनसुनीलीजै॥जोचीत्रीनीअपनेवसीकीजै॥केदलीके
जसंकेजसंकेरमाही॥आनजायेफरपीसेताही॥मरनागरपुनीताहीलुषा

२४

Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

वै।पुनीजवदेवहमनीवरश्रावैावाकोकुतीपाननोरषै।श्रैहयेहववन
होजाषै॥होतेहीकरकरदेउगोताहा॥देतहीप्रीतीकरैनीरवाही॥१॥॥
ॐॐ॰ःवीहंगमवीहंगजाकमामदेवाजस्वाहा॥४॥संषीनीवसीकरन॥
येकादशाषंडहीचीतलावै।येहीवीधीकेसंषीनीवसीश्रावै॥नरनागरज
रीचतुरमगावै॥पुनीपीपरीपटीसंगपढावै॥ताकोजवघाइवहनारी॥
यैसोप्रीतीलैनाहीटारी॥जौंलगीजगमोजीश्रै॥जेउवकोरचादरुचीपी
श्रै॥जलवीनुजीमकोमुदानीनहीरहै॥तेउसंषीनीसनेहनीवाहै॥ ॥
मंत्र॥ॐॐ॰ःकामोदस्वाहा॥५॥इतिश्रीभाषाकोकसारलीषते॥ ॥
॥१॥दोहा॥जगतियेकभगवंतकीमोगतेभामीनीभोग॥वैहेसंकटमर
हुषकरनउहादुषकरनवियोग॥१॥दोहा॥पींगलवीनुकुंदरचैगी
तावीनुगपान॥कोकपढेवीनुरतीकरैसोनररसीकश्रयान॥२॥दोहापुरु
षकोनावजानैको॥सहाकुरंगमत्रीघमहेउदीनपुरुषयेहचार॥नषसी
षलैलकुनकहौंउगटवीचारीचार॥३॥दोहा॥वीनुदीपकजेसेधामता

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

करनाम॥ रचनारओको कसारवैनाम॥ ४॥ पदुमीनीजनवेकेल
छन॥ दोहा॥ पदुमीनीचंपकवरनअतीकोमलसभअंग॥ वकुवार
गुजेभवरसोनीमीघीनछोडैसंग॥ ५॥ दोहा॥ चीत्रीनीलछनजा
नवेका॥ नहीभारीदुरवलजुजालयुदीर्घनहीअंग॥ तीवीचीत्री
नीलोचननचनचकीतकुरंग॥ ६॥ संषीनीलछन॥ ॥ दोहा॥ तनदीरघ
भुजाअतीकोमलसभअंग॥ चालचलतीउनावलीतातेसंषीनीनाम
॥ ७॥ हस्तीनीलछन॥ दोहा॥ तनभारीभारीभुजाभारीउरजअनंग॥
भारीगीवअतीजुगचलतीहस्तीनीमदु॥ ८॥ ससालछन॥ दोहा॥ ॥
समापुरुषपदुमीनीत्रीयासुमरितजाकोनाम॥ उहैपरमसुषहोत
हैऔरनहेतनाहीकाम॥ ९॥ जोडनीगभीना॥ ॥ दोहा॥ दुरुदुनापदु
मीनीतीनदुनाचीत्रीनी॥ नवसंषीनीहानीसरीर॥ अगुलहस्तीनीये
हीवीधीजोडनीगंभीर॥ १०॥ चतुरचतुरतरुनीकहैप्रगटवीचा
री॥ पदुमीनीचीत्रीनीसंषिनीऔरहस्तीनीनारी॥ ११॥ गंधलछन॥ ॥

Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

दोहा॥ पद्मीनी पद्मगंधेन॥ पुहुपगंधेन चीत्रीनी हंषीनी मछगंधेन॥ मदनगंधेन॥ मदनगंधेन हस्तीनी॥१२॥ गंभीरताजोरुनी॥ दोहा॥
जैसीजोरुनीगंभीरंतामदन आकुलतैसोचहै॥ ॥मोहनि॥ सुखवा चौमोहनिकायासाधिलेव ... येस मोहनि न मो हाल्यसो हाल सकल सन्सार२०
श्री श्रीगुरु... सवाज्ञि ... छत्र सव त्रिर क्रयाले सिद्धगुरु पाकाम
रुका माथा माहू॥ ॥नेवां॥ मंत्र ... वारे ... वेरमं ... त्रेकुषा ने दि... वसे हो
माथा कापि... कुमेगो लो चन हियारि थोक माग वरीवरि गईनत जिलकलावनु जिन त्रिलोका वस्यहो
वनुकागेडापिसिगाइकाडु माहामि सिका लानिलकापां ले१८ फेरा फिरा | बुकसाया... साद फादपरो
यनु फिर उठ लालो फिर छसिद्नुदुमि कानि का हो श्रीगणपतयेनमः
ॐ फुल फुलेस्वर फुल परमेस्वर फुलाहिरि धोफुलाहिकरै श्रृंगारः ई फुलमंत्र फुलानिको दिउं तेरो चित्त मोरि मन मां चिमे लिउं ... किमेरि मा कि फु
रमंत्र [illegible] स्वाहा वाचा॥वा॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

भाविनिष्ठो कः॥ कुनइदमभवद्भवसदाब्धिजयविलोकनमेवदुर्लभंमे॥इति विगलि
तलज्जमुर्द्धबाहुरवपतिपन्ननिर्जिजस्य विनिं॥१॥अथ सप्तत्रिंशो। मदखंडस्य मं
डलमाह॥ विवुधमडलीमंडनायमानोद्दंडप्रचंडपांडित्यखंडितारिवलविपक्ष
वर्गमधुररसक्षालितसुधामोदर्यमाधुर्यामृतवाणीवर्णीकृतवसुंधराधीश्वरः१
॥वासाफलत्रिकाजातिस्स्समेलाजीरकद्वयं॥लवंगकेशरैस्त्वामापिप्पलीमुस्तपत्रकैः॥ह्रीवेरारोचनंविल्वं
मरिचैविश्वभेषजी॥विडिङ्गभृङ्गनालीसैचोइशीनेनलेह्ययेत्॥यहद्वासादिकोस्रेषवातपित्तकफापहो॥
तृष्णादाहभ्रमच्छर्दिमूर्छाहविरुद्धामया-काशश्वासशिरःशूलंस्तत्पार्श्वेभीहरोगनुत्॥एकाहिके
द्व्याहिकेच तृतीयकचतुर्थके॥विषमज्वरेषुसर्वेषुनाशित्तस्पोषधोभरी॥इति वैद्यांगा[illegible]मज्वरस्यचूर्णम्

रक्तपित्तवा रखदि रा भयाको ला उन्या औषधी शंखर दाधिघोटि लगाउ
जनिको हन्छ। अर्को औषधी। नउनी रगेरु मिलाइला उनु नीको
हन्छ। घोडालाइ राविवएभयाव्याउने ओषधी॥

सुगंभाग १	विच्यानुनभाग — १	जाइपत्रीभाग — १	लसुनभाग १
पिपलीभाग १	भाङभाग — १	कृष्णजीरभाग — १	कालोहर्दिभाग १
अवानुभाग १	जाइफलभाग — १	सोपभाग — १	व्याधिभाग — १

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

सुमेल ४   नागकेसर २   पदंचालचनु २

तालिस १ तेजपत्र २   नौले २ खुर्सानी २   सोचलं १ साम्भे २   विस्वा १ सिधो १ धन्य

श्रीगणेशायनमः ॥ ॥सामुद्रं लवणं ग्राह्यं अष्टकर्षमितं बुधैः सौवर्चलं पंचकर्षं विडं सैंधवं धा
न्यकं ॥ पिप्पली पिप्पलीमूलं पत्रकं कृष्णजीरकम् ॥ तालीसकेसरं चव्यमम्लवेतसकं तथा ॥
द्विकर्षमात्रा एतानि प्रत्येकं कारयेद्बुधः ॥ मरिचं जीरकं विश्वमेकैकं कर्षमात्रकम् ॥ दाडिमं स्या
च्चतुष्कर्षं त्वगेलेवार्द्धकार्षिके ॥ एतच्चूर्णीकृतं सर्वं लवणं भास्कराभिधं ॥ भक्षयेच्छाणमा
नं तत्तक्रमस्तुककाञ्जिकैः ॥ वातश्लेष्मभवं गुल्मं प्लीहानमुदरं क्षयं ॥ अर्शांसि ग्रहणीकुष्ठं
विबंधं च भगंदरं ॥ शूलं शोथं श्वासकासं चामदोषं च हृद्रुजं ॥ अश्मरीं शर्करां वापि पां
डुरोगं कृमीनपि ॥ मंदाग्नि नाशयेदेतद्दीपनं पाचनं परं ॥ हिताय सर्वलोकानां भास्क
रेणोतदीरितं ॥ हन्यात्सर्वाणि पजिर्णानि भुक्तमात्रमसंसयम् ॥ ॥इति भास्करलवणपाचके ॥ ॥
घ्नतामलकशर्करा तिलपलाशबीजानि यः समानि शयने ॥ स्थितो मधुघृतानि खादेन्निशि ॥ वलीपलि
नवर्जितस्तस्य नागतुल्यो वले वृहस्पतिसमो मतो भवति सो चिरेण ध्रुवम् ॥ ॥ शुभम्

१।८ निको हुन्या औषधी
नाप्राको बिचार काग तीन जा नघाया ... को प्रा
७ चूक सित अलगा ... ३७ निको हुन्छ

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नं० ४३७५ ओ०ग्रं०६०

औषधी ॥ विंवरा काविज कोउदे पानी सित नुष ले पग जे मुख का वा म्रा जा वन ॥ छुछुंद्रा का
पट भीज र जो धक धः नीकन पका व नु निल का मे नमा गलाले पग गेंड मा ला था वै ॥
काला त ले म ला खो खानु ॥ गंड ॥ ग्रादित्य दिन विना को जेडो ग्रानिगल्ला याध नु ॥ गंड ॥ वि
र्का को जडो · पद धि · मधु · सग खानु · गर्भ रहे ॥ हरडा को जरो वा सिपानि संग षानु ॥ गर्भ ॥ ध
तुरा को जरो पुष्प न हुन्न आन त्री का कंठ वा धनु वेगी ग्रसत्ति हो ॥ इति ग्रवाप्य पुस्त

स्वप्ने मिलितः साल धुप भाग १ मह्‌र भाग १ तेल भाग १ गोद भाग १ ए
ति समग रिपकाउनु घसिदिनु – ५ कुदनी को हो

पर्सिं को बीउ घोटि दुद मा ला ५ नु स्त्रि को दुद मु को स० पिया यि दिनु सं
पात निको तो : स्वप्ने मिलीतः गाईं तिघा – पाको जरो घोटि पियाउनु [illegible]
तो हि जति कं धनि मापनी वा षो दिनु ज्वरोः ५ सांसो निको तो

स्वप्ने मिलितः एकवर्णा गाइको दहिको पानि माजाइ फल घोटि ला वनु सिरवे था जा · कुष्ट रोग जा
स्वप्ने मिलितः छैतलो कापात च पा वुनु दैतरोग निको हो · · परवाट ग्रायो भाट भाटका कठाराती पाट ग्रो धो
धो कि किरंग व ढेव ठांवै राजे रुरेउत किसन्निमेरि · धुनिलो सुभाह्वक्ष जोइ · १
ग्नि फुर्मंचइ ष्व किवा जा · १ … सिंदुर भाग १ चुन भाग १ ग्रामि भाग १ तेल भाग … लेप गर्ने
आ निम्याला … औषधी १

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding: MIDF

नं. ४३६९ रस [illegible] जरी

४३७० पारिलेख [illegible]

४३७१ सांख्य. का. टीका

४३७२ [illegible] लय [illegible] नन्द:

४३७३ [illegible] उ. र. ४३७४ [illegible]

४३७५ औष. रं ग्रह:

४३७४ बलि पद्ध. खड्ग. [illegible]

४३७६ [illegible] वै. सं. ५०

४३ [illegible]

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu